

KAPPADOKİA KRALLIĞI

VE

ROMA-BİZANS DÖNEMİ

Halit ERKİLETLİOĞLU

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

www.haliterkiletlioglu.com

Adı: Kappadokia Krallığı ve Roma – Bizans Dönemi

Yazarı: Halit Erkiletlioğlu

Baskı: 1. Baskı

Kapak Tasarımı:

Kapak Resmi:

Grafik Uygulama ve Baskı:

ISBN Nu:

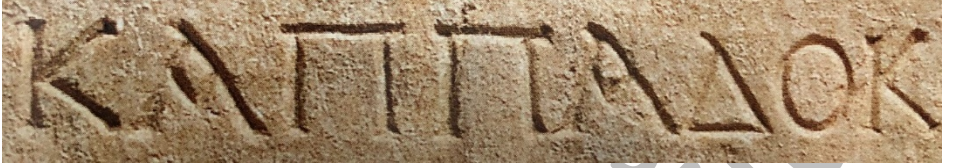
Basım Yeri ve Yılı:

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

www.haliterkiletlioglu.com

KAPPADOKIA KRALLIĞI VE ROMA-BİZANS DÖNEMİ

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Halit ERKİLETLİOĞLU

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

www.haliterkiletlioglu.com

ÖN SÖZ

“Tarih, henüz tam keşfedilmemiş meçhul bir ülkedir.”

“Büyük Kappadokia”, İç Anadolu’nun doğusunun önemli bir kesimini kaplar. Güneyde Toroslar, kuzeyde Kuzey Anadolu Dağları, doğuda Fırat Nehri’ne kadar uzanır ve batıda Tuz gölü sınır olmak üzere Kızılırmak Nehri’nin bir kısmını içine alır. Günümüzdeki idarî sınırlara uyarlandığında; başta Kayseri olmak üzere Kırşehir, Nevşehir, Aksaray, Niğde, Malatya illerinin önemli bir kısmını; Ankara’nın doğusu, Yozgat ve Sivas’ın güneyini ve Adana’nın kuzey bölümlerini kapsayan alana Büyük Kappadokia denilmektedir. Kappadokia’nın bu geniş coğrafi sınırları, Pers hâkimiyetinin son zamanlarından itibaren 1071 Malazgirt savaşına kadar (M Ö 350-M S 1071) zaman zaman eksilip, artarak muhafaza edilmiştir.

Kappadokia’nın doğusundan batısına bir yay çizerek yönelen ve bölgenin hayat kaynağı olan Kızılırmak havzası, daha küçük havzalar ve

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

onları çevreleyen dağlar ile oluşan, platolar ve volkanik arazileri ile Büyük Kappadokia bölgesi, Anadolu'nun merkezinde ve bütün Anadolu ile irtibatlı stratejik bir coğrafya bölgesidir.

Bölgedeki yoğun volkanik hareketler Kappadokia'nın morfolojik çeşitliliğini oluşturmuştur. Zira İç Anadolu'nun en yüksek zirvesi olan Erciyes Dağı Kayseri ili sınırları içinde, Melendiz Dağı Niğde ilinde ve Hasan Dağı Niğde ve Aksaray illeri sınırları içinde yer alır. Bölgede tektonik hareketler ile oluşan çanaklar Nevşehir'den Kayseri'ye doğuya doğru uzanan Kızılırmak platosu gibi geniş, yüksek ve eğimli platolara dönüşmüştür. Kızılırmak ve Melendiz gibi nehirler ve kolları bu platoları yarıp, dar ve derin vadileri oluşturmuştur. Volkanik dağların püskürttüğü kül, lav, tüf, tabakaları ve kayalar birikmiştir. İklim hareketleri ile platolar üzerindeki tüflü örtüler ise günümüzde peri bacaları olarak adlandırılan biçimde oyulmuştur. Kappadokia, bu sayısız ve cezbedici vadinin bulunduğu bir coğrafyada insanların sığınacağı önemli bir mekâna dönüşmüştür.

Bu sebeple tarihin derinliklerinden itibaren, Büyük Kappadokiatoprakları Hitit, Pers, Kappadokia, Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı gibi uygarlıkların gelişme ve çöküşlerine şahit olmuş, bu dönemlere ait belge ve bilgiler günümüze kadar ulaşmıştır.

Kappadokia'da bağımsız bir krallık kurulma teşebbüsleri Anadolu'da Pers idaresine karşı isyan eden satrapların elebaşısı Datames'le başlar. Makedonyalı İskender istilâsı sırasında kumandanlarından Sabiktas'ı buraları itaat altına almak görevi ile göndermesine tepki olarak en üst düzeye ulaşır. Çünkü Kapadokyalılar satrapları Mitrobazan'ın, Granikos (M Ö 22 Mayıs 334) savaşında öldürülmüş olmasına rağmen kral Darius III e bağlı kalmışlar ve hatta Erbil savaşında (M Ö 332) Mitrobazan'dan sonra satrap olan Ariarathes I kumandasında bir ordu ile Darius'un yanında yer almışlardır. Bu savaşta Darius yenilince Kapadokyalılar Makedonya ve Ahamaniş hâkimiyetlerinden hiç birini kabul etmeyerek Datames'ten 30 sene sonra Ariarathes I' i kral ilân ederek, bağımsız devlet olmuşlardır (M Ö 332).

Böylece Anadolu'nun ortasında yeşeren bu küçük krallık, bazen bağımsızlığını koruyarak zaman zaman da komşuları Pontus, Armenia ve

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

dönemin büyük imparatorluğu Roma'nın müdahalelerine boyun eğerek 349 yıl yaşayabilmiştir. Nihayet M S 17 yılında Roma'nın bir eyaleti haline gelerek tarih sahnesinden çekilmiştir.

Anlaşılacağı gibi, Kappadokia tarihi incelenirken Pers, Grek, Pontus ve Roma tarihleri gözardı edilemez.

Kappadokia Krallığının siyaseten sona ermesi ile bölgeye resmen hâkim olan Roma İmparatorluğu burayı da diğer taşra eyaletleri gibi yönetmeye devam edegelmiştir. M S 395 yılında Roma'nın ikiye bölünmesi ile Doğu Roma yani Bizans toprağı haline gelen Kappadokia ve onun başşehri Caesarea eski siyasi etkinliğini kaybetse de bu defa dinî bir merkez olarak önemini korumayı sürdürmüştür.

Kitabımızda Krallığın adı döneminde kullanıldığı şekliyle “**Kappadokia**”, Kayseri'nin ismi de paralar üzerinde yazıldığı Grekçe imlâ ile “**Caesarea**” olarak yer almıştır.

İşte biz bu çok maceralı ve fakat o kadar da karanlık bir dönemi derli toplu bir şekilde okuyucuya sunmaya çalıştık. Kusurlarımızın affı dileği ile...

Halit Erkiletlioğlu

TAKDİM

Kappadokia Krallığı tarihi, Kayseri tarihinin çok önemli bir parçasıdır. M Ö332 ve M S17 yıllarını içine alan yaklaşık 349 yıllık bu dönem Orta Anadolu'da Kayseri merkezli bir bölgenin ayrı bir ülke olarak sabitleşmesi ve buradaki kültür değişimleri, sadece bu bölgenin ve Anadolu'nun değil, genel tarih içinde de dikkat çekici bir yeri bulunmaktadır.

Bölge Hitit, Geç Hitit, Firigya ve Lidya dönemlerini geçirdikten sonra M Ö VI. yüzyılın başlarında Persler'in (İran) eline geçmiş, burasının Kappadokia ismi (buna yakın bir isim) bunlar zamanında kullanılmaya başlanmıştır. Persler, Kappadokia dâhil Anadolu eyaletlerini Satrap dedikleri valilerle idare ediyorlardı. İşte Kappadokia'nın bu satrap,

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

valileri, M Ö 334 yılında Büyük İskender'in doğu seferinde Anadolu'yu ele geçirmesi ve Pers İmparatorluğunu ortadan kaldırması üzerine bağımsızlıklarını ilân etmek ve bölgelerini daha da genişleterek bir krallık haline getirmek imkânını bulmuşlardır. Bölgede yeni hâkim unsur Makedonyalıların bile müdahil olmadıkları bu krallık, daha sonra, tarihin en büyük imparatorlarından biri olan, Anadolu ve Önasya'da hâkimiyetini yaymaya başlayan uzun ömürlü Roma'nın kontrolü altına girmiş ve krallar adeta onların birer valisi gibi olmuşlardır. Nihayet Roma, 350 yıllık ömrünün sonunda, sözde krallık halinde yaşamakta olan himayelerindeki bu devleti tamamen ortadan kaldırıp Kappadokia eyaleti olarak kendine bağlamış ve doğrudan kendi valilerini tayin etmiştir.

Kappadokiakrallarının, asılları Pers satrabı olduklarından başlangıçta tabii ki Pers kültür ve inancına sahiptiler. Ariarates, Ariaramnes ve Ariobarzanes gibi isimler taşıyan satrap ve kralların İran menşeli oldukları muhakkaktır.

Persler bilindiği üzere bu devirde ateşe tapıyorlardı. Bu yüzden ilk Kappadokiakralları da aynı İran rahipleri gibi, uçları yüzlerine kadar uzayan ve adına *tiara* denilen meşin başlıklar giyiyorlardı. Orta dönemlerinden itibaren Hellenistik kültür ve dinini kabul eden krallar artık Hellen ve Roma İmparatorları gibi giyinip o tarz görüntüye girmişlerdi. Bütün bu değişiklikleri Kappadokiakrallarının sikkelerinden takip etmekteyiz. Genellikle gümüş olan bu sikkeler, Kappadokia tarihinin ana kaynaklarından. Bunlar üzerindeki, çok sanatkârane yapılmış portrelerden Kappadokiakrallarını bire bir tanımamız mümkün olmaktadır. Hatta kralın saltanatının çeşitli yıllarında bastırılan bu sikkelerden, onun gençlikten yaşlılığına kadar geçirdiği fizikî değişikliklerini bile takip edebilmekteyiz. Yine paralardaki tanrı, tanrıça tasvirlerinden de onların inançlarını anlayabiliyoruz. Krallığın sonlarına doğru başlayan ve Roma döneminde devam eden paralardaki çok çeşitli Erciyes Dağı tasvirlerinden de bu dağın, dönemin inanç sisteminde ne kadar öneme sahip olduğunu görmekteyiz.

İşte, Kayseri ve genel tarih için çok önemli bir yere sahip olan Kappadokia Krallığı tarihi ve paralarını Halit Erkiletlioğlu yeniden ele alarak, yaptığı titiz çalışma ile bir boşluğu doldurmuş bulunmaktadır.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Kendisi uzman bir sikke koleksiyoncusu ve tarih araştırmacısı olarak daha önce de bu konularda değerli çalışmalar yapmıştı. Bunlardan Anadolu Selçuklu Sikkeleri Kataloğu ve Kayseri Tarihi isimli kitapları bu konuda ortaya koyduğu önemli çalışmalardan ikisidir.

Üniversitelerin ve müzelerin bu alanda hemen hemen hiçbir çalışma yapmadığı, yapamadığı göz önüne alınırsa, Halit Erkiletlioğlu gibi özel araştırmacıların, hiçbir fedakârlıktan kaçınmayarak, kendi imkânları ile yapmış oldukları bu çalışmaların değeri ortaya çıkmaktadır.

Mehmet ÇayırdağKayseri .././2019

BİRİNCİ KİTAP

ÖN SÖZ
TAKDİM
İÇİNDEKİLER

1. BÖLÜM

A-ERCİYES VE ÇEVRESİNİN OLUŞUMU
B-COĞRAFİ MEKÂNDA ANADOLU

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

C-KAPPADOKİA COĞRAFYASI

D-YOLLAR

2.BÖLÜM

A-ESKİ TUNÇ DÖNEMİ

B-TARİH ÇAĞLARI

a-Asur

Kaneş

b-Hitit Dönemi

1-Eski Hitit

2-Yeni Hitit

Hitit Dini

Fraktın Kabartmaları

İmamkulu Abidesi

c-Hititlerin Çöküşü

d- Tabal Hâkimiyeti

e-Frigler

Mazaka

Lifos Kalesi

Erciyesin Dinî Önemi

C-PERSLERİN ORTAYA ÇIKIŞI

D- BÜYÜK İSKENDER VE MAKEDON DÖNEMİ

E- SATRAPLAR VE DEVLETLEŞME SANCILARI

F-BAĞIMSIZ KRALLIK DÖNEMİ

1-Ariarathes I

2-İskender'den Sonra

Makedonya Hâkimiyeti

3-Ariarathes II

4-Ariaramnes

5- Ariarathes III

6- Ariarathes IV

7- Ariarathes V

8-Orophernes

9- AriarathesV (İkinci Saltanat)

10- Nysa

11- Ariarathes VI

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

- 12-Ariarathes VII
- 13-Mithridates' in üvey oğlu Ariarathes IX
- 14-Ariarathes VIII
- 15-Ariarathes IX (ikinci saltanat)
- 16-Ariobarzanes I
- 17-Sulla'nın Kappadokia'ya Gelişi
- 18-Ariobarzanes II
- 19- AriobarzanesIII
- 20-Ariarathes X (birinci saltanat)
- 21-Archelaus Philopatris (birinci saltanat)
- 22-Archelaus X (ikinci saltanatı)
- 23- ArchelausPhilopatris (ikinci saltanat)
- 24- Archelaus'tan sonra

G-KAPPADOKİALILAR'IN GELENEK VE GÖRENEKLERİ

- 1-Kappadokia Krallığı'nda Kültür ve Ekonomi
- 2-Dinî inanışları
- 3-Kappadokialılar'ın İnanışları Hellen Tanrıları
- 4-Yaşam Biçimleri ve Âdetleri
- Tanınmış Bir Kappadokialı: Tyanalı Apollonius

H-KAPPADOKİA KRALLIĞI SİKKELERİNİN ÖZELLİKLERİ

- 1-Sikke Darbı ve Teknikleri
- 2-Sikkelerin Genel Özellikleri
- 3-Sikkeler Üzerinde Kralların Kullandıkları Lâkap ve Ünvanlar
- 4-Sikkeler Üzerindeki Monogramlar

I-SİKKELERİN DÖNEMLERİNE GÖRE ÖZELLİKLERİ

- 1-Ariarathes I
- 2-Ariarathes II sikkeleri
- 3-Ariaramnes'in sikkeleri
- 4-Ariarathes III
- 5-Ariarathes IV'ün Sikkeleri
- 6-Ariarathes V'in Sikkeleri
- 7-Orophernes Sikkeleri
- 8- AriarathesVI'nın Sikkeleri

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

- 9- AriarathesVII'nin Sikkeleri
- 10- AriarathesVIII'in Sikkeleri
- 11- AriarathesIX'un Sikkeleri
- 12-Ariobarzanes I'in Sikkeleri
- 13-Ariobarzanes II'nin Sikkeleri
- 14-Ariobarzanes III'ün Sikkeleri
- 15- AriarathesX'un Sikkeleri
- 16-Archelaus'un Sikkeleri

J-KAPPADOKİA SİKKELERİ

- a-Satraplık Sikkeleri
- b-Krallık Dönemi Sikkeleri

K-EKLER

- Ek-1 Kappodakia Krallığı Antik Yerleşim Yerleri
- Ek-2 Kappodakia Krallığı Dönemindeki Satrap ve Krallar
- Ek-3 Kappodakia Krallarının Yaptıkları Siyasî Evlilikler
- Ek-4 Pontus Kralları
- Ek-5 Pers İmparatorları
- Ek-6 Grek Alfabesi
- Ek-7 Harflerin Sayısal Değerleri
- Ek-8 Paralarda Sık Kullanılan Tarihler

İKİNCİ KİTAP

A-ROMA DÖNEMİ

- 1-Tiberius
- 2-Germanicus Caligula
- 3-Claudius
- 4-Nero
- 5-Vespasian
- 6-Titus
- 7-Domitianus
- 8-Marcus CocceiusNerva (M S 96-98)
- 9-Traianus (M S 98-117)

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

- 10-Hadrianus (M S117-138)
- 11-Antoninus Pius (M S138-161)
- 12-Marcus Aurelius (M S 161-180)
- 13-Commodus (M S 180-193)
- 14-Septimus Severius (M S193-211)
- 15-Caracalla (M S198-217)
- 16-Macrinus (M S217-218)
- 17-Elagabalus (M S218-222)
- 18-M.AureliusSeverusAleksandros (M S222-235)
- 19-Maximianus Trax (M S235-238)
- 20-M.AntoniusGardianus III (M S238-244)
- 21-Philippos (Arabicus) (M S244-249)
- 22-Decius (M S249-251)
- 23-Gallus (M S251-253)
- 24-Valerianus (M S253-260)
- 25-Gallianus (M S260-268)
- 26-Claudius (M S268-270)
- 27-Aurelianus (M S270-275)
- 28-Tacitus (M S 275-276)
- 29-Probus (M S276-282)
- 30-Carus (M S282-284)
- 31-Diocletianus (M S284-305)
- 32-Galerius (M S310-311)
- 33-Licinius (M S313-324)
- 34-I Constantinius (M S306-337)
- 35-II Coonstantius (M S337-361)
- 36-Julianus Apostata(M S361,363)
- 37-Valentianus (M S364-378)

B-BİZANS DÖNEMİ

- 1-Iustinianus (M S527-565)
- 2-Mavrikios (M S582-602)
- 3-Herakleios (M S610-641)
- 4-Leon III (M S717-741)
- 5-Nikephoros Phokas (M S963-969)
- 6-Basil II (M S976-1025)

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

- 7-Romanos Diogenes (M S1068-1072)
 C-ROMA VE BİZANS DÖNEMİNDE
 ŞEHRİN FİZİKİ DURUMU
 D-ANADOLU'DA İDARİ BÖLÜNME (STRATEGİA'LAR)
 E-ROMA EYALET YÖNETİMİ VE
 KAPPADOKİA'DA GÖREV YAPAN VALİLER
 F-ROMA BİZANS DÖNEMİNDE
 KAYSERİ'DE YAŞAMIŞ ÜNLÜ KİŞİLER
 VE KAPPADOKİA BABALARI
 1-Caesarea'lı Eusebios (M S 266-339)
 2-İlk Babalar
 3-Krikor (Grigor) Lusavoriç (M S 288-301)
 4-Büyük Basileios (Vasileios) (M S 329-379)
 5-Nazianzuslu Gregorius (M S 329-390)
 6-Nyssalı Gregorius (M S 335-394)
 7-Aziz Mamas
 8-Rahip Savvas (M S 439-532)
 9-İmrü'l KaysıbnHucr (M S 520-565)
 10-Aziz (Genç) HosiosMeletios (M S 1035-1105)
 11-Caesarealı Theodoros

- G-ROMA İDARESİNDE SÖZ SAHİBİ OLMUŞ
 MEŞHUR KAYSERİ'LİLER
 H-KAYSERİ'NİN ALMIŞ OLDUĞU İSİM VE ÜNVANLAR
 İ-ROMA- BİZANS KAYSERİ'SİNDEN
 GÜNÜMÜZE GELEBİLEN ESERLER
 J- BUGÜN KAYBOLMUŞ YAPILAR
 K-ROMA DÖNEMİ KAİSARİA SİKKELERİ

KAYNAKLAR

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

H. Erkiiletlioglu

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

www.halterkiiletlioglu.com

BİRİNCİ KİTAP

I. BÖLÜM

A- ERCİYES VE ÇEVRESİNİN İLK OLUŞUMU

Erciyes, yer kabuğunun soğumaya başlayarak şekillendiği ve 63 milyon yıl süren “3.zaman” döneminde (Neozoik dönem) geniş göllerle çevrili bir bölgede püskürmeye başlamıştır. Çok güçlü bir hamleyle fişkırان volkan muhteviyatı müthiş bir yığılma ile takriben 4300 metre yüksekliğe erişen bir volkan dağı oluşturmuştur. (Bu günkü yükseklik 3916 m) Volkandan fırlayan lavlar 100 km çapındaki bir çevreyi etkilemiş ve bu alan içinde kat kat yığılmalar meydana getirmiştir.

Çok uzun süren bu dönemden sonra sakinleşen Erciyes’in bu defa çevresinde yer kabuğu hareketleri başlamıştır. Arazide ki genel kırılmalar, yükselmeler ve çökmeler sonucunda Kayseri Ovası da takriben 200 metre çöküntüye uğrayarak bu gün kuzeyde Erkilet, doğuda

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Mimarsinan ve kuzeydoğuda Talas'ta ölçülen 1250 metre civarındaki yükseklik kodundan Kayseri düzlüğünde ki 1050 metreye düşmüştür.

Çanağın içi de biriken sularla göl haline gelmiş, daha sonraki milyonlarca yıl içinde bu göl bataklığa dönüşmüş ve yer yer metan gazı yanmalarına sahne olmuştur. Nitekim Milâd yıllarında Kayseri'ye gelmiş bulunan Strabon Ova içindeki bataklıklardan bahsetmekte ve yer yer yanmakta olan çukurları “ateş çukurları” olarak tarif etmektedir. Strabon'un bu satırlarını okuyan bazı çağdaş yazarlar da bu ifadeleri Erciyes'in hâlâ o yıllarda indifa halinde olması şeklinde yorumlamışlardır¹.

Uzunca bir zaman susan Erciyes günümüzden 2 milyon yıl kadar önce yeniden yer yer faaliyete geçmiş, bu defa dağın muhtelif yerlerinden ayrı ayrı birçok volkan bacasında püskürmeler başlamıştır. Lifos (2500 m), Karasivri, Beşparmak, Alidağı (1830 m) ve Yılanlı dağları (1619 m) bu dönemin yığıntılarıdır. Bu yeni konilerin oluşması sırasında dağın orta bölümünde “Peri Kartını” ve “Selim Kartını” isimleri verilen büyük kayalık alanlar oluşmuştur.

1790 000 yıl süren “4. zaman” da (Kuaterner dönem) eskilere göre daha cılız volkan püskürmeleri olmuştur. Büyük ve Küçükkızıltepe'ler ile Hacılar ilçesinde bulunan Ön ve Arka Kızılt tepeler bu dönemin volkan konileridir.

Bu püskürmeden sonra dünyada başlayan “Buzul Dönemi” nde Anadolu'da Aladağlar, Cilo, Ağrı, Süphan gibi Erciyes Dağının da 3100 metreye kadar inen “Küçük Buzulu” ve 2300 metreye kadar da buzul aşındırmalarından oluşan izlerle ispatlandığı gibi susarak bu dönemi yaşadığı anlaşılmaktadır².

Erciyes'in bu son faaliyetinden sonra insanlı dönem denilen son 14 000 yıldan beri bir faaliyeti olmadığı kanaatini taşımaktayız. Hele Tarih Çağları denilen son 5-6 bin yıl içinde faaliyet olmadığına dair elimizde çok miktarda kanıt bulunmaktadır. Şöyleki;

1-Son buzul döneminin sona erdiği tarih kabul edilen 14000 yıl önceden günümüze kadar gelen Erciyes küçük buzulu bu dönem içinde herhangi bir patlama olmadığı kesin kanıtıdır.

¹Nezahat Baydur, **Kültepe (Kaneş) ve Kayseri Tarihi Üzerine Araştırmalar**, İst. 1970, S:15

²Şevket Aziz Kansu, **İnsanlığın Kaynakları Ve İlk Medeniyetler**, TTK, Ankara, 1971, S:59-60

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

2- Erciyes'in zirveden sonra en yüksek tepesi olan Lifos üzerinde büyük bir yerleşim yeri bulunmaktadır.

Hitit – Asur dönemi site devletlerinden birisi olma ihtimali yüksek olan bu alanda harçsız taşla yapılmış çok geniş ve uzun sur bedenleri bulunmakta ve surun içinde de çok miktarda askerî ve sivil bina yıkıntısı ile birçok horasanla sıvanmış sarnıç bulunmaktadır. Buradaki yerleşim kalıntıları Erciyes'in son tarih çağlarında faaliyette olmadığını kesin delillerindedir.

3- Kappadokia ve Roma zamanlarında şehrin Erciyes'in eteklerindeki tepelerde kurulduğu başta Strabon olmak üzere antik devir yazarlarının hemen hepsi tarafından ifade edilmektedir.

Tabii ki, Erciyes patlama halinde olsa idi eteklerinde bir yerleşim mümkün olamazdı.

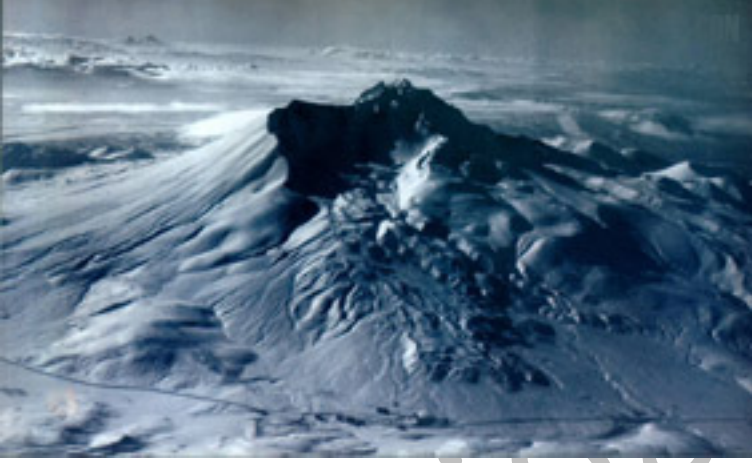
4- Büyük Erciyes'in en zirvesinde kuzeyden güneye uzanan bir mağara bulunmaktadır. Duvarlarında Aramî harflerle yazılar bulunan bu mağaranın Kappadokia döneminde kutsiyetine inanılıyor ve senenin muhtelif zamanlarında buraya çıkılıp “dağ tanrısına” adaklar adanıp, dualar ediliyordu.

Nitekim bu mağara, M S 17 yılından sonra, bölge Roma hâkimiyetine geçtikten itibaren de kutsiyetini korumuş ve Erciyes tasvirleri ile Kayseri'de basılmış bulunan bütün sikkelerde önemle belirtilmiştir.

O halde Kappadokia ve Roma dönemlerinde de Erciyes Dağında bir hareket olmadığı anlaşılmaktadır.

Bu gün küresel ısınma sonucunda Ağrı, Cilo, Süphan ve Kaşkar dağlarında az miktarda buzul kalmış, Erciyes'te ise sadece kuzey cephesinde bir miktar buzul halen mevcuttur.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

B-COĞRAFÎ MEKÂNDAN ANADOLU

Haritaya baktığımızda Anadolu'nun, doğu ve güneydoğuda "Eski Doğu", batıda ise; "Akdeniz" medeniyetlerine olgunluk çağını yaşatan, Pers, Yunan ve Roma medeniyetleri arasında bir köprü vazifesini yaptığını görürüz. Bu durum Anadolu medeniyetlerinin doğmasında çok önemli bir faktördür.

Anadolu, coğrafi yerleşim olarak kuzey yarım küresinde (26-45 doğu meridyeni, 36-42 kuzey paralelinde) ekvator ile kuzey kutbu arasında ve subtropikal bir iklim kuşağında bulunduğundan insanların yaşamasına ve büyük medeniyetlerin kurulmasına uygun bir ortam oluşturur. Bu sebeple Anadolu, tarihin en eski devirlerinden beri yoğun iskân görmüştür.

Eski Anadolu tarihi bakımından bizim üzerinde durmak istediğimiz bölge orta Anadolu ve özellikle de Kayseri ve çevresidir. Bu bölgede kurulan medeniyet, dünyadaki belli başlı medeniyetlerden Mezopotamya ve Mısır medeniyetlerinin yanında "**Anadolu Medeniyeti**" olarak bir yer tutmuştur. Kızılırmak havzası ile Tuz gölü arasında kalan bölgedeki yüzlerce höyük, bu bölgenin M Ö 3. ve 2. bin

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

yıllarından itibaren yoğun bir iskâna sahip olduğunu gösterir. Orta Anadolu'nun, Erciyes'in etrafındaki kapalı bir havza halinde olması, güvenli bir İskânın başlıca etkeni olmuştur. Proto-Hititlerden Osmanlılara kadar burada yerleşen her kavim, kısa bir müddet içinde mutlaka siyasî birlik kurmuş ve bir güç kaynağı olarak tarih sahnesine çıkmıştır.

C- KAPPADOKİA COĞRAFYASI

“Coğrafyasız tarih olmaz”

“Coğrafya Kaderdir”

Kappadokia sözcüğü,Eski Persçede*Katpatuka*olarak ilk defa Pers Kralı DariusI'in (Dara veya Dareios) M Ö 516'da İran'daki Kirmanşah'laHamadan arasındaki kayalıklara kazıtıldığı Bisutun (Behistun) kitâbelerinde geçmektedir. Darius I, egemenliği altına aldığı kavim ve ülkeleri, zaferlerinin kanıtı olarak eski Persçe, Elamca ve Akadça olmak üzere üç ayrı dilde, çivi yazısıyla belgeletmiştir. Bisutunkitâbelerinde sıralanan ülkeler arasında Persçe Katpatuka ismi de yer almaktadır. Bu sebeple pek çok dilbilimciye göre bu sözcüğün aslı Persçe'dir ve “güzel atlar ülkesi” ya da “Ducha/Tucha'nın tarafı (ülkesi)” anlamına geldiğidir.Bu kelimenin Elamca'da karşılığı katpatukas; Babil dilinde kat-pa-tuk-ka;’dır. Sasanikitâbelerinde; Kpwtky, Kpwtkyd, ParthianKpwtky olarak yer almıştır. Grekçede ise **Καππαδοκία** olarak yazılan ülkedekiKappadokialılar'ın, Leukosurioi (beyaz Suriyeli) veya Surioi (Suriyeli) olarak adlandırıldığını görebiliriz³. Buna karşılık Kappadokia sözcüğünün kökenini, Hitit dünyasında Anadolu'da konuşulan Hint-Avrupa dillerinden biri olan Luvice'ye bağlayanlarda vardır.Buna göre, Hititler zamanında varlığı bilinen “Kizzuwatna'nın” adının Pers döneminde değişerek Katpatuka olduğu ya da Asur Kralı Ninyas'ın oğlu Kappadoks'un adından geldiği öne sürülen diğer görüşler arasındadır. Başka bir görüşdede,Kappadokia sözcüğünün Kızılırmak'ın bir kolu olan Delice'nin antik adı “Kappadoks” un bu bölgeye adını verdiği öne sürülür. Antik çağdan itibaren Grekler bu ülkeye Cappadocia

³EncyclpaediaIranica www.iranicaonline.org/articles/index/K

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

(Kappadokia) ismini vermişlerdir.

Böylece Antik dönemden itibaren Anadolu'nun bir takım coğrafi bölgelere ayrılmış olduğunu görmekteyiz. Bunlar; Orta Anadolu'da Kappadokia, Phrgia ve Galatia ve Batı'da, Kuzey'den Güney'e doğru Troas, Mysia, Aiolis, İonia, Lydia ve Karia; Karadeniz kıyısında, Batı'dan Doğu'ya doğru Bithynia, Paphlagonia ve Pontus; Güney'de ise Lykia, Pauphylia, Pisidia, Isavria, Lykaonia ve Klikia'dır.

Bu bölgeler içinde en büyüklerinden birisi olan “Büyük Kappadokia”, İç Anadolu'nun doğusunun önemli bir kesiminde yer alır. Kappadokia'nın bu geniş coğrafi sınırları, Pers hâkimiyetinin son zamanlarından itibaren Roma döneminin sonuna kadar (M Ö 350-M S 350) zaman zaman eksilip, artarak muhafaza edilmiştir.

Tarihinin her döneminde bölgenin hayat kaynağı olan Kızılırmak Sivas/İmranlı İlçesi'nde Kızıladağ'ın güneyinden doğar. Kappadokia'dan geçerek bir kavis oluşturur ve Samsun'da denize dökülür. Doğduğu topraklardan itibaren denize dökülünceye kadar; Kayseri, Gülşehir, Avanos, Ürgüp ve Kaman hudutlarından geçer.

Bölgenin en önemli dağı olan Argaios'u selâmlayarak kuzeydoğusundan geçen Kızılırmak'ın suladığı topraklar, çoğunlukla Kappadokialılar'ın yerleşimlerini kurdukları kentlere ev sahipliği yapmıştır.

Hititler zamanında *Marassantiya* olarak bilinen Kızılırmak'ın daha sonraki dönemlerdeki adı ise “tuzlu su” anlamına gelen *Halys*'tir. Kappadokia da Herodotos tarafından Halys ırmağının bu tarafındaki ülke olarak tanımlandığı görülür. Bölgede daha küçük havzalar ve onları çevreleyen dağlar vardır. Bunlardan en önemlileri Hasandağı, Keçiboyduran, Melendiz ve Göllüdağ sayılabilir. O dönemde özellikle Hasandağı Erciyes'le inanç bakımından bir tutulmuş ve bu dağa da Erciyes'in adı olan *Argaios* adı verilmiştir⁴. Platolar ve volkanik arazileri ile Büyük Kappadokia bölgesi, Güneybatıda bulunan Tyana ve Klikya Kapısından güneye bağlanan ana yol ile Mazaka ve Meliten'den geçen, Fırat üzerindeki Tamisa kalesine doğru devam eden bir yol ile Anadolu'nun merkezinde ve bütün Anadolu ile irtibatlı stratejik bir

⁴Ramsay, W. M. *The Historical Geography of Asia Minor*, Cambridge university Press, 2010 s:355

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

coğrafya bölgesidir.

Bölgedeki diğer su kaynakları ise, O dönemde Tatta olarak isimlendirilen Tuz Gölü, Kayseri’de; Karasu (Melas), Kataonya’yıboydanboya geçen; Ceyhan (Pyramos), ComanaKappadokia’dan akan; Seyhan (Saros) ile Aksaray’da İhlara Vadisinden geçen; Melendiz akarsuları sayılabilir.

Milat’ın ilk yıllarında Anadolu’yu dolaşmış olan Strabon⁵ bu sınırları şöyle çizmektedir: *Güneyde KlikiaTouros’ları diye adlandırılan dağlar, doğuda Armania ve Kolkhis, kuzeyde Halys⁶ ırmağının (Kızıl Irmak) ağzına kadar Eukseinos ve batıda hem Paphlagonia’lı kabileler ve hem de Phrygia’da yerleşmiş olan Lykaonia’lılara kadar uzanan Galatia’lılar ve Trakheia’da oturan Klikia’lılar tarafından çevrilmiş oldukları söylenebilir. Lykaonia’lılarla sınır ise, Lykaonia’lılara ait Koropassos köyü ile Kappadokia’lılara ait Garsaura kenti arasındadır. Bu iki kale arasındaki uzaklık yüz yirmi stadion⁷kadardır (23,040 km.).*

Bu coğrafya kabaca; Batıda Kızılırmak’tan (Halys) başlayan ve doğuda Fırat (Euratis) ırmağına kadar ve enlem olarak ta kuzeyde Karadeniz’den güneyde Akdeniz’de İskenderun Körfezine (İssikosKolpos) kadar uzanan bir bölgeyi içine alıyordu. Yüzölçümü olarak; Genişliği Pontus’tan Touros’a kadar yaklaşık bin sekiz yüz stadion, uzunluğu Lykaonia ve Phrygia’dan doğuda Euphrates’e ve Armenia’ya kadar yaklaşık üç bin stadiondur(576 km.).

Strabon’un tarifinden yola çıkarak Kappadokia bölgesinin genel coğrafi konumu ve sınırları: Kuzeyde; Pontus ve Amasia, Batıda; Phrygia ve Halys (Kızılırmak), Galatia ve Tatta Gölü, Güney Batıda; Lykaonia / Koropassos,Doğuda; ArmeniaMaior ve Minor, Güneyde; Kilikia, Kommagene, Güney-Doğuda ise; Syria ve Eupharates olarak çizilebilir. Ancak bu sınırlar siyasî tercihlere göre zaman zaman daralıp, genişlemiştir.

⁵ Strabon: İ.Ö 64-M S 19 yılları arasında yaşamış olan Amasyalı bir seyyahtr.

⁶ Kızılırmak’ın Hititler dönemindeki adı; **Marassantia**, Antik dönemdeki adı ise Halai (Tuzlalar) yakınından geçtiği için *tuzlu nehir* anlamında **Halys** olarak kullanılmıştır.

⁷Stadion: 600 ayak=192 m.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Kappadokia'ya morfolojik çeşitliliğini veren en önemli etkenlerden biri bölgede yoğun volkanik hareketlerin gerçekleşmiş olmasıdır. İç Anadolu'nun en yüksek zirvesi olan Erciyes Dağı Kayseri ili sınırları içinde, Melendiz Dağı Niğde ilinde ve Hasan Dağı, Niğde ve Aksaray illeri sınırları içinde yer alır. Hasan Dağı ile ilgili en önemli bilgilerden biri de dağın eski adının Erciyes'in adı olan Argaios ile aynı oluşudur⁸. Erciyes ile Hasan dağlarının bu şekilde aynı isimle anılması, Kappadokia halkı için her iki dağın da sosyal açıdan öneminin de aynı olduğunu gösterir.

Bölgede tektonik hareketler ile oluşan çanaklar Nevşehir'den Kayseri'ye doğuya doğru uzanan Kızılırmak platosu gibi geniş, yüksek ve eğimli platolara dönüşmüştür. Kızılırmak ve kolları olan Delice, Devrez ve Gökirmak ile Melendiz gibi nehirler ve kolları bu platoları yarıp, dar ve derin vadileri oluşturmuştur. Tarihinin her evresinde bölge için en önemli yaşamsal kaynak ise Kızılırmak'tır. Kappadokia halkı Kızılırmak'ın suladığı toprakların yakınlarında yerleşimlerini kurmuştur. Sivas/İmranlı İlçesi'nde Kızıldağ'ın güneyinden doğan Kızılırmak, Kappadokia'dan geçerek bir kavis oluşturur ve Samsun'da denize dökülür. Doğduğu topraklardan çıkarak oluşturduğu kaviste Kızılırmak, Kappadokia'nın Kayseri, Nevşehir (Gülşehir, Avanos, Ürgüp) ve Kırşehir (Kaman) kentlerinden geçer. Herodotos tarafından Kappadokia'nın, Halys ırmağının bu tarafındaki ülke olarak tanımlandığı görülür⁹. Volkanik dağların püskürttüğü kül, lav, tüf, tabakaları ve kayalar birikmiştir. İklim hareketleri ile platolar üzerindeki tüflü örtüler ise günümüzde peri bacaları olarak adlandırılan biçimde oyulmuştur. Kappadokia coğrafyası, bu sayısız ve cezbedici vadileri ile insanlara sığınacakları önemli mekânlar sunmuştur.

⁸Ramsay, W. M. *The Historical Geography of Asia Minor*, Cambridge, Cambridge University Press, 2010 s.355

⁹Herodotos, Hist.: 1.28.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Güneydeki Tyana (Kemerhisar) ve Cybistra (Ereğli) ve doğudaki Meliten (Malatya) Platosundaki ekonomik değeri yüksek büyük ovalar ile merkezde Erciyes Dağı'nın bol ağaçlı kuzey eteklerinde bulunan Krallığın başkenti **Mazaka** krallığa ekonomik zenginlik katmaktadır.

Ülkeyi ticaret, tarım, hayvancılık ve madencilik gibi dört temel ekonomik faaliyet canlandırır. Orta bölgelerde arpa ve buğday, Meliten ovalarında ise meyve yetiştirilir. Bölgeye has koyun, yabanî eşek ve atın yanında madencilik alanında; Mucur'dan çıkarılan kırmızı toprak boyası, saydam mermer (oniks), Sarız civarındaki gümüş ocakları ve Mazaka civarından çıkarılan taş, tuz ve demir başlıca gelir kaynaklarıdır. Katonya (Develi'den Tufanbeyli'ye uzanan yöre) ve Erciyes eteklerinden elde edilen keresteyi de unutmamak gerekir.

Xenophon M Ö 401'de, Amasyalı Strabon M S 18 yıllarında,

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Nysa'lıGregoirM S 334-394'te bu bölgeden bahsetmişlerdir. Fransa Hükümeti tarafından Anadolu'da araştırmalar yapmakla görevlendirilen ünlü mimar Texier, 1833 ve 1837 yıllarındaki seyahatleri sırasında Kappadokiabölgesini de ayrıntılı bir şekilde ele almıştır. Daha sonra Anadolu'daki gezi ve incelemelerinin sonuçlarını altı ciltlik "Description de l'AsieMineure..." adlı geniş araştırmasında gravür ve plânlarıyla birlikte yayınlarken "...*Tabiat hiçbir zaman kendini bir yabancının gözlerine böylesine olağanüstü bir şekilde sergilememiştir. Dünyanın hiçbir bölgesinde böylesine sürekli bir tabii olayın var olduğunu duymadım.*" demektedir.

Bu coğrafi bölgenin tarihin derinliklerinden itibaren, Hitit, Pers, Kappadokia, Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı gibi uygarlıkların gelişme ve çöküşlerine şahit olmuş, bu dönemlere ait belge ve bilgiler günümüze kadar ulaşmıştır.

D-YOLLAR

Kayseri'yi şehir olarak gözden geçirenler, gerek bugün ki beldenin, gerek dünkü Mazaka'nın su bakımından zengin olmakla beraber, hava bakımından önemli bir özelliği olmadığını, düşman ordularına karşı koyacak tabii bir seddi bulunmadığını, ayrıca bereketli bir toprağa ve uygun bir iklime de sahip olmadığını görürler. Böyle olmakla beraber, 5000 senedir değişik ırk ve yönetimlerin elinde daima önemli bir merkez olarak kalması, dört yandan gelen yolların düğüm noktasında yer almasından ileri gelmektedir.¹⁰

Anadolu dağlarının doğu-batı istikâmetinde uzanışları, bu bölgedeki yolların da aynı yönde açılmasını gerektirmiştir. Nitekim bu yollar Sebastia'dan-Pontus'dan-Tavium'dan ve Cilicia'dan gelip CAESARİA' de toplanıyordu.¹¹

Milât'tan bir asır evvel de doğunun ticaret eşyası, Fırat'tan Kayseri (Mazaka) yi geçer, Yunan-Roma büyük yolu ile (La RouteRoyale) Ephesas'a ve biraz da Sebastia, Komana ve Laodiceia

¹⁰ Remzi Oğuz Arık, **Coğrafyadan Vatana**, 1000 Temel Eser İst. 1969 S.204

¹¹ W.M.Ramsay, Çev: Mihri PEKTAŞ, **Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası**, İst. 1961 s. 51

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

yoluyla Amisos'a gönderilirdi. Güneyden geçen Grek-Roma büyük yolu üzerindeki Caesarea, Archeleis, Laodiceia, Lycum, Antiocheia, Nysa gibi şehirlerin isimleri Yunan ve eski imparatorluk devirlerine ait oldukları halde, kuzey yolu üzerindeki Tavium, Ankyra, Gordion, Pessinus, Orkistos, Akmonia, Satala, Sardeis gibi şehirlerin isimlerinde, daha eski zamanların kokusu vardır.¹²

1- M.Ö XX-XVIII. YÜZYILLARDA KULLANILAN VE KAYSERİ'Yİ YUKARI MEZOPOTAMYA'YA BAĞLAYAN DÖRT YOL:

Bu yol Kayseri, "Mazaka" olarak önem kazanmadan önce Kültepe (Kaneş) yi Asur'a bağlayan güzergâhı izliyordu ve tahminen birkaç koldan Asur'a ulaşıyordu.

- a) Kültepe (Kaneş), Mazaka, Ekrek, Pınarbaşı (Ariarathiae), Gürün (Tegarama), Darendede (Timilkia), Malatya (Melitene), Harran, Cebel Abd-el Aziz, Asur.
- b) Kültepe (Kaneş), Mazaka, Serezek, Ekrek, Saruz, Elbistan, Doğanşehir, Sürgü, Samsat (Samsate), Harran, Cebel Abd-el Aziz, Asur
- c) Kültepe (Kaneş), Mazaka, Ekrek, Saruz, Kemer, Göksun (Cocussuz), Maraş, (Geremaniaia), Antep, Harran, Cebel Abd-el Aziz, Asur
- d) Kültepe (Kaneş), Mazaka, Saimbeyli yakını, Feke, Siziium, Simala, Antep, Harran, Cebel Abd-el Aziz, Asur

2- M Ö XVIII. YÜZYILDA KULLANILAN HİTİT YOLLARI:

Bu asırlarda Kaneş, bir ticarî merkez olan Erkilet (Archala), Dadsun, Emmiler ve Yozgat üzerinden Hattusas (Boğazköy) ile bağlantılıydı.¹³

3- M.Ö XVIII-XII. YÜZYILLARDA KULLANILAN VE KAYSERİ'Yİ KLİKYA'YA BAĞLAYAN HİTİT YOLLARI:

Antik çağlarda Caesarea'danKlikya'ya inen belli başlı dört yol vardı.

¹²Ramsay, s.29

¹³R.KiepertundWerner, 1/400.000

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

a) Kayseri-Çukurova arasındaki halen kullanılmakta olan Podandos (Pozanti) PylaeCiliciae (Gülek Boğazı) yolu.

b)Caesarea, Develi-Fraktin, Taşçı, Gezbel, Kirazbel ya da Üskiyenbel'den sonra Sisium (Kozan) üzerinden Çukurova'ya inen yol.¹⁴

c) Caesarea-Develi, Fraktin, Karaköy, Sisium (Kozan) yolu.

d) Caesarea, Serezek, Kuruçay-Bel, Cucussus (Göksun), Kiraz-Bel yolu.

4- GREK- ROMA ÇAĞININ KAYSERİ'Yİ EGE KIVILARINA BAĞLAYAN EN ÖNEMLİ YOLLARI:

a)**Efes-Malatya Yolu:** Bu yol, Efes, Magnesia, Aydın (Tralles), Sultanhisar (Nysa), Mastavra Kale Mastaura, Karrura, Hasköy (Attuda), Eskihisar (Laodikeia), Honoz (Kolossia), Dinar (Apameia) Haydarlı (Metropolis), Yalvaç (Antiocheia Pissidia), Yargan, Ladik (LaodikeiaKatakekaumene), Koropassos, Aksaray (Gausaura), Soandan, Sakasene, Viranşehir, Caesarea, Serezek (Arasaxa), Herpa, Pınarbaşı Ariaratheia) Arslanbeyli (Coduzalaba), Kuruçay-Bel İncillise, Göksün (Cocussus), Yarpuz (Arabissos),Arkas üzerinden Malatya (Melitan) ya varırdı.¹⁵

b) Kayseri Ankara Yolu:

Caesarea, Saccasena, Osiana, Sultanhisar (Nysa), Pornassa, Aspona, Orsologiaco, Gorbeons üzerinden Ankara (Ancyra)'ya ulaşıyordu.¹⁶

c) Kayseri'den Karadeniz'e Uzanan Yol:

Caesarea, Erkilet (Archalla), Çokgöz köprüsü, Boğazlıyan, Tekke, Sırçalı, Battal, Yozgat, Konuksu, Tekke-Özü, Amasya (Amasia), Samsun (Amisos), Sinop'a varırdı.

d) Kayseri'yi Kuzeydoğu Anadolu'ya Bağlayan Yol:

¹⁴ B.Alkım, *Bellelen XX III*, 1959 S.61

¹⁵ Baydur, s.31

¹⁶Ramsay, s. 31

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Caesarea, Anmaxsa, Malandura,¹⁷Scanatus, Sebesteia ve Sadak'a (Satala) kadar uzanıyordu.

Anadolu'daki Bizans yollarının tamamlanması Justinien zamanından oluşmuştur. Bu şebekenin en mühim kısmı Halys (Kızılırmak) in doğusundan ayrılarak Kaesareia ve Sebastaia'ya giden askerî yolu. Kappadokia, Armenia ve Sebastiathemalarından gelen ordular Kaisereia'da imparator ordusuna katılıyorlardı¹⁸.

5-BİZANS İMPARATORLUĞU DÖNEMİNDEKİ KAPPADOKİA THEMASI YOL AĞI

a) Güneybatı-Kuzeydoğu Çapraz istikâmetindeki Anadolu Yolu

İkonion(Konya)-Kolöneia(Aksaray)-Caesarea(Kayseri)-Sebastia(Sivas)

b) Kuzeybatı-Güneydoğu Çapraz istikâmetindeki Anadolu Yolu

Ankyra(Ankara)-Caesarea-Cucussos(Göksun)-Germanikeia(Maraş)

c) Batı –Doğu İstikâmetindeki Merkezi Yol

İkonion(Konya)-Kolöneia(Aksaray)-Caesarea-Ariaratheia(Pınarbaşı)-Taranta-Melitene(Malatya)

d)Kuzey-Güney İstikâmetindeki Yollar

1-Tabia-Caesarea-Podandos(Pozantı)-Tarsos(Tarsus)

2-Tabia –Caesarea-Rodandos-Adana

3-Tabia-Caesarea-Kiskisos(Kisko)-Sision(Kozan)

4-Tabia-Caesarea-Kukusos(Göksun)-Germanikeia(Maraş)¹⁹

¹⁷ R.Kiepert 1/400.000 ölçekli, B IV te gösterdiği haritasında Malandara'yı Şarkışla'nın yerine koyuyor.

¹⁸Ramsay, s. 241

¹⁹FriedrichHild, DasByzantinischeStrassensystemInKappadokien, Wien 1977, s:66-71-77-84

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

H. Erkiiletlioglu

II. BÖLÜM

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

www.halterkiiletlioglu.com

Bu dönemler: A- Eski Tunç Dönemi B- Tarih Çağları olarak iki ana bölümde incelenmektedir.

A- ESKİ TUNÇ DÖNEMİ(M Ö 2500-2000)

Bu dönemde en yoğun yerleşme bölgesi Kızılırmak boyları idi. (Alışar, Boğazköy, Kültepe, Arslantepe) Bölgede kurulan şehirler ya Karahöyük, Arslantepe, Kültepe ve Sultanhan'da olduğu gibi höyükler üzerinde kuruluyor veya Kululu, Çalapverdi, Göllüdağ ve Lifos'taki gibi erişilmesi gayet güç olan, dağlar üzerinde yapılıyordu²⁰. Adı geçen şehirlerde halk, taş temeller üzerine kerpiç tuğladan yapılmış evlerde oturuyor; ticaret, çömlekçilik, madencilik, çiftçilik ve çobanlıkla meşgul oluyordu²¹. Mezopotamya ve Mısır bölgelerinin halkları M Ö 4000. yıl sonlarında kendilerine has birer yazı sistemi bulmuş olmalarına rağmen, Anadolu halkı henüz yazıyı bilmiyordu. Ancak kuzey Suriye ve Batı Anadolu şehir devletleri ile ticaret yapıyorlardı²².

Bu insanlar; bakır, bronz, kurşun, altın, gümüş ve elektron gibi madenleri kullanabiliyor ve etrafı duvarlarla çevrili küçük şehir devletleri olarak yaşıyorlardı. Diğer şehir devletleri ile ancak bir tehlike halinde birleşiyor ve bu amaçla teşkilâtlı ordu bulunduyorlardı²³.

B-TARİH ÇAĞLARI (M Ö 2000-650):

Bu dönem üç ana başlık altında incelenebilir.

a- Asur Ticaret Kolonileri Çağı (2000-1700)

KANEŞ: Kayseri çevresindeki bilinen en eski yerleşme yeri, bugünkü şehre 20 km. mesafede bulunan "Kültepe" höyüğüdür. Bu höyükte bulunan "Kaneş", Kayseri ovasının ve Anadolu'daki ticaret sisteminin baş şehri olup, Kaneş krallığının merkezi olarak M Ö2800 senesinden Helenistik devre kadar önemini korumuştur. Kültepe höyüğünde yapılan

²⁰ Tahsin Özgüç, *Demir Devrinde Kültepe ve Civarı*, Ank. 1971, s. 71

²¹FürüzanKınal, *Eski Anadolu Tarihi*, TTK Yayınları, Ank. 1962, s. 49-50

²² Baydur, s.31

²³Kınal, s. 51

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

kazılarda en eski dönemlerden itibaren bu bölgenin yerleşim görmüş olduğu anlaşılmaktadır.

Hititlerin **Kuşşara**'dan sonraki en büyük merkezleri **Kaneş**'tir. Esasen Hititler kendilerini **Nesahyani Kaneşli** dillerini de **Nesaca/ Kaneşce** olarak ifade etmektedirler. Kültepe metinlerinde geçen pek çok Hititçe kelimenin varlığı ve pek çok Hititçe ismin geçmesi Hititlerin burada yaşadıklarının en önemli kanıtlarıdır (Şupilulia, hulukkannum, kupursinnum, kurşannum, gibi birçok kelime). Yerli halk olan Hititlerin **Kaneş**'te oturma izni verilen Asurlu tüccarların kültürlerinden etkilendikleri görülür. Sümer, Akad, Babil tanrılarını kendi panteonlarına kabul ederler, efsanelerini, mitoslarını kendi dillerine çevirirler. Hititler yerli Hatti ve Hurri inançlarını benimsedikleri gibi, Asurluların tanrılarını da kabul etmişlerdir. **İştar, Adad, Sin, Samas, Nisaba** gibi Mezopotamya kökenli tanrılarının rahipleri olarak adı geçen Hititli şahıslara belgelerde rastlanmaktadır. Hatta Sümer tahıl tanrısı olan **Nisaba** adına Anadolu'da bir bayram kutlandığı da görülür.

Anadolu-Asur arasındaki ticaretin doğmasına sebep, Anadolu'da ve komşu ülkelerde kalay madeninin ihtiyaca cevap verecek kadar üretilmemesidir. Anadolu'da en çok bulunan ve ilk kullanılan maden bakır olup, Kalkolitik Çağ'dan itibaren bu madenden istifade edilmiştir. M Ö üçüncü binyıl boyunca bakır madenine % 10 oranında kalay ilave edilerek bol miktarda tunçtan silahlar ve ev eşyaları yapılmış olduğundan bu döneme **Eski Bronz Çağı** adı verilmiştir. Eski Bronz Çağı'nda Anadolu'da madencilerin kalayı nereden temin ettikleri konusunda net bir bilgi olmamakla beraber son zamanlarda Hisarcık civarında kalay madeni ocağının bulunması ve Bakırdağı çevresinde bakır ocaklarının bulunması az miktarda da olsa Anadolu'da bu madenlerin üretimlerinin yapıldığını göstermektedir. Ancak M Ö II. binyılın başlarından itibaren kalay madeninin Asurlu tüccarlar tarafından Anadolu'ya getirildiğini Kültepe metinlerinden öğrenmekteyiz.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Anadolu'da Şehir devletleri hüküm sürmekte olduğu ve aralarında kıyasıya bir mücadele yaşandığı için, dönemin en gelişmiş ve sağlam savaş araçları olan tunç silahlar önem kazanmıştır. Bu sebeple daha bol kolay madeni getirmeleri karşılığında Asurlu tüccarlara şehirlerin etrafında bir mahallede oturma ve ticaret yapma imkânı tanınmıştır.

Asurlu tüccarlar M Ö II. binyıl başlarında Anadolu'ya gelerek belli başlı şehirlerde birer ticaret kolonisi kurmuşlardır. Yazılı kaynaklarda bunların sayısının kırk civarında olduğu ve en önemlisinin **Kaneş** kolonisi olduğu belirtilmektedir. Bu kolonilerde Asurlularla yerliler aynı mekânları paylaşmışlar. Birbirlerinin kültüründen etkilenerek, akrabalıklar kurmuşlar ve ticaretin vazgeçilmez şartı olan barış ortamını bozmadan yaklaşık 250 yıl beraber yaşamışlardır. Asurlu tüccarlar genç yaşta Anadolu'ya geliyorlar, bazıları Anadolu'da yerli kadınlarla evlendikleri gibi bazıları ölene dek kalıyor veya ihtiyarlayınca Anadolu'dan ayrılıyorlardı.

Bu döneme ait bilgileri Kültepe'de bulunan "**Kappadokia Tabletleri**" ismi ile anılan vesikalardan öğrenmekteyiz. Bu önemli belgeler ilk defa 1925 senesinde Çek âlimi "Hrozny" tarafından keşfedilmiş olup, M Öiki bininci yılların başlarında orta Anadolu'ya kadar yayılan Asurlu tüccarların ticarî mektup ve vesikaları olduğu anlaşılmıştır²⁴. Bu tabletlerin dili eski Asur lehçesi olup, çivi yazısı ile yazılmışlardır.

²⁴Kınal, s. 59

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Çivi yazılı bir tablet ve zarfı

Kültepe tabletleri incelendiğinde kolonilerin çok sistemli bir şekilde idâre edildiği anlaşılmaktadır. Asurlar, büyük şehirlerde birer “Karum”, küçük şehirlerinde ise birer “Vabartum” teşkilâtı kurmuşlardır. Kolonilerin yayılış alanı takriben “Malatya-Kayseri-Yozgat” üçgeni içindedir. Bu kolonilerin merkezi ise Kaneş Karum’udur.

Kaneş’te “Şehrin Babaları” denilen bir ihtiyarlar meclisi bulunuyordu. Bu meclis, kolonilerindeki Asurlular hakkındaki kararları verirdi. Karar alamadığı durumlarda “Genel Meclis” toplântıya çağrılır, “Genel Meclis” üyeleri, reyyle karar verirlerdi. Fakat son hükmün anavatanda yani Asur’da verildiği anlaşılmaktadır.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Kültepe Kazı Alanı (2012)

Asurlular, Anadolu'ya çok değerli bir maden olan kalay ile kumaş getiriyorlar buradan da gümüş götürüyorlardı. Anadolu ve Kayseri'deki Asur hâkimiyeti sadece ticarî alanda olup, siyaseten yine, şehir devletleri sistemi hâkimdi²⁵. Başka bir ifade ile Asurlu kolonistler, Anadolu'lukralların siyasî hâkimiyeti altında idiler. Ayrıca, Asurlu tüccarlar, yerli prenslere vergi karşılığında ve onların izni ile şehir civarında kurdukları pazar bölgelerinde oturuyorlardı. Dil, yazı ve silindir mühür dışında, Asurlu tüccarlar, memleketlerindeki hayatlarından farklı olan yerli evlerde yaşıyorlardı. Anadolu seramiğini ve günlük eşyalarını kullanıyorlardı. Bu yabancıların yerli kültürel kaynaşmalarını kolaylaştırıyordu. Yerliler kısa bir zamanda, silindir mühürlerde kendilerine has yerli bir üslubu geliştirmişlerdi. Ancak Asur dilini ve yazısını ne ölçüde öğrendiklerini bilmiyoruz²⁶. Koloni çağında

²⁵Kınal, s.62

²⁶ Tahsin Özgüç, **Kültepe-Kaneş II**, s. XVI, TTK Yayınları, Ank. 1986

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Kaneş’de yaşayan Protohatti, Hitit, Luwi ve Hurri’lerin konuştıkları dil, Hint-Avrupa grubu olup, “Kaneşçe” veya “Nesa” dili olarak bilinmektedir.²⁷

Kültepe tabletlerinden öğrendiğimize göre, Kaneşkrallarından ikisinin ismi “İnar” ve oğlu “Warşama”dır. Bunlardan başka “Labadşum, Turupanı, Pithana ve Zuzu” isimli krallar da hükmetmiştir.

İdarî kademede kraldan sonra “Merdiven Büyüğü” Sıfatında bir veliaht geliyordu. Daha sonra “asacıbaşı, ordu kumandanı, bölge kumandanı, hazinedar, içki sunucu, sofracı başı, tellallarbaşı, pazarcıbaşı, kilerci başı, atlarbaşı, silacı başı, başçoban, başbahçevan, demirciler başı, marangozlar başı, değirmenciler başı, işçiler başı dereciler başı, çamaşırcılar başı ve oduncu başı” gibi makamlar vardı²⁸.

Bu çağda yerli halk daha çok ziraatle uğraşıyordu. Buna bağlı olarak değirmencilik ve bağcılık da en önemli geçim kaynağı idi. Altın, gümüş, bakır ve amutu (demir) işliyorlar, Asurlular’dan aldıkları kalayla, Ergani’den getirdikleri bakırı karıştırarak tunç yapıyorlardı. Para yerine geçmek üzere belirli ağırlıktaki madenleri veya hayvan, yağ, bal, tahıl, koyun gibi gıda maddelerini kullanıyorlardı.

Anadolu’da yapılan antopolojik araştırmalar sonucunda yetişkin kafataslarından % 20’si “Hyperdelolichocephalei”, % 20’ si “Brachyhalei”, % 40’ ı ise “Brachycephalei” olduğu anlaşılmaktadır²⁹.

Bu durum, Anadolu’nun dolikosefal kafa yapısı ile “Akdeniz tipi” insanların ve M Ö ikinci bin yıl başlarında Anadolu’yu istilâ eden brakisefal tip kafalı insanların yaşadığı bir yurt olduğunu ifade eder. Uzun yüzyıllar boyunca önemini koruyan Kaneş şehrinin siyasi varlığına Orta Anadolu’daki bağımsız Kuşşara şehri kralı Anitta tarafından son verildiği zannedilmektedir. Kültepe kazılarında bulunan ve üzerinde “Kral Anitta’nın Sarayı”³⁰ yazısı olan hançer çok güzel bir delildir. İlk Hititkralı kabul edilen Anitta, Hattikrallığını ve başkenti Hattuşaş’ı yok ederek Orta Anadolu’da Hitit hâkimiyetini kuran kral olarak

²⁷ Baydur, S. 52

²⁸ Emin Bilgiç, **Türk Tarih Kongresi**, 1960, s. 127/Baydur, s.48

²⁹FürüzanKınal, s. 34

³⁰ Tahsin Özgüç, **Bellekten** 77, 1956, s. 29-32

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

bilinmektedir³¹. Asur Ticaret Kolonileri Çağı, eski önyasya tarihinin önemli bir bölümünü temsil eder, bu çağ hakkındaki en mühim kaynak şüphesiz ki şimdiye kadar bulunan binlerce kil tablettir. Bunlar gün ışığına çıktıkça bilgilerimizin daha değişeceği ve netleşeceği muhakkaktır.

b- Hitit Çağı (M Ö 1800-1200):

Halkını Tüketen Devletlerin Kendileri de Tükenir

Eflatun

Anadolu'da taş aletlerin yanında bakırın da kullanıldığı ve adına “Kalkolitik Çağ” denilen dönemin (M Ö 5000-3000); Aşağı Küçük Örtülü, Çağla Tepesi, Karapınar Höyük, Tavla Höyük, Tuztaş Tepe, Yalak (Sarız), Dolma Tepe (Bünyan), Fraktin, İkitape, Sarıca Tepesi (Develi) gibi Kayseri çevresinde çok miktarda buluntuları vardır.

Bu dönemden sonra yaşanan ve tuncun gündelik hayatta kullanılması ile başlayan Hatti uygarlığı döneminin ortalarında Asurluların yazıyı Anadolu'ya getirmeleri ile “Asur Ticaret kolonileri kurulmuş ve ayrıca yine bu çağın ortalarında Hititler yerlerini almışlardır.

Anadolu'nun ilk büyük devletini kuran ve bin seneye yakın varlığını koruyan Hititler, Asur ticaret kolonileri zamanında Orta Anadolu'da yerleşmişlerdir. Kökenleri konusunda: 1) Batıdan boğazlar üzerinden Anadolu'ya geldikleri, 2) Kafkaslar üzerinden Kızılırmak kavsine geldikleri, 3) Kuzey Mezopotamya'dan geldikleri şeklinde üç teori vardır. Bu konu henüz tam olarak açıklığı kavuşamamıştır.

Hititlerin **Kaneş**'te yerleştikleri ve ilk kez burada büyük bir siyasi güç kurdukları anlaşılmaktadır. Hititler **Kaneş** şehrinde yaşarken Mezopotamya kültürünü benimsemişlerdir. Kültepe metinlerinde geçen yer ve şahıs adlarının Hititçe metinlerde aynı şekilde varlığı bu devamlılığı gösterir. Hititler burada ilk defa başka kavimlerin tanrılarını kabul etmişler ve bundan sonra tüm II. binyıl boyunca bunu sürdürmüşlerdir.

Hititlerin büyük bir heyacanla yerleştikleri Kızılırmak kavisindeki

³¹MühibbeDarga, **Hitit Devletinin Ana Hatları**, Arkeoloji ve Sanat, Yıl:1 Sayı: 1, s.9 İst.1976

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Kappadokia ülkesi bu bölgedeki eşsiz tabiatla zengin tarihî birikimin bir araya gelmesi ile muhteşem bir ortama sahip olmuştur. Hitit ve Frig mitolojisine göre, dağ tanrıları ile yağmur ve rüzgâr tanrısı Teşup/Tarhu'nun müştereken işleyerek biçimlendirdikleri bir harikalar diyarına dönüşür. Bu esrarengiz ve büyümlü topraklar, Persler döneminde “*Katpatukka*” adıyla anılmaya başlamış ve Katpatukka, iyi at yetiştirilen bölge anlamına gelmiştir. Ancak Persçe’de “güzel at” kelimesi “”huv-aspa” sözcüğü ile ifade edildiği³², bu sebeple kelimenin Hatti, Luwili, Hitit ve Asurlu olduğuna dair tartışmalar hâlâ devam etmektedir. Bu konuda at ve atçılıkla ilgili kaynaklar da mevcuttur. Büyük Hitit Devleti döneminde (M Ö 1460-1190), Hititler at yetiştirmeye büyük bir önem veriyorlardı.

Çünkü at döneminin en hızlı ulaşım aracı idi. Bu maksat için Mittanni memleketinden uzman at yetiştiricileri getirttikleri ve onların tavsiyelerini tabletlere yazdırarak kuşaktan kuşağa intikâlini sağladıklarını görüyoruz. Bu konuda önemli bir kaynak olarak Boğazköy Devlet arşivi arasında Hititlerin en büyük kralı Suppiluliuma'nın atçıbaşısı Kikkuli isminde Mittannili genç bir at yetiştirme uzmanı tarafından yazılmış bir metin ele geçmiştir. Yine bazı kaynaklarda Pontus'un efsanevî kralı Mithridates'e çocukluğundan itibaren Kappadokia'nın yüksek yaylalarından getirtilen atlarla eğitim verildiği belirtilmektedir³³. Bir başka iddia da Kızılıрмаğın kollarından biri olan Delice suyunun o dönemdeki adı olan Kappadoks'un bölgeye adını verdiğiidir.

Hititler döneminde varlığı bilinen Kizzuwatna'nın adının Pers döneminde değişerek Katpatuka olduğu ya da Asur kralı Ninyas'ın oğlu Kappadoks'un adından geldiğini öne süren görüşler vardır.

Katpatuka Hellen ağzında Kappadokia edilmiş adın, Med'lerce kullanılan ve Pers'lerce de aynen alınan biçimi, sonundaki -uka, Ermeni dilinde halk adı, ulus adı türetmek için kullanılan ukh'un Med ağzına uydurulmuş biçimi dir; Med'ler bu bölgeyi M Ö 585'de kendi ülkelerine katmış ve onun ismini, Kat-paduk olarak devam ettirmişlerdir.

³² Umar Bilge, *Türkiye'deki Tarihsel Adlar*, İnkilâp Kitâbevi, İstanbul 1993 s, 407

³³ Mayor Adrienne, *Mithridates*, T. İş Bank. Kültür Yay. Ankara 2013, s, 49

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

M Ö ikinci binyılda ve hatta birinci binyılın erken döneminde, ülkelerin, o ülkedeki baş tanrının adına göre adlandırılması çok yaygın bir uygulama olduğu ve Katpaduk yani Katpat-ukh (Katpat Halkının yurdu) deyimi içindeki Katpat'ın aslının, yörenin baş tanrısının Hurri dilinde kullanılan Hepat/Khepat olduğu fikri ise başka bir iddiadır.

Kappadokia bölgesinin ilk halkları Hattiler, Luviler ve Hititler'di. Bu bölgede M Ö üçüncü binyıl sonuyla ikinci binyıl başlarında Asurlular ticaret kolonileri kurmuşlardı (Asur ticaret kolonileri çağı). Kültepe'de (Kaneş) bulunan ve "Kappadokia tabletleri" diye adlandırılan Asurca çivi yazılı tabletler (M Ö ikinci binyıl başı) Anadolu'nun ilk yazılı belgeleridir. Tabletler üzerinde yapılan çalışmalar ve yazının okunması, bunların Asurlu tüccarlara ait olduğunu ortaya koydu. Dönemin toplumsal ve siyasal yaşamına ışık tutan bu tabletler aslında ticarî ve ekonomik sözleşmelerdi. Bu belgelere göre bu dönemde Orta Anadolu'da, merkezî bir yetkiye bağlı olmayan, küçük yerel krallıklar ve beylikler vardı. Bunlar genellikle küçük bir bölgeyi ellerinde tutuyor ve barış içinde yaşıyorlardı.

Yerleşik hayata geçişten itibaren, yerleşim birimleri arasında, temel ihtiyaçların karşılanması için ticaret ve benzeri ilişkiler doğmuş ve ihtiyaç duyulan temel maddelere sahip olan ve üreten birimler her devirde önemli merkezler haline gelmiştir. Eski Bronz Çağı (M Ö 3200-1950) sonlarında, Asurlu tüccarlar Kızılırmak yayı içindeki bölgeye "Hatti Ülkesi" derlerdi. Kuzey Mezopotamya'daki Ninova ve diğer Asur şehirleri tüccarları İç Anadolu'da geniş ve etkili bir ticaret ağı kurmuşlardır. (M Ö 1950-1750) Bu ticaret ağının merkezi Kayseri yakınındaki Kültepe-Kaneş'dir. Bıraktıkları onbinlerce pişmiş topraktan yapılmış ticaret mektubunda dokuz büyük ticaret merkezinin ve yüzlerce küçük şehrin isimleri görülür. Ayrıca Hititler zamanında boylu boyunca Kızılırmak kenarının tabî ana yollardan birini oluşturduğu ve bu yol boyunca iskân gören birçok yerleşim biriminin olduğuna dair bilgiler vardır.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Asurlular'ın ticaret yollarını incelendiğinde görülür ki ticarî sınırlar İncesu, Aksaray, Konya, Bor, Niğde ve Ereğli bölgelerine kadar uzanmaktadır. M Ö 2000 yıllarına gelindiğinde Orta Anadolu'da şehir devletlerini görmekteyiz. Bu devirde Hititler Orta Anadolu'ya yani Hatti

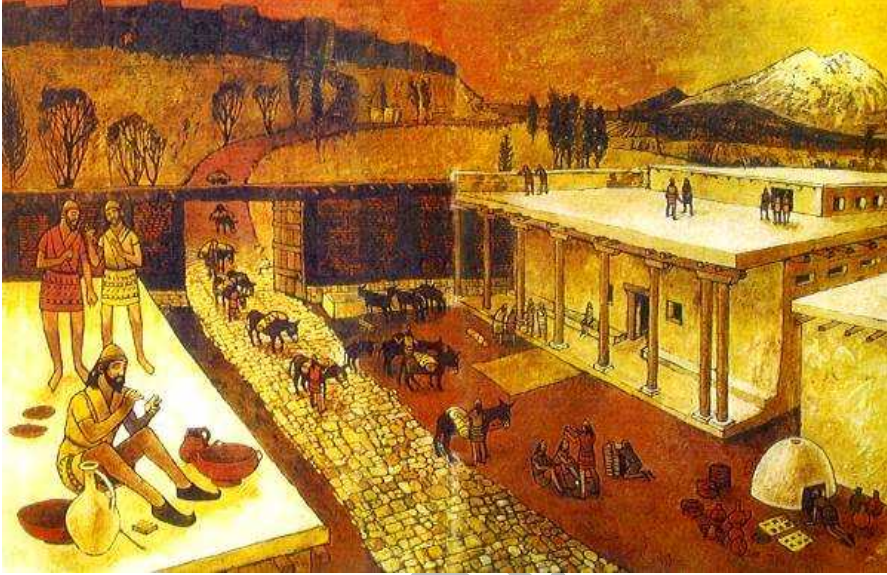

ülkesine gelerek M Ö 1750 yıllarında hâkimiyet kurmuşlardır. Ancak M Ö 1200 yıllarında Trakya ve Akdeniz-Ege kavimleri, büyük bir göç dalgası ile gelmiş ve Homeros'un destanlarına konu olan Troia'yı ezerek Hitit İmparatorluğunu da yıkmışlardır.

Anadolu bu istilâlarla veya salgın hastalıklar sebebiyle 400 yıllık karanlık bir döneme gömülmüş ve bölgeye Hititler'den sonra en önemli ulusal topluluğun Hitit bölgelerinde Luwili olarak bilinen kavmin olduğunu, Hitit İmparatorluğunun yıkılmasından sonra beş yüzyıl boyunca Kappadokia Halkı tarafından kullanılan Luwi dilinin varlığı" İspatlamaktadır.

Tabal'in yıkılışından sonra Kappadokia'nın önce Med ve daha sonra Pers hâkimiyetine girdiği dönem başlar. Tarihte bilinen ilk Doğu-Batı mücadelesinin Medler ve Lidyalılar arasında olduğu görüşü yaygındır. Batı'ya doğru hızla genişleyen Medler, Kappadokia'ya kadar ilerlemiş ve böylece Lidyalılar ile Medler karşı karşıya gelmiştir.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Kültepe’de Günlük Hayat

Hitit tarihi üç bölümde incelenmektedir.

1-) Eski Hitit Devleti:(M Ö 1800-1400)

Bu devirde 19 kral hüküm sürmüştür. Kurucusu 1. Tuthalya’dır. Onun oğlu Puşarumma’dan sonra gelen 1. Labarna devlet teşkilâtını güçlendirmiştir ve sınırları genişleterek Orta Anadolu’da siyasî birliği yeniden kurmuştur. Labarna’nın idare merkezinin Hattuşaş³⁴ olduğu anlaşılmaktadır. Yine Hitit kralları 1. Hattusilis ve 1. Mursilis zamanlarında Halep’te Hurriler’e karşı ve Babil’e karşı seferler düzenlenmiştir. Bu seferlerin Hitit sanatı, dini ve edebiyatı üzerinde büyük etkileri olmuştur.³⁵

³⁴Hattuşaş=Boğazköy

³⁵Kınal, s.89

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

I.Mursilis'den sonra Hitit sarayında entrikalar başlamış, M Ö 1550-1450 seneleri arasında Asya'dan Hind-Arî kabilelerinden meydana gelen grupların göçleri, Mısır, Mezopotamya ve Anadolu'daki medeniyet ve kültür hareketlerini felce uğratmıştır. Habur bölgesinde büyük bir krallık kurmaları Hitit hâkimiyetini oldukça daraltmıştır. Buhanlı, karanlık devire ait vesikalar yok denecek kadar azdır.

Bu dönemde yapıldığı tahmin edilen ve Orta Anadolu'daki en eski baraj kalıntısı Pınarbaşı ilçesine 40 km. mesafede, Malatya yolu üzerinde bulunan Karakuyu köyünde bulunmaktadır. Uzunyayla'nın sulanması amacıyla yapılmış bulunan bu baraj, "U" biçimindeki kreti ile 200 metre ana gövdesi ve 400 metrelik uzunluğu, 8 metre yüksekliği ile büyük bir eserdir. Menba şevi taşla kaplı olan barajın derin kısmında yer alan taş duvarlı dip savağının su sızdırması sonucu göçtüğü anlaşılmaktadır³⁶.

2-) Yeni Devlet: (M Ö 1450-1200) M Ö 1450'ye doğru kralSuppilulume zamanında canlanan Hitit devleti "Hitit İmparatorluğu Devri" denilen bir devir yaşamıştır. Beynelmillelik kavramının ortaya çıktığı bu devirde, milletlerarası "Akkadca" kullanılıyordu. Devrin en önemli büyük devletleri Mısır, Babil, Asur, Mitanni ve Hitit İmparatorlukları idi. Nitekim bir zaman sonra Hititler ile Mısır arasında çıkarların çatışması sonucunda Halep ile Şam arasındaki Kadeş şehrinde "KadeşSavaşı"(M Ö1296) yapıldı. Hitit'lerin galibiyeti ile bittiği anlaşılan savaş sonucunda Ramses ile 3.Hattusilis arasında tarihin ilk yazılı anlaşması yapıldı.

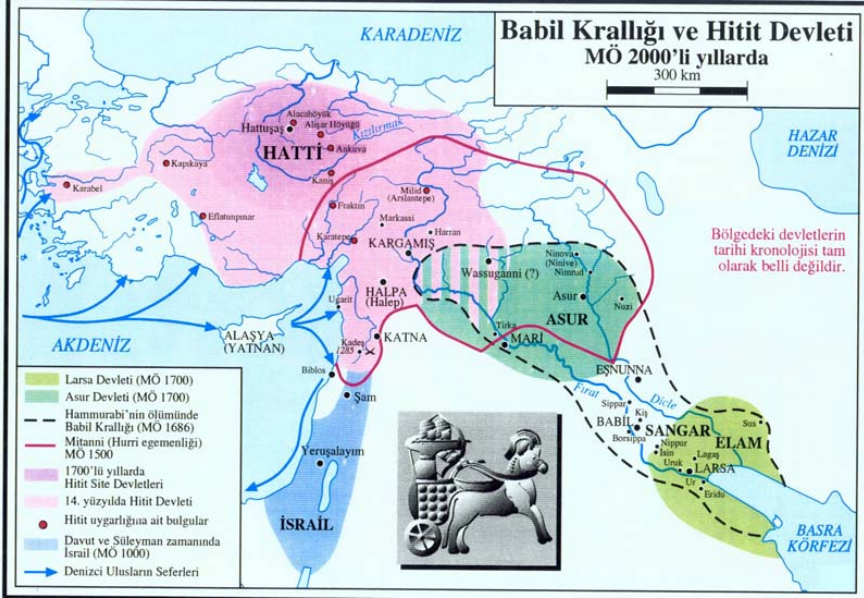
Bazı iddialara göre de; Hititler, I.Suppilulume döneminde (MÖ 1344-1322) başlayan ve II. Murşili(MÖ 1321-1295) döneminde de devam eden korkunç birveba salgını, 20 yıl sürmüştür. **Hititler'**in yıkılışı, bu şiddetli **veba salgını** sebebiyledir.

Ancak adı geçen salgından heen sonra Hititkralı Hattusilis'in (M Ö 1287 –1244), iç ve dış siyâsette parlak başarılar kazanan büyük bir devlet adamı olduğu ve Hitit tarihinin, bu kral zamanında altın çağını yaşadığı, refah ve imar faaliyetlerinin arttığı birçok kaynakta belirtilmekte olması bu iddiayı çürütmektedir.

³⁶Öziş Ünal, **Su Mühendisliği Tarihi Açısından Türkiye'deki Eski Su Yapıları**, Ank. 1994, S:79

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Bu devrin sonuna kadar Mazaka'nın, Anadolu'nun önemli bir merkezi olarak geliştiğini görürüz³⁷.

Hitit İmparatorluğu Sınırları

Hitit Dini

“Bin Tanrılı Din” olarak da tanınan Hitit dini çok tanrılı bir dindir. Hitit panteonunda Sümer, Hatti, Akkad, Asur, Babil, Luwi, Pala ve Hurri tanrıları bulunmaktadır. “Bin tanrılı” Hitit panteonunda, Anadolu tanrıları ile beraber özellikle Mezopotamya asıllı tanrıların çok

³⁷ Arık, s.205

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

saygın bir yer tuttıkları gerek resmî ve dinîmetinlerden, gerekse efsanelerden bilinmektedir.

Ninive İştar'ı, suların tanrısı Ea ve karısı Damkina, Güneş tanrısı Őamař ve karısı Aya, Ay tanrısı Sin ve karısı Ningal bunlardan bazılarıdır.

Hititlerde Tanrılar her yönüyle insana benzetilmiştir.

1- Tanrılarda yerler, içerler, acıkırlar, çalışırlar, sevinirler, öfkelenirler.

2-Yapılan büyülerden etkilenirler.

3-İnsanlar gibi tutkuları, zayıf ve güçlü yönleri vardır.

4-Krallarinkine benzer bir haremleri de vardır.

5-Çözülmesi zor sorunlarda fikir alışverişinde buldukları bir danışma meclisleri bile mevcuttur.

Böylece tam bir insan gibi hayal edilen tanrıların betimleri de doğal olarak insan biçimindeydi ve tanrıların heykelleri onların yerini tutmaktaydı.

Hititlerin, Anadolu'ya gelmeleri birçok Anadolulu unsuru kendi bünyelerinde birleştirerek yeni bir kültür oluşması sonucunu doğurmuştur.

Fraktin Kabartması (Yazılıkaya)

Kayseri'nin kuzey doğusunda, Zamantı Irmağı yakınındaki Gümüşören Köyü içindedir. İlk defa 1880 yılında İngiliz Oryantalist A.H. Sayce tarafından keşfedilmiş olan Fraktin abidesi, mahallinde "Yazılıkaya" ismi ile bilinmektedir.

KralHattusilis zamanında yapılmıştır. Kayalıklar üzerine işlenen bu tabloda; kompozisyon, iki kısımdan ibarettir. Soldakinde, orta yerde duran sunağın iki tarafında birer şahıs karşılıklı ayakta durmaktadır. İki de kısa birer eteklik ile sivri uçlu yüksek bir şapka ve sivri uçlu ayakkabı giymişlerdir. Bunların sağdaki sol omuzun bir yay, beline de bir kama takmıştır. Sağ eliyle içki kurbanı dökmekte olduğundan bu şahsın ibadet eden, karşısındakinin de tanrı olduğu anlaşılmaktadır. Tanrı da sağ eliyle omuzuna dayadığı bir Littusu (ucu kıvrık silâh) tutmakta ileri doğru uzattığı sol eliyle de bir başka nesne tutmaktadır. Figürlerin elleri

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

üzerine yazılmış bulunan hiyeroglifler sayesinde bu şahıslardan sağdakinin 3. Hattusilis, soldakinin ise Fırtına tanrısı olduğu anlaşılmaktadır.

Kabartmanın sağ tarafındaki sahnede ise Kargamış sarayının fasedleri üzerindeki oturan tanrıça ile rahibeleri şeklindeki başlarından ayaklarına kadar inen bir örtüye sarınmış iki kadın görülür. Solda bir taht üzerinde oturan tanrıça, sol elinde bir kadeh tutmaktadır. Sağdaki kadın ise ayakta durmakta ve içki kurbanı sunmaktadır. Uzattığı elinin üzerindeki hiyogroliflerden bu kadının 3. Hattusilis'in karısı, büyük kraliçe "Puda-Heppa" olduğu anlaşılmış ve bu surette abidenin tarihlenmesi mümkün olmuştur. Oturan tanrıça ise muhtemelen "Şamuhaliştara" olmalıdır. Bazı yazarlara göre de oturan tanrıça "Hepat" erkekler tarafındaki ise "Tanrı Teşup"dur³⁸.

İmam Kulu Abidesi

Kayseri'nin Develi kazasında, İmamkulu köyündeki Şimşekkaya bölgesinde bulunmaktadır. Bu kabartma üzerinde Fırtına Tanrısı, Üç Dağ Tanrısı'nın eğilmiş başları üzerinde boğa koşulu bir arabaya binmiş olarak görülür. Dağ tanrısı Teşup'u da insan vücûtlü, hayvan başlı,

³⁸Kınal, s. 196

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

demonlar yukarı kalkmış kollarıyla tutmaktadırlar. Bu esas motifin sağında stilize olmuş bir ağaç ile onun üzerinde kanatlı bir demon, sol tarafta ise elinde bir asa tutan genç bir tanrı, (Belki Fırtına Tanrısı'nın oğullarından biri) ayakta durmaktadır. Fırtına Tanrısı'nın sağ ve solundaki başlıklar ise kuş ve geyik gibi hayvan figürleri ile doldurulmuştur. Üzerindeki yazıta göre burada da bir prens betimlenmiştir.

Bu abidenin tarihi tam olarak tespit edilemiyorsa da büyük Hitit Devleti zamanına ait olduğu tahmin edilmektedir³⁹.

c-Hititlerin Çöküşü ve Geç Hitit Devleti (M Ö 1200-700)

Büyük Hitit İmparatorluğunun 3. Hattusilis (M Ö1275-1244) döneminde; Kaşkalar'ın saldırısına uğradığı bir kitâbede şöyle anlatılmaktadır:”*O'nun (Muvattaliş) yokluğu sırasında bütün Kaşka ülkesi ayaklandı. Bunlar'yı aldılar. Düşman Marassantiya'yı(*

³⁹ www.kayseri.gov.tr

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Kızılırmak) geçti ve Kaneş ülkesine saldırıya başladı. Sonra yine, efendim İhtar benim önümde gitti ve sonra kendi yeteneklerimle düşmanı yendim.”

III. Hattuşilden sonra IV Tuthalya (M Ö 1244-1200) Anuvanda ve II. Suppiluliuma'dan sonra, anî ve muazzam bir akın halinde gerçekleşen Ege göçleri ile sona ermiştir. Bu göçlerden gelen kavimler Eski Anadolu'nun gelişmiş şehirlerini yakmış, yıkmış ve Suriye'ye doğru yollarına devam etmişlerdir. Böylece M ÖXVIII yüzyılda kurulan Hitit Devleti, altı yüzyıl yaşadıkdan sonra tarihe karışmış, ancak küçük beylikleri halinde “Geç Hitit” (Post Hititler) denilen bir devir daha geçirmiştir.

Kaneş, Erken Hitit Çağı kültürünün doğduğu yer olup, bölgenin başşehridir. “Büyük Hitit” zamanın da Kaneş'de yerleşme vardır. Ancak Büyük Hitit Devleti'nin deniz kavimleri tarafından işgâli sırasında Kaneş'in yıkılıp terk edildiği anlaşılmaktadır⁴⁰. Büyük Hitit Devleti'nin yıkılmasında Avrupa'dan gelen Frigler'in ve doğuya sürdükleri Muski ve Taballar'ın rolünün olduğu anlaşılmaktadır.

Kaneş yerine Mazaka'nın geliştiğini görüyoruz. Bu sırada Boğazköy hâkimiyeti çökmüş, Göllüdağ ön plâna çıkmıştır. Yeni siyasî dengede Mazaka, yolların düğümü özelliğinden dolayı önemini korumuştur.

Muskiler'in dil ve yazıları hakkında bir bilgiye sahip değilsek te Grek kaynaklarında adı Midas ile Muski'liMita'nın hâkimiyet yıllarının birbirini tuttuğu kabul edilmekte ve hatta bu iki ismin aynı şahıs olduğu dahi iddia edilmektedir. Bazı kaynaklarda Muski'lerin Anadolu'ya daha önce gelmiş bir Frig kavimi olduğunu tahmini yer almaktadır⁴¹. Bazı ilim adamları ise Muski ve Taballar'ın XII. yüzyıl ile IX. yüzyıllar arasında Anadolu yaylasını kapladıklarını ve bunların merkezlerinin Mazaka (Kayseri) olduğu kabul ederler⁴².

c- Tabal Krallığı

Friglerin Orta Anadolu'nun önemli kentlerinin hemen hepsini yıkarak

⁴⁰Kinal, Meydan Larousse Cilt 7s. 723

⁴¹ Baydur, s. 70

⁴² Tahsin Özgüç, **KunsundKultur**, 1961, s. 52

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Hitit İmparatorluğunu ortadan kaldırmalarından sonra Orta ve Güneydoğu Anadolu'da geç Hitit krallıkları ortaya çıkmıştır. (1200-700) Kappadokia bölgesindeki Geç Hitit krallığı ise, Kayseri, Niğde ve Nevşehir'i de içine alan ve Gürün'e kadar devam eden alanda Tabal Krallığına dönüşmüştür.

İlk olarak İ. Ö. 837 yılına ait Asur kaynaklarında 'Tabal' olarak geçen krallığın varlığı ortaya çıkar. Asur kralı III. Şalmaneser'in (M Ö 858-824) seferini anlatan bu kayıta Kral Tuatte ve oğlu Kiakki'yle birlikte yirmi ya da yirmidört Tabal kralının Asur egemenliğini kabul ettikleri anlatılır⁴³. Tabal, Kızılırmak kavsi ve güneyinde kalan bugünkü, Kayseri, Nevşehir, Aksaray, Ereğli, Niğde ve Ulukışla'yı kapsayan alanda kurulmuştur. Bu krallık, birçok farklı yerleşimin birleşmesinden oluşan konfederatif bir yapıya sahiptir. Tabal'in önemli kentleri arasında Kaneş, Tyana (Tuwana), Hubişna (Kybistra) ve Şinuhtu (Archelais) yer alır⁴⁴. Krallığın ilk başkentinin Kayseri'nin 70 km. kuzeydoğusunda bulunan Kululu olduğu zannedilmektedir. Dönemin en önemli kenti olan Kaneş (Kültepe), Anadolu'daki ticaret etkinliğinin merkezidir. M Ö IX, yüzyılın ikinci yarısında çok genişleyen Tabal Krallığı'nın bölgede tamamen hâkimiyet kurmuş olduğunu Hacıbektaş -Karaburna, Topada (Acıgöl), Gülşehir - Sıvasa (Gökçetoprak)'da çıkan hiyeroglif kaya abideleri göstermektedir.

Hitit İmparatorluğu Dönemi'nde de varlığı bilinen Tuwana/Tuwanuva ya da Tyana (Kemerhisar) şehri ise kral Muvaharna'nın oğlu Urbala-a tarafından Tabal Ülkesi'nin önemli bir krallığı haline getirilerek Muti Dağındaki Klikia kapılarının (Gülek Boğazı) denetim altına alındığı anlaşılmaktadır. Uzun seneler boyunca tarih sahnesinde süreklilik gösteren bu krallığın Geç Hititler Dönemi'nde Tiglatpileasar ve Sargon II ile çağdaş olan kralı Warpalava'dır. III. Salmanassar'ın krallığının 22. yılından itibaren Tyana'nın da dâhil olduğu Tabal, Asur çivi yazılı metinlerinde geçer. Bu metinde kralın Tabal'a gelerek kentlerini yıktığından ve daha sonra Tabal ülkesinin yirmi kralının Salmanassar'a boyun eğdiğinden bahsedilir. III. Salmanassar zamanında haraca bağlanan ve birçok defa

⁴³ Sevin Veli, **Demir Çağı**, Kapadokya, Ayhan Şahenk Vakfı Yay. İstanbul 2000, s.173

⁴⁴ Akçay, A. **Arkeolojik ve Filolojik Belgeler Işığında Tabal Ülkesi**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2011. s.336

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

saldırısına maruz kalan krallığın adı, bu döneme ait olan İvriz Kaya Kabartması'nın bir benzeri Tuwana'da ortaya çıkmıştır. Asur kralları tarafından sürekli saldırılara uğrayan ve at yetiştiriciliği ile şöhret kazanmış olan Taballar M Ö 800 yıllarında tekrar bölgede görüldüyse de yüz sene civarında yaşamıştır.

Kayseri yöresine hâkim olan Tabal Krallığı, daha çok Asurlular'la ilişki kuruyordu. Bu kavimle ilgili ilk bilgilere Asurkralı III. Salmanassar döneminden(M Ö858-824) kalan bir kitâbede rastlanmaktadır. Bu belgede, Asur kralının 24 Tabal prensinden hediyeler aldığı (haraç olmalı) belirtilmektedir. Ancak Tabal prensleri Asur üstünlüğünü kesin olarak kabûllenmemiş ve Meluddu(Malatya) ,Kummukh(Maraş-Adıyaman) ve Kue(Kilikya) prensleriyle birlikte, zaman zaman Asurlular'abaşkaldırmışlardır. Asur kralı III. Tiglatplassar bu direnişlerden birini M Ö 743 tarihinde bastırmıştır. Ancak Tabal Krallığı Asurlulara haraç ödemekten yine de kaçınınca Asur kralı M Ö 733 tarihinde Tabal ülkesine girerek Tabal kralını tahttan indirmiştir. Bu olayların benzerleri daha sonra da tekrar etmiş nitekim Asur kralı II. Sargon'un(M Ö 722-705) bir tabletinde şu ifadeler yer almaktadır: *"Tabal kralı Ambaris'in babası Hulli zamanında ülkenin halkını topladım Bit-Brutas ülkesinin kralını getirerek bu tahta oturttum, kızımı da ona verdim..."* Bu metinden, Asurlular'ın ihanetle suçladıkları Tabal kralını tahttan indirip, o zamanlar Bit-Brutas olarak anılan Kattanoia(Kuzey ve batı Kayseri) bölgesi prensini tahta geçirdikleri anlaşılmaktadır.

Asurlular'ın Anadolu'daki bu üstünlüğü, M Ö VII. yy. başlarında ortaya çıkan Kimmer akınları ile sarsılmıştır. Kimmer akınları karşısında Asurlular, M Ö 680-670 yıllarında bir ara Kayseri yöresinden çekilmek zorunda kalınca, Tabal prensleri de özerkliklerini kazanmışlardır. Ancak bir süre sonra, AsurKralı Asurbanibal(M Ö668-626) bu yörede yeniden üstünlük sağlamıştır. Bu dönemde Asurlular'a bağlı uydu bir krallığa dönüşen Tabal ülkesi Kralı Mugallu, kızını zengin çeyizleriyle Asur başkenti Ninova'ya göndermişse de KralAsurbanipal bunu kabûl etmemiş, Tabal Krallığından haraç olarak çok sayıda at istemiştir. Yine başka Asur tabletlerinden edinilen bilgilere göre Asurlular, Mugallu'nun oğluna da bağlılık yemini içirmişler, ancak Tabal halkı bu andı bozarak,

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

yeniden baş kaldırmıştır. Asur da Hilakku ülkesi halkını üzerlerine saldırtarak bu isyanı bastırmıştır.

Asur ve Sargon ordusunun M Ö716' da Tabal üzerine yürüyüp onları mağlup ettiklerini, Mazak ve Kaneş'i tahrip ettiklerini görüyoruz.

Fakat daha sonra bu sefer de Anadolu'yu baştan başa kasıp kavuran Kimmerler'in etkilerini görmekteyiz.

Önce Orta Asya'dan batıya göç eden ve Etil ile Dinyeper Nehirleri arasındaki bozkır sahasına yerleşen Kimmerler, M Ö VIII. yüzyıldan sonra Oğuz/Türkmen kolunun ataları olan Sakaların baskısı sonucu Kafkaslar'daki Derbent/Demirkapı ve Daryal geçitlerinden geçerek Kür ve Aras Irmakları boyların yurt edindilerse de Sakaların bu bölgeyi de tehdit etmesiyle yeni bir göç hareketi ile Frig devletini M Ö 676 yılında yıkarak Orta Anadolu'dan Sakarya boylarına kadar olan bölgeye yerleştiler. M Ö 620 lerdede, buradaki Asur hâkimiyetini bitirmişlerdir.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

“Frik Elma” denildiği, buğdayın bir türüne “Frik Buğdayı” denildiği, yine bir çeşit keçiye “Frik veya Filik” denildiği kaydedilmektedir⁴⁶.

Gordion’un büyük merkez olduğu bu zamanda Mazaka da ön saftadır. Tahmin olunur ki Mazaka’daki ekonomi, tarım ve bilhassa hayvancılıktaki gelişmelerde Frig tesiri yüksektir. VIII. Asırda Anadolu’ya akan Kimmerler, M Ö 676 tarihindeki işgâlleri ile, etrafı altı metre kalınlıktaki bir duvarla çevrili olan Kaneş’i ve Mazaka’yı tahrip etmişlerdir. Frigkrallık MİDAS’ın intihar etmesi ile Frig hâkimiyeti sona ermiştir.

Mazaka

Kaneş’in önemini kaybetmesinden sonra, bölgenin merkezi olarak, dönemin kutsal dağı Argaios’un (Erciyes) kuzey eteğindeki Mazaka ön plâna çıkmaya başlamıştır. M Ö XII-IX yüzyıllar arasında iskân görmeye başladığı tahmin edilen Mazaka, bir müddet sonra Tabal devletinin önemli bir şehri olmuş ve daha sonra da bu devletin başşehri olmuştu⁴⁷. Tabal’ın yıkılması ile önce Asur’a sonra da Frig’lere geçen Mazaka, Frigler’den sonra M Ö 676 tarihinde Kimmerler’in kurduğu bozkır devletinin sınırları içinde kalmıştır⁴⁸. Kimmerler M Ö 650 senesinde Asur ve Lidyalılar tarafından Anadolu’dan atılınca, Mazaka, Asur egemenliğine girmiş ve Kızılırmak, Lidya ile Med devleti arasında sınır olmuştur. Uzun süren Med hâkimiyeti sırasında Pessinoute, Gordion. Ankeva, Pteria ve Tavium, Komana-Pontika ve Stalata’dan geçen “Kral Yolu” nun en işlek devri açıldı. Mazaka bu çağda, ekonomik önemini devam ettirdi. Bu bölgedeki Med hâkimiyeti M Ö 590 yılına kadar devam etti. Medler’den sonra Pers kralı Kyros’un Lydia kralı Kroisos’u yenmesi ile (M Ö546) bütün Anadolu ile birlikte Mazaka’da Pers hâkimiyetine girmiştir. Bölgeye İran’dan çok insan gelmiş ve kendi ülkelerine benzettikleri bu topraklara devamlı olarak

⁴⁶ Arık, s.207

⁴⁷ Baydur s:72 (Tabal Kralı Washa-Sarma ve vassallarına ait Topa’daSuvasa, Kayseri Sultanhanı ve Kululu’da bulunan Hititliyerolif yazıları, yaklaşık olarak Tabal Krallığı’nın yayılış alanlarını gösterir.)

⁴⁸ Tarhan M. Taner, **Eski Çağda Kimmerler Problemi**, VIII-Türk Tarihi Kongresi, Ank.1979 s:366

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

yerleşmişlerdir. Dinleri ateşgede olan Persler'in Argaios çevresini kendi dinî eğilimlerine uygun bulmaları da yerleşim için ikinci bir faktör olmuştur.

Mazaka isminin nereden geldiği konusunda çeşitli teoriler ileri sürülmüştür. En yaygın iddia olarak: Frig dilindeki “Mazaloszeus” deyiminden kaynaklandığı “büyük” anlamına geldiği söylenmektedir⁴⁹. Bu kelimeyi Persliler “Mazak” olarak telaffuz etmişlerdir.

Mazaka'nın Kappadokkia'luların cediti olan “Mosoch” dan⁵⁰ geldiği veya tanrıça “MA”dan gelmiş olduğuna dair iddialar vardır. Hüseyin Hüsameddin ise Mazaka'nın eski Türkçe bir kelime olan “başak”tan geldiğini söylüyor⁵¹. Başka bir batılı kaynak ta kelimenin Ermenice “Mazak” olduğu ve Gerekçe'ye geçerken “Mazaka” şeklini aldığını belirtmiştir. Mazaka adının Persce'den geldiği ve şahıs adı olan “Mazes” ya da “Mazdes”den ortaya çıktığı başka bir iddiadır⁵². Bu iddia doğru ise, şehrin kuruluşu M Ö 12. yüzyıla dayandığına göre, Persler'den önceki ismi acaba ne idi? Bunu bilmiyoruz. Ancak, Batılı kaynaklarda bazı isimler geçmektedir. Mesela: Bizanslı ETİEN'in bildirdiğine göre, Yunanlı'lar Mazaka'ya “**EdesLaportien**” diyorlardı⁵³. E. Forrer ise Pers öncesi ismin “**Hilakku**”(Kuzey Toroslar'da kurulan Geç Hitit Devletlerinden)olabileceğini ileri sürmektedir⁵⁴.

Mazaka'nın bu günkü şehrin takriben iki kilometre güneyinde, Erciyes'in bir tepesinde kurulmuş olduğu kabul edilmektedir. Bu yerin günümüzdeki ismi halen “**Eskişehir**” olarak geçmektedir. Bazı yazılara göre, şehir burada iken, Saint Basile (Aziz Basileios), manastırını ve kilisesini bu eski şehrin kuzeyine, yani şimdiki şehrin bulunduğu ovaya kurmuş, böylece şehir 4. Asırda bu manastırın etrafında gelişerek düzlüğe inmiştir. Daha sonra da İslâm şehri, bu Bizans şehrinin yerini almıştır⁵⁵.

⁴⁹Baydur, s:78

⁵⁰ W. M. Ramsay, **Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası**, Çev: Mihri Pektaş, İst.1961s:335,

⁵¹ Hüseyin Hüsameddin, **Amasya Tarihi**, C:2 B:153

⁵²Baydur, s:79

⁵³Sevgen Nazmi, **Anadolu Kaleleri**, s.208, Ank. 1959

⁵⁴ Baydur, s. 80

⁵⁵Gabriel Albert, **Kayseri Türk Anıtları**, Çev: A.Akif Tütenk, s. 12, Ank.1954

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Pers Kralı KyrosBabylon'dan (Babil) döndükten sonra Anadolu'yubeşsatraplığa ayırmış, buraların yönetimine güvendiği yakın adamlarını atamış ve Kappadokiasatraplığına da M Ö 546 da Artabatas'ı görevlendirmiştir.

Darius, Hindistan'ı fethettikten sonra ülkesindeki satraplık sayısını yirmi dörde çıkarmış veM Ö513 te İskit seferi sırasında Kappadokiasatrapıolarak Ariaramnes'i görevlendirmişti. IV. yüzyılda Kappadokia'nın başkentiGaziura (Turhal) idi. Bu dönemdeMazaka, ise satraplığınekonomik ve kültürel yönden önemli bir merkezi durumundaydı.

M Ö 401 tarihinden itibaren Datames, Pers kralı Artakserkses II (404-359) zamanında satrap ayaklanmasına katılmış, fakat başarılı olamayarak öldürülmüştür (M Ö 362)⁵⁶. İlk defa bağımsız Kappadokia krallığı kurmaya çalışan bu kişidir.

M Ö 360 tarihinde Kappadokia, Pontos Kappadokiası ve Büyük Kappadokia isimleriyle ikiye ayrılmış ve Mazaka, ikinci kısmın merkezi olarak kalmıştır⁵⁷.

Lifos Kalesi

Mazaka'nın tam yeri hakkında başka ihtimaller de mevcuttur. Erciyes'in önünde yer alan ve ondan sonra en büyük tepe olan LİFOS (veya KİFOS) üzerinde 1.5 metre eninde büyük ve kaba kayalardan yapılan bir sur bulunmaktadır. Kayseri ovasına hâkim olan bu surun güneyde ve batıda kapıları olup 15-20 metrede bir yuvarlak burçlarla takviye edilmiştir. Surun içinde su sarnıçları, değişik bina kalıntıları ve ortasında tapınak olduğu tahmin edilen büyük bir yapının enkazı bulunmaktadır. Lifos'un doğusunda ise, bugün ismi Örenşar olan büyük düzlük olup burada çok miktarda kaya oyma lahit bulunmuştur.

Lifos tepesi ve etrafındaki düzlükler Mazaka değilse bile Hitit sonrası veya Firig devri site şehirlerden biri olmalıdır.

⁵⁶ Baydur, s.90 / Şemseddin Günaltay, **Romalılar zamanında Kappadokia, Pont ve ArtakiadKrallıkları**, Yakınşark IV, II. Bölüm s. 258 TTK Yayını, Ank. 1987

⁵⁷ Arık, 211

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Sarnıçlar, Kaya oyma mezarlar

Erciyes Dağı'nın Dinî Önemi

Erciyes dağı gerek bu dönemlerde ve gerek se daha sonraki dönemlerde uzunca bir zaman önemini korumuş ve bölgeye özel bir statü vermiştir. Bu 3916 m. yüksekliğindeki üzeri daima karlarla kaplı, gümüş renkli muhteşem dağdan etkilenen insanlar Erciyesi hem tanrı ve hem de tanrıların oturduğu yer olarak kabûllenmiş ve tapmışlardır ⁵⁸.

⁵⁸ Baydur, s:42

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

En Büyük Tanrıları Zeus, Erciyes Üzerinde Kartal Olarak Simgelenmiş

Protohattilerden başlayarak eski çağ halklarında yaşamakta olan “dağ tanrısı” inancı Erciyes’le birleşmiştir. Nitekim Yazılıkaya’daki kabartmalar arasında Hazzi (Hatay-Kel Dağı) ve Namni(Erciyes) dağları üzerinde Teşup’un gösterilmesi, Hitit ülkesinde iki önemli dağın tanrılaştırıldığını açıklamaktadır. Aynı dağlar Kumarbi destanında da geçmektedir. Yazılıkaya kabartmalarına benzeyen ancak sayısı bu defa üçe çıkarılan dağ tanrılarının benzerini Şimşekkaya (İmamkulu) kabartmalarında görmekteyiz.

Erciyes ‘in ilk adları **Aşkaşıpa** (Asur Ticaret Kolonileri Dönemi), **Namni** (Hurrice), Hitit dilinde **Harhara** ya da **Harkasos** olarak geçer. Harkasos; beyaz, gümüş gibi parlak veya akdağ anlamlarına gelmektedir. Tekir yolunda bulunan bir kitâbede “Anadolu’nun en yüksek dağı **Harharas**” cümlesinin yer alması Harharas veya Harkasos’un Erciyes dağı olduğunu ispatlamaktadır (M Ö 8.Yüzyıl)⁵⁹. Nitekim Erciyes’e Grekler de **Argaios** yani “**Gümüşdağ**” ismini vererek aynı anlayışı devam ettirmişlerdir. Grek mitolojisinde; “*Büyük Klikya’nın yüz başlı ejderi olan Typhaus’un büyük tanrı Zeus’un Olympus’u olan Argaios’un eteklerine yerleştiği ve Zeus’un ona şimşekler fırlattığı Typhausun da karşılık olarak volkanlarla cevap verdiği ve sonunda ejderin yenik düşerek dağın dibine fırlatıldığı*” anlatılmaktadır.

Erciyes’in bu manevî etkisi Helenistik devirden sonra RomaKolonial Dönemi boyunca da devam eder. Tabii ki bu safhaya

⁵⁹ Baydur, Nezahat. **Kültepe (Kaneş) ve Kayseri Tarihi Üzerine Araştırmalar**, İst. 1970 S. 73

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

gelinceye kadar Büyük Kyros zamanında Anadolu'nun ele geçirilmesi ve Darius döneminden itibaren bölgenin İranlaştırılması sırasında da Erciyes'in yakınlarına ateşgedelerin kurulduğu tarihî kaynaklarda bolca anlatılmaktadır ⁶⁰. Bugün Londra müzesi'nde bulunan değişik tip ve büyüklükteki Erciyes heykelleri ile Erciyes Üniversitesi rektörlük koridorunda bulunan mermer Erciyes heykeli de bu inancın delilleridir.

Tabii sınırları olmayan bu bölge Roma döneminde yerli inanışların yanında doğudan ve batıdan gelen pek çok dinî motif ve inancın kaynaştığı yer olmuştur. Bilhassa Batı kaynaklı kült'lerinkutsal dağı halini alan Erciyes, Zeus, Helios, Serapis, Apollo, Tyche (İsis) ve Kappadokia panteonunun merkezi halini almıştır. Nitekim burada basılan birçok sikke, yüzük taşı ve mezartaşıstelleri üzerindeki Erciyes tasvirleri ve Erciyes üzerindeki çeşitli tanrı tasvirleri bu önemi ortaya koyar ⁶¹.

⁶⁰Bittel K, T. **Arkeoloji Dergisi**, 1956 S: VI

⁶¹Güler Oğuz, **Kappadokia İkonografisinde Erciyes Dağının Yeri**, E.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1990 sayı:4 s:575

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Museum of FineArts)

Zeus Elinde Argaeus dağı tutuyor (Boston,

Gordianus III dönemine tarihlenen 13x16 ebadında sunak üzerinde Argeios olan bir ağırlık (4,57 gr.)

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Bölgedeki mezar stellerinde Erciyes⁶²

Zirvenin on altı metre altında bulunan güney-kuzey yönündeki 10 metrekare genişlikteki mağara ise özel bir önem taşımaktadır. Zira bu mağara Antik çağ sikkelerinde ve Roma döneminin Tiberius sikkelerinden itibaren Kayseri’de basılan bütün sikkelerde önemle belirtilmiştir. Duvarlarında Aramice yazılar bulunan bu tünelin Erciyes’in en önemli tapınağı olduğu ve senenin bazı günlerinde yüksek din adamlarınca bir takım dini ayinlere sahne olduğu, kurbanlar kesildiği, içinde birçok tanrı heykelinin bulunduğu anlaşılmaktadır.

⁶²Kara, Murat Ufuk, **Kappadokia Stelleri Üzerindeki Argaios Betimlemeleri**,www.academia.edu s:307

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Erciyes zirvesi altındaki kutsal mağra

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

C-PERSLERİN ORTAYA ÇIKIŞI

Tarih Coğrafyanın Dördüncü Boyutudur.

W. Van Loon

Çeşitli dillerde Parsa, Parsua, Fars, Fürs gibi adlarla anılan Perslerin, Hint – Avrupalı bir kavmin Pasargad boyundan Akameniş, (Akamaniş, Ahemeneş ya da Ahameniş) sülâlelerine mensup⁶³, Aryan bir ırk olduğu kabul edilmektedir⁶⁴.

M Ö 1300 lü yıllarda Kafkaslar yoluyla Kuzeypatı İnan'a giren Persler, siyasî güç olarak, Parsua (Urumiye Gölü'nün güneybatısında), Parsama ya da Parsuma (Elâm'ın kuzeyinde) ve Parsa (Bugünkü Fars eyaleti) bölgelerinde olmak üzere üç bölgede ortaya çıktı. Persler, muhtemelen Eski Elam Uygarlığına son vererek söz konusu bölgeyi tamamıyla ele geçirmişlerdir. Bu dönemde bir Elam şehri olan Ansan civarında Parsuma şehrini kurmuşlar ve kral olarak Ahamenes'i (Ahameniş) (M Ö 705-675?) seçmişlerdir. Ardılları kral Ahamenes'i büyük ataları kabul ederek soylarını ona dayandırmışlardır. Parsau adının ilk görüldüğü tarihi belge Asur kralı III. Salmanassar (M Ö 858-824) dönemine tarihlenen ve siyah obelisk olarak bilinen dikili taşır. "Black Obeliks" (Siyah Obelik) adlı yazıtta, "Parsau-Medes" olarak geçmektedir.

Özellikle Parsa'nın çorak topraklarına yerleşerek Pers adını alan Parsalılar, askeri alanda, zengin Doğu ovalarının halklarından çok üstün olduklarını kanıtladılar. On boydan oluştuklarını belirten Grek kaynakları, Perslerin büyük oranda köy ve daha büyük yerleşim yerlerinde tarımla uğraştıklarını ve bazılarının da hayvan sürüleriyle göçebe hayatı yaşadıklarından söz eder.

Daha çok Elâm, Asur ve Med Egemenliği altında yaşamaya başlayan Pers toplulukları, Asur Kralı Asurbanipal'in Elâm Devleti'ni yıkmasına (M Ö 640) destek vererek bu bölgede siyasî bir kimlik kazanmanın ilk

⁶³ Bahar Hasan, *Eski Çağ Uygarlıkları*, Kömen Yayınları, Konya 2011, s. 297

⁶⁴ Veli Sevin, "Anadolu'da Pers Egemenliği", *Anadolu Uygarlıkları, Görsel Anadolu Tarihi*, C. II, Görsel Yayıncılık, İstanbul 1982, s. 268

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

adımlarını attılar ⁶⁵.

Asur Topraklarında Babil hâkimiyetinin başlaması üzerine Med Kralı Ummakistar Anadolu'nun Doğusunda bulunan Urartu uygarlığı üzerinde hâkimiyet sağlamak amacıyla Urartu topraklarını işgal etmişler ve Doğu Anadolu bölgesini tamamen ele geçirmişlerdir. Kızılırmak Nehri sınır olacak şekilde topraklarını Kızılırmak'a kadar genişletmişlerdi.

M Ö 590'da ünlü *Halys Savaşı* (Kızılırmak) başladı. Kızılırmak'ın batısında yer alan Lidya ile doğusundaki Med krallıkları arasındaki Pteria'da (günümüzde Yozgat ilinin Sorgun Kazası'nın Şahmuratlı Köyü civarında bulunan Kerkenez'te) yapılan savaş, beş yıl müddetle her sene bahar aylarında başlayıp sonbaharda bitiyordu. Ama iki taraf ta belli bir üstünlük sağlayamıyordu. Herodot'un yazdığına göre, nihayet M Ö 28 Mayıs 585 (Bu doğa olayını Miletli Thales 1 yıl öncesinde tahmin etti.) tarihinde tam o saatlerde vuku bulan bir güneş tutulması sonuç getirdi. Her iki krallık da bunu ilâhi bir mesaj kabul edip, barış anlaşması imzaladılar. Bu anlaşmayla Kızılırmak'ın batısı Lidyalılara, doğusu ise Medlere kalmış oluyordu.

Anadolu hâkimiyeti Batıda Lidya Krallığı, Doğuda Medler, Güneyde Babil Medeniyeti olmak üzere üçe bölünmüştür.

Bu tarihten sonraki kırk seneden biraz fazla devam eden bu sürecin sonunda bölge önemli gelişmelere sahne olmaya başladı. Med Kralı Ummakistar'ın ölümünden sonra yerine oğlu Astyages geçmiş ve Med Krallığı zayıflama dönemine girmişti. Med krallığı kendi sorunları ile uğraşırken İran Toprakları üzerinde ise Pers hâkimiyeti başlamıştı.

Pers Beyi Kambyes'in yerine geçen oğlu II. Kyros (Büyük Kirus, Kurus, Keyhüsrev) M Ö 559'da Pasargad'da Anzan Beyi ilân edildi. Bu konuda Herodot'un, II. Kyros'un doğumu ve başa geçişiyle ilgili verdiği bilgiler dikkat çekicidir:

Med Kralı Astyages'in Mandane isimli bir kızı vardı. Bir gece rüyasında kızının işediğini ve bütün Asya'yı sel bastığını gördü. Rüneyayı yorumlattı. Falcılar tahtının tehlikede olduğunu söyledi. Bunun üzerine kızını Medlerden daha aşağı bir sınıf

⁶⁵ Karaköse Hasan, *Siyasî Düşünce Tarihi*, Nobel Yayınları, Ankara Şubat 2007, s. 33

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

sayılan Pers soylusu Kambyses'e verdi. Bir sene sonra bir erkek çocuk sahibi olan kızını babası Astyages bir kere daha rüyasında gördü. Kızının rahminden bir asma uzanıyor ve bütün Asya'ya yayılıyordu⁶⁶. Falcılar çocuğun kendisinin yerini alabileceğini ve hemen öldürülmesini söyledi. Astyages, saray nazırı ve akrabası olan Harpagos'a torununu öldürmesini emretti. Harpagos çocuğa kıyamadı. Dağa bırakması için Mithridates isimli bir köle görevlendirildi. Mithridates'in de yeni doğmuş bir çocuğu vardı. Çocukları değiştirip kendi çocuğunu dağa terk etti. Daha sonra II. Kyros ismini alacak olan çocuğu büyötmeye başladı. Bir zaman sonra Astyages çocuğun yaşadığını Mithridates'ten öğrendi. Bunun üzerine saray nazırı Harpagos'u cezalandırarak, onun oğlunu öldürttü, pişirtti ve babasına yedirtti. II. Kyros'u babası Kambyses'in yanına gönderdi. Ancak bu olaydan sonra Astyages'e karşı ise büyük bir kin duymaya başlayan Harpagos, intikam plânları yaparak II. Kyros ile iyi geçinmeye başladı. Daha sonra güçlenen Persler ayaklandılar. Pers ve Med orduları karşılaştı. Bu olayı fırsat bilen Med komutanı Harpagos ve emrindeki Med ordusunun bir kısmı Pers tarafına geçti. Med ordusu bozguna uğradı ve Astyagesesirdüştü"⁶⁷.

Kral Kyros

Perslerin bu bölgelerdeki hâkimiyetlerinin artmasıyla topraklarını büyötmeye devam eden Pers İmparatoru II. Kyros doğuda Kirman, Belucistan, Sind, Doğu Afganistan, Parthanistan, Maveraünnehir ve bugünkü Türkmenistan'ı ele geçirdi.

Kyaksares'in ölümünden (M Ö585) sonra tahta çıkan Astyages, Medlerin son kralıdır. M. Ö. 550'de Persler üzerine yapmış olduğu sefer hem kendisinin hem de krallığın son seferi olmuştur. Perslerin başında bulunan genç Kyros (Kyros II) Med saldırılarını püskürttüğü gibi

⁶⁶ Osmanlı Devleti'nin kurucusu Osman Bey'in gördüğü rüya ile benzerlik vardır. Osman Bey rüyasında kendi göğsünden çikan ağacın dalları hızla büyüyerek bütün Dünya'ya yayılıyordu. Bu hikâyelerdeki amacın hanedana kutsiyet kazandırmak olduğu anlaşılmalıdır.

⁶⁷ Herodotos, a.g.e. , s. 64

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Medlerin üzerine yürüyerek kraliyet şehri Ekbatana'yı da ele geçirmiş ayrıca birçok ganimet alarak ülkesine götürmüş, böylece gücünün doruğundayken Med devletini yıkmayı başarmıştır.

Böylece M Ö 550 yılında Med hanedanı sona ermiş oldu. Perslerin hüküm süreceği dönem başladı. II. Kyros Med mirasını devralarak ve üstüne ekleyerek farklı bir İmparatorluk kurdu. Bunu da fethettiği ya da farklı şekilde idaresi altına aldığı halklara barış, şefkat ve dostluk sunarak gerçekleştirdi. Yerel dinler ve din adamları yüceltildi, mümkün olan her yerde yerel yöneticilerin görevlerine devamı sağlandı ve günlük yaşama müdahale edilmedi⁶⁸.

Bu coğrafyada hâkimiyetini güçlendirdikten sonra yönünü Batı'ya çevirdi. M Ö 546'da Pithera'da (Yozgat civarı) Lidyalılar ile büyük bir savaş yaptı. Savaşın kazananı yoktu ancak Kroisos kışı geçirmek üzere Sardis'e çekildi. Savaştan önce Lidya Kralı Kroisos Delphi'deki önemli bilicilik merkezinden Tanrı Apollon'un görüşünü almak ister habercilerle hediyeler gönderir. Pythia (Rahibe) Tanrı Apollon'un görüşünü şöyle söyler: *"Eğer Kroisos Persler ile savaşıma karar verirse büyük bir krallık sona erecek."* Kroisos bunun üzerine Perslilerin kaybedeceğini düşünerek savaşa girmişti. Pithera'da kazanan yoktu. Pers kralı Kyros II. onu takip etti ve Sardis'i kuşattı. Kuşatma sırasında surların zayıf olduğu yerden Persliler içeriye girdiler ve Kral Kroisos yakalayarak Kyros'un yanına getirdiler. Persli askerlerin kenti yağmaladığını gören Kroisos *"Burası artık senin kentin neden yağmaya izin veriyorsun?"* diye sitem etti. Bunun üzerine Pers Kralı yağmanın sonlanması için askerlerine emir verdi. Lidya Krallığının ortadan kalkmasıyla Anadolu'da iki yüzyıla yakın sürecek Pers egemenliği başladı. Kappadokia halkı da etkili Pers hâkimiyeti altında, Zerdüşt dini ve Ateş Kültünü benimseyerek İran'la daha yakın duruma gelmiş oluyordular.

⁶⁸ Christan I. Archer, *Dünya Savaş Tarihi*, Çev. Cem Demirhan, Akyüz Yayınları, İstanbul Ekim 2006, s. 36

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Amfora, "Kroisosun yakılma sahnesi" Louvre müzesi (Paris) M Ö 540

Pers Kyros'un Lidya Kralı Kroisos'u idam etmekten vazgeçişini şu şekilde anlatılmaktadır:

Eski Yunan aristokrasisinde, tıpkı Samos tiranı Polykrates ile Mısır firavunu Amasis arasında geçen hikâyede olduğu gibi **"Hiçbir ölümlüyü, ömrü bir felakete uğramaksızın tükenmeden önce mutlu sayamayız."**

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Düşüncesi hâkimdi. Buna benzer bir hikâye Atinalı kanun adamı, şair ve filozof Solon (İ.Ö.638–558) ile Lidya Kralı Kroisos arasında yaşanmıştır. Atinalı Solon, Lidya Kralı Kroisos'u ziyaret eder. Kralın konuğu olarak sarayda misafir edilir. Kroisos'un buyruğundakiler ona hazineleri, üstün ve görkemli şeyleri gösterdikten sonra Kral KroisosSolon'a şunu sorar: *"Bir filozof olarak sana bunca ülkeyi gezdirtten meraklı yaradılışının ve bilgeliğinin ününü birçok kez bizde duyduk, bundan ötürü sana şunu sormak isteği uyandı bende, acaba mutlulukta başka herkesi geride bırakan bir kimseye rastladın mı?"* Kroisos'un bu soruyu sormaktaki amacı kendisinin bu adam (dünyanın en mutlu adamı) olmasıyla övünmesiydi. Fakat Solon, Kroisos'un beklemediği bir cevap vererek Atinalı Tello'su gördüğünü söyler. Onun güzel ve erdemli çocukları olduğunu, hayatının yurdunu savunurken, düşmanı önüne katıp kovalarken ölümlerin en güzelini bulduğunu söyler. Kroisos Solon'aTello'stan sonra en talihli ölümlünün kim olduğunu sorar, hiç olmazsa ikinciliğin kendisine ait olduğunu düşünmektedir. Ancak Solon'dan yine beklenmedik bir cevap alır. Solon bu sefer Kleobis ve Biton'un adını verir. Kroisos öfkelenerek *"Solon, bizim mutluluğumuzu hiçe mi sayıyorsun ki bu basit insanları ikinci sıraya koyuyorsun?"* der, Solon sakın bir şekilde cevap verir: *"Kroisos, insan için yalnız talih ve talihsizlik vardır. Evet görüyorum sen çok zenginsin, çok insana hükmediyorsun, ama benden istediğin şeye cevap veremem; çünkü önce ömrünün güzel bir sonla bağlandığını öğrenmem gerekir. Her şeyin sonuna bakmalıdır, Tanrı çok insana mutluluğu yem olarak sunar, sonra çeker alır elinden."* Kroisos Solon'dan istediği cevapları alamayınca onu sarayından kapı dışarı eder. Lidya Kralı Kroisos'un sonu pek güzel olmaz. Pers Kralı Kyros, Lidya Krallığını ele geçirip, Kral Kroisos'u idam edeceği sırada Kroisos, Solon ile arasında geçen konuşmayı hatırlayarak *"Solon! Solon! Solon!"* diye bağırır. Bunun üzerine Kral Kyros Solon'un kim olduğunu sorar. Kroisos, Solon ile arasında geçenleri anlatır ve Solon'un haklı çıktığını söyler. Kyros, Solon'un bilgeliğine hayran kalır ve Kroisos'u idam etmekten vazgeçer.

PERSLER ANADOLU'DA

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

M Ö 546'da Büyük Kyros'un Lidya Kralı'nı yendiği döneme kadar devam eden bu 40 yıllık süreçte, Akdeniz kıyılarındaki Hellen kentleri, 513'te Boğazlar ve Trakya ele geçirildi.

Med mirasının üzerine konarak ve akıllı politikalarla büyük bir imparatorluk haline gelen Pers'lerin Batı'ya yönelen tehditlerini durdurmak üzere M Ö VI. Yüzyılın ortalarında Lidya kralı Kroisos, Babil Kralı Nabonid ve Mısır Kralı Amasis ile ittifak kurdu ve büyük bir ordu ile harekete geçip Kapadokya bölgesine girdi. Ancak ordunun Kızılırmak'ı geçmesi mümkün görülüyordu. Kroisos'a ırmağı aşmanın çaresini savaşa katılmış olan MiletosluThales göstermiştir. Tarihçi Herodot bunu şöyle anlatıyor; «*O sırada onun konak yerinde bulunan Thales, derin bir hendek kazdırttı, konak yerinin üst yönüne doğru ve yarım ay biçiminde; öyle ki eski yatağından sapan ırmak konak yerinin ters yönünden giriyor ve çevresini dolandıktan sonra gene ilk yatağına dönüyordu ve böylece ikiye bölünmüş olan ırmağı aşmak daha kolay olmuştu.*» Lidyalıları Kapadokya bölgesinden çıkartmakla kalmayan Pers Hükümdarı Büyük Kyros'un Bu savaşta Lidya Kralı Kroisos'u yenmesiyle yörenin tamamı Perslerin (Akamaniş) eline geçti (M Ö 575-546).

Lidya'nın yıkılmasından sonra ise Büyük Miletos hariç bütün İyonya şehirlerini ele geçirdiler ve Miletos'un Lidya krallığı ile yağtığı anlaşmayı kendileri ile yenileyerek Batı Anadolu'nun büyük kısmını Pers egemenliği altına aldılar. Batı Anadolu topraklarındaki egemenliklerini garanti altına almak için bölgede iki satraplık kurarak İyonya şehirlerini bu satraplıklara bağladılar. Buralarda askeri üsler ve koloniler kurdular.

M.Ö 539 yılında Kyros, Babil (Kalde) Krallığına da son vererek topraklarını Mısır'a kadar genişletti. Bu Topraklarda gösterdiğihoşgörü ve saygı politikası sayesinde halkın ve rahiplerin saygısını kazanıp rahipler tarafından Babil'in meşru mirasçısı olarak “ Dört Kıta Kralı” ilan edildi. Bu sayede imparatorluğun üçüncü başkenti Babil oldu.

İlk Pers Kralı kabul edilen Kyros, yalnızca ülkesini küçük bir başlangıçtan muazzam büyüklüklere götürmemiş, yalnızca antik

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

dönemin bu adı gerçekten hak eden ilk dünya imparatorluğunun temellerini atmamış; aynı zamanda alçak gönüllülük, sadelik, hoşgörü ve politik uzak görüşlülüğü ile kitlelerin sempatisini kazanmıştı⁶⁹.

Ömrünün son yıllarını İran'ın Kuzeyinde oturan step kavimleri ve Sakalar ile mücadele ederek geçiren İlk Pers Kralı Büyük Kyros AşağıOksus bölgesinde M Ö 529 yılında öldü.

Nihayet Büyük Kyros'un M Ö 529 yılında ölmesi üzerine yerine geçen oğlu II. Kambyses'in kumandasındaki Pers ordusu Mısır'ı da ele geçirdi (M Ö 525).

Mısır topraklarının ele geçirilmesinin ardından Kambyses son Mısır hükümdarı Psametik III'ün halefi olarak tanındı ve Mısır Krallarının bütün hukuk ve unvanlarına sahip oldu. Daha sonrasında Mısır topraklarında çıkan isyanlara karşılık olarak Kral Kambyses halka ve tanrılara karşı şiddet kullandı ve bu dönemde birçok Mısır tapınağı harap edildi. Daha sonra Kambyses güney Mısır sınırlarını Habeşistan'a kadar genişletebilmek adına M Ö 522 yılına kadar bu topraklarda kaldı.

Son yılları Gavmata adında bir rahibin çıkardığı isyanlar dolayısıyla oldukça sıkıntılı geçti ve bu isyanlar esnasında krallık makamı oldukça sarsıldı. Rahibin kendini kral ilan etmesi nedeniyle yola çıkan Kambyses Suriye'ye girdikten hemen sonra yolda doğal bir nedenle öldü. Kralın ölümü üzerine Gavmata'nın çıkardığı kargaşa bir yıl kadar sürdü ve sonunda altı pers soylusunun yardımıyla Pers hanedanlığının yeni kralı I. Dareios (Dara) oldu. Kambyses'in meşru mirasçısı olarak tahta geçen kralın ilk işi mevcut karmaşayı gidermek ve Gavmata'yı idam ettirmek oldu.

Dareios 'un hükümdarlığı boyunca sınırları genişletmesi ve oluşan isyanları bastırması Pers İmparatorluğunun 200 yıl kadar ayakta

69.
k
bu

v. Mehmet Ali İnci, Tolos Yay. İstanbul 2003, s.74
izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz,
lece kaynak göstermek kaydı ile atıfta

aliterkiletlioglu.com

Dareios (Dara)

kalmasını sağladı. Devlet yapılanmasında yaptığı düzenlemeler ve satraplık sisteminin varlığı Pers hükümdarlığının varlığını yıkılışına kadar kalıcı duruma getirmiştir.

Dareios M Ö 519 yılında kendi adına ilk sikke bastıran Pers İmparatorudur. Basılan bu paralara Dareikos denmiştir. Daha sonra kendi adına sikke bastıran Mısır Satrabı Ariandes'i öldürtmüştür. Bunun nedeni ise antik çağda para bastırma yetkisinin yöneticilere yani krallara ait olmasıdır.

Perslerin, M Ö 513 yılında İstanbul boğazından Trakya'ya geçerek deniz'den uzaklaşmadan batıya doğru ilerlemesi başlamıştır. Tuna Nehri'nin ötesinde yaşayan İskit'lerin üzerine doğru giden Dareiosönderliğindeki Pers ordusu Tuna'yı aşarak Dinyestr Irmağına kadar geldi. Bu seferin sonunda kesin sonuçlu bir zafer elde edilmemiş olsa da Trakya hatta Makedonya Krallığının bir kısmı Perslerin hükümdarlığı altına girdi.

Perslerin batıdaki varlığı Yunan Kentlerinin bağımsızlığı açısından engel teşkil ediyordu. İyonya kent devleti bu dönemde birlik halinde ilk kez Perslere başkaldırdı. Tarihte bu olay "İyonya İhtilali" olarak geçmektedir. Bu isyanı başlatan temelde Miletos'tu ve Dareios tarafından görevlendirilen Pers satrabıAristogorasönderliğindeİyonya İhtilal' ini başlattı. İhtilal esnasında Pers satrabı Arriarens'ten yardım isteyen AristogorasMegabazos'un komutanlık yapması şartı ile yardım etmeyi kabul etti. Daha sonra Megabazos ile Aristogoras arasında çıkan tartışma sonucunda Noxoslu'lara elçi gönderip seferi haber veren Megabazos yüzünden seferi kaybeden Aristogoras Bu korku ile Sakız Adası'na kaçtı. Bu olay sonrasında Perslere karşı ayaklanma çıkarmak için uğraş veren Aristogoras 499-498 yılları arasında büyük bir isyanın çıkmasına neden oldu. İyonya birliğinin Sardis'i kuşatması ve almasıyla Persler büyük bir yenilgiye uğradı. Çok fazla asker kaybeden iyonya birliği geri çekilmek durumunda kalmış ve Pers Kralının gönderdiği komutan ile yeniden harekete geçen Persler kaybettikleri bütün toprakları teker teker hâkimiyet altına almıştır. Bu ayaklanmayı alevlendiren Miletos şehrine büyük bir ceza kesilerek halkın tamamı

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Dicle kenarında bulunan bir yerleşim yerine sürgüne gönderilmiştir. Bu olay tarihteki ilk dekontasyon yani nüfus aktarımıdır.

M Ö 494'te yapılan Lade deniz savaşından sonra İyonyalılar Yunanistan'tan gelen yardımlardan dolayı savaş hazırlığına başlamıştı. Bu esnada ise Pers Kralı Dareios hayatını kaybetmiş ve yerine oğlu Kserkses geçmiştir.

M Ö 492'ye gelindiğinde Pers orduları Makedonya Krallığı'nı bağımlı bir devlet durumuna getirerek Yunanistan içlerine kadar ilerlemişlerdi. Persler tam Atina üzerine yürüyeceklerdi ki, *Maraton Savaşı*'ndaki beklenmedik yenilgi Pers ilerleyişini durdurdu. Greklerin 192 kaybına karşılık Pers ordusunun kaybı 6.000'in üstündeydi.

Savaş esnasında Atinalıların zaferini duyurmak için görevlendirilen Pheidippes adındaki asker 41,8 km mesafeyi koşarak kat etmiştir. Günümüzde Olimpiyatlarda yapılan Maraton Koşusu bu olaya dayanmaktadır.

Bu umulmadık yenilgi, Pers Kralı Kserkses'i öfkeden deliye çevirdi ve bu mağlubiyetin öcünü almak üzere kısa bir zaman sonra Anadolu'da düzenlediği büyük bir ordu ile tekrar yola çıktı. Çanakkale Boğazı'na kurduğu köprülerle bütün ordusunu karşı sahile çıkardı. Trakya, Makedonya ve Termofil (Sparta Kralı Leonidas ve az sayıda birliği Termofil geçidini tuttular ve Perslilere büyük kayıplar verdirdiler.) geçidini aşır Atina'ya girdi, tüm kenti baştanbaşa yakıp yıktı. Ancak bu bölgede fazla durmasının mahzurlu olduğunu düşünerek orada az bir kuvvet bırakarak Anadolu'ya geri çekildi. Thessalia'da bıraktığı Mardenius komutasındaki artçı kuvvetler ise kısa süre sonra Grekler tarafından yok edildi. O gün Mardenius'un sayısı 300 bini bulan ordusundan sadece üç bini kurtulabilmişti. Savaşı kazanan Atinalı, Tegealı ve Spartalılar; Pers ordugâhındaki altın, gümüş ve kadın dolu çadırları ele geçirdiler ve bölüştüler. Altından bir uçayak Delphoi Tapınağı'na gönderildi. Hazinelerin bir bölümü ile on dirsek boyunda

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

bronz bir Zeus heykeli Olympia tapınağına, yedi dirsek boyundaki Poseidon heykeli de İstmos'taki tapınağına gönderildi⁷⁰.

D- BÜYÜK İSKENDER ve MAKEDON DÖNEMİ

Ancak Grekler, kendi aralarında uzun yıllar süren anlaşmazlıklar sebebi ile Perslere karşı ciddi bir baskı oluşturamadılar. Ta ki Hellen devletlerini tek bir bayrak altında birleştirecek olan Makedonya Kralı İkinci Philip gelinceye kadar. II. Philip, Krallığının ilk döneminde Makedonya ve çevresindeki gereken güvenliği sağladıktan sonra Hellen Yarımadasındaki devletleri Birleşik Balkan Devleti'ne katmak ve *Panhellen* projesini hayata geçirerek Hellenlerin uzun yıllardan beri düşlerini süsleyen Perslerden intikam alma girişimlere başladığında bir suikaste kurban gidince (M Ö 336), Perslerden öç almak oğlu Büyük İskender'e nasip olacaktı. Bu intikam duygularının yanında daha da önemlisi Asya içlerinden başlayıp Efes, Bergama gibi önemli kentlerde sona eren ticaret yolları, büyük bir zenginlik kaynağıydı ve doğuya açılan ticaret yollarının kontrol altına alınması bu büyük gelir kaynağının Makedonyalıların eline geçmesi demektir.

Büyük İskender tahta çıkar çıkmaz ilk olarak babasının katillerini öldürdü, çıkan ayaklanmaları bastırdı. Yunanistan'da huzur yeniden sağlandıktan sonra savaş meclisini toplayarak Persler üzerine yapılacak seferin ayrıntılarını ince ince plânladı. Çünkü Pers ordusu sayıca kendi ordusundan katbekat üstündü. Kendisinin 43000 kişilik ordusu ile Onları ancak bir taktik savaşı ile yenebilirdi. Nitekim öyle de oldu. Pers ve Makedonya orduları kaçınılmaz savaşa M Ö 334 yılı ilkbaharında *Granikos* (Biga Çayı) kıyılarında tutuştular. Pers Hükümdarı Darius III'ün büyük bir hata yaparak kendi kumanda etmediği savaşta Pers ordusunu umduğundan daha kolay yenmiş olan İskender'e artık Küçük Asya kapıları açılmış oluyordu. Zira *Granikos Savaşı*'nda

⁷⁰ Herodot, *Pers-Yunan Savaşları*, Gezik Hakan, Parola yay. İst 2014, s: 248-249

Persler bölümüne ekler yaparak, düzenleyen Kayseri Büyükşehir Müzeler Müdürü, Sn. Fehmi Gündüz'e çok çok teşekkürlerimi sunarım.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

satrap ve komutanların çoğu öldürülmüş, Pers ordusunun önemli kısmı yok edilmişti. Bu arada Kappadokia satrapı Mitrobazan'da öldürülenler arasında idi.

Granikos Savaşı'ndan bir sene sonra M Ö 333 yılının Ekim sonu veya Kasım ayı başında Büyük İskender ile Pers kralı Darius, *İssos*'un (Dört Yol) daracık ovasında (Ayaş ovasında) bir kere daha karşı karşıya geldilerse de yine İskender'in az sayıdaki ordusu muazzam Pers ordusunu bozguna uğrattı. Darius, karısı ve ailesini de bırakarak kaçtı.

Darius, İskender'e çok cazip tekliflerle barış teklif etti ise de İskender hiçbir teklifi kabul etmedi. Darius için son bir karşılaşma ile kaderini denemekten başka çare kalmamıştı. Pers kralı, hükümler bulduğu memleketlerden yeniden muazzam bir ordu topladı. Babylon'da (Babil) hazırlıklarını tamamlayan bu ordu 250 bin piyade, 3500 atlı savaş arabası ve 15 savaş fili olarak tahmin ediliyordu ki, III. Darius bir kez daha devrin en büyük ordularından birini oluşturmuştu. Mitrobazan'dan sonra satrap olan Kappadokia satrapı Ariarathes I kumandasında bir ordu da Darius III'ün yanında yer almıştı.

Büyük İskender'in ordusu ise, sadece 40000 piyade ve 7500 civarındaki süvariden ibaretti. M Ö 331 yılı Ekim'inin birinci günü sabahın ilk saatlerinde iki ordu Musul'un doğusunda Van Gölü güneyinde Arbela (Erbil) havalisindeki *Gaugamela* ovasında kesin sonuçlu bir meydan muharebesine tutuştular. Savaş, İskender'in süvari birliklerini Perslere yandan saldırıda bulunmak üzere harekete geçirmesiyle başladı. Karşı saldırıya geçen Pers birlikleri İskender'in okçu destekli falanksları karşısında adeta ekinler gibi biçiliyordu. Daha ilk saatinde Pers ordusunun kaybı neredeyse 20000'e ulaşmışken İskender'in kayıpları yok denecek kadar azdı.

Darius elindeki son kozu olan savaş arabalarını devreye soktuğunda bu sefer de karşısında süvarileri buldu. *Gaugamela Savaşı* ikinci saatini doldururken Pers ordusunun kayıpları neredeyse 70000'e ulaşmış, Makedon ordusunun kayıpları ise ancak 2000 askerdi. Pers ordusu artık dağılmaya başlamış, İskender Makedonya ordusuna meşhur çarpık muharebe düzenini tatbik ettirerek kendisinden kat be kat kalabalık

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

düşman kuvvetlerine karşı bir kez daha üstün bir savaş çıkarmıştı. Savaşın sonunda 4000 Makedon askerine karşılık 120000 Pers askeri yaşamını yitirmişti.

Darius III, muharebe meydanını bırakarak İran içlerine, Ekbatana (Hemedan) ve Medya'ya doğru kaçtı. Darius'un kaçtığı haberi duyulunca, sağ tarafta hâlâ çok iyi çarpışan ordusu da parçalandı.

Makedonlar artık, etkili bir direniş olmaksızın, imparatorluğun kalbindeki zengin topraklara ulaştı. Ordu güneye doğru hareket edip, Mezopotamya düzlüklerinden geçerek Babil'e kadar geldi. İskender, Mısır'da olduğu gibi burada da, Pers boyunduruğuna son veren bir kurtarıcı olarak karşılandı. Burası zengin bir kenti, hazineleri İskender'e teslim edilmişti ve ordu, doğunun bu en incelikli ve zengin kentlerinin lüks ve eğlenceli ortamında gevşemişti. Ardından imparatorluğun büyük kentlerinde zafer alayları düzenlendi. İmparatorluğun ikinci başkenti Susa, hiç karşı koymadan teslim oldu; kentin satrabı başlangıç niteliğinde olan ve yarış develeri ve fillerden oluşan hediyelerle İskender'i karşılamak üzere gelmişti. Kentte İskender'i bekleyen altın ve gümüş külçelerin toplam değeri 40000 talanton⁷¹ ediyordu. Ele geçen ganimetin arasında yüz elli yıl önce Yunanistan'dan yağmalanan mallar ile yüz talanton mor giysi vardı ve bu sadece başlangıçtı. Ordu, zirveleri karlı dağları aşarak Ahameniş İmparatorluğu'nun manevî merkezi Persepolis'e vardı.

Persepolis hazineleri yüzyıllar boyunca birikmiş ve muazzam miktarlara ulaşmıştı. Sadece Darius'un büyük sarayındaki yatak odasında, 8000 talanton altın vardı. İskender yağmalamaları için adamlarını serbest bıraktı ve kent tarihinde görülmemiş bir biçimde soyuldu. Hazineler hörgüçlü büyük develer ve diğer bir sürü hayvan tarafından taşındı. Bir kısmı Susa'ya geri gönderildi, bir bölümü de ordunun yanında kaldı. Ele geçirilen ganimetin toplam değeri 120000

⁷¹Talanton: Bir kişinin taşıyabileceği ağırlık birimi, takriben25.86 kg.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

talanton civarındaydı. Ki bu miktar en güçlü olduğu zamanda Atina İmparatorluğu'nun üç yüzyılda toplayabileceği vergi gelirine eşitti. Sadece Kserkses'in büyük sarayına el sürülmemiştir, fakat Mayıs 330 tarihinde o da yağmalandı ve ardından büyük bir törenle yakıldı.

İskender, Darius'u yakalamadan sonuca varmış sayılmazdı. Kral, Media'nın başkenti Ekbatana'ya sığınmıştı. İskender onu oraya kadar izledi ve kral da doğuya doğru kaçmaya devam etti. Darius kaçıkça konumu zayıfladı. Daha önce imparatorluğunun doğusunu hiç ziyaret etmemişti ve yerel satraplar aldığı bozgun yüzünden lekelenmiş krala sadakatlerini sunmadılar. İçlerinden, Gaugamela'da bir süvari birliğini komuta eden Baktriane Satrapı Bessos, nihayet kralı esir aldı. İskender'in süvarileri olay yerine vardığında III. Darius bıçaklandı ve ölüme terk edildi. Öldüğü vakit elli yaşlarında idi. Kısa süre sonra gelen İskender, Ahamenişlerin sonuncusunu teslim aldı⁷². Cesedi defnedilmek üzere Persepolis'e gönderildi. Darius'u öldüren Bessos da yakalanarak öldürüldü. Büyük İskender sonunda muradına ermiş ve Pers seferini büyük bir zaferle sonlandırmıştı.

Kappadokia da diğer Pers ülkeleri ile birlikte Makedonialar'ın hâkimiyetine geçtiği sırada Persler tarafından iki satraplığa ayrılmış durumda idi. Makedonialılar, ülkenin bir kısmını isteyerek, bir kısmını da istemeyerek satraplıktan krallığa çevirdiler. Çünkü İskender, komutanlarından Sabiktas'ı Güney Kappadokia'yı denetim altına almakla görevlendirince, halk buna karşı çıkarak direndi ve eski Pers soylularından ünlü Pers satrapı Ariaramnes'in oğlu olan ve M Ö 362 yılından beri satrap olarak ülkeyi yöneten Ariarathes'inkral ilân etti (M Ö 332). Böylece küçük ve zayıf bir devlet olarak Kappadokia Krallığı tescil edilmiş oldu.

Bu krallıklardan birine “Asıl Kappadokia” veya “Taurus Yakınındaki Kappadokia” ya da “Büyük Kappadokia” ve diğerine de

⁷² M.C. Hovatson, **Oxford Antikçağ sözlüğü**, Çev: Faruk Ersöz, İstanbul 2013 s: 36-37

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

başkaları “KappadokiaPontika” ismini vermişlerse de Makedonialılar“ bu bölgeyi Pontus olarak adlandırmışlardır⁷³.

E-SATRAPLAR Ve DEVLETLEŞME SANCILARI

Yeniden biraz geriye dönersek, HarpagosveMazareskumandasındaki Pers orduları Batı Anadolu’ya kadar bütün yerleşim yerlerini zaptedince, halkı göçe zorlamadılar. Ancak, büyük toprakların yönetimini Pers asıllı asker-soylulara, halkın yerel dinî önderlerine bıraktılar.

Pers imparatorlarının bu fetihleri ile imparatorluk sınırlarının muazzam genişliğe ulaştığı Pers nüfuzunundevamlılığını sağlamak üzere kalıcı ve etkili bir yönetim sistemine ihtiyaç duyan Persler,*Ksaçapāvan* dedikleriGrekçe “satraplık” olarak bilinen bir nevi eyalet sistemi ile çözüm buldular. Önce Kyros döneminde Anadolu’nun beş satraplığa

⁷³ Strabon, *Geographika, Antik Anadolu Coğrafyası*, Kitap: XII-XIII-XIV, Arkeoloji ve Sanat Yay. İstanbul 2000 s; 3

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

ayrıldığı ve Kralın yakın arkadaşı **Artabatas**'ın M.Ö. 546 yılında Kappadokia Satrapı olarak tayin edildiğini biliyoruz⁷⁴.

Sınırları ve yükümlülükleri zaman zaman değişen eyaletlerin yönetilmesi "satrap" adı verilen ve genelde merkezden atanan valilerle yürütülmeye başlandı. Doğrudan imparator tarafından atanan satraplara bir takım görevler yanında birçok ta sorumluluk yüklenmişti. Sınırların genişliğine bağlı olarak gerek merkezi otoriteye uzaklık, gerekse satraplık garnizonlarına konuşlandırılan askeri birliklerin varlığı ve özellikle önemli satraplıklar kraliyet aile üyelerinin atanması gibi imparatorların bir takım tedbirler almasını gerektirmiştir. Önemli bölgelere İmparatorların yakınlarını atadıkları satraplık sistemi sayesinde isyan, ayaklanma, bağımsızlık mücadelesi gibi çıkabilecek herhangi bir olumsuz durumun, önceden engellenmesi hedefleniyordu. Şurası unutulmamalıdır ki satraplıkta göreve kim gelirse gelsin, satrap da dâhil, her durumda doğrudan imparatora bağlı oluyor ve önemli durumlarda imparatora danışmak mecburiyetinde oluyorlardı. Zira onun kayıtsız şartsız emri ve otoritesi mutlaktı. Ancak bazı durumlarda satraplar imparatorun tamamen bağımsız hareket ettikleri de görülmüştür. Meselâ hanedandan gelen bazı güçlü satraplar, imparator gibi diğer satraplardan ya da yabancı elçilerden gelen heyetleri dinleyebilmiş ve onlardan politik veya askeri destek edinebilmiştir. Genç Kyros'un Lidya, Büyük Frigya ve Kappadokia'daki tüm birliklerin satraplığına atandıktan sonra kendi başına mütarekeler yaptığını ve uzlaşmalarda bulunduğunu bilinmektedir.

Eyaletlere hükmeden Satrapların dışında onların rütbece altında, Greklerce *hyparchos* olarak bilinen ve daha küçük bölgeleri yöneten alt rütbeli valiler görev yapmaktadır. Çoğu satrapın Pers olmasına özen gösterilirken, daha küçük valiler ise yerli kişilerden seçilmekteydi. Alt rütbeli satrapların bölgelerindeki otorite ve düzeni sağlayabilmeleri için küçük te olsa bir askeri birlik buldukları ve bu birlikleri gerektiği zaman bağlı oldukları satrapın emrine verdikleri düşünülmektedir.

İmparatorluk tarihi boyunca küçük satraplıklara atanan memurlar

⁷⁴ Sevin Veli, Kapadokya, s: 191

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

kalıtsal olarak birtakım ailelerin içinden veya yerel yöneticiler arasında seçilirken, büyük satraplıkların yöneticiliğine kraliyet mahiyetinden kişiler atanmıştır. Yani büyük satraplıkların memurlukları, ayrıcalıklı aile üyeleri ve tahta erişemeyen Akamenid prensleri tarafından tutulmuştur. Sardes, Babil, Memphis, Ekbatana, Pasargaday, Baktria ve Arakhosia gibi eski başkentler, Akamenid çağı boyunca istisnasız bu pozisyonlarını korumuşlardır. Ayrıca askerî ve ticarî amaca hizmet eden yol ağları ile satraplıklar birbirine bağlamıştır. Büyük İskender tarafından dahir takım değişikliklerle kullanılan bu sistem onun ölümünden sonra sona ermiştir.

Darius I dönemindeki düzenlemelerle de satraplıklardaki mülki otorite ile askeri komutanlığın tek kişide olmamasına özen gösterilmiştir. Böylece satrapların zamanla bağımsız olma istekleri önlenmeye çalışılmış ve her bir satraplıkta birbirine bağımlı olmayan, her biri saraydan atanan ve genellikle Pers ya da Med soyluları arasından seçilen memurlar bulunmuştur. Satrapların yanında, satrapın yönetimini izleyip saraya rapor vermekle görevlikral tarafından görevlendirilen memurlardan en önemlisi “*Kralın Gözü*” ya da “*Kralın Kulağı*” adı verilen müfettişlerdir. Bu memurlar görevleri gereği satrapın eksik veya yanlış işlerini rapor ettiklerinden dolayı çoğu zaman, satrap ile çekişme halinde olmuşlardır. Antik kaynaklardan bu memurların sosyal statüsünün oldukça yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca satrapların altında ve eyalet seviyesinde *frataraka* (muhtar), onun altında garnizon kumandanı olarak *rabbayla* (ordu şefi) ve hukuk işlerine bakan *segan* ya da *haftaksvapata* görev yapmaktadır⁷⁵.

Zaman zaman mahallî liderlerden de yöneticiler atandığı görülmektedir. Pers kökenli olmayan satraplara verilebilecek en iyi örneği Karya ve Kilikya’da görmekteyiz. M Ö 4. yüzyılda Karya’da Hekatomnid hanedanlığı ile kesin olmasa da Kilikya’da M Ö 6. ve 5. yüzyılda hüküm süren Syennesisler, yerel hanedanların ya da aşiret

⁷⁵Wieschöfer Josef, s: 102

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

liderlerinin bu göreve getirildiğini göstermektedir. Ancak buradan kralın gözünde aile üyesi bir satrapın Pers olmayan satraplara nazaran daha önemli ve üstün olduğu sonucu çıkarılabilir.

Kappadokia, M Ö 6. yy'ın ortalarından itibaren Pers kralı II. Kyros'un (M Ö 559-530) kurduğu, daha sonra da I. Dareios'un (M Ö 522-486) yeniden organize ettiği ve Persçe *bandaka* kelimesiyle ifade edilen sisteme uyularak merkezi Daskyleion, Phrygia'ya bağlı önemli bir satraplık haline getirilmiştir.

Perslerin uygulamış olduğu bu politikada satraplıklar, coğrafi bölgelere veya ülkelere göre değil halk (etnik) esasına dayalı olarak düzenlenmektedir.

Nitekim Kyrosole geçirdiği bölgeleri etnik durumlarına göre ayırarak "*Khşatrapa veyaKsaçapāvan*" adı verilen, Greklerin "*Satrapes*" dediği valiler aracılığıyla yönetmeye başladı. Anadolu'yu iki satraplık bölgesine ayırdı. Birinci satraplık bölgesi başkenti Daskyleion olan Katpatuka, ikincisi başkenti Sardes olan Sparda idi ⁷⁶.

Buralarda zaman içinde yerel kültür ile Pers kültürü kaynaştı. Artık Anadolu Pers hâkimiyetine girmiş, Akamaniş (Pers) idaresinde kalan bu bölgeye İran'dan çok insan gelmiş, Pers asilzadelerine malikâneler verilmiş ve böylece Pers kültür ve dini hâkim olmuştur.

II. Kyros'un ölümünden sonra geniş sınırlara ulaşmış olan imparatorluk topraklarında istikrarsız durumdan yararlanmak isteyen asiler, bir dizi isyana sebep olmuşlardı. Bunlar arasında hiç şüphesiz en dikkat çekicisi I. Darius'un kitâbesinde bahsettiği isyanlardır. M Ö 522-518 yılları arasında cereyan eden olayları bastıran kral I. Darius (M Ö 522-485), bunun akabinde satraplık sisteminin kullanım alanını genişletmek için çeşitli girişimlerde bulunmuş ve Pers kralları II. Kyros ve II. Kambyses'in geliştirmiş olduğu yerel özerklik geleneğini de terk ederdüzenli bir yönetim kurmak amacıyla ülkeyi 127 vilayetten oluşan

⁷⁶ ElmarSchwertheim, *Antik Çağ'da Anadolu*, Çev. Nuran Batu, Kitap Yayınları, İstanbul Mayıs 2009, s. 39

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

23 büyük Satrap'lığa ayırdı⁷⁷.

Nitekim KralDarius, kitâbesinde tanrı Ahuramazda'nın isteğiyle; Persia, Elam Babil, Asur, Arabistan, Mısır, Denizdeki Halklar, Lidya, İyonya, Media, Armenia, Kappadokia, Parthia, Drangiana, Aria, Khorasmia, Baktria, Sogdiana, Gandara, İskitya, Sattagydia, Arakhosia ve Maka uluslarının kendisine bağlandığını ve her bir ulusun kendisine haraç ödediğini anlatmaktadır.

Herodotos'a göre I. Darius, devleti etkin sınıf olan Perslerin haraç vermediği yirmi vergi bölgesine ayırmıştır. Fakat bu sayı bazı kaynaklarda farklılık göstermektedir. Mesela Behistunkitâbesinde yirmi üç satraplık adı yer alırken, daha sonraki kitâbelerdeBehistun'dan farklı olarak Sagartia, Hinduş, Trakya, Libya ve Karya gibi farklı memleket isimleri ile karşılaşmaktayız. Bu durum I. Darius'un hükümdarlığı ve sonrasında bir takım değişikliklerin olduğunun bir ifadesi olarak yorumlanmaktadır. Yeni fetihlerin yanında imparatorlukta bulunan bazı satraplıkların tek bir çatı altında birleştirilmesi ya da daha küçük satraplıkların yönetim sisteminden çıkarılması, I. Darius'un ve daha sonraki Pers krallarının yapmış olduğu düzenlemelere dâhil edilebilir. M Ö 6. yüzyılda Frigya'ya dâhil olan Kappadokia bölgesinin M Ö 5. yüzyılda bağımsız hale gelmesi ve M Ö 360'larda Pontus ve TaurosKappadokia'sı olarak ikiye ayrılması; aynı şekilde iki bölge halinde varlığını sürdüren Kilikya'nın, Babil'in fethinden sonra tek bir satraplık haline getirilmesi ve İskender'in Kilikya'yı ele geçirmesinden hemen önce Fırat'ın Ötesi satraplığına (Suriye, Fenike, Filistin, Kıbrıs) bağlanması bu doğrultuda atılan adımlar olmuştur⁷⁸.

İmparatorluktaki asayiş sağladıktan sonra I. Darius, imparatorluğun genişletilmesi faaliyetlerine aralıksız devam etmiştir. Bu suretle kral,

⁷⁷ Oğuz Tekin, *Eski Hellen ve Roma Tarihine Giriş*, İstanbul 2008, s. 97.

⁷⁸ Duran Muzaffer, SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi Nisan 2015, Sayı: 34, ss.61-86

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Kappadokia satrapı **Ariaramnes**'e bir İskit seferi için Karadeniz'e geçmesini emretmiştir. Satrap Ariaramnes de 30-50 kürekli gemi ile saldırıya geçerek İskit kralının erkek kardeşi olan Marsagetes de dâhil olmak üzere birçok esir ele geçirmiştir. Bizzat kral tarafından yönetilen bu keşif seferi ile İskitler uyarılmış, Traklar ve Makedonya Perslere boyun eğmiş, Avrupa'da ise *Skudra* adında yeni bir satraplık oluşturulmuştur. Kralın erkek kardeşi Artaphernes, Sardis satrapı olarak atanmış, Otanis ise Byzantium'u ele geçirmiştir. Lemnos ve İmbros'un güvenliği de Pers donanma kuvvetleri vasıtasıyla sağlanmıştır.

Kserkes'in (486 – 465) üvey kardeşi Gobryas'ın M Ö 480 tarihinde Kappadokia ordusuna komutanlık yaptığı bilinmekte ise de bu şahsın satrap olarak mı görev yaptığı ve kendisinden sonra kimlerin satrap olduğu bilinmemektedir. M Ö 465 yılında I. Artakserkses döneminde satraplık sisteminde yeni bir düzenlemeye gidilmiştir. Bu defa yeni satraplıklar kurulmamış fakat mevcut satraplıklar alt birimlere ayrılmıştır. Bu durumun en önemli sebebi şüphesiz vergi toplamayı kolaylaştırmaktır. Bundan başka eyalet başkentlerinde bulunan müstahkem yerlerde toplanan hazinelerden sorumlu haznedarların olduğu, bu görevlilerin kral tarafından emredilmedikçe satraptan bağımsız hareket edemediği, faaliyetlerinin kraliyet makamına daima rapor edildiği bilinmektedir.

Ancak kaynaklarda II. Dareios'un oğlu Kyros'un Kappadokia, Lydia ve Phrygia ya satrap olduğu belirtilmektedir. Bu satraptan sonra Artaxsterxes II (404 – 359) döneminde Kappadokia, Paphlagonia ve Kappadokia isimlerinde iki satraplık bölgesi olarak bölünmüştür. M Ö 400 yılında da Mithridates isimli bir Kappadokiasatrabından Çağdaş yazar Ksenophon *Anabasis* isimli eserinde bahsetmektedir⁷⁹.

Kaynaklarda uzun süreli satraplık yaptığı belirtilen Ariaramnes III (430-380), daha sonra Kamisares (404-380), Mithridates'in Kappadokia'nın farklı bölgelerinde ve farklı zamanlarda aralıklarla satraplık yaptıklarını anlamamız gerekir. (401-363), Datames (Güney Kappadokia satrapı)

⁷⁹Ksenophon, *Anabasis* (Onbinlerin Dönüşü), Türkçesi: Tanju Gökçöl, Sosyal Yay. İst. 1984, s: 256

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

(380-362) ve oğlu Sisinas (362-350), Arsites (353-334), Abrokoma, Mithrobuzanes (350-334) ve Abistamenes (334) satraplık yapmışlardır. Mithrobuzanes, M Ö 334 yılında Granicus Savaşı'nda İskender'in işgâl ordusu ile savaşmıştır.⁸⁰ Ancak son Ahameniş satrapları Sisinas ve Abrokoma'nın satraplıkları Büyük Kappadokia'nın ancak küçük bir bölümünde sürebilmiştir.

Satraplar döneminin en meşhur satrapı olan Karia doğumlu Datames (380-362), Mag'ı öldüren yedi kişiden birisi olan Anaphas'ın torunu olarak soylu bir aileden gelmektedir. önceleri Artaksarkses II'ın korumalarından biri iken Perslere itaati reddeden Paphlagoniakralı Thuys'la savaşa gönderilmiş ve onu esir alarak Pers sarayına getirmiştir. Bu başarısı üzerine imparator tarafından cömertçe ödüllendirilerek önce ordu komutanlığı verilmiş, sonra da güney Kappadokia satrapı olarak atanmıştır.

Datames'in satrap olarak ilk icraatı, Liakon'larla Katonları hükmü altına almak ve Paflagonyalıları da Hals'in (Kızılırmak) batısına sürmek olmuştur. M Ö 375 tarihinde o dönemin en önemli liman şehri olan Sinop'u fethederek ün kazanmış, Böylece hükmettiği satraplık bölgesini Karadenize kadar genişletmiş ve burada "Sinope" denilen Kappadokia sikkeleri darp edilmeye başlanmıştır.

Datames, başarılarına rağmen, kral ve ileri gelen yöneticiler tarafından yeterli ilgiyi ve saygıyı görmediği kanaatine varınca imparatorluğun zayıfladığı bu dönemde kendi hesabına hareket etme kararını verdi. Kendi adına sikke bastırıldı ve Kappadokia'yı güneye doğru genişletti. Bu başarılarından da cesaret alarak Anadolu'daki birçok eyalet yöneticisinin katıldığı ve Orontes başkanlığındaki asiler arasına katıldı (M Ö 367). Emrinde olan süvariler ve topladığı yirmi bin ücretli askeriyle Artabazos'un karşısında güçlü bir direniş gösterdi. Ancak, daha sonra kral tarafından Sardes'ten gönderilen Lydia satrapı Autophrodates'in sekiz binini Kappadokia'dan geri kalanını da Anadolu'dan topladığı büyük ordusuna da direndi ise de Phrygia'ya çekilmek zorunda kaldı.

⁸⁰ Arrianos Anabasis, **ARRIANOS**, çev. Furkan Akderin I. Kitap, 16.3, İst. 2005, (Akamenid hanedanlığının son dönemlerini anlatan Arrianos Granikos savaşında ölenlerden bahsederken Kappadokia satrap yardımcısı Mithrabuzanes adında birini zikretmektedir.)

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Datames'i savaş meydanında yenemeyeceğini anlayan kral Artaksarkses, bu işi bir hain tutarak bitirmeyi plânladı ve bu suikast için Ariobarzanes'in oğlu Mithridetes'IIyi buldu. İmparatorunun gözüne girme amacı ile önce babası Pontus satrapı Ariobarzanes'i Perslere teslim edip, çarınıha gerilerek öldürölmesini sağlayan Mithridetes, Pers kralına karşı büyük bir ayaklanma gerçekteşirme vaadi ile çağırđıđı Datames'i haince sırtından bıçaklıyarak öldürdü (M Ö 362)⁸¹. Böylece Pers İmparatoru da tehlikeli bir rakipten kurtulabilmiştir.

Bu faaliyetleri sebebi ile Datames'i ilk defa bağımsız Kappadokiakrallığı kurmaya çalışan kişi olarak kabul edebiliriz.

Mithridates'in bu hareketinin ardından Pers imparatoru Mnimon Artaksarkses II döneminde Datames'in de içinde olduğu satrapların bir kısmının devlete karşı isyan ederek bağımsız devletler kurma istedikleri buhranlı bir sırada İmp. Artaksarkses tarafında yer alarak isyanın bastırılmasında önemli bir rol oynayan Vali Ariarathes'e mükâfat olarak kralünvanını kullanma izni verilmiştir.

Böylece Datames'in ölümünden sonra onun bölgesinin de ilâvesiyle memleketin tamamının yönetimi daha önce Kappadokia'yı M Ö 430 yılından 380 yılına kadar 50 yıl süreyle vali (dinastis) sıfatı ile yönetmiş bulunan Ariaramnes'in oğlu Ariarathes I'e geçmiştir ki (M Ö 362-361) Strabon bu adı geçen valiye Kappadokia'nın ilk kralı diyor. Bu kral döneminden itibaren krallık babadan oğula geçen bir hanedan haline geldi. Bu sebeple Ariarathes I, Kappadokia hükümetinin gerçekte kurucusu olarak kabul edilir. Ariarathes I döneminde Kappadokia'nın sınırları en geniş şeklini almış olup, bu kral adına Sinop'ta kesilmiş olan sikkelerden anlaşıldığına göre Kataonya yönetimi de Kappadokia sınırları içine alınmıştır. Fakatülke sınırları genişledikçe zaman zaman isyanlara da sahne olmuş, nihayet M Ö 360 tarihinde Karadeniz'e kadar uzanan Kappadokiabir defa daha ikiye bölünerek; kuzey kısmına **Pontus Kappadokiasıve** Mazaka'nın merkez olduğu bölüm ise, **Büyük Kappadokia** isimleriyle yeniden yapılandırılmıştır⁸². Ariarathes I,

⁸¹ Günaltay ř, A.G.E.s.281

⁸² Kavafis Konstantin, *Kappadokia Krallığı*, Ayhan şahenk Vakfı s. 201, Anık, s:211/ Sevin V.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

bölgenin en önemli kentlerinden birisi olan Gaziura'da (Turhal) sikke bastırmıştır.

Satraplıklardan iki çeşit vergi alındığı görülmektedir. Birincisi, Hellen yazarların “φóροϑ” (phoros) olarak adlandırdığı ve gümüş üzerinden yıllık olarak hesaplanan haraçtır. Diğeri ise doğal ürünlerden ödemeleri içeren (at, sığır, gıda vs. gibi) aynî vergilerdir. Aynî ödemeler de garnizonlarda bulunan geniş depo ve tahıl ambarlarında toplanmıştı idi.

Zaman zaman sınırları değişen Kappadokia Satraplığı'nın yıllık olarak merkezî hükümete ödediği haraç miktarının farklılık arzettiği ve bu haracın Sarız civarındaki gümüş ocaklarından çıkarılan gümüşün külçe halinde gönderilmesi ile ödendiği, bu verginin yanında imparatora çeşitli hediyeler gönderildiği tahmin edilebilir. Aynî olarak ta; Ülke sınırları içinde bilhassa orta bölgelerde yetişen arpa ve buğday, Meliten (Malatya) ovalarında yetişen meyve ve kuruları ile bölgeye has koyun, yabanî eşek ve atın yanında Mucur'dan çıkarılan kırmızı toprak boyası, saydam mermer (oniks), ve Mazaka civarından çıkarılan taş, tuz ve demirin gönderildiği anlaşılmaktadır. Katonya (Develi'den Tufanbeyli'ye uzanan yöre) ve Erciyes eteklerinden elde edilen keresteyi de unutmamak gerekir.

Satraplık idaresi bir bütün olarak İmparatorluk merkezinin temsilcisi idi. Yiyecek, kıymetli madenler ve mallar satraplık merkezlerinde depolanıyor, askerî kuvvetler bu merkezlerde toplanıyor ve el sanatları, sanat ve mimarlık ürünleri bu merkezlerde gerçekleşiyordu. Şehirler kendi aralarında çıkacak anlaşmazlıkları bir hakeme başvurarak çözüyorlar ve birbirlerine yağma hareketlerinde bulunamıyorlardı. Bu genel aslî görevlerinin dışında Ayrıca Pers İmparatoru tarafından Satraplara verilen görev ve yetkiler şunlardı:

Görevlendirildiği sınırlar içinde vergi toplamak ve bu vergiler ile değerli metallerin ve atların imparatorluk merkezi olan Sus şehrine gönderilmesi
Ülkedeki adalet sisteminin eksiksiz yönetilmesi

İller arasında adaletli yetki dağılımını sağlamak

Ülke sınırlarının korunması ve hatta imparatorluk lehine genişletilmesi

Pers kültür ve dininin yerleştirilip yaygınlaştırılması

Merkezi Mazaka (Kayseri) olan bölgeyi, “Kappadokia Büyük Satraplığı” adı ile yeni bir idarî bölge yapan Büyük Darius’un(522 – 485)M Ö 513 tarihindeki İskit seferi sırasında bu idarî bölgeye ilk satrap olarak Akamaniş sülalesinden **Ariaramnes**'i tayin ettiğini yukarıda anlatmıştık.

M Ö IV. yüzyılda satraplığın başkenti bir süre sonra Gaziura (Turhal)'ya taşınmış ise de Mazaka, her zaman ekonomik ve kültürel yönden merkez olan kimliğini saklamıştır.

Yine aynı yüzyılda; Küçük Asya'da batıda Halis' ten (Kızılırmak) doğuda Fırat'a; güneyde Toroslardan kuzeyde Karadeniz'e kadar uzanan ve antik çağlardan itibaren “Kappadokia” adı verilen bu bölge, Anadolu'da kurulan satraplıkların en büyüğü idi. Bu adlandırma coğrafi anlamdan çok mülkî ve idarî bir bölümü ifade ediyordu⁸³. Ancak Kappadokia gibi Kuzeyde Paphlagonya ve Pontus, güneyde ise Klikia'ya kadar uzanan bir büyük coğrafya bölgesi, zaman içinde bazen bir satrapın bazen de aynı anda birden fazla satrapın egemenlik alanına bölünmüştür.

⁸³ Şemseddin Günaltay, **Romalılar Zamanında Kappadokia, Pont ve ArtiksiadKrallıkları**, *Yakın Şark IV*, Türk Tarih Kurumu Ankara 1987 s.17.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Kappadokia'nın Ana Satraplığı muhtemelen bir yerel hanedan tarafından yönetilmektedir. Büyük Kyros zamanında **Artabates**'in satraplığı tam olarak bilinmiyor. Ancak Darius, bir süre için Ariaramnes'i Kappadokiasatrabı olarak tayin eder. Pers kitabelerine göre; Kserkes İdöneminde (485-465) bu bölge, muntazam olarak vergisini ödeyen bir satraplık olup, bu kralın Sardes seferi hazırlıklarını Kappadokia'da yaparak harekete geçirdiği bilinmektedir⁸⁴. M Ö 401 yılında **Mithridates** isimli bir satrapın hüküm sürdüğü çağdaş kaynaklarda belirtilmektedir⁸⁵. Mithridates'ten sonra **Kamisares** ve oğlu **Datames**'in satraplıkları devam etmiştir (M Ö 380-362). Ancak Datames zamanına kadar idari hiyerarşinin yapısı hakkında fazla bilgi yoktur. Datames, başlangıçta Kappadokia yanındaki Klikia denilen

⁸⁴Heredotos, **Herodot Tarihi**, Çev. M. Ökmen, T.İş Bankası Kültür Yay. İst, 2002 s. 7.26

⁸⁵Xenophon, **The Anabasis of Cyrus**, New York Cornell University Press 2008 s. 7.8.25

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

bölgede Toros valisi idi. Daha sonra Kappadokia Ana Satrabı olarak terfi etti. Merkezî Kappadokia Satraplığı yanında Pontus ta onun sorumluluğu içinde idi. Datames'e verilen Kappadokia ve yanında Toros'a kadar uzatılan bu yetki genişliği Onun, Paphlagoniakralı Thuyskarşı yaptığı operasyonun karşılığı olduğu anlaşılmaktadır.

Kappadokia-yanında-Pontus'a "**Orta Minor Satraplığı**" deniliyordu. Bu satraplığın batı ve güney sınırlarını Kızılırmak yayı teşkil ediyordu. Batıda Büyük Frigya ve Paflagonya vardı.

Bir başka satraplık ta Kappadokia yanında "**Toros Minor Satraplığı**" idi. Bu satraplığın doğu sınırı Fırat nehrine kadardı. Kuzeyde Kappadokia ve Pontus vardı. Suriye ile Frigya güney ve batı sınırlarını oluşturuyor, güneybatısında ise Toros dağları ve özellikle de Klikia ile sınırlandırılıyordu.

Aynı bölgenin komşusu olarak; "**Paphlagonie Minor Satraplığı**": vardı ki; Kuzeyde Karadeniz ve doğuda Kappadokia ile çevrilmişti. Güneyinde Paflagonya ve bugünün Ankara Suyu, olabileceği zannediliyor.

Satrap Datames'in büyük satrap ayaklanmasına liderlik yaptığı için öldürülmesinden iki yıl sonra M Ö 360 yılında bölge ikiye ayrılmış ve Mazaka'nın içinde bulunduğu kısım Büyük Kappadokia olarak isimlendirilerek Datames'inisyanı sırasında babasına ihanet ederek merkezî yönetim tarafında yer alan oğlu **Sisinis** satrap tayin edilmiştir⁸⁶.

Sisinis'in hangi bölgede ve ne kadar satraplık yaptığı bilinmemekte olup, ondan sonra bölgede yönetime geçtiği bilinen satrap, **Mithrobuzanes** İ. Ö. 334 yılında İskender'in Persleri Granicus'ta (Biga) yendiği savaşta ölür. Daha sonra **Sabictas/Abistamenes** isimli bir satraptan bahsedilse de III. Darius Codomannus'un ordusunda Gaugamela Savaşı'nda (İ. Ö. 331-330) komutan olarak savaşan **Ariarathes**'in ondan daha etkili siyasî ve askeri bir rol oynamasından dolayı çoğunlukla Ariarathes satrap olarak kabul edilir.

Darius I den sonra geniş imparatorluğun sınırları korunamamış, bu süreç içinde Kappadokiasatrabı da gücünü kaybetmiş ve Karadeniz kıyıları egemenlik sahasının dışında kalmıştır. Zira bu kraldan sonra gelen Pers

⁸⁶Sicilus, Diodorus; **Library of History**, volüme VIII, İng. Çev; B. Welles, 1963, s.15.91.2

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Kralları harem entrikalarının döndüğü saraylarını pek nadiren terkettiler. Satraplar ise Ahamaniş imparatorluğunun çözülme dönemlerine kadar Sussarayına sadakatten ayrılmadıkları halde İmparatorlukta yaşanan yönetim zafiyeti üzerine bu durumdan kendi şahısları hesabına yararlanmak hesaplarına girdiler. Yönettikleri eyaletlerinde güçlerini imparatorluk aleyhine kullanmaya ve siyasî taktikleri Perslerden üstün olan Greklerden para ve destek olarak sık sık ayaklanmaya başladılar.

Kappadokia Satraplığı (Katpatuka Satraplığı) Perslerden sonra Makedonya ve sonrasında başlayan Seleukos Krallığı egemenliğine girmiştir. Seleukoslar döneminde, Kappadokia Satraplığı'nın başında satrap II. Ariaramnes bulunmaktadır

Kappadokia bölgesinde bilinen ilk satrap olan Ariaramnes I (513), M.Ö. VII. Yüzyılda yaşayan Pers soylularından Farnak ile Ahamaniş imparatorluk ailesinden prenses Atossa'nın 8. batın torunudur⁸⁷.

Nihayet Makedonya Kralı İskender, M.Ö. 334 ve 332'de Pers ordularını arka arkaya bozguna uğratarak bu büyük İmparatorluğu yıkar. Ancak Pers İmparatorluğu'nu yıkan İskender, Kappadokia'da büyük bir dirençle karşılaşır. İskender, komutanlarından Sabiktas'ı bölgeyi denetim altına almakla görevlendirince, halk buna karşı çıkar ve eski Pers soylularından ve yukarıda bahsedildiği gibi ünlü Pers satrapı Ariaramnes'in oğlu olan ve M.Ö. 362 yılından beri satrap olarak ülkeyi yöneten Ariarathes'ikral ilân eder (M.Ö. 332). Böylece küçük ve zayıf bir devlet olarak Kappadokia Krallığı tescil edilmiş olur.

Ancak sosyal ve siyasî bir gelişme olarak İskender'in Makedonlar'ı kendilerini son Akamenidkralının meşru halefleri olarak gördülerse de gerçekte Akamenidler (Akamaniş) çağı kapanmış, Akdeniz dünyasında Roma hâkimiyetinin tamamlandığı tarihe kadar sürecek olan ve *Hellenistik Periyod* adı da verilen Makedonya hâkimiyeti dönemi başlamıştır.

Makedonlar, çeşitli girişimlerle (koloniler kurmak, Pers giyim tarzını benimsemek, karşılıklı evlilikler yapmak gibi) Yakın Doğu ile Grek fikir ve kurumları arasında bir sentezin ve uyumun oluşmasına katkıda

⁸⁷ Öztuna Yılmaz, **İlk Çağ ve Asya-Afrika Devletleri**. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1996, s. 361

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

bulundular. İskender'in bizzat kendisi de Pers tarzı giyimi benimsemiş ve Darius'un kızı Stateira ile evlenmişti. Kendisinin de teşvikiyle on bin kadar askerinin bu tür evlilikler yaptığı söylenmektedir⁸⁸. Ayrıca Doğu'yu Hellenize etmek amacıyla 25 kadar koloni (kent) kurdu.

Persler, Zerdüş dinine bağlı olduklarından ve ateşi kutsal saydıklarından bölgedeki volkanları, özellikle Erciyes ve Hasandağı'nı, kutsal saymışlardır. Persler, Kappadokia'daki Pteria (Hitit başkenti Hattusa'nın yerinde olduğu tahmin ediliyor⁸⁹) şehrinde geçerek ve başkentlerini Ege'de Ephesos'a bağlayan, 'Kral Yolu'nu da geliştirerek ülke sınırları içinde ulaşım ve haberleşmeyi sağlamışlardır.

Pers kral yolu sistemi, geniş imparatorluk sınırlarını kontrol etmek ve yönetmek için oldukça etkili bir araç olarak tasarlanmıştır. Heredot⁹⁰ Kral Yolu'nun detaylı bir tarifini yapmaktadır. *"Bütün yol boyunca kraliyet konutları ve çok güzel kervansaraylar vardır. Hep insanların oturdukları yerden ve güvenlik içinde geçilir. Lydia ve Phrygia içerilerinde yirmi stathmetikos ya da konak boyunca uzanır ki, bu doksan dört buçuk parsang⁹¹ tutar. Phrygia sınırında Halys (Kızılırmak) ırmağına rastlanır. Bu ırmağı geçebilmek için buraya hâkim durumda olan sıradağları ve ırmağı gözaltında bulunduran önemli bir kaleyi aşmak gerekir. Bunu aştıktan sonra Kilikya sınırlarına kadar Kappadokia içinde yirmi sekiz konak, yani dört yüz parsang gidilir. Sınırda iki sıradağı aşacak ve iki kalenin önünden geçeceksiniz. Oradan öte Kilikya içerisinden geçilecek yol üç konak, on beş buçuk parsangtır. Kilikya ve Armeniastan arasında sınır, içinden gemilerin yüzebildiği bir ırmaktır ki adı Fırat'tır. Armeniastan içinde her biri garnizonla tutulan on beş konaklık yol vardır, elli altı buçuk parsang tutar. Bu bölgeyi gemilerin yüzebildiği dört ırmak sular, bunlar geçilmeden gidilmez. Birincisi Dicle'dir. İkinci ve üçüncü aynı yerden çıkmadıkları ve bir tek ırmak olmadıkları halde aynı adı taşırlar. Birincisi Armeniastan'dan, öbürü Matienlerin ülkesinden gelir. Dördüncüsünün adı Gyndes'dir; eskiden*

⁸⁸Howatson, **Oxford Antikçağ Sözlüğü**, s:37

⁸⁹ Umar, s, 682

⁹⁰**Heredot Tarihi** (çev. Mükremin Ökmen) V. Kitap, İst.2009

⁹¹ 1 Parsang=5,5 km.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Müfettişler denetim için yola çıktıklarında, bölge halkı “kralın gözleri kontrole geliyorlar” diyerek, kendilerine çeki düzen vermiştir. Armeniastan’dan Mateinler ülkesine geçerken dört konak vardır ve bu ülkeden Kissia’ya varduktan sonra, üzerinde Susa kentinin kurulmuş olduğu ve gemilerin işlemesine elverişli bulunan Khoaspes’e kadar on bir konak, kırk iki buçuk parsang yoldur. Bütün bu konakların toplamı yüz on birdir. Sardes ile Susa arasındaki konakların sayısı işte budur. “Kraliyet yolu parsang olarak daha iyi ölçülürse ve bir parsang otuz stad⁹² hesap edilirse, Sardes’ten “Memnon Sarayı” denilen kral konağına kadar on üç bin beş yüz stad çeker. Çünkü dört yüz elli parasangdır. Günde yüz elli stad tutarsak, bu yol tastamam doksan günde aşılr. Buna Sardes ile Efes arasındaki bölüm de eklenirse, Hellen Denizinden Susa’ya kadar (Memnon’un Kenti denilen kent burasıdır) on dört bin kırk stad olduğunu söyleyeceğim. Zira Efes ile Sardes arası beş yüz kırk staddır. Üç ayı böylece üç gün daha uzatmak gerekir. Söz konusu bu yol ağının Perslerden önceki milletler tarafından da kullanıldığı görülmektedir.”

Nöbetleşe çalışan atlı ulakların ve posta binalarının bulunduğu bu yol sistemi sayesinde Ahamanişler ele geçirdikleri uçsuz bucaksız ülkelerde etkin ve düzenli bir yönetim sergilemekte idiler. Bütün bu gelişmiş kurumlara rağmen satraplar ve halk önemli ölçüde özerkliğe sahiptiler⁹³.

Özetleyecek olursak; Pers kralı Kyros’un M Ö 546 yılında Anadolu’yu hâkimiyeti altına alması ile başlayan Pers hâkimiyeti içindeki Ariarathes I’in Kappadokia satrapı olduğu tarih olan M Ö 332 tarihine kadar süren satraplar dönemi takriben 214 yıl devam etmiştir. Kaldı ki bazı tarihçiler Ariarathes III’e kadar satraplar döneminin devam ettiğini kabûl etmektedirler.

⁹²Stadium=190,5 m.

⁹³Gene R. Garthwaite, a.g.e. s:55

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Satraplar:

Artabatas (546)

Ariaramnes I (513-?) Büyük Darius'un (522-486) İskit seferi (513) sırasında atadığı ilk satrap

Gobryas (480) Kserkes (486-465) dönemi

Kyros(404 ten önce) Darius II

Ariaramnes II (430-380) Büyük Kappadokia Satrapı

Kamisares (404-380)Pers saray muhafızı ve Büyük Kappadokia satrapı

Mithridates I (401-363)Datames'in işgaline kadar Pontus Kappadokiası satrapı

Datames (380-362)Kral Artakserkses II (404-359) döneminde Büyük Kappadokia, Güney Kappadokia ve Klizia satrapı iken satraplar isyanına katılmış fakat başarılı olmayarak öldürülmüştür.

AriarathesI (362-361)Kral Artakserkses II ve III (404-359) döneminde satraplık yapmıştır.

Ariarathes I dönemi Pontus Kappadokiası ve Büyük Kappadokia olarak yeniden yapılanma dönemidir.

Sisinas (362-350) Datames'in oğlu

Arsites (353-334)

Abrokoma (350 ?)

Ariarathes I (350-334)AriaramnesIII'nin oğlu Gaziura merkezli Kappadokia satrapı

Mithrobuzanes (350-334) (Kappadokia satrapı yardımcısı) ArtakserksesIII'ün (359-338) Büyük Kappadokia ve Güney Kappadokia satrapı iken Granikos savaşında İskender'e karşı savaşırken öldürüldü.

Abistamenes (334)Ahameneş'lerin son Güney Kappadokia satrapı

Sabiktas (334-332)İskender'in komutanı ve Güney Kappadokiasatrapı

Eumenes ve Cardia (323) İskender'in ölümünden sonra Anadolu'da

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

hâkimiyet rekabetine girişen generaller

Pedrikas (322) İskenderin eski kâtibi – Tek başına Kappadokia hâkimi gibi ise de aslında Ariarathes I ve Kappadokialılar onun hâkimiyetini kabul etmediler. Pedrikas'ın ordusu ile Kappadokia ordusu arasında yapılan savaşı Kappadokialılar kaybedince Ariarathes I işkence ile öldürüldü.

H. Erkiiletlioğlu

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

F-BAĞIMSIZ KRALLIK DÖNEMİ

1- Ariarathes I (M Ö 332-322)

Büyük Babası: Datames veya
Datamesin kardeşi Arimnaios (satrap)
Babası: Ariaramnes III
Kardeşi: Orophernes

Kappadokia'da bağımsız bir krallık kurulma teşebbüsü, Datames isyanını saymazsak Makedonyalı İskender'in istilâsı sırasında kumandanlarından Sabiktas'ı buraları itaat altına almak görevi ile göndermesine tepki olarak başladığı anlaşılmaktadır⁹⁴.Kappadokia'lılar satrapları Mitrobazan'ın, Granikos savaşında (M Ö 22-Mayıs 334) öldürülmüş olmasına rağmen kralDarius III e bağlı kalmışlar ve hatta Erbil savaşında Mitrobazan'dan sonra satrap olan Ariarathes I kumandasında bir ordu ile Darius III yanında yer almışlardır. Bu savaşta Darius yenilince Kappadokialı'largüya Makedonya ve Ahamaniş hâkimiyetlerinden hiç birini kabul etmeyerek veDatames'ten 30 sene sonra Ariarathes I' i bağımsız Kuzey Kappadokiasatrapı ilân ederek, bağımsız devlet olma yolunda ilk adımı atmışlardır (M Ö332).

Ariarathes I, kurduğu bağımsız satraplığa meşruluk vermek için kendisini, yıkılan Ahamaniş (Pers) hanedanına bağlama ihtiyacını hissederekM Ö VII. Yüzyılda yaşayan atalarından Farnak'ın, Ahamaniş

⁹⁴ Adnan Erzi, *Eski Çağda Ankara*, T.T.K. yayını, Ank, 1946, s:39 /Günaltay s.258

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

prensesi Atossa ile evlendiğini ve böylece soylarının Ahamenişlere bağlandığını iddia ediyordu ⁹⁵. Ariarathes I'in kardeşi Orophernes I, büyük kral Ohos (Artahşahra II) zamanında Mısır üzerine yapılan seferde komutanlar arasında bulunmuştu. Kaldı ki bu hanedan da Pers asıllı olup, kendilerini Ahamenişlere bağlamakta idiler. Zira o dönemde halk nezdinde böyle bir asalet bağı gerekli görülüyordu. Ariarathes I de M Ö 380 yılında ölmüş olan ve Gaziura merkezli Pontus Kappadokia'sını satrap olarak yöneten, Pers asilzadelerinden, Ariarnes III'nin oğlu idi. Ve Büyük İskender'e isyan bayrağını açan bir satraptı. Ancak İskender Dareios'u kovalamak niyetinde olduğu için Ariarathes'in bu davranışını dikkate almayarak yoluna devam etti.

Başka bir deyişle Büyük İskender'in Perslere karşı yaptığı büyük sefer sırasındaki Kappadokia'nın yalnız güneybatı bölümünü ele geçirmiş olması ve güneye yönelmesi Ariarathes'in işini kolaylaştırdı ve bu durumdan akıllıca faydalanarak 15.000 atlı ve 30.000 yaya askerden oluşan bir ordu kurdu. Daha ziyade Kuzey Anadolu' yuhakîmiyet alanı seçerek Sinop'tan Trabzon'a kadar uzanan sahili kontrolü altına aldı. Cataonia'yı işgal ederek krallığı genişletti. Bu coğrafi bölge zaten Eski Pers hükümlerinde İmparatorluğun "Kappadokia Satraplığı" sınırları içinde idi.

Ariarathes I, maharetli azimli ve enerjik bir zattı. Kısa bir zaman içinde Kappadoki krallığının temellerini atmaya başladı. M Ö 332'de kendisini bağımsız Kappadokia Satrapı ilân etti. Bugünkü Zile (Zela)'nin yakınında bulunan Gaziura (Turhal) kalesini yeni devletin merkezi yaptı. Burada bir darphane kurarak kendi adına sikke darbına başladı.

Bütün bu çabalarına, hatta bölgede bulunan Pers asilzadelerinin, Pers kültür ve dinini halka yerleştirmiş olmalarına olmasına rağmen yarı bağımsız kral konumundan ileri gidememiştir. Yine de M Ö III. yüzyılın I. yarısında gerçekleşen Anadolu'da millî devletlerin kuruluşu ve bu ortamda Kappadoki Krallığı'nın da doğmakta oluşu o dönemin en büyük siyasî olaydır.

⁹⁵ Günaltay, s: 260

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Ariarathes'in kurduğu bağımsız satraplık İskender'in ölümüne kadar, yani on yıl civarında devam edebildi. İskender'in kâtibi Pedrikas M Ö 322 tarihinde ordusu ile gelerek Ariarathes I'in ordusu ile savaşa tutuştu. Ariarathes yaşlılığına ve düşmanın sayıca üstünlüğüne aldırmandan ordusuyla birlikte kahramanca mücadele etti ve bu kanlı bir çatışma sonunda Kappadokia ordusu yenildi. Ariarathes zengin hazinesiyle esir düştü. Barbarca işkencelerden sonra ailesi ve ele geçen komutanlarıyla birlikte çarşıya gerilerek öldürüldü (M Ö 322). Pedrikas, Kappadokialılardan geride kalanlarının hayatlarını bağışladı. Ariarathes I işkencelerle öldürüldüğünde 82 yaşında idi. (M Ö 404 doğumlu idi.)

Bu sırada kendisine halef olarak seçtiği ve sonradan Ariarathes II adını alacak olan kardeşi Orophernes'in (ya da Holophernes) oğlu, bu sırada oluşan kargaşadan faydalanarak Armenia'yakaçtı ve ölümden kurtulmuş oldu.

Ariarathes'in Sinope'de basılmış drahmilerinin bir yüzünde Sinope portresi, diğer yüzünde de bir kartalın pençelerinde yunus balığı görülmektedir. O dönemde kullanıldığı anlaşılan Aramice yazı ile "Ariorath" ismi bulunmaktadır. Gaziura'da basılanlarda ise geyiğe saldıran griffon temsili vardır.

2- İskender'den Sonra Makedonya Hâkimiyeti (M Ö322-301)

İskender'in M Ö 323 yılı haziran ayında genç yaşta ve ardında hiçbir halef bırakmaksızın ölümü ile kurmuş olduğu dünya imparatorluğu, onu bir bütün olarak yaşatmak yerine parçalara bölerek yönetme gafletine düşen generalleri tarafından paylaşılmaya başlandı.

Generaller arasında Babylon'da yapılan toplantıda İskender'in oğluna vasi seçilen Pedrikas, Anadolu'daki Makedonya eyaletleri arasında zengin ve güçlü bir ordusu bulunan bağımsız bir krallığın yaşamasını kendi imparatorluğu için tehlikeli gördüğünden büyük bir orduyla Kappadokia'ya yürüdü. Yukarda anlatıldığı gibi Ariarathes I vahşice öldürüldü (M Ö 322). Ordusundan da enaz dörtbin kadar adamını öldürdü ve beş binini de esir aldı ki bu askerlerden çoğu belkide Darius'un yanında savaşan greklerden oluşuyordu. Şehre girdikleri andan itibaren çocuklar

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

ve asker eşleri öldürölüp, evleri ateşe verildi. Kappadokia bölgesi de Diyakoklar'dan İskender'in sekreteri Eumenes'e verildi. Böylece Kappadokia on yıl bağımsızlıktan sonra Makedonyalıların idâresi altına girmiş oldu. Eumenes, derhal en yakın arkadaşlarını garnizon komutanı, yargıçlık gibi önemli görevlere getirdi. İskender döneminde sürdürölen Pers yönetim yapısı genel olarak Eumenes tarafından da devam ettirildi.

Darius'a sadakati devam ettiren birçok Pers askeri Batı Armenia'da toplanmıştı. Zira Darius ta kral olmadan önce Armenia satrapı idi. Eumenes Armenia'daki bu tehdidi yok etmek üzere Kappadokia halkını vergiden muaf kılarak ve katılanlara çeşitli hediyeler vererek altıbinüçyüzden fazla atlı asker topladı ve eğitti. M Ö 320 yılına kadar aralıklarla Armenia üzerine seferler düzenlediği gibi İskenderin generalleri arasındaki Diadokhlar savaşlarının içinde iktidar mücadelesine katıldı. Nitekim M Ö 320 yılı içinde Kraterus ve de Neoptolemaios'la yaptığı savaşları kazanarak her iki rakibini de öldürdü.

Eumenes'in bu derecede güçlenmesi diğer Makedonyalı yöneticileri endişelendirdi ve emrine krallık ordusu verilen Antigonos, M Ö 320 yılı başlarında Kappadokia ovalarında karargâh kurmuş olan Eumenes'e karşı harekete geçti. Antigonos, iyi yetiştirilmiş onbin Makedonyalı piyade, ikibin atlı ve otuz fille ovaya hâkim bir tepeye yerleşti. Eumenes'in ise yirmibin civarında piyadesi ve beşbin süvarisi vardı. Askeri gücünün az olduğunu gören Antigonos Eumenes'in süvari birliğinin komutanı Apollonides'i rüşvetle kendi tarafına çekti. Bu ihanetle zayıflayan Eumenes'in ordusu, sekizbin civarında askerini ve erzak kervanını kaybedince Eumenes te altıyüz sadık askeriyle Nora Kalesine (Aksaray-Helvadere) kadar kaçtı. Ancak burada kuşatılan Eumenes'e teslim olduğu takdirde affedileceği teklifi yapıldı. Eumenes bu teklifi önce kabul etmedi ise de sonradan Makedonya'daki siyasi karışıklıklar sonucunda rakibi Antigonos'un siyaseten güçlendiğini görerek ona bağılılık yemini etti ve M Ö 318 yılında serbest kaldı. Esasında Kappadokia'da çok sevilen Eumenes yeniden buraya satrap yapıldı.

Eumenes bu şekilde eski statüsüne kavuşmuştu fakat Makedonya'daki Antigonos ile Polyperkhon mücadelesinde Polyperkhon'un tarafını tutunca, Antigonos derhal bir ordu gönderdi. Eumenes, bu defa beyüz atlı

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

ve ikibin askeriyle Klikia'ya kaçtı (M Ö 318). Ancak kendi askerleri tarafından bir defa daha ihanete uğrayarak yakalanıp Antigonos'a teslim edildi. M Ö 315 yılında iki üç gün aç bırakılarak öldürüldü. Cesedi yakıldıktan sonra, külleri annesi, eşi ve çocuklarının yaşadığı Kappadokia'ya gönderildi. Öldürüldüğünde kırkbeş yaşında idi.

Bu sıradaki Kappadokia'nın sınırları hemen hemen Ahamanişler dönemindeki Kappadokiasatraplığının aynısı idi. Sadece Likaonia Frigya'ya bağlanmış, buna karşılık Paplagonia, Kappadokia'ya bağlanarak bu kayıp giderilmişti. İskender'in Babil satrapı Seleukos'da⁹⁶, uzun savaşlardan sonra Antiogenes'iyenince İran, Irak ve Güney Anadolu toprakları bu sefer onun egemenliği altına girdi (M Ö 312). Büyük Seleukoid devletinin temelleri atılmış oluyordu. Nitekim Seleukos, M Ö 302 yılında 20 bin piyade, ikibin civarında atlı okçu, dört yüzseksen fil ve yüzden fazla tekerlekli araba ile Kappadokia'ya kadar gelerek kışı burada geçirdi.

⁹⁶ SELEUKOS I Nikator "Galip", Makedonyalı asker, Seleukos Devleti'nin kurucusu (Europos/Makedonya M Ö 358-Lysimakheia M Ö 281). İyi bir asker olarak yetişti. İskender'in Pers Seferi'ne komutan olarak katıldı. M Ö 323'te İskender'in ölmesi üzerine Makedonya'nın önde gelen komutanları arasında yapılan yönetim paylaşımında, Asya Bölgesi naibi olan Perdikkas'ın yanında yer aldı. Ancak daha sonra ona karşı düzenlenen suikasta katıldı ve M Ö 321'de Mısır'da öldürülmesine yardım etti. Bu olayın ardından Babil Satraplığı'na getirildi. Antigonos Manaphthalmos'a karşı, Ptolemaios, Kassandros ve Lysimakhos arasında bir ittifakın oluşturulmasında etkili oldu. M Ö 315-311 arasındaki İkinci Müttefikler Savaşı'nda Ptolemaios'un komutasında savaştı. M Ö 312'de Ptolemaios'un Antigonos'un oğlu Demetrios Poliorketes'e karşı Gazze Savaşı'nı kazanmasına yardım etti. M Ö 312'de Babil'e döndü ve Mezopotamya toprakları üzerinde kendi adını taşıyan Seleukoslar Devleti'ni kurdu. Egemenliğini sürdürebilmek için uzun süre Demetrios'un saldırılarına karşı koymak zorunda kaldı. Doğuya bir sefer düzenledi, Media ve Susiana'yı topraklarına kattı. M Ö 305'te kendini kral ilan etti. İran'ın doğu eyaletlerini egemenliği altına alarak Hindistan'a kadar uzanan büyük bir devlet oluşturdu. M Ö 301'de Antigonos'un ölümüyle sonuçlanan İpsos Savaşı'na Ptolemaios, Kassandros ve Lysimakhos ile birlikte katıldı. Bu savaşın ardından Kuzey Suriye'yi topraklarına kattığı gibi, Dicle kıyısında bulunan başkenti Seleukia'dan Antiokheia'ya (Antakya) taşıdı. Asya topraklarını yeniden ele geçirmek amacıyla harekete geçen Demetrios'u M Ö 284'te Toroslar yöresinde yenilgiye uğratarak tutsak etti. Ülkesindeki iç karışıklıklardan yararlanmak isteyen Lysimakhos'a karşı Lidya'daki Kurupeidon'da yaptığı savaşı kazandı (M Ö 281). Böylece Anadolu ve Trakya'yı da egemenliği altına alarak topraklarını genişletti, ordusuna Makedonya Kralı ilan edildi. Ardından İskender İmparatorluğu'nu yeniden kurmak için Çanakkale Boğazı'nı geçerek Lysimakheia'ya geldi, burada uğradığı bir saldırıda öldürüldü. Yerine geçen oğlu I. Antiokhos tarafından Zeus Nikator (Galip) adıyla tanrılaştırıldı.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

M Ö 301 yılında İpsos'da (Sipsin) Antigonos ile Lysimakhos arasındaki savaşta Lysimakhos galip gelince siyasi dengeler bir defa daha değişti ve Kappadokia dâhil imparatorluğun bütün topraklarına sahip oldu. Ancak Seleukos'un bu bölgede tam anlamı ile egemenlik kurması, ancak rakibi Lysimakhos'u M Ö 281 tarihinde yenilgiye uğratmasından sonra gerçekleşmiştir.

Makedonyalıların hâkimiyet döneminde yani Eumenes ve Nikefor daha sonra da Antiogenes tarafından tayin edilen subaylar tarafından yönetilen dönem Kappadokialılar için zulüm, korkutma ve yıldırma devridir. Amansız mücadeleler sonunda yerli halkın birçoğu yok olmuş, köyler ve şehirler yağma edilmiş ve ürünler tahrip edilmiştir.

3-Ariarathes II (M Ö301-280)

Babası: Orophernes

Amcası: Ariarathes I

Oğlu: Ariararnes

Kardeşi: Aryses veya Asyses (Sinope Satrapı)

Ahamanişler devrinde sulh ve huzura alışmış olan Kappadokialılar Makedonyalı satraplar dönemini asla kabullenemediler. Kappadokialılar Makedonya boyunduruğunun bir an önce parçalanmasını dört gözle bekliyorlardı. M Ö 303 'te İskender'in haleflerinden Antiogenes'a karşı diğer Diadoklar (İskender'in generalleri) arasında kurulan büyük ittifak, Kappadokialıların umutla bekledikleri günün nihayet geldiğini müjdeliyordu. Ariarathes I'in idamı sırasında dağlara kaçarak kurtulan önceden veliaht ilân ettiği manevî oğlu aynı zamanda yeğeni ve Orophernes'in oğlu olan genç Ariarathes ortaya çıktı. Aşağı Murat ve Kelkit arasındaki bölgenin satrapı olan Ardoates'in yardım ve desteği ile isyân etti. İsyana hazır olan Kappadokialılar II. Ariarathes'i bütün güçleri ile desteklediler. Makedonyalı İskender'in halefi olan Antiogenes, bu isyanı bastırmak üzere Amintaskumandasında bir ordu gönderdi. Aşağı Halys (Kızılırmak) vadisinde yapılan İpsos savaşında

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Amintas yenilerek öldürülünce genç ihtilalci, Ariarathes II ünvanı ile Kappadokia hükümdarı ilân olundu (M Ö 301). Böylece Gaziuralı Ariarathes'in ölümünden yirmi yıl sonra Kappadokia Krallığı bağımsızlığına kavuşmuştu. Nitekim Ariarathes II'nin bazı sikkelerinde kral (basileus) ünvanını kullandığını görmekteyiz. Bu sırada Paplagonia ve yukarı Pontus taraflarında krallık kurmaya çalışan ırkdaşı Mithridates Ktistes de bu işe karışmadı. Fakat bu durumdan azamî ölçüde faydalanarak Ariarathes II'nin kardeşi Sinop Satrapı Aryses ya da Asyses'i devirerek kuzeyde Pontus Kappadokiası'nda ayrı bir devlet kurarak Kappadokia Krallığını ikiye bölüyordu. Bu duruma her iki kral da razı olarak vekarşılıklı iyi niyet göstererek Kappadokia'yı aralarında taksim ettiler.

Kappadokia krallığının başkenti Gaziura'dan (Turhal) Tyana'ya (Kemerhisar) taşındı. Tyana darphanesinde sikke basılmaya başlandı. Tyana o dönemde Kappadokia'daki en ünlü ve gelişmiş Pagan yerleşim alanlarından biri belki birinci idi. Batısında Galatia (Konya ve çevresi), doğusunda Armenia, güneyde Klikia, kuzeyde Pontus ile komşuydu. Tyana ayrıca Klikia boğazı denilen bir geçitle Podantus'a (Pozanti) ve oradan da Tarsus ve Adana'ya yol bağı olan bir kapı niteliğinde idi.

Böylece Kappadokia halkı düzen, huzur ve refah sembolü olarak gördükleri Pers egemenliğine kavuşmuş oldu⁹⁷.

Ancak İskender'in generalleri tarafından kral naibi seçilen Antigonus I Monophthalmos (M Ö 306-301) tekrar Kappadokia'ya hâkim olarak bu huzur ortamını yeniden bozdu. Ariarathes II'yi öldürttü. Burada tarih bir kere daha tekerrür etti. Ariarathes II'nin oğlu Ariaramnes'de tıpkı babası gibi yanına birkaç sadık adamını alarak Ilgaz dağlarına kaçtı. Nitekim daha sonra Antiogenes'un "İpsos" savaşında (M Ö 301) yenilmesi ve 80 yaşında öldürülmesi ile dağlardan inerek hükümdar olacaktır.

4-Ariaramnes III (M Ö280-255)

Babası: Ariarathes II

⁹⁷ Baydur, s. 91- Günaltay; s. 263

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Oğlu: Ariarathes III
 Oğlu: Bilinmiyor
 Oğlu: Bilinmiyor

AriarathesII'ye üç oğlunun en büyüğü olan Ariaramnes III (M Ö 280-230) halef olmuştı. Ariaramnes döneminde Suriye'de hâkimiyet kuran Seleukos I, yeniden Kappadokia'ya hücum etti ise de ancak Güney Kappadokia'yı ele geçirebildi. M Ö 280 yılında Seleukos I, rakibi Keraunos tarafından öldürölünce Suriye'deki imparatorlukta baş gösteren kargaşa, Galatlar'ın Anadolu'yu istilâlarıyla beliren parçalanma ve Suriye Seleukosları ile Mısır arasında şiddetlenen çarpışmalar sırasında Kappadokia bir köşede unutuldu. Kappadokialılar çok pahalıya kazandıkları bağımsızlıklarını korudular. Böylece, AriarathesII'ye halef olan Ariaramnes III zamanında aşağı ve yukarı Kappadokia'lılar bir defa daha huzura kavuşmuş oldular ve candan destekledikleri hükümdarlarına sahip çıktılar. Ariaramnes'in babası tarafından devletin merkezi yapılan Tyana yeni imar faaliyetlerine sahne oldu ve burada sikke darbına devam edildi.

Ayrıca, Kayseri'nin Yahyalı İlçesi'ne bağlı bağlı olan ve eski adı *Farasaolan Karmalas* (Zamanti) nehri kenarındaki kenti **Ariaramneia** ismi ile kurmuştur.

Ariaramnes'in Yöneticiliğinin ilk yılları, Seleukoslara bağlı bir hükümdar olarak görev yapan babası II. Ariarathes döneminde durgun geçen ilişkileri düzenlemekle geçmiştir. Akıllıca bir dış politika izleyerek devleti güçlendirmeye gayret etti. İlk iş olarak ta Seleukoskrallığı ile dostluk adımları attı ve bunun sonucu olarak, daha çocuk olmasına rağmen kendisine veliaht olarak seçtiği oğlu Ariarathes'i Antakya kralı AntiokhosTheos'un kızı, aynı zamanda II. Seleukos'un kız kardeşi, Stratonike ile evlendirmiştir. Bu Evlilikle kralın ulaşmak istediği temel siyaset ise, güçlü bir konumda olan Seleukoslar ile dostça geçinmek ve mevcut topraklarını güvence altına almaktır. Amacını gerçekleştiren II. Ariaramnes, böylece Seleukoslar ile siyasî ilişkilerini önemli ölçüde güçlendirmiş ve bu sayede KappadokiaKrallığı'nın resmi olarak tanınmasını sağlamıştır.

AriaramnesIII çocuklarına çok düşküdü ve daha yönetimdeyken

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

diademini bilinmeyen bir tarihte oğluna taktı ve onu kendisine eş yönetici olarak tayin etti ve beraber hüküm sürdüler. Oğlu da kendisi gibi bütün yetkilere sahip oldu. Sikkelerinde III. Ariaramnes'in ne krallık unvanı ne de diadem taşıdığı görülür. Tersine diadem ve krallık unvanı bizzat ilk kez oğlu III. Ariarathes tarafından taşınmıştır. Bir yandan da sikkelerinde de Aramice yerine Grekçe kullanarak Hellenleşmenin ilk adımlarını atmaya başladı.

5-Ariarathes III (M Ö 255-220)

Babası: Ariaramnes

Oğlu: Ariarathes IV

Karısı: Stratonike (Seleukos Antiokhosteos'un kız kardeşi)

Dönemin güçlü devleti Seleukoslar'dan Antakya Kralı Antiokhos Theos'un kızı ve II. Seleukos'un kızkardeşi Stratonike ile evlenerek onlara damat oldu. Ariarathes 10 yıl kadar babasının saltanatına katıldıktan sonra, Ariarathes III ünvanı ile tahta çıktı. Bu kral da babasının iç ve dış politikalarını devam ettirerek komşularla iyi ilişkiler kurdu. Böylece Ariarathes III'ün dönemi genellikle barış ve sükûn içinde geçmiştir. Yine onun döneminde Doğuda önemli bir merkez olan Kızılırmak'la Toros arasındaki Meliten (Malatya) ve Kataonia, Seleukos kralı AntiokhosTheos veya Seleukos Kalinikos'tan evlendiği prensesin cihazı olarak krallık ülkesine katmıştır⁹⁸.

Ariarathes III, sikkelerinde kral (basileus) ünvanını yaygın olarak kullanmaya başladığı için birçok tarihçi Kappadokia devletini bu kralla başlatır. Nitekim Kappadokialıların kullandıkları resmî takvim de bu kralın hâkimiyet tarihinin başlangıcı olan M Ö 255 yılı ile başlatılır⁹⁹. Hellen kaynaklarına göre bu devirdeki Kappadokia Krallığı: Doğuda Fırat, güneyde Toros, batıda ise İkonien (Konya) stebi gibi doğal sınırlarla çevrili idi. Ariarathes III, 15 000 i atlı olmak üzere 45 000 askerden oluşan ve çoğunluğu Galat askerlerinden meydana gelen güçlü bir ordu kurmuştur. Bu kadar güçlü ordusuna rağmen Torosları aşarak Akdeniz'e

⁹⁸ Şemseddin Günaltay, s:264

⁹⁹ KavafisKonstantin, *KappadokiaKrallığı*, Kappadokia, Ayhan Şahenk Vakfı, s. 201

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

çıkma emeli daima sonuçsuz kalmıştır.

Bu yüzyılın sonlarına doğru dünyadaki siyasî hareketler, Mısır'da Ptolemaios'ların, Suriye'de Seleukhos'ların, Makedonya'da Antiogenes'ların mücadeleleri ile şekilleniyordu. Bu üç büyük krallıktan başka irili ufaklı olmak üzere Anadolu'da Kappadokia, Pontus, Armenia, Galatia, Bergama ve Bitinya, Karadeniz'in kuzey kıyılarında Bosporos, Orta Asya'da Baktrian ve Part, Balkanlarda Epeiros, Afrika'da Kirene ve Nubya monarşileri, Yunanistan'da ise iki siyasal birlik ve bu birliğe giremeyen bazı şehir devletleri mevcuttu¹⁰⁰. Bu bakımdan Kappadokia yöneticileri, dönemin güçlü devletlerinden Seleukhoslarla iyi geçinme ihtiyacını duyuyorlardı.

Ariarathes III, Seleukos Antiokhos Teos'un kız kardeşi olan karısı Stratonike sebebi ile ve kendi kızını da onun oğlu Antiohos İeros ile evlendirmesi ile Seleukoslarla daha yakın akrabalık ilişkileri kuruyor ve bu sayede hem Kataonya'yı evlendiği prensesin çeyizi olarak alıyor ve hem de günbe gün artmakta olan Pontus tehdidini savuşturmuş oluyordu. Bu tedbirlerin yanında yerli halk ve ücretli Galat askerlerinden teşkil ettiği güçlü ordu sayesinde memlekette güven ve gelişme son derecede artmıştı.

Ancak, Ariarathes'in memleketi böldürmeme çabası boşa gidiyor ve Pontus Kappadokia'sında da yine aynı hanedanın eski sülalesinden olan Mithridates, Pontikon Kratos adı ile ileride son derece ün kazanacak olan diğer bir Kappadokia devleti kuruyordu. Bu suretle Ariarathes III döneminde Büyük Kappadokia kuzeyde büyük bir kısmını kaybettiği gibi doğuda da sonradan Seleukos'un egemenliğine geçen Kataonya'yı kaybetmiş oldu. Bu sebeple Helenler, iyice nüfuz ettikleri Pontus Kappadokia'sından Orta Anadolu'daki bu ülkeyi ayırmak için burayı sadece **Kappadokia** olarak anmaya başlamışlardır. Fakat yine de Kappadokia krallığı ile Pontus krallığı aynı zaman dilimi içinde doğmuş ve birbirine paralel olarak gelişmeye başlamıştır.

Bu kralın daha sonra Tyana'yı terk ederek Ariarathe (Pınarbaşı ?) şehrini kurduğu, burada yaşadığı ve burada öldüğü bilinmektedir. Bu şehrin yeri

¹⁰⁰ Arif MüfidMansel, *Ege ve Hellen Tarihi*, Ankara 1963 T.T.K s.448

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

tam olarak bilinmese de Mazaka yakınındaki şimdi adı Pınarbaşı olan mevkide olduğu tahmin edilmektedir. Halen Pınarbaşı çayı üzerine onun yaptırtmış olduğu tahmin edilen bir baraj setinin kalıntıları ile mezarı olduğu sanılan bir büyük tümülüs bulunmaktadır¹⁰¹. Bastırdığı sikkelerde “Basileos (kral) Ariarathes” ünvanını kullandığı için bazı kaynaklar, bu kralı ilk egemen Kappadokia kralı olarak kabul etmektedirler.

6- Ariarathes IV Eusebeios (M Ö220-163)

Babası: Ariarathes III

Anası: Stratonike I

Oğlu: Ariarathes V (Mithridates)

Karısı: AntiokhisLaodike

(Selevkos III' ün kızı)

Kızı: Stratonike

Evlatlığı: Orophernes II

Babasının Ariarathe kentinde M Ö 220 yılında ölümü üzerine “Eusebeios” (dindar-saygılı) ünvanıyla kral olan Ariarathes IV, Seleukoslar’la iyi ilişkilere devam eder, bunların kralı Büyük Antiokhos III’ün (M Ö 225-180) kızı Antiokhis Laodike ile M Ö 192 yılında evlenir ve bu evlilikten Mithridates (Ariarathes V) adını verdikleri bir çocukları olur.

IV. Ariarathes’in evliliği, kayınpederi III. Antiokhos’un Roma’ya karşı vereceği mücadelede taraf olmasına sebep olmuştur. Siyasî evlilikle güçlü bir müttefik kazanmış ancak bunun yanında bir de çok çok güçlü düşman kazanmıştır. Roma ile girişeceği savaşta, mutlak hâkimiyeti sağlamak isteyen III. Antiokhos, damadı IV. Ariarathes ve V. Ptolemaios’un yanı sıra Galatlar ve Makedonya kralı V. Philippos ile güçlü bir ittifak oluşturmuştur. Ancak, III. Antiokhos’un kurduğu ittifaklar beklenen sonucu verememiştir. Çünkü Romalılar, konsül Manlius Vulso

¹⁰¹ Çoban Kenan, Güzel Atlar Ülkesine Hoş Geldiniz, *Pınarbaşı Dergisi*, Kasım-Aralık 2003, Sayı: 31-32, s: 11

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

kumandasındaki Roma ordusu ile Antiokhos'un giriştikleri Magnesia (Manisa) savaşında (M Ö 190 sonu) Antiokhos'un yenilmesiyle Anadolu'yu etkileri altına almış oldular. Savaşın sonunda III. Antiokhos, Tauros (Toros) dağlarının kuzeyinde bulunan topraklarını kaybederken, IV. Ariarathes'de Romalı consul ManliusVulso tarafından 600 talent (3 600 000 drahmi) para cezasına çarptırılmış fakat bu ödenemeyecek kadar yüksek miktar IV. Ariarathes'in damadı olan II. Eumenes'in araya girmesi ile yarıya indirilmiştir. Bu borcun ödenmesi maksadı ile kralın otuz üçüncü iktidar yılında (M Ö 188) çok miktarda drahmi darbedilmiştir¹⁰². Tabii ki bu durum Roma ile kurulması muhtemel ilişkileri bir müddet oldukça sıkıntıya sokmuştur.

Fakat başka bir açıdan da Kappadokia ile Roma arasında ilk temaslar da başlamıştır. Ancak M Ö 188 baharında yapılan Apameia (Dinar) Anlaşması ile Suriye yönetimi Anadolu'dan tamamen çekilince, Roma'nın Anadolu'ya ciddi ilgisi başlamış oldu. O tarihten sonra Anadolu'daki ilk siyasal düzenlemeler Roma senatosunun çerçevesini belirlediği koşullar dâhilinde M Ö 188 yılında Romalı komutan Gn. Manlius ile Roma senatosunun görevlendirdiği 10 kişilik elçiler kurulu başkanlığında toplanan Apameia'daki (Dinar) Barış konferansında yapıldı. Roma ilk kez bu tarihte Anadolu'daki kentler ve krallar ile ilgili egemenlik politikasını uyguladı. Magnesia Savaşı'nda Roma'nın yanında yer alan kent ve kralları ödüllendirdi. Bunun yanında düşmanını destekleyenleri cezalandırdı. Romalılar, önce Pergamon (Bergama) devletine aslan payını verdiler ve onu Anadolu'nun en büyük Hellenistik devleti haline getirdiler. Böylece bu devlet, doğudan gelecek tehlikelere karşı bir tampon olmuş oluyordu. Aynı zamanda Pergamon devleti vasıtası ile Anadolu'daki diğer devletler Roma menfaatlerine göre idare olunacak fakat Roma, bunun için bir bedel ödemeyecekti.

Romalılar da düşmanları olan Antiokhos'un damadı olan ve hatta son seferde Roma düşmanı olan Galat'lara yardım eden Kappadokia kralı Ariarathes'i, Pergamon kralı Eumenes II'nin himaye ve aracılığı ile affettiler. Ancak bu barışın bedeli olarak Ariaratlar yukarda da

¹⁰²Tekin Oğuz, Krallar ve Sikkeler, Kapadokya, Ayhan Şahenk Vakfı, İst. 2000 s: 202

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

bahsedildiği gibi 600 talentum¹⁰³ ceza ödeyerek Roma ile ilişkilerini düzeltmiş oldular. Daha sonra da IV. Ariarathes, kızı Stratonike'yi Roma'nın sadık müttefiki, Bergama kralı Eumenes II'ye vererek akrabalık ilişkisi kurdu ve Roma ile dostluğunu daha da pekiştirmiş oldu. Romalılar da bu tarihten itibaren bütün imkânlarını Kappadokia krallığına sunmuşlardır¹⁰⁴. Stratonike daha sonra onun kardeşi Attalos II ile evlenecektir¹⁰⁵.

Ancak Ariarathes IV'ün taraf değiştirmesine kızan Galatlar, Kappadokia'ya saldırmış iseler de Romalıların desteği ile bozguna uğrayarak geri dönmüşlerdir. Roma'nın tam desteğini alan Kappadokia, Kappadokia üzerinde daima istilâ emelleri olan Pontus kralı Pharnekes ve ve Armenia kralı Mithridates'e karşı Bergama kralı Eumenes ve Bithynia kralı Prusias'ın da desteklerini alarak ve bu siyasî ortamı ustaca kullanarak sınırlarını günümüzdeki; Kayseri, Kırşehir, Niğde, Yozgat ve Malatya illerinin tamamı ile Ankara Sivas ve Adana'nın da bir kısmını içine alacak kadar genişletmiştir.

Ancak bu siyasî mücadeleler sırasında fırsattan istifade etmek isteyen Antiokhos, Kappadokia'nın Suenda kalasını ele geçirmek istemiş fakat başarılı olamamıştı. Bunun üzerine kaleden tahıl getirmek için çıkan hayvanları yakaladı. Adamları öldürttüktan sonra aynı kişilerin kıyafetlerini kendi askerlerine giydirerek nöbetçileri aldatıp kaleye girdi. Böylece hiyle ile bu kaleyi ele geçirmiş oldu.

Ariarathes IV, babasının kurduğu Ariarathia'yı terk ederek başkent olarak seçtiği MAZAKA'ya taşındı. Şehirde zaten M Ö 220 tarihten beri sikke darbedilmeye devam ediliyordu.

Ariarathes IV, 57 sene krallık yaparak M Ö 163 tarihinde öldü.

Ariarathes IV döneminde "Athena Kültü" bütün ülkeye hâkim olarak

¹⁰³ Bir talentum= 6000 drahmi

¹⁰⁴ Demircioğlu Halil, *Roma Tarihi*, T.T.K. Nu: 10, I. Cilt, Ankara 1953, S:349

¹⁰⁵ Bu evlilik muhtemelen EumenesII'ninM Ö 159 yılında ölmesi ile yerine geçen AttalosII'ninKral olmasından sonra olmuştur.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

millî bir sembol haline gelmiş ve yaygınlaşmıştır¹⁰⁶. Bu kültün ayinleri ozan Homeros ile Hesiodos tarafından tespit edilmişti. Hellen tanrıları oniki kişilik bir aile olarak Olympos dağında oturlardı. Her birinin ayrı kişisel özellikleri olmakla beraber insan gibi davranırlar, insanca arzular duyarlar fakat güçleri ve ölümsüzlükleri ile insanlardan ayrılırlardı. Bunlardan başka her Hellenli'nin birçok başka tanrısı olabiliyordu. Klâsik dönem sonrası Hellenistik dönemde şehir devletinin çöküşü ile birlikte eski tanrılar daaydınlık arasında önemini kaybetti. Eski dinin yerini Stoacı¹⁰⁷ ve Epikuroşçu felsefeler aldı ise de basit köy hayatında eski ayinler yaşamaya devam etti. Büyük İskender ve arkasından gelen krallarla beraber bir imparator kültü yaygınlaştı. Çünkü imparator tanrıların yapamadığı işleri yapıyordu. Yani din, bir nevi siyasallaşmış oldu ¹⁰⁸.

Ariarathes IV'ün karısı Antiokhis, kocasının ölümünden sonra babasının yanına yani Syria'ya gitmiş fakat burada Babası AntiokhosEupator ve kızı, Lysias isimli bir soylu tarafından öldürülmüştür. Kemikleri Ariarathes V döneminde Kappadokia'ya getirilip muhtemelen o dönemde başkent yapılmış bulunan Mazaka (Eusebia) da bir yerde ki mezarına konulmuş olmalıdır.

¹⁰⁶ Athena, Hellen mitolojisinde zekâ, sanat, strateji, ilham ve barış tanrıçasıdır. Roma mitolojisinde Minerva diye anılır. Babası Tanrıların başı Zeus, annesi ise Zeus'un ilk karısı olan hikmet tanrıçası Metis' tir. Sembolleri, kalkan, mızrak, zeytin dalı ve baykuştur. Mızrak savaşı, zeytin dalı barışı, gök gözlü baykuş da bilgeliği temsil eder.

¹⁰⁷Epikürçülük, M Ö 307'de kurulan ve Antik Yunan filozofu Epikür'un öğretilerine dayanan bir felsefe sistemidir. Epikür, Demokritos aşamalarını izleyen atomik bir materyalistti. Stoacılar ise,Epikür gibi mutluluğun insanın kendisine bağlı olduğunu, insanın kendi kendini mutlu edebileceğine inanırlar ve tüm bunların kaynağının tanrıdan geldiğini, her şeyin tanrı temelli olduğuna inanırlar. stoacılar'ın en büyük savunusu, tek dünya devleti projesidir. Onlara göre insanlar dünya vatandaşı olmalı herkes mutlu olmalı... Eski Yunan'da, insanların duygularını denetlemeyi öğrenmeleri gerektiğini vurgulayan bir düşünce akımıdır. Stoacılar ölümden korkmaz, aksine ölümü seçebilmeyi, vaktinde ölebilmeyi erdem sayarlar (zaten birçoğu intihar etmiştir). Roma imparatorluğu'nun hâkim felsefesidir, İmparator MarcusAurelius ve Filozof Seneca ünlü Stoacı düşünürlerdendir.

¹⁰⁸ M.C. Howatson, s: 246

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

7- Ariarathes V Eusebeios Philopator (M Ö163-161)

Babası: Ariarathes IV

Anası: AntiokhisLoodike

Oğlu: Ariarathes VI

Karısı: Nysa

Kız Kardeşi: Stratonike II
(AttalosII'nin karısı)

Üvey Kardeşi: Orophernes II

Ariarathes IV'ün M Ö 163 tarihinde ölmesiyle oğlu Mithridates, "Ariarathes V Eusebeios (saygılı - sofu) Philopator"(babasını seven) ünvanı ile kral olmuştur.

Gayet mert ve akıllı olan bu kral zamanında Roma'ya bir altın taç gönderilmiş ve buna karşılık Roma Senatosu da kendisine kılıç ve fildişi koltuk hediye etmişti. Böylece Roma'nın güveni kazanılarak çok iyi ilişkiler kurulmuştur (M Ö 160). Bu ittifakı bozmak maksadı ile Syria Seleukos kralı Demetrios Soter (M Ö 162-150), kızkardeşi (bazı kaynaklarda kızı) ve aynı zamanda Makedonya kralı Perseos'un da dul karısı olan Laodike'yi Ariarathes'e vermek istemiştir. Ancak Ariarathes bunu kabul etmeyince bu davranışa kızan Demetrios da IV. Ariarathes'in evlatlığı (aynı zamanda V. Ariarathes'in üvey kardeşi) Orophernes'in Kappadokia tahtında hak iddiasını destekleyerek onun Kappadokia'nın başına geçmesini sağlamış, Ariarathes'i de Roma'ya kaçmaya zorlamıştı. Roma Senatosu, Kappadokia'nın iki kardeş arasında bölüşülmesini önermişse de (M Ö 159), çok geçmeden, V. Ariarathes, kız kardeşinin kocası Bergama kralı II. Attalos'un yardımıyla tahtını yeniden ele geçirmiş ve Kappadokia'yı refaha ulaştırmıştır.

V. Ariarathes, filozof Kameades'in¹⁰⁹ öğrencisi olarakGrek kültürü ile

¹⁰⁹ Kameades: M Ö 215-130 tarihlerinde yaşamış olan Grek filozofu

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

yetişmiş, iyi eğitimli bir kişiydi. Aynı zamanda Atina vatandaşlığına da geçmiş, ülkesinde Hellenizmi ve hellenistik kurumları yerleştirmek için çalışmıştır. Onun zamanında Kharondas yasalarının Mazaka'da uygulanması için bir anayasa heyeti oluşturulmuştu. Bu yasalar, Kappadokialı çocukların eğitimi, öksüzlerin bakımı ve ailenin korunmasıyla ilgiliydi. Ancak tüm çabalarına rağmen Kappadokia halkı “Hellenize” olmaya direnmiş, yerel adetler ve köy ekonomisi var olmaya devam etmiş, Grek dili, Anadolu'da konuşulan yerel dil ve lehçeler karşısında zayıf kalmıştır. Bu durumu M S III. Yüzyılda yaşamış olan Pilostratos¹¹⁰, “Kappadokialılar'ın Hellence'yi kötü konuştuklarını” yazarak belirtmektedir¹¹¹.

Seyyah Strabon, Ariarathes'in, Mazaka'ya 40 stadion mesafede bulunan Melas'ın (Karasu) dar bir geçitle Euphrates'e? (Halys'e yani Kızılırmak'a olması gerekir) bağlandığı yerde bir baraj inşa ettirdiğini yazmaktadır. Böylece komşu ovayı denize benzer bir göl haline sokmuş ve bazı adaların –Kyklad'lar gibi- dış dünya ile ilişkisini keserek, burada çocukça zevklerle vakit geçirmiştir. Ancak bir süre sonra, barajın çökmesi sonucunda Kappadokia ile Phrygia'yı ellerinde tutan Galatia toprakları sular altında kalmış, zarar gören halk, Roma Senatosuna müracaatla zararlarının karşılanmasını talep etmişler, Senato da krala 300 talent tutarında tazminatı ödetmiştir¹¹².

Kral Ariarathes, Krallığının iki önemli kenti olan Mazaka ve Tyana'yı Hellen kültürü ile donatmış ve yörede Apollon ideolojisini, heykel ve tapınaklarını yaygınlaştırarak bu kültürün yerleşmesine samimiyetle gayret etmiştir. Apollon, çıplak, sağ elinde defne dalı, sol elinde de ok ve yayla temsil ediliyordu.

Hellen kültüründe “din” karşılığı bir kelime bulunmamaktadır. Bu

¹¹⁰ Philostratos: Roma döneminde M S 170-247 yılları arasında yaşamış filozof

¹¹¹ Tekin O. A.G.E. s: 202-203

¹¹² Strabon, Geographika, XII, XIII, XVI, Çev. Adnan Pekman, Arkeoloji ve Sanat Yay. İst. 2000 s:10 /Erkiletlioğlu Halit, *Geniş Kayseri Tarihi*, İstanbul 2006 s:84

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

sebeple din kavramına en yakın kelime olarak “**eusebeia=sofuluk**” kelimesi kullanılır. Sofuluk ise, geleneksel ayinler ile düşünce tarzını devam ettirmek ve ölçülü davranmak demek oluyordu¹¹³.

Ariarathes V döneminde Kappadokia'nın Hellen kültürünü tam olarak benimseyen en önemli şehirlerinden Mazaka'nın adı, “**Argaios Dağı yanındaki Eusebeia**” olarak değiştirilmişti. Diğer önemli şehir Tyana ise “**Toros Dağı yanındaki Eusebeia**” olarak değiştirilmişti. Ariarathes V'in kurduğu diğer iki şehirden Nysia (Nevşehir) ve Mazaka'nın kuzeydoğusundaki Anisa'nın (Kültepe-Kaneş=Nesa) adı, M Ö II. yüzyıl sonlarına tarihlenen bazı kitabelerde geçmektedir. Anisahılar kendilerini bir **politeuma** olarak tanımlamaktaydılar. Yani çeşitli yargı ve kurumları ile üstün Hellen yurttaş statüsünde, özerk bir toplum olarak kabul ediyorlardı. Bu, onların kendi kendini yöneten bir toplum olduğunun ifadesi idi. Ancak Anisa tam bir kent olmaktan uzaktı. Yine de farklı ve gelişmiş anayasalarına göre: Şehirde en büyük idareci evrenin yaratıcısı olan güç yani Tanrı idi. Bunun da adı Eflatun felsefesine göre **Demiurgos**¹¹⁴ idi. Bu şehir muhtemelen Mithridates Savaşları (M Ö 88-63) döneminde yok edilmiştir.

V. Ariarathes, kendi adını taşıyan çok sanatlı tetradrahmiler ile drahmiler darbettirmiştir. Tetradrahmilerinin birinin üstünde yer alan “*Ariarathes'in oğlu kral Ariarathes Philopatoros*” yazısı, babasının yasal ve gerçek mirasçısı olduğunu vurgulamak için konulmuş olmalıdır. Çünkü o sıralarda babasının üvey oğlu Orophernes'in tahta hak iddiasının geçersiz olduğu imajının yaratılmasını arzuluyordu. Gümüş tetradrahmilerinin ve drahmilerinin ön yüzünde V. Ariarathes'in portresi, arka yüzünde bir elinde Nike, öbür elinde mızrak ve kalkan tutan ayakta Athena resmedilmiştir.

Ancak V. Ariarathes'in iktidarının ilk yıllarında, Suriye'deki Hellenistik Seleukos imparatoru Demetrius Soter (kurtarıcı) (M Ö 161-150)'in destek ve himayesi ile Ariarathes tahttan indirilerek Orophernes (M Ö -159) birkaç yıl için Kappadokia tahtına geçmişti.

¹¹³ M. C. Howatson, *Oxford Antik Çağ Sözlüğü*, çev: Faruk Ersöz, Kitap Yayınevi, İstanbul 2013 s. 246

¹¹⁴ Tekin O. A.G.E. s: 203/ Demiurgos: Kimi felsefelere göre, asıl Tanrı'dan başka bir yaratıcı.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

8- OrophernesNicephorus (ΟροφέρνηςΝικηφόρος) (M Ö 160-159) ? veya (M Ö 159-157)

Babalığı: Ariarathes IV

Çocuk yaşta İonia'ya gönderilen ve orada Hellen kültürü ile yetişen Orophernes'in tam olarak hangi tarihte Kappadokia tahtına çıkarak saltanat sürdüğü tartışmalıdır. Bazı tarihçiler M Ö160-159 yıllarını belirlerken bir kısmı da M Ö159-157 tarihini belirler¹¹⁵. Ancak bu tarih büyük ihtimalle M Ö 160-159 olmalıdır.

Çünkü Bergama kralı Attalos II (M Ö 159-138) ile iyi dostluk kuran Ariarathes'e bu kral yardımcı oldu. Aynı zamanda eniştesi olan Attalos, ordusuyla Mazaka'ya gelerek kayınbiraderini Kappadokia tahtına oturttu.

Orophernes te Suriye'ye kaçarak Demetrius'un sarayına sığındı. Orada da rahat durmayarak bir takım entrikaların içine girdiğini kaynaklar belirtiyor. Ancak akibeti hakkında bir bilgi bulunmamaktadır.

Kısa süren krallığı sırasında Orophernes, AriarathesV'ten farklı olarak Kappadokialılar'ın din ve geleneklerini küçümseyerek, İonia'nın adetlerini benimsetmeye çalıştı. Ayrıca halka çok kötü davranıyor, onlardan her vesile ile para koparma yolları deniyordu. Hatta ordusunun ve diğer adamlarının maaş ve giderlerini karşılayamadığı için isyan çıkmasından korkarakçok eski zamanlardan beri kutsal alan olan**Ariadne** Dağının eteklerinde yer alan Zeus Polioukhos¹¹⁶ Tapınağını yağmadı. Bu soygunla onların ücretini ödedi. Ariadne dağı adıyla belirtilen bu yer büyük ihtimalle Argaios'tur¹¹⁷. Bu durumda tanrının kutsal alanının, Orophernes'ten çok daha önceki zamanlarda inşa edildiği sonucu ortaya çıkar. Baydur'a göre ise, Zeus Polioukhos kültü Atina ile ilişkilerin yoğun

¹¹⁵ Baydur, s: 95

¹¹⁶Polioukhos: Zeus'un şehrin sahibi ve koruyucusu sıfatıdır.

¹¹⁷ Hakman Meral, A.G.Tez, s: 113

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

olduğu Orophernes zamanında bölgeye gelmiştir¹¹⁸. Birçok Roma sikkесinin arka yüzünde Argaios dağı ile beraber iki ve dört sütunlu; Hadrianus dönemi ile beraber de altı sütunlu tapınak görülür. Iulia Mamea zamanına kadar görülen bu sikkelerdeki tapınak bir ya da daha fazla yapıya ait olabilir. Ancak büyük ihtimalle bunlardan biri Zeus Polioukhos Tapınağı'na işaret etmektedir.

Orophernes, bu soygun düzeni ile yüklü bir hazineye sahip olduktan sonra, bir şükran ifadesi olarak, Prieneliler'e bir Athena Polias heykeli armağan etmiş ve kaidесinin altına Priene'de bastırılmış olduğu sikkelerinden bir miktar yerleştirmişti. 1870 yılında Priene'deki Athena Polias heykelinin kaidесinin altında ele geçen altı tetradrahminin, bu hazinenin bir bölümü olduğu tahmin edilmektedir.

Orophernes, sikkelerinde ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ (nikephoru, nikephoros=muzaffer) ünvanını kullanmıştır. Tetradrahmilerinin ön yüzünde kendi portresi, arka yüzünde zafer tanrıçası Nike betimlenmiştir. Yazı, ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΟΡΟΦΕΡΝΟΥ ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ (Muzaffer kral Orophernes'in [sikkесi]) biçimindedir.¹¹⁹

Bu kral zamanında İyonyalıların zevk, sefa ve içki âlemleriyle, bütün hayâsız eğlenceleri, çökmekte olan Hellenizm'in kokuşmuş alışkanlıkları ve âdetleri memlekette de yayılmıştır. Argaios eteğindeki Zeus Tapınağı bu kral döneminde yapılmıştır.

9- AriarathesV'in İkinci Defa Tahta Çıkışı (M Ö 159-131)

Roma'nın sadık dostu olan Ariarathes, İtalya'ya giderek Seleukos kralı Demetrius Soter'in desteğı ile iktidarı ele geçirmiş bulunan Orophernes'i şikâyet etti ve senatodan yardım istedi. Fakat senato bu sadık müttefikinin sıkıntısını iyi anlayamadı ve Kappadokiakrallığını Orophernes ile Ariarathes V arasında taksim ederek meseleyi çözdüğünü zannetti (M Ö159). Fakat Bergama kralı AttalosII (M Ö 159-138) ile iyi dostluk kuran Ariarathes'e bu kral yardımcı oldu. Aynı zamanda eniştesi olan Attalos,

¹¹⁸ Baydur s:131

¹¹⁹ Oğuz Tekin, *Krallar ve Sikkeler*, 28, 1, 2012

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

(Kappadokia Krallığı, Pergamon ile dostluk tesis etmiş, bunun bir nişanesi olarak Kappadokia kralı IV. Ariarathes (MÖ 220-163), kızı Stratonike'yi II. Eumenes'e vermiştir¹²⁰. Bu kraliçe, son Pergamon kralı III. Attalos'un annesidir.) Ordusuyla Mazaka'ya gelerek kayınbiraderini Kappadokia tahtına oturttu.

Ariarathes V üstün yöneticilik özellikleri sebebi ile hem komşuları ile çok iyi münasebetler kurmuş ve hem de ülkesinde birçok imar hareketleri yapmıştır.

Bu iyi ilişkilerden cesaret bulan Armeniakralı Ardaşes, Ariarathes'e komşuları Dzopk¹²¹kralı Mitrobuzanes'ten kurtularak ülkesini paylaşmayı teklif etti. Ancak Ariarathes bu teklifi kabûl etmedi ve bu iyiliği karşılığı olarak ta Mitrobuzanes'ten Fırat nehrinin sol yakasındaki Tomisa şehrini aldı¹²².

O sırada Batı Anadolu'da da çok önemli olaylar geliyordu. Pergamon (Bergama) Kralı Attalos III (M Ö 138-133) arkasında bir varis bırakmadan güneş çarpması sebebi ile zannedilen bir sebeple aniden ölmüş (M Ö 133) ve bütün krallık özel mülklerini, krallığın taç topraklarını ve hazinesini Roma halkına bağışladığına dair bir vasiyetname bırakmıştı. Bu vasiyetnamenin uygulanması hukuken bütünüyle Pergamon devletinin Roma'ya vasiyetle geçişi demektir. Roma daha önceden beri göz diktiği Anadolu'ya böylece hem de savaş

¹²⁰ II. Attalos, bir suikast girişimi sonucu II. Eumenes'in öldüğünü zannederek, onun eşi Stratonike ile evlenmiştir. Kaderin cilvesi II. Eumenes canlı olarak geri döndüğünde ise, II. Attalos krallığı tekrar ona devretmek istemiş, lakin II. Eumenes durumu olgunlukla karşılayıp en ufak bir utanç ve kuşku duymadan hem eşini hem de tahtını kardeşine bırakmıştır. Diğer taraftan II. Attalos, II. Eumenes öldüğünde, Stratonike'nin II. Eumenes'ten doğan hiçbir çocuğuna bakmak istememiştir. Yalnızca kardeşinin erkek çocuğu olan III. Attalos'u büyütmiş, eğitmiş ve ölmeden önce ona taç giydirerek kendisinden sonra kral olacağını ilan etmiştir. Muzaffer Demir, "Antik Kaynaklar Işığında III. Attalos'un Vasiyeti", Uluslararası Bergama Sempozyumu Bildiriler, C 1, İzmir, 2011, s. 17.

¹²¹ Dzopk: M Ö 255 tarihinde Seleukos devletinin desteği ile Armeniastan'dan koparak bağımsız bir devlet haline gelmiştir. Başkenti Argatiokerta idi. M Ö 94 yılında Dikran tarafından yeniden Armenia devletine bağlandı. Yeri bugünkü Elazığ-Tunceli civarıdır.

¹²² Rene Grousset, *Armenialerin Tarihi*, Aras Yayını, İstanbul 2005 s: 80

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

yapmadan hâkim olacağını düşünerek sevinirken AttalosIII'ün kardeşi olduğunu iddia eden Aristonikos adında ve Ephesos'ta bir arp çalgıcısının oğlu olan bir idealist genç, Pergamon tahtına varis oldu ve krallığı ele geçirmek için Smyrna (İzmir) civarında Leukai'da isyan bayrağını açtı (M Ö 132). Stoa felsefesini benimseyen yani sınıfsız bir devlet kurmak hayali ile birçok taraftar toplayan Aristonikos isyanının bastırılması için harekete geçen Roma, P. LiciniusCrassusMucianus idaresinde Anadolu'ya bir ordu gönderdi. Fakat Roma komutanı burada savaştan ziyade AttalosIII'ün hazineleri ile meşgul oldu. Düşmanını küçümsedi ve hatta Roma'nın tabii müttefiki olan Hellen şehirleri halkına da kötü davranışlarda bulundu. Bu sebeplerle gerekli desteği bulamayan Roma ordusu yenildi¹²³. Ariskokinos şimdiki Gelenbe yakınlarındaki küçük bir antik kentçik olan Strotenike'ye sığındı (şimdi orada Silendik adında bir köy var) Ama Romalılar onu buldular ve Roma'ya götürüp bir zindana koydular. Ertesi yıl M. Ö. 129 yılında bazılarına göre senato kararı ile boğularak, bazı tarihçiler ise intihar ederek öldüğünü söylediler.

Bu savaşta Roma'nın yanında yer alan Kappadokia kralı V. Ariarathes, ölenler arasında idi (M Ö 131).

Roma, bu işin peşini bırakmadı. Ertesi sene (M Ö 130) MarciusPerperna idaresinde daha güçlü bir orduyu tekrar Anadolu'ya gönderdi. Perperna bu sefer Aristonikos'u yenerek esir etti ve Roma'ya gönderdi. Böylece Pergamon devleti Roma'ya ilhak olarak Roma'nın Anadolu'daki ilk eyaleti (provinciaAsia) oldu.

Eyalete; Mysia, Lydia, Karia ve Frigya toprakları dâhil edildi. Doğu kesiminde bulunan Bergama Krallığı yoksul ve yönetimi güç olduğu için eyalet dışında bırakıldı.

Kontrolü altında bulunan Anadolu'daki diğer bölgeleri, son savaşta kendisine yardım eden yandaşlarına bağlılıklarının ödülü olarak paylaştırdı. Buna göre; Büyük Frigya, PontusKralı V. Mithradetes'e verilirken, Kilikia'nın bir bölümü ile Kastabala, Kybistra, Derbe, Lykonía

¹²³ Demircioğlu Halil, *Roma Tarihi*, I. Cilt I. Kısım, T.T.K. yayını, Ankara 1953, s; 416-417

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

belki de Pisidia ve Pamphylia Roma'nın yanında yer alıp, kahramanca ölen V. Ariarathes'in oğullarına verildi.

Fakat bu bölgeler hiçbir zaman Kappadokia'nın tam hâkimiyetine girmedi ve daha sonra Roma tarafından geri alınarak eyalete katıldı¹²⁴.

Ariarathes V Philopator, gençliğinde çok seyahat etmiş, Yunanistan ve İtalya'yı görmüş, kendisine Atina hemşehriliği makamı verilmiş, "ahlâk ve kanunun, tabiatın ilk ihtiyaçlarını karşılamak prensibine dayandığı" temel alan filozof Karnead (Carneade) ekolüne dâhil olmuştu.

Denizden uzak, dağlar ve steplerle çevrili bulunan Kappadokia'ya, Hellenizmi ve polis sistemini getirerek Mazaka ve Tyana (Kemerhisar) şehirlerini mühim Hellen Siteleri arasına soktu. Sarayına Hellen bilgin ve sanatkârları getirdi. **Mazaka'ya babasının ve kendisinin ünvanı olan Grekçe "EUSEBIA" adını verdi.**Eusebeia'yı tapınak ve okullarla donattı. Fakat Hellen medeniyeti ile birlikte cinsel sapıklıklar başta olmak üzere her türlü Hellen ahlâksızlığı da bu topluma bulaştı.

Sosyal hayat üzerindeki yanlış uygulamalarına rağmen Ariarathes V, gerek Romalılar ile ittifakı yenileyerek ve güçlendirerek devletin dış politikasını takviye, gerekse devletin iç işlerini tanzim ederek tedbirli bir yönetimle halk tarafından çok sevilmiştir.

Eusebeia, Mazaka'nın çok yakınında bir Hellen şehri olarak kurulmuş ve sonra her iki şehir birleşmiştir. Nitekim Strabon'un "Greofika" isimli eserinde şehrin Mazaka ve Eusebia isimlerinin aynı anda kullanıldığını ve ilâve olarak ta "Argaios'un Yanında" denildiğini görüyoruz.¹²⁵

10- Nysa (M Ö 131-128)

Üvey kardeşi: Ariarathes V
Babası: Mitradates IV (Pöntuskralı)

¹²⁴ Demircioğlu, s. 418

¹²⁵Strabon, *Coğrafya*, Çev: Adnan Pekman, Kitap: XII, Bölüm I-II-III, İst. Ün. Edebiyat. Fak.1969, s. 11

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Kocası: Ariarathes V

Oğulları: Ariarathes VI ve diğer 5 oğlu

Ariarathes'in inkahramanca ölümünden sonra krallığın kudret ve nüfuzu devam edemedi. Çok ciddi yönetim sorunları ortaya çıktı. Ariarathes'in küçük yaşta altı erkek çocuğu bulunuyordu. Fakat bunlardan hiç birisi krallığı yönetebilecek yaşta bulunmuyordu. BU durumda Kralın dul karısı Nysa, oğulları adına, niyabeten krallığı sürdürmeye çalıştı.

Aynı zamanda Pontus kralı IV. Mithridates'in kızı olan Nysa, gayet muhteris ve zalim bir kadındı. Nitekim naip olarak devlet idaresini ele aldıktan sonra oğullarından herhangi birisinin kendi iradesi dışında kral olmaması için beş oğlunu arka arkaya zehirlemek suretiyle gaddarca öldürdü. En küçük altıncı oğlunu da Ariarathes VI adı ile tahta çıkararak devleti bu oğlunun naibi olarak kendisi idare etmeye başladı.

Eski bir ressam tarafından canlandırılan Nysa'nın çocuklarını öldürme sahnesi

Fakat iki-üç sene içinde Nysa'nın zulümlerinden bıkan halk ayaklandı ve evlât katili bu kadını parçalayarak öldürdüler. Böylece zehirlettiği masum çocuklarının intikamı alınmış oldu.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

11- Ariarathes VI Epiphanes (Tanrının Görüntüsü) Philopator (Vatanını Seven) (M Ö 128-112)

Babası: Ariarathes V

Anası: Nysa

Karısı: Laodike (Mithradate V in büyük kızı)

Oğlu: Ariarathes VII

Oğlu: Ariarathes VIII

Ariarathes VI, küçük yaşından itibaren iktidar uğruna yapılan birçok vahşete şahit olduktan ve annesinin de feci akıbetini gördükten sonra tek başına ülkenin hâkimi olduysa da devamlı korku içinde idi. Nitekim iktidarını güvence altına almak maksadı ile Pontus kralı Mithridates V'in kızı yani Mithridates VI'nın ablası Laodike ile siyâsî bir evlilik yaptı. Fakat bu evlilikle zayıf Kappadokia krallığı güçlü Pontus devletinin etkisi altına girdi. Bu tarihten itibaren M Ö 63 yılına kadar Kappadokia artık Pontus'un karizmatik ve güçlü lideri Mithridates VI'nın bazen doğrudan bazen de dolaylı olarak hâkimiyeti altına girecektir. Zira Pontus kralı Mithridates'in inancına göre antik çağ tarihçisi Appianus¹²⁶ yazdığı gibi; *Zaten Kappadokia ve Pontus'un ilk hâkimleri aynı ve Pers soyundan gelmekte idiler. Aralarında bir ayrılık olmamalıydı.*

Ariarathes VI, felsefe ve Grek edebiyatına gösterdiği eğilim ve himayesi ile bilinir. Bunun devrinde Kappadokia büsbütün Grekleşerek adeta fen bilimleri merkezi oldu diyebiliriz.

Bu şartlarda 16 yıl kadar krallık yapan Ariarathes VI, sonunda Mithridates VI'nın emri ile Gordios adında Kappadokia asilzadelerinden biri tarafından muhtemelen zehirlenerek öldürüldü.

¹²⁶ Appianus; Hellenli bir tarihçi olup, Cumhuriyet döneminden M S II. Yüzyıla kadar ki Roma tarihini yazmıştır.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

12- Ariarathes VII Philometor(ΠτολεμαῖοςΦιλομήτωρ)M Ö 112-99

Babası: Ariarathes VI

Anası: Laodike

Kardeşi: Ariarathes VIII

Dayısı: Mithridates VI (Pontus Kralı)

Sarayda görevli Kappadokia'lı bir soylu olan Gordios, siyasî fırsatlardan faydalanmak isteyerek Tahta sahip olmak girişimlerinde bulundu ise de karşısında kraliçe Laodike'yi buldu. Bu karışıklıklar arasında öldürülen kralın henüz çocuk olan büyük oğlu, **Ariarathes VII Philometor** ünvanı ile kral ilân edildi. Aynı zamanda Pontus kralı Mithridates Eupator'un ablası olan kralın anası Laodike'de kral naibi oldu. Bu durum karşısında emeline ulaşamayan Gordios kendisini destekleyen Pontus kralı Mithridates Eupator (cömert baba) Dionysos'a¹²⁷ sığınmak zorunda kaldı.

Bu dönemde Pontus'un muktedir kralı Mithridates'in politikasının temeli olan "Pontus ile Kappadokia arasında dil, din, ırk ilişkisi, bu iki bölgenin birleştirilerek bir idâre altında toplanması" fikri, kamuoyunda yaygın bir kanaat haline gelmişti. Memleketteki siyasî istikrarsızlık ve bir kadın tarafından idare ediliyor olması da bu fikri kuvvetlendiriyordu. Ancak bir kısım halkın ve özellikle de mağrur Kappadokia asilzâdelerinin Ariaratlara bağlılığı bu düşüncenin gerçekleşmesinin en büyük engeli idi.

Bu sırada Kappadokia Devleti için Kapıda bekleyen en büyük tehlike Bitinya kralı Nikomedes III idi. III. Nikomedes iyi öğrenim görmüş ve eli açık bir kraldı. Pontus devletiyle iş birliği yaparak, Paphlagonia'yı ve Kappadokia'yı onunla bölüşerek, devletini genişletmek istemekte idiyse de (M Ö 104-100) bu hareketiyle Roma'nın hoşnutsuzluğunu üzerine çekmiş oldu. M Ö 94 yılında öldü. Yeni kral IV. Nikomedes

¹²⁷Mithridates henüz bebekken beşiğine yıldırım düşmüş, fakat ona bir zarar vermemiş sadece alnında diadem veya tac şeklinde bir yara izi bırakmıştı. Mithridateskral olunca bunu uğur sayıp "Dionysos" (yıldırım) lâkabını hep kullandı.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

oldu. Nikomedes, halkını ezen acımasız biriydi. Kardeşlerinden Sokrates'in ona karşı olan ayaklanmasını Roma'nın desteğiyle kazanmıştır. Ve en büyük rakibi VI. Mithridates'i yenmek için fırsat kolluyordu. Bu maksatla "Euergetes" (hayırsever-iyilikçi) unvanını kullanan III. Nikomedes de uzun zamandır uzak komşusu Kappadokia'da olup bitenleri yakından takip ediyor ve VI. Mithridates'in Kappadokia'dan ayrılması ile önemli bir fırsat yakalıyordu. III. Nikomedes, VI. Mithridates'in ve Laodike'nin içinde bulunduğu durumu değerlendirmiş, M Ö 102 yılında beklenmedik bir şekilde ordusuyla Kappadokia'ya gelmiş ve kraliçe ile siyasi bir evlilik gerçekleştirmiştir. Laodike'nin böyle bir evlilik yapmasının en önemli sebebi ise, söz konusu krallığın hâkimiyetinin ve tahtın varisi oğlu VII. Ariarathes'in ölümle tehdit edilmesi olmuştur. Ayrıca günün birinde kardeşi ve müttefiki Mithradades'in birdenbire Kappadokia'yı işgale başlamasından korkuyor ve telaşlanıyordu. Bu endişe ile naib Laodike, bir taraftan kardeşini bu eylemden vazgeçirmeye çalışırken diğer taraftan sürpriz bir şekilde Nikomedes III ile evlenerek hem kendini emniyete almaya çalıştı ve hem de Kappadokia'yı Bitinyalıların egemenliğine bırakmış oldu¹²⁸.

Bu evlilik sonucunda Kappadokia Krallığı, Mithridates VI'nın istediği gibi Pontus'un değil de siyasi evlilik yöntemini ustaca kullanan III. Nikomedes'in hâkimiyetine girmiştir. III. Nikomedes, Böylece Kappadokia Krallığı'na herhangi bir askeri müdahale uygulamadan kolayca hâkim olmuştur. Aksi takdirde III. Nikomedes'in, VI. Mithridates'in haberi olmadan büyük bir orduyla gelerek Kappadokia'ya ya hâkim olması mümkün değildi. Fakat söz konusu evlilikle,

¹²⁸ Baydur, s.96

Kappadokia, Pontus ve Bithynia güçleri arasında büyük düşmanlıkların temeli atılmış oldu.

13- Mithridates'in Kappadokia'yı İşgali ve Üvey Oğlunu Ariarathes Ünvanı ile Tahta Çıkartması

Mithridates bu oldubittiye razı olmadı. Yeğenlerinin haklarını korumak bahanesi ile yanında güçlü bir ordu ile Kappadokia'ya girdi. Nikomedes ise yeni karısını da yanına alarak memleketi Bitinya'ya çekilmek zorunda kaldı. Mithridates'in, ablası yoluyla Kappadokia'ya hâkim olma hayali mümkün olmaktan çıkınca bu defa ehveni-şer olarak çocuk yeğeni AriarathesVII'yiMAZAKA'da yeniden babasının tahtına oturttu. Fakat Ariarathes'in yanında onu devamlı kontrol altında tutabilecek sadık adamı olan Gordios'un da bulunmasını istiyordu. Bu maksatla eski kralAriarathesVI'nın katiliGordios'un memleketi Kappadokia'ya geri dönmesini istedi. Babasının feci akıbetini bilen genç Ariarathes, açgözlü ve acımasız dayısının niyetini anladı.Gordios'u kabul ederse heran harcanabilir bir piyon olacaktı. Reddederse de dayısı Mithridates'le savaşı göze almış olacaktı. O, riski göze alıp ikinci ihtimali tercih etti. Dayısının teklifini reddettiği gibi komşu prenslerden de yardım istedi. Çünkü Bitinyakralı Nikomedes III ve Paflagonya prensi Artames'inbirlikte yardıma geldikleri haberleri yayılınca Mithridates'in de 80.000 piyade ve 10.000 süvari ile 600 tırpanlı savaş arabasından meydana gelen güçlü ordusunu düzene sokarak hazırlıklara başladığı haberleri gelmeye başlamıştı.

Sabahın erken saatlerinde Mazakaönlerine gelmiş bulunaniki ordu savaş hazırlıklarına başladılar. Kılıçların tıkırdıları, at kişnemeleri, kısa emirler ve heyecanlı bağrışmalar devam ederken bu abartılı gücüne rağmen Mithridates, yine de savaşarak ordusunu riske atmaktan sahile yoluna sapmayı tercih etti.

Aniden KarısıLaodike'nin kendisini aldatarak doğurduğu o anda sekiz yaşında olan üvey oğlunu da yanına alarak iki ordu arasındaki boşluğa doğru yürüdü. Yayını ve oklarını, ciritlerini bıraktı. Kılıcını çözdü ve yeğeniAriarathes VII yi görüşmeye çağırdı.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Görüşmeden önce iki kralın adamları birbirlerinin üzerlerini iyice aramalarına rağmen bu sırada çeşitli şaklabanlıklar ve şakalar yapan Mithridates, kendisini arayan Kappadokia'lı komiserlerin şalvarını biraz dikkatlice yoklaması sırasında kaba bir şaka ile “*dikkat et! Aradığından oldukça farklı bir silâhla karşılaşabilirsin!*” ikazını yapınca muhafız şaşırarak aramayı sona erdirdi. Böylece onları oyalayarak İranvari genişşalvarının kıvrımları arasında küçük hançeri gizleyebildi.

Yeğenine çok yakınlık ve samimiyet gösterdi. Tecrübesiz prens bu samimiyete hemen inandı ve dayısı ile yürüyerek koruma ekiplerinden hayli uzaklaştılar. Mithridates ise hançerini çıkararak tek bir acımasız hareketle zavallı yeğenin boğazını kesti. Ariarathes VII cansız olarak katil dayısının ayakları dibine yığıldı. Mithridates derhal cesedin üzerine eğilerek yeğenin tacını aldı ve yanındaki üvey oğlunun başına gösterişli bir tavrıyla yerleştirirken yüksek sesle: “*Selâm olsun Ariarathes, Kappadokia'nın yeni kralı*” diye bağırdı. İki ordunun gözleri önünde cereyan eden bu olay üzerine panik havası doğdu ve öldürülen kralın komutanları ve askerleribirden bire dağıldı.¹²⁹ Böylece sağlam bir kalesi olmayan Eusebeia (Mazaka) Mithridates tarafından kolayca zaptedildi.

Bu önemli olayı Michael Curtis Ford, roman formatında başka bir kurgu ile şöyle anlatıyor¹³⁰ :

“Ancak kraliçe ağabeyinin bu niyetine Kappadokia ordusunu savaş için hazırlayarak mani oldu. Mithridates te güçlü ordusu ile Mazaka önlerine kadar gelerek, savaşmadan ve ordusunu yıpratmadan bir hile ile duruma hâkim olma yolunu denemek istedi. Görüşmeler için bir ateşkes talebinde bulunmak üzere Kappadokia Kraliçesi'ne elçiler yolladı.

Mithridates açısından görüşmeler her durumda bir formaliteden ibaretti. Başka bir ifadeyle Kappadokia'nın yenilgisine ya da teslim olmasına bir hazırlık anlamı taşıyordu. Mithridates için, sonunda bölgenin kendi eline geçmiş olması şartıyla, bu iki ihtimalden hangisinin gerçekleşeceğinin bir önemi yoktu.

Kraliçe, onu şaşkınlığa düşürerek görüşmeyi kabul etti. Tek şartı vardı

¹²⁹ Adrienne Mayor, *Mithridates*, İş. Bank. Kültür Yay. Ank. 2013, s. 146-148

¹³⁰ Michael Curtis Ford, *Roma'nın En Büyük Düşmanı Pontus Kralı*, Yurt Yay. Ank. 2014 s. 65-72

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

o da görüşmelere kendisinin yerine geleceğın kralı olan oğlu Ariarathes'in katılması idi. Toplantının Kappadokia'nın başkenti Mazaca şehrinin duvarları dibinde bulunan açık alanda yapılması kararlaştırıldı. Burada Mithridates ve Ncomedes, komutaları altındaki Pontus'un altı bin kişilik paralı Hellen askerinden oluşan birleşik ordusu ile birlikte hazır bulundular. Onları üçyüz adım uzaklıktaki şehir duvarlarının hemen dibinde Kappadokia garnizonu bekliyordu. Kappadokialıların sayıca az olduğu bariz bir biçimde belirgin olsa da, gururlu ve kendilerinden emin bir görüntü çizmekteydiler. Noksansız zırh ve kıyafetleri; arkalarındaki savunma duvarlarına asılmış ve üzerlerine Kappadokiakraliyet sarayının simgesi kılıç ve yılan desenleri işlenmiş olan ve kabartma kumaşı altın ve gümüş sicimlerle dikildiğinden güneşte pırıl pırıl parlayan bayrak ve goblenler ile uyum gösteriyordu.

Ordu rahat pozisyona geçerken, Mithridates ile generalleri Archelaus, Neoptolemus ve Bituitus, düzlüğün ortasına doğru ilerlemeye başlamıştı. Kappadokia tarafından ise herhangi bir karşılık gelmiyordu -ta ki bir haberci elinde ateş bayrağıyla at koşturup kendi taraflarına gelene dek uzun bir an birliklerden ses çıkmadı.

"Beni dinleyiniz, KralMithridates, yeğeniniz Kappadokia'nın Büyük Hükümdarı Kral VII. Ariarathes'in mesajını iletiyorum."

Mithridates. Bitutius'adönerek "Bu durumda kral olma yaşına ermiş, öylemi?" diye sordu. Kız kardeşim onun kral olmak üzere hayatta kalmasına gerçekten izin verdi mi?

Bituitus omuzlarını silkti.

"KralAriarathes, bu toplantının kendisi ve Pontus Kralı'ndan başka hiç kimseyi ilgilendirmeyeceğini ve bu nedenle diğer tarafların kralların görüşeceği toplantı merkezinden yüz adım ötede duracaklarını ifade etmektedir. Ayrıca..."

Mithridates atının üzerinde sabırsızca kıpırdandı. Kappadokia, arkasındaki huzursuz birliklere rağmen kendisinden ciddiyetsiz taleplerde bulunabilecek bir konumda değildi. Yine de kız kardeşi ve yeğeninin hatırına dilini ısırды ve sessizce dinlemeye devam etti.

"Ayrıca görüşme merkezine yaklaşmasına izin verilmeden önce her

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

kralın, karşı taraftan seçilen bir muhafız tarafından üzeri aranacaktır.”

Mithridates “Şöhretim benden önce gelmiş” diye homurdandı. “ Kız kardeşim annemden duyduğu yalanları ona da anlatmış olmalı. Ve şimdi de ihanetten korkuyor. Ödlek!”

Haberci ruhsuz bir ifadeyle; “Topraklarında bulunduğumuz krala saygıyla hitap edeceksiniz” diyerek yeniden söze girdi.

Mithridates omuz silkti. Kocaman yayını, kılıç ve kınını çıkardı ve generallere doğru fırlattı. “Üzerimi arayın- saklayacak bir şeyim yok!”

Generallerini Pontus tarafına yolladıktan sonra atından yavaşça indi ve beklemeye başladı. Yürüyerek yanına yaklaşan haberci, kafasını kaldırıp huzursuz bir ifadeyle önünde kule gibi dikilmiş olan krala baktı. Ufak tefek adam, küçük gizli oklar bulma olasılığına karşı gömlek kollarını ve tuniğini, hançer bulma olasılığına karşı ise ellerini Pers tarzı dökümlü pantolonunun bacak kısımları üzerinde yukarıdan aşağıya hareket ettirerek titizlikle inceledi ve sonra tatmin olmuş bir ifadeyle başını salladı. Atına binerek Kappadokia saflarına geri döndü.

Aynı anda düşman kuvvetleri tarafından büyük bir gürültü yükseldi. Kappadokia'nın yeni taç giymiş kralı, çalan trampetler eşliğinde, etrafını kuşatan askerlerin arasından çıktı. Duvarların üstünde onu seyreden halkının ve ordusunun huzurunda bir hükümdar olarak ilk icraatını gerçekleştirmek üzereydi. Soğukkanlılıkla Mithridates'in bulunduğu yere doğru ilerledi. Bituitus atından indi ve onun yolunu kesti. Ariarathes kibirli bir edayla atından indi ve benzer şekilde üzerinin aranmasına izin verdi. Bituitus atına atlayarak Pontus saflarına geri dönerken, genç kral ise Mithridates'in kendisini beklediği yere doğru son adımlarını atıyordu.

Ariarathes, kendi klasındaki erkeklerin cüssesine sahip olmakla birlikte, biraz kiloluymuştu. Mithridates'in evden uzakta seferberliklerde geçirdiği zor yılların getirdiği kaslı vücudunun tam tersi bir görünümü vardı. Beline kadar uzanan siyah saçları, tıpkı askerleri gibi eski Sparta usulünde örülüydü. Ablak yüzünün uzaktan aptalca bir görünüşü olmakla birlikte iri gözlerinden zekâ fışkırıyordu. Mithridates, yeğeniyle karşılaştığı ilk an olması sebebiyle selâmlaşmak için elini uzattıysa da, Ariarathes kralın selâmını dikkate almadı.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Kuşkusuz iki kral arasında geçen konuşmalardan hiçbiri, ne saygıdeğer hükümdarlarının yüz adım gerisinde duran generaller tarafından, ne de daha da geride meraklı bakışlarla olup bitenleri izleyen askerler tarafından duyuluyordu. Bütün görebildikleri, konuşmanın içine giderek el kol hareketlerinin karıştığı ve iki kralın kuvvetle başlarını salladığıydı.

Ariarathes elini birden ensesine götürerek saçındaki düğümü düzeltiyormuş gibi yaptı. Elini indirdiğinde avuçları arasında önceden saçları arasına gizlediği keskin bir bıçak vardı. Ani bir hareketle öne atıldı ve Mithridates'in üzerine çullandı. Mithridates saldırıdan ustalıklı sızılırken aynı anda arkadaki generallerine ani bir bakış fırlattı. Ne bir korku ne de yardım isteği içeren bu bakışın yanı sıra kendinden emin bir el işaretiyle askerlerine geri çekilmelerini emrediyordu. Kendini zor tutan Bituitus, öne doğru hamle yapmak üzereyken omuzlarına yapışan Neoptolemus tarafından güçlükle zapt edildi.

Neoptolemus, "bekle" diye fısıldadı. "Kral kendi başının çaresine bakabilir. Eğer oraya saldırırsan, ardından askerler de saldırıya geçer ve o zaman topyekûn savaş kaçınılmaz olur. Bekle."

Ve sonra Mithridates şaşkırtıcı bir şey yaptı. Bir kahkaha attı.

Ellerini karnı üzerinde birleştirip durduğu yerde sallanarak öyle bir kahkaha koyvermişti ki Olimpos'un uykulu tanrıları uykularından uyanmış olmalıydı. İki ordu da şaşkın bir sesizliğe bürünmüştü. Etrafta esen meltem eşliğinde ağır ağır salınan çimenler ve pervazsız kahkahasına kesintisiz olarak devam eden kralın sarsılan omuzlarından başka hiçbir hareket yoktu. Sonra birden o da sessizleşti ve doğrulup kararlı bir ifadeyle arkasına baktı. Kahkahası az önce çalınmış bir çanın sonsuz uğultusu gibi havda asılı kalarak kulaklarda yankılanıyor ve sanki insanların hafızalarına çakılıp kalıyordu.

Ariarates öfkeyle haykırarak yeniden Mithridates'in üzerine saldırdı. Mithridates bu kez gencin bileğini yakalayıp geriye doğru bükerken öyle bir çatırtı koptu ki çıkan ses en gerideki birlikler tarafından dahi duyulmuştu. Ariarathes'in elindeki bıçak havaya fırladı ve süzülerek sert toprağın üzerine düştü. Bileğinin acısıyla kıvranan genç kral her şeye rağmen eğilip bıçağı yerden almayı başarmıştı. Sol elindeki bıçakla

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

dizlerinin üzerine çöktü ve karşısında rahat bir biçimde elleri iki yanında sallanan işkencecisine döndü.

Krallarını izleyen gerideki Pontus askerlerinden dağınık bir alkış ve tezahürat koptu. Sonrasında gerçekleşen olaylar yıllar boyunca efsanelere konu olacaktı.

Ariarathes, kralın etrafında itiyatlı bir şekilde dolanıyordu. Düşmanın bir açığını yakalayacak ve ihanetini tamamlayacaktı. Mithridates büyük bir soğukkanlılıkla ellerini beline götürdü ve gözlerini kızgın gencin gözlerinden ayırmadan uçkurunu çözmeye başladı. Bunu yaparken ne yaptığını bilen bir tavır içindeydi. Ariarathes ise kendini savunmayı bırakıp kollarını iki yana salmış, ölmek üzere olan bir adamın uçkurunu neden çözdüğünü anlamaya çalışıyordu. Düğümü çözüp pantolonunu gevşeten Mithridates, sağ elini pantolonundan içeri daldırdı. Her iki ordu da sessizliğe gömülmüş, öfkesini unutan Ariarathes, karşısındaki adamın garip davranışı karşısında donup kalmıştı.

Göreceği en son şeyde bu oldu. Mithridates, kısa bir süre sonra elini çıkardığında bir bıçağın güneşte parladığı görüldü. Ok gibi fırlamasıyla bıçağı yeğenin boğazına saplaması bir oldu. Genç adamın ne bir adım geriye gidecek, ne de kendini savunmak için ellerini kaldıracak zamanı olmuştu. Bir un çuvalı gibi Mithridates'in ayakları dibine yığılıverdi. Ölmüştü. Boynunun neredeyse yarısı kesildiği için kafası bir o yana bir bu yana sallanıyordu.

Mithridates ise pantolonunun düşmemesi için sol eliyle uçkurunu tutuyordu.

O gece kamptaki hava çok neşeliydi. Çünkü ertesi gün ordunun Mazaca sokaklarında zaferle ilerleyeceğini ve Mithridates'inkraliçenin sarayına el koyacağını biliyorlardı.

Mithridates, ertesi sabah kraliçenin teslimiyetini kabul etmek üzere Mazaca'nın sessiz sokaklarını geçtikten sonra, sarayın merdivenlerinde Nicomedes ile karşılaştı.

Bithynianlı coşkulu bir ses tonuyla "Hoş geldin enişte" diye bağırdı.

Afallayan Mithridates, boş gözlerle adama bakıyordu. Enişte mi?

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Yaşlı adam sevinçle, "Kraliçe evlilik teklifimi kabul etti!" dedi.

Şaşkınlık ve öfke içindeki Mithridates ordusunu geri çekti ve Kappadokia'yı eski müttefikine bıraktı. Kappadokia'nın kralı ile düristçe savaşın onu hakkıyla yenmiş ya da en azından ikisi de eşit bir haksızlığa uğramıştı.

Kraliçe Kral naipliğini yitirmişti. Fakat artık hem Kappadokia'nın hem de Bithynia'nın hükümdar eşi -kraliçesi olmuştu. Kral Nicomedes böylece her iki bölgenin de yönetimini eline geçirdi. Sonunda kaybeden yalnızca Mithridates olmuş, bariz bir biçimde devre dışı bırakılmıştı. Her ne kadar bu olayı geçici bir geri çekilme olarak değerlendirip fazla dikkate almamış gözükse de, acısını tamamen unutmak kralın yıllarını aldı."

Diğer kaynaklara göre burada bazı yanlışlıklar vardır. Şöyle ki; katledilen Kappadokia kralının komutanları ve askerleri birden bire dağılmış ve sağlam bir kalesi olmayan Eusebeia (Mazaka) Mithridates tarafından kolayca zaptedilmiştir. İkinci bir yanlışlık ta çok daha önceden Laodike ile evlenmiş bulunan Bithynia kralı Nicomedes'in bu olayların olduğu sırada orada olduğudur.

14- Ariarathes VIII Epiphanes (Grekçe: αριαράθης ήπιφανής) (M Ö 101-100 ve 99-96)

Babası: Ariarathes VI

Anası: Laodike

Kardeşi: Ariarathes VIII

Dayısı: Mithridates VI

Fakat Pontus yönetimine giren Ülkede yöneticilerin zulüm ve tecavüzleri halkta umumî bir bezginlik ve hoşnutsuzluk yarattı. Fırsat kollayan Nikomedes III'ün destek ve tahrikleri ile halk bir ayaklanma başlatarak, Mithridates'ın tayin ettiği oğlu ve yöneticileri reddettiler. Ariarathes VI ile karısı Laodice'nin ikinci oğlu olan, son meşru kralları maktul Ariarathes VII'nin Bergama'da tahsil yapmakta olan küçük kardeşini Ariarathes VIII ünvanı ile M Ö 101 tarihinde Kappadokia tahtına çıkardılar. Ancak bu iktidar müddeti fazla uzun sürmedi. Olayları

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

bastırmak ve hâkim olmak üzere kuvvetli bir ordu ile Kappadokia'ya tekrar gelen Mithridates, ihtilâlcileri yendi. Ariarathes VIII de ülkeden kaçtı.

Ariarathes VIII, Romalıların yardımıyla M Ö 99'da tahtı tekrar ele geçirmiş, ancak sadece 3 yıl daha yaşamıştır. Mithridates tekrar Kappadokia'ya girince Kral ülke dışına kaçmış vepek az bir zaman sonra daüzüntü ile hastalanarak orada ölmüştür. Ariarathes VIII'in ölümünden sonra Ariaratlar ailesinden erkek olarak kimse olmadığından bu hanedan sona ermiş oldu.

Bu kral az bir zaman saltanat sürdüğü için sikkeleri çok nadir olup onun olduğu kabul edilen sadece bir sikkesine rastlanmıştır.

15- Ariarathes IX Eusebeios Philopator (M Ö 96-95 ve 88-87)

Üvey Babası: Mithridates VI

Mithridates Eupator, Ariarathes VIII'i ülkeden kaçırarak yönetimsiz bıraktığı Kappadokia'yı birden bire Pontkrallığına iltihak etmekten çekindi. Kendi üvey oğlunu¹³¹, Ariarathes V'in oğullarından, Nysa'nın katlinden kurtulan ikinci bir çocuk olarak tanıtip, "Ariarathes Eusebius Philopator" ünvanı ile kral ilân etti. Oysa Nysa'nın çocuklarını katletmesi olayından sonra 35 sene geçmiş olup, kendi oğlu ise daha 8 yaşında idi. Ayrıca Nysa'nın katlinden Ariarathes VI 'nın dışında kurtulan olmamıştı. Bu kralın naipliğine de en sadık adamı olan Gordios getirildi. Böylece Kappadokia şeklen bağımsız gibi olsa da fiilen Pontkrallığına bağlanmış oluyordu. Ancak bu iktidarı Roma'ya kabul ettirmesi gerekiyordu. Çünkü bölgede güçlü Roma İmparatorluğunun kabul etmediği hiçbir siyasî hareket yaşayamazdı. Bu sebeple bir yandan da Gordios'u Roma'ya göndererek, şu anda Mazaka tahtında oturmakta olan prensin aslında Ariarathes V Philopator'un oğlu olduğunu senato önünde savundurdu. O'na göre; Laodike'nin senatoya takdim ettiği genç bir sahtekârdı! Gordios, çocuğun aslında Roma'nın ünlü düşmanı ve Küçük Asya isyanlarının lideri Aristonikos'un destekçilerinden birinin

¹³¹Mithridates'in uzunca bir zaman Pontus'tan ayrılması sırasında kızkardeşi ve aynı zamanda karısı olan Kraliçe Laodike'nin kralın arkadaşlarından biri tarafından hamile bırakılması sonucu doğan çocuk (Adrienne Mayor, A.G.E. s, 140)

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

oğlu olduğunu söyledi. Böylece takriben otuz sene nceki Anadolu'daki olayları hatırlatarak Roma Senatosunu tahrik etmek istiyordu. Ayrıca Romalı memurlara rüşvet vermeye çalıştı.

Aynı anda Mithridates'ınablası Laodike, Bitinyakralı ihtiyar Nikomedes'in de desteği ile yakışıklı bir delikanlı bularak onu Laodike'nin öldürülen eski kocası VI. Ariarthes'in "kayıp üçüncü oğluymuş" gibi davranması için eğitti. Laodike bu yeni sahte kral adayına Roma'ya kadar refakat etti ve Senato'da Bithynia ile Kappadokia kraliçesi olarak huzura kabul edildi. Senato'da bu delikanlının kendi oğlu ve Kappadokia'nın meşru varisi olduğuna yemin etti ¹³².

Roma Senatosu, her iki tarafın da hile ve desiselerini anlayarak bu alternatifleri dikkate almadı. Zira hem Mithridates'eKappadokia ve Paflagonya'nın istilâ ettiği bölgelerini süratle boşaltmasını bildirdi. Hem de Bitinyakralı Nikomedes'e askerlerini Paflagonya'a çekmesi emrini verdi. Roma'nın bu kesin tavrına, hem Mithridatesve hem de Nikomedesboyun eğmek zorunda kaldılar. Her biri son sekiz yılda aldıkları toprakları terk edeceklerdi.

Asıl büyük amacı Anadolu'nun sahibi olmak ve bunun için Roma ile savaşmak için bir ordu kurmuş olan VI. Mithridates'in ilk hedefi, Kappadokia Krallığı'ydı. Bu amacına uygun olarakRoma'nın müdahil olamadığı her fırsatta Kappadokia'ya girerek kısa aralıklarla yönetime hâkim oldu Sulla komutasındaki bir ordu, ilk kez Roma yetkisinin bir simgesi olarak ortaya çıkıp, meşru kralı resmen tahta geçirdiğinde bile, daha Sulla arkasını bile dönmeden, VI. Mithridates yine aynı şeyi yapıyordu. Nitekim M  93 tarihinde oğlunu tekrar Kappadokia tahtına oturttu. Ancak Romalı Sulla'nın müdahalesi ile bir sene sonra çekilmek zorunda kaldı. Nihayet Ariarthes IX, M  87/86'daki Birinci Mithridates Savaşında ld. Kappadokia tahtı onun döneminde ve ondan sonra da M  93-91-89-81 ve 67 tarihlerinde defalarca el değiştirdi.

16-Ariobarzanes I Philoromaios (M  96-62)

Karısı:Athenais

¹³²Mayor, *Mithridates*, s, 153

Tm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Oğlu: Ariobarzanes II
 Oğlu: Ariobarzanes III
 Oğlu: AriarathesX
 Kızı: IsiasPhilostorgos

Romalılar,Antiokhos’u yendikten sonra Asya’nın işlerini idare etmeye ve hem kabilelerle ve hem de krallarla dostluk kurmaya ve ittifaklar yapmaya başladılar. Roma Senatosu tarafından Kappadokia, Paflagonya ve Galatya’nın birer cumhuriyet olmalarını kararlaştırdı. Paflagonyalılar bu kararı sevinçle karşıladılar. İtiraz etmeden yerli prenslerinin idaresine girdiler. Kappadokia asilzadeleri ise bu türlü idareyi Roma’ya katılmanın bir parçası gibi gördüler ve Roma’ya bir heyet göndererek başlarına bir kral seçmelerine izin verilmesini istediler. Zira kraliyet hanedanı artık sona ermişti. Romalılar da bunlara kendi kanunlarıyla yaşama hakkını tanıdılar. Fakat elçiler bu bağımsızlıktan kurtarılmaları için yalvarmakla kalmayıp (çünkü buna dayanamadıklarını söylüyorlardı) ayrıca kendilerine bir kralın Roma tarafından atanmasını da rica ettiler. Senato üyeleri, herhangi bir toplumun özgürlükten bu kadar bıkkın olabileceğine şaşırıyorlardı. Onlara oylamayla aralarından diledikleri bir kimseyi seçmelerine izin verdiler. Kappadokia’da seçim yapıldı. Eski Pers asilzadelerinden **Ariobarzanes**krallığa getirildi. Yukarda bahsedildiği gibi bizzat Roma PraetoruSulla tarafından tacı giydirildi.

Yeni kral“**Philoromeus=Roma dostu**” gibi manalı bir lâkap alarak tahtına oturdu (M Ö 96). Bu aradaMithridates’in adamı olan ve Ariarathes hanedanının son temsilcisi olan AriarathesVI’nın katili olanGordios’unKappadokia’dan uzaklaştırılması ile Kappadokia kısa bir zaman da olsa rahat bir nefes almış oluyordu.

Fakat MithridatesEupator, Roma’ya karşı direnç göstermemekle beraber Kappadokia üzerindeki arzularını başka bir yolla gerçekleştirmek istedi ve üç yıl kadar bekledikten sonra uygun bir ortamın geldiğine karar vererek kızı Kleopatra’nın kocası yani damadı Armeniakralı Tigran’ı teşvik ve tahrik etti. O da Gordios’un rehberliğinde yeniden Kappadokia’ya girdi. Ariobarzanes, tahttan uzaklaştırıldı ve yerine Gordios naip olarak tahta oturtuldu (M Ö 95/94).

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

17- Sulla'nın Kappadokia'ya Gelişi (M Ö95/94)

Ancak Roma Senatosunun, Kilikia Eyaleti'ne atamış olduğu Lucius Cornelius Sulla'yı M Ö 95/94 yıllarında görevlendirmesi ile Kappadokia'ya yapılan sefer sonucunda Armenia birlikleri ve Gordios bölgeden kovulmuş, Ariobarzanes I Philoromaios Kappadokia tahtına tekrar oturtulmuştur. Sullada Parthia ve Kappadoki krallıklarıyla Euphrates ırmağı kıyısında bir anlaşma imzalandıktan sonra, Roma'ya döndü.

Roma ile büyük bir savaşı göze alacak kadar kararlı olan Pontus'un güçlü kralı Mithridates VI'nın Asya'daki genişleyen hâkimiyeti Roma'yı korkutuyor dikkat ve endişe ile onu izliyordu.

Bu sırada cesaretsiz ve zavallı bir adam olan Ariobarzan'ın, derhal değerli hediyelerle soluğu Roma'da alması veyanında götürdüğü hazineyi Senata bol keseden dağıtması Roma'nın çabuk harekete geçmesine sebep oldu. Senato, Mithridates tehlikesini halletmek üzere Roma'daki iktidar yarışında iddiası olan acımasız ama zevk ve eğlenceye düşkün Roma'nın yeni praetoru¹³³ Sulla'yı bir defa daha görevlendirdi.

Sulla, yaklaşık 5000 kişilik bir lejyonla Kilikia'daki korsanları bertaraf etmek üzere zaten Roma'dan o bölgeye gelmiş idi. Senatonun Kappadokia hakkındaki emrini öğrenince yolunu değiştirerek Kappadokia'ya yönelmiş burulardan epeyce asker toplayarak güçlü bir ordu oluşturdu. Kilikia'dan Toroslar'ı aştı. Kappadokia'ya girdi. Mazaka'da bulunan Gordios ve genç Ariarates IX'un muhafızlarını bertaraf ederek onları Pontus'a dönmeye mecbur etti. Sonra da yeni kral Ariobarzanes I'e tacını kendi elleri ile giydirdi.

Sulla, Gordios'un ve ardından Tigranes'in ordularını da yendikten sonra Fırat'a kadar dayandı. Roma ordusunun ilk defa Fırat'ta görülmesi ile tehlikenin önemini anlayan Pontus'un büyük Kralı Mithridates, telaşla Orobaz'ı elçi olarak Sulla'ya gönderdi. Sulla, kendisi yüksek bir tahtta otururken, elçi Orobaz ve Kappadoki krallığına yeniden

¹³³Praetor; Roma'da önceleri yürütme yetkisini elinde bulunduranların yerini alabilen iki yüksek devlet memurunun sıfatı idi. M Ö 5. Yy. da yapılan anayasa reformu ile bunlara konsül denildi. Sulla döneminde sayıları sekize kadar çıkarıldı. Yüksek ücret alan praetorlar, hükümdar ve ailesini korumakla görevli bir alaya komuta ettikleri gibi mahkemelere de başkanlık ederlerdi.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

oturttuğu Ariobarzanes'i alçak tahtlarda oturarak kabul etti. Böylece Roma'nın üstünlüğünü göstermiş olmakta idi.

Böylece Pontuskralı, kendisini iyi temsil edemeyen elçisinin boynunu vurdursa bile Roma ile Pontus'un bu ilk karşılaşmasında sınır olarak Fırat nehrini kabul etmek zorunda kalmış oldu.

Fakat Sulla Mazaka'dan ayrılır ayrılmaz Mithridates, yapacakları fetihlerde toprakların kendisine, esir, hayvan sürüsü ve menkul ganimetlerin Tigran'a ait olması hususunda Tigran'la anlaştı. Bu iki müttefik kral, Mitraos ve Baoas isimli iki generali bu işe seferber ederek Kappadokia'yı işgal ettiler. Mazaka tahtına Pontkralının Ariarthes IX Eusebeios Philopator isimli oğlunu tekrar çıkardılar (M Ö91).

Ariobarzan'da üç yıl önceki gibi hazinelerini yüklenerek yeniden Roma'ya ricaya gitti. Senatörlere dağıtılan kıymetli hediyeler yine etkisini çabucak gösterdi. Roma Anadolu'daki bu duruma yeniden müdahaleye karar vererek Manius Akilius vazifelendirdi. Manius Akilius, tahtından kovularak İtalya'ya gelmiş bulunan Bitinyakralı Nikomedes III ile Ariobarzan'ı birlikte yanına alarak Anadolu'ya geldi. Mithridates bu durum karşısında oğlunu geri çekti. Böylece her iki kral da tahtlarına yeniden kavuştular (M Ö89).

Fakat Ariobarzanes'in tahtında kalabilmesi Roma'nın Pontus üzerindeki devamlı baskısına bağlı kalıyordu. Nitekim Ariobarzan, makamında daha bir sene oturmadan yine makamını kaybetmişti. Zira Mithridates, Roma'daki siyasî kargaşadan istifade ederek Anadolu'daki bütün İtalyan menşeli Romalıları temizleme kararı ile Romalıları karşı şiddetli bir mücadele başlatmıştı. Bu kararının alt yapısı da hazırды. Zira Tigran'ın askerlerinin yağmacılığı ve Ariobarzanes'in her seferinde halkı soyarak Roma'ya hediyeler götürmesinin yanında Zaten Anadolu'da Romalı adı tiksinti ile anılmaktaydı. M Ö 88 tarihine gelindiğinde binlerce Romalı ailesi ve köleleri ile Anadolu şehirlerinin halkına karışarak ekonomik güç ve siyasî etkinlik kazanmışlardı. Gerek haraç, gerek vergi ve çoğu zaman da tefecilik yolu ile yerli halkı soyup soğana çevirmişlerdi. Roma'nın halktan aldığı haraçlar, aşar ve diğer vergiler Kappadokialı'ları adeta canlarından bezdirmişti. Malları ve canları emniyette değildi. Bu sebeplerden kudretli bir kurtarıcı aramaya başlamışlardı. Nitekim eski

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

düşmanları Mithridates Eupator'u kurtarıcı gibi görmeye başladılar. Mithridates'in Roma'ya karşı başlattığı mücadele, Kappadokia'daki hem zenginleri ve hem de bir nevi köle haline getirilmiş bulunan fakirleri kendisine çekmişti. Ayrıca eskiden beri bağlı oldukları Ahamanişler'den olması da bu duyguyu güçlendiriyordu.

Roma'ya karşı şartları ve siyasî alt yapıyı hazırlamış bulunan Mithridates, derhal harekete geçti. Zaten Roma'nın güçlü komutanı Sulla da M Ö 89 yılında, iç siyaset alanında kendi düşmanlarıyla karşılaşmak için Roma'ya dönmüştü. Odusunu ise üç bölgede bulunan generallere teslim etmişti. VI. Mithridates bundan yararlanarak, bir zafer alayı havasında sene sonunda, Efes'e yerleşip Roma'nın Küçük Asya'da bulunan eyaletlerini istilâ etti. Bütün Anadolu'yu Ege'ye kadar adeta silip süpürdü.

Bununla da yetinmeyerek daha ileri gitti ve Makedonya, Yunanistan ve tüm Trakya'yı ele geçirdi. Eşsiz bir zafer kazanmıştı ve bu sonuca en az düşmanları kadar kendi bile şaşırmişti.¹³⁴ Bergama'yı. (Pergamon) kendisine başkent yaptı ve M Ö 88 yılını yeni bir tarih başlangıcı (Era) olarak kabul etti. Bu durumdayken zaferini perçinlemek üzere korkunç bir emir verdi. Bu gizli talimata göre eyaletlerdeki satrap ve yöneticiler, Roma kökenli, Latince konuşan, Toga giyen herkesin ayırım yapılmaksızın otuz gün sonra aynı saatte öldürülmesini sağlayacaklar ve mallarını kendisi ile paylaşacaklardı. Kararlaştırılan gün geldiğinde Anadolu'nun her yerinde Romalılara karşı etnik bir temizlik başladı¹³⁵. Katliamdan kurtulmak için Ephesos Artemis, Pergamon Asklepios, Tralleis Konkordia Tapınakları gibi birçok kutsal tapınağın sığınma alanlarına (asylon) sığınan insanları bile acımasızca katlettiler. Mithridates VI. Eupator Roma vatandaşlarını birçok kentte aynı anda katlettirdikten sonra, bu kentlerdeki yazılı belgelerden Roma'nın izlerini de sildirtmiştir¹³⁶. Bu katliam, "*Ephesos Akşamı*" adıyla tarihe geçmiştir.

¹³⁴Adrienne Mayor, *Mithridates*, s,196

M Ö 14 tarihinde Roma İmparatorunun ve vassal devletlerin nüfusunun 54 milyon olduğu tahmin edilmektedir.

¹³⁵ Günaltay, s,355

¹³⁶Cicero, Flacco: XXV, s, 60

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Çağdaş tarihçilerden Cicero ve Appianus, ValeriusMaximus, Memnon ve Plutarkhos'un bildirdiğine göre katledilen Romalı sayısı 80.000-150.000 civarındadır. **Bu arada esir ettiği Romalı vali Aquilius'un boğazına eritilmiş altın akıttığı rivayet edilir.**Bu kıyımdan sadece 5/1 oranında Romalı kurtuldu. Bu suretle VI. Mithridates, bütün Küçük Asya halkını ölüm pahasına kendine bağlamıştı.

Bu katliamın arkasından güçlü ordusu ile bütün Anadolu'yuetkisi altına aldığı gibi Anadolu'da bulunan Pontus'un bu hâkimiyeti sırasında Mithridates'in oğlu Ariarathes IX kumandasındaki kuvvetler deKappadokia'yı yeniden istilâ ettiler (M Ö 88).Ariobarzanda bir defa daha zengin hediyelerle Roma'nın yolunu tuttu. Bu karışıklıklar sırasında Pontus kralının oğlu IX. Ariarathesise daha 21 yaşında iken gittiği Yunanistan'da öldü.

Mithridates'in yaptırdığı bu soykırım ile beraber Ege kıyılarıve hatta Yunanistan'ı ele geçirmesi o zamana kadar yenilmez ve başedilemez zannedilen Roma emperyalizmini çok büyük oranda sarsmıştı. Hatta Hellen kentleri PontusKralı Mithridates VI. EupatorDionysos'un bu zaferini Anadolu'daki Roma emperyalizminin sömürsünden kurtulmuş olmanın verdiği sevinçle karşıladılar ve onu "*Anadolu'nun kurtarıcısı*", "*Büyük Baba*" ve "*Yeni Dionysos*" gibi unvanlarla selamladılar. Muhakkak ki bu olaylar Roma'nın Kartaca'dakiHannibal'den sonra yaşadığı en büyük darbe idi.

Mithridates, Anadolu'da ele geçirdiği toprakları sadece işgâle kalmamış, tamamını Pers yönetim sistemine göre organize etmiştir. Anadolu'yu bölgesel yönetim birimlerine, yani satraplıklara ayırmış ve idareyi generallerine vermiştir. Kentlerin yönetim şekline karışmamış, ancak kendisine karşı direnen kentleri gözaltında tutmak üzere, ya Pontus garnizonu bırakmış, ya da başlarına güvendiği bir tiran atamıştır. Ayrıca, KappadokiaKrallığı'nı oğlu AriarathesEusebeiosPhilopator'a, PontusKrallığı'nı ise, başkenti Sinope'yle birlikte, kral yardımcısı olarak görevlendirdiği kendiyle adaş oğlu Mithridates emrine vermiştir¹³⁷. Kendisi ise, Bithynia ile birlikte Anadolu'nun geri kalanını ele geçirdikten

¹³⁷Özsait, s,308

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

sonra Pergamon'ukrallığının yeni başkenti ilan etmiştir¹³⁸.

Roma Senatosu, bu şok, korku ve öfke ile Mithridates'i Roma'nın en tehlikeli düşmanı ilân etti ve O'nu bulup yok etmesi için acımasız General Sulla'ya tam yetki vererek gönderdi. Roma orduları kumandanı olan ve M Ö 88 yılında Roma Senatosu tarafından Konsül seçilen Sullada, beş lejyonla karada ve denizde yaptığı birçok savaşta Pontus ordusunu yenerek onları takriben iki seneden beri hâkim oldukları önce Atina ve Yunanistan'dan uzaklaştırmaya muvaffak oldu. Sonra da Mithridates'i barışa mecbur bırakarak Roma'yı bu zilletten bir ölçüde kurtarmış oldu.

Bu savaştan hemen sonra Sulla ile Pontus ordusu kumandanı General Archeleos arasında *Dardanos antlaşması* yapıldı. M Ö85 yılının sonlarına doğru Mithridates ile Sulla, adı geçen antlaşmayı yürürlüğe koymak üzere bir araya geldiler. Mithridates ilk sözü alarak; kendisinin ve babasının geçmişte Roma'nın yakın dostları olduğuna işaret etti ve devamla: *“Fakat Romalı elçiler, valiler ve generaller bu savaşı sadece çoğu Romalının kötü alışkanlığı olan açgözlülükleri yüzünden başlattı. Phrygia ile Kappadokia'yı benden alarak haksızlık ettiler ve Nikomedes' ikrallığıma saldırması için kışkırttılar. O zamandan beri yaptığım her şey kendimi savunmak içindi ve zorunluydu.”*

Sulla *“Zeki bir hatip olduğumu biliyorum. Her zaman suçlarını haklı çıkarıyorsun. Kappadokia ve Phrygia üzerinde hiçbir hakkın yok. Nikomedes sana saldırdı çünkü onu öldürmek için Aleksandros adında bir suikastçı gönderdin ve rakibi Sokrates Khrestos'u silahlandırdın. Bütün dünyayı yönetebileceğini düşünerek bu savaşı uzun zamandan beri plânladın. Büyük bir ordu ve donanma kurdun. Biz İtalya'daki isyanları bastırmaya çalışırken sen Asia eyaletimizi işgâl ettin. Kölelerimizi serbest bıraktın. Borçlarını sildin. Galatia prenslerini zehirledin. Asia eyaletindeki anneler, bebekler de dâhil İtalyan kanı taşıyan bütün sakinleri doğradın ya da boğdun (M Ö 88 olayları kastediliyor). Tapınaklara sığınan kurbanları bile affetmedin. Bu ne zalimlik, ne saygısızlık, nesonu gelmez öfkeymiş Roma'ya karşı beslediğin.”* Diye çok sert bir cevap verdi. İki ordunun ileri gelenleri huzurunda yapılan bu

¹³⁸ Arslan, s.156

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

karşılıklı konuşmalardan sonra iki taraf ta yumuşayarak birbirlerini öptüler. Bu öpücüğün nasıl olduğunu bilmiyoruz¹³⁹.

Yapılan bu *Dardanos Barışına* göre: Mithridates Bithynia, Kappadokia ve Paphlagonia'dan çekilme sözü verdi. Kappadokia'da Ariobarzanes'in tahtına geri dönmesine izin verecekti. Mithridates, "Şehinşah" (Krallar Kralı) unvanını artık kullanmayacaktı. Ordusundaki Romalı kaçakları ve eski köleleri iade edecekti. Sulla'nın talep ettiği 2000 talenti derhal ödedi. Ayrıca 170 gemiden 70 ini ve kendi 80.000 kişilik ordusundan 500 okçuyu Romalılara vermiş oldu. Ancak bu barış anlaşmasına rağmen M Ö 88 tarihinde Mithridates'in ordularının Anadolu'da İtalyan'lara karşı yaptığı katliamı unutmayan Roma senatosu, *Dardanos Barışı*'ni asla tanımadı.

Bu antlaşmadan sonra yeniden tahtına kavuşan Ariobarzanes (M S 85 sonları) Kappadokiatahtında ancak iki sene oturabildi. Çünkü Roma'ya karşı yenilmiş ve küçük düşmüş olan Pontus kralı Mithridates önce nerelerde hata yaptığının bir muhasebesini yaptı. Sonra da kendisine ihanet edenleri ayıklayarak ordusuna yeni bir düzen verdi. Bu arada en yakın adamı ve ordularının kumandanı Archeleos'tan da şüphelenince Archeleos¹⁴⁰, can korkusu ile Roma tarafına geçti.

Mithridates, Dardanos antlaşmasını Roma senatosunun onaylamamasını bahane ederek Kappadokia'nın tamamını Ariobarzanes'e vermekten vazgeçti. Halk kendisini seviyordu ve o da Kappadokia'yı her zaman krallığının bir parçası olarak görmüştü.

Mithridates'in bu tavrı üzerine M Ö 83 yazında, Romalı kumandan Murena, savaş ilân etmeksizin Batı Kappadokia'nın içlerine doğru ilerledi ve Mithridates'ini içinde çok saygıdeğer ve zengin bir tapınağın bulunduğu Kappadokia Komana'sındaki (Şar) garnizonuna yıldırım bir taarruz düzenledi ve orada Mithridates'in atlı birliklerinden bir kısmını öldürdü...¹⁴¹

¹³⁹ Romalılar kutlamaları yanaktan öperek yaparken, Persler'de kutlamalar eşit statüde olanlar dudaktan, ast seviyede olanları da üstleri yanaklarından öperlerdi.

¹⁴⁰ Archeleos'un torununun oğlu daha sonraki yıllarda M Ö 36 yılında Archelaus Philopatris ismi ile Kappadokiakralı olacaktır.

¹⁴¹ Mutlu, Tanrıça Ma.... Phaselis, Volume II (2016) s, 312

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Agamemnon'un soyundan gelenler tarafından Troia Savaşından sonra kurulduğu söylenen bu büyük kutsal şehirde, PontusKomana'sındaki (Gümenek) gibi inanılmaz derecede zengin bir Aşk Tapınağı vardı. Tapınakta arkaik bir Artemis heykeli bulunuyordu. Rivayete göre Agamemnon, kızı İphigeneia'yı Artemis'e kurban etmişti; İphigeneia'nın kılıcı Komana'da sergilenen kutsal emanetlerden biriydi.

Süvarilerinden çoğununMurena'nın saldırısında öldürülmesi sebebi ilegafil avlanmış ve Archeleos'un ihanetine öfkelenmiş olan Mithridates, yinede savaşı kızıştırmaktan titizlikle kaçındı. Murena'ya elçiler göndererek antlaşmayı bozduğu için onu protesto etti. Murena'dan aldığı alaycı karşılık şöyleydi: “*Antlaşma mı? (Dardanos antlaşması) Ne Antlaşması? Ben yazılı bir antlaşma görmedim?*”Murena, Aşk Tapınağı'nın tüm parasını ve mabedi süsleyen her şeyi çaldıktan sonra kışlık karagâhını Kappadokia'da kurdu.

Murena, bahar aylarında Halys'i (Kızılırmak) geçerek Mithridates'in topraklarına girdi. O yılsonuna kadar Murena'nın lejyonları Pontus'ta dört yüz civarında köy ve yerleşim yerine akınlar düzenleyerek arabalar dolusu ganimet topladılar. Murena bu soygundan sonra Roma kontrolündeki Galatia'ya geçti.

Barış ve medeniyet sembolü olduğunu iddia eden Roma'nın savaş anlayışı tam bir gaddarlık ve ahlâksızlık örneği idi. Lejyon askerleri aldıkları emirleri uygulayarak savaşın bitiminde yağmaya başlamadan önce yaşayan herkesi zorunda idiler. Roma ordusunun kazandığı her savaşın sonunda yanan savaş alanları, harap edilmiş şehirler, kılıçtan geçirilmiş erkek, kadın ve çocuklarla dolu sokaklar bırakılıyordu. Hatta köpekler, koyunlar ve inekler bile paramparça edilirdi¹⁴².

Bu soygunlara hiç müdahale etmeyen Mithridates, gerilim politikasını ve devlet adamlığı siyasetini sürdürerek savaşı kızıştırmaktan yine kaçındı. Senato'ya ve Sulla'ya başvurmak ve Murena'nın Dardanos Barışı'nın şartlarını bozduğuna dair resmi şikâyetle bulunmak üzere Roma'ya bir heyet gönderdi. Murena'nın gayri resmî saldırısına tepki göstermeden önce Roma'nın cevabını bekleyecekti. Fakat barış yazılı

¹⁴²AdrienneMayor, Mithridates, s. 39

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

olarak yapılmadığı ve Sulla da öldüğü için eli boş döndü. Bu sırada Kappadokialı eski dostu Gordios¹⁴³ general olarak hain Archeleos'un yerini aldı. Mithridates'in ordu kumandanı oldu.

Roma SenatosuM Ö 81 yılında Anadolu'ya bir müfettiş gönderdi ise de yazılı bir geri çekilme emri göndermedi. Bu durumda sabrı tükenen Mithridates, Gordios'la beraber hızla topladığı ordusu ile Kızılıрмаğın diğer yakasında Murena'nın iki lejyonunun karşısında konuşlandı. Burada Mithridates, Romalıları kesin bir mağlûbiyete uğrattı.

KurnazMurena ve adamları yolu olmayan bir güzergâhı kullanarak dağların üzerinden batıya kaçtı. Mithridates ve Gordios, Murena'nın garnizonlarından geri kalanları da Kappadokia'dan çıkardılar. Bütün ülke Mithridates'i kurtarıcı olarak karşıladı. Murana'ya karşı kazanılan parlak zafer çok ihtiyaç duyulan iyi haber etkisi yaptı. Zayıflayan halk desteği geri geldi MithridatesEupator, yine saldırgan Romalılar karşısında halkın kurtarıcı kralı olarak selâmlandı. Zira O hâlâ aç kurtları sürüp çıkartan "iyi babaydı".

Sulla, Murena'yı ağır cezayla tehdit etmesi için katı bir tribunos¹⁴⁴ olan Gabinius'u gönderdi. Sulla'nın arabulucusu Gabinius, Kappadokia'da tahtı yine sallanmaya başlayan Ariobarzanes'leMithridates arasında da bir görüşme ayarladı. Kendisine yapılmış haksızlıktan dolayı duyduğu öfke ve askeri üstünlüğünden gelen konumuyla Mithridates şartlarını hazırladı.

¹⁴³Kappadokialı bir soylu olan ve Mithridates'in en sadık adamı olarak yıllarca ona hizmet eden Gordios, bir müddet sonra taşlı bir arazide atından kolunun üzerine düşer. Köprücük kemiği bir kamış gibi derisinin içinden çıkıp şahdamarını deler ve acılar içinde orada ölür.

¹⁴⁴Tribunusplebis'lik (halk temsilciliği), pleb'ler tarafından seçilen ve Roma'da onun menfaatlerini koruyan kurumdur. Tribunusplebis'lerconciliumplebis adı verilen pleb meclisi tarafından seçilmekteydi. Görevleri Pleb sınıfını temsil ve menfaatlerini korumaktı. Devlet işlerine doğrudan doğruya karışmazlar, imperium'ları olmadığından orduya kumanda edip halk meclislerini davet edemezler, fakat diğer magistra'ların ve senatus'un faaliyetlerine karşı veto ve yasaklama hakkını kullanarak veto edebilir ve emirlerin yürütmesini durdurabilirlerdi. Tribunusplebis, veto yetkisini Roma şehri ile şehrin bin adım çevresini kapsayacak bir alan içinde kullanabilirdi. Tribunusplebis'lerin dokunulmazlık ve kutsallığı vardı ve pleb'lerin arzu ve şikâyetlerini dinleyebilmek için bir senelik görevi sırasında, Roma'dan dışarı çıkamaz, evlerinin kapısını gece gündüz açık tutarlardı.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Mithridades, adı geçen şartlarını hazırlarken eskiçağ'dasıkça uygulanan " taraflar arasında ittifak kurmak amacıyla nişan yapma geleneğine" başvurdu. Bu gelenek, her iki tarafın akrabalık ilişkilerinin başlamasına katkı sağlarken savaşların ve düşmanlıkların dostluğa dönüştürülmesi için de önemli bir adım oluyordu. Her ne kadar, nişan yapma geleneği, tarafların karşılıklı olarak yönetimlerine müdahalede bulunmalarını engelleyecek güce sahip olmasa da.

Böylece Kappadokia Krallığı'nda ilk nişan yapma geleneği, VI. Mithridates ile gerçekleştirilmiştir. Romalı Lucius Cornelius Sulla'nın Roma ve Pontus arasında M Ö 83-81 yıllarında ikinci defa yapılan Mithridates-Roma Savaşı'nı sona erdirip kalıcı barışı sağlamak için Küçük Asya'ya gönderdiği askeri tribunlarından Aulus Gabinius, VI. Mithridates ile görüşmüş ve Pontus kralı ile Roma'nın vassalkralı I. Ariobarzanes'i barıştırmak için girişimlerde bulunmuştur. Sonuç olarak, VI. Mithridates tarafından tahtından uzaklaştırılan I. Ariobarzanes, tekrar tahtına kavuşmuş ve egemenliği yeniden tescil edilmiştir. Gabinius öncülüğünde başlayan görüşmeleri değerlendiren VI. Mithridates, Kappadokia ile siyasî ilişkilerini güçlendirmek ve Roma'ya karşı nüfuz elde etmek amacıyla Karısı Monime'den olan dört yaşındaki, küçük kızı Athenais'i I. Ariobarzanes'in oğlu ile nişanlamıştır. Bu sayede, VI. Mithridates, Halys Irmağı'nın (Kızılırmak) her iki tarafında toprak elde etmiş ve Kappadokia'nın bazı bölümlerinin yönetimini yani ittifakın bir parçası olarak sadece batı Kappadokia'yı değil, aynı zamanda Orta Kappadokia'nın büyük bir bölümünü de elinde tutma şartı gerçekleştirmiştir. Kral, görünüşte nişan yapma geleneği ile barışı ve dostluğu tesis ettiğini beyan etse de Kappadokia Krallığı'nın coğrafi ve stratejik konumu üzerinde nüfuz oluşturduğu ve siyasî avantaj sağladığı kesindir. Yani kralın, söz konusu krallık üzerindeki hâkimiyet politikasının değişmediğini, krallığın yöneticilerine tekrar müdahalede bulunabileceğini ve Roma'ya karşı önemli bir güç kazandığını söylemek mümkündür.

Bu durumda Mithridates, bölgede bütün kartları elinde toplamış, istikrarı sağlamaktan umudunu kesen Gabinius ise Ariobarzanes'in

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

koşullarını kabul etmek zorunda kalmıştır.

Mithridates Murena'ya karşı kazandığı bu siyasî zaferini Zeus Mithras'a şükranlarını sunmak için yaptığı ağırbaşlı bir törenle, dağ zirvesindeki bir ateş ayiniyle kutlamıştır.

Böylece tahtından uzaklaştırılan Ariobarzanes bu defa da Roma'lı Murena ile Mithridates arasındaki siyasî denge sayesinde yeniden tahtına oturmuştu¹⁴⁵. Fakat bu zaferle yetinmeyen ve istilâ arzularından hiç vazgeçmeyen Mithridates, Armenia Kralı Tigranes'i (Ermenicede Digranes) güçlü bir ordu ile M Ö 77 yılında Kappadokia'ya göndererek Başkent Mazaka'yı ele geçirdi. Mithridates'le çok önceden M Ö 95 te yaptığı antlaşmanın şartlarına göre Kappadokia'nın toprakları Pontus'a kalırken, Tigranes bütün ganimetleri ve esirleri alacaktı. Armenia Kralı Tigranes II Megas, büyük bir orduyla Kappadokia'yı yağmaladı. Esir edilen 300000 civarında Kappadokyalı erkek, kadın ve çocuğu "*Armenia'nın Tacı*", daha sonra ise, *Tigranokerta* (Tigranes'in kenti) olarak adlandırılan başkentine göç etmeye zorladı. Onlara zarar verilmedi ve aileleri dağıtılmadı; hatta bazı özel eşya ve hayvanlarını yanlarına almalarına izin verildi. Bu insan kalabalığı, Tigranes'in Dicle üzerindeki muhteşem yeni şehrine yerleştirilmek üzere güneye götürüldü. Kral ayrıca Klikia'dan Grekler, Filistin'den Yahudiler ve göçer Araplar olmak üzere 12 kentin halkını Tigranokerta (Meyyafarikin-Silvan) şehrine göçe mecbur etti¹⁴⁶.

¹⁴⁵ Baydur, s: 97 / II. Dikran'ın Roma ile yaptığı savaşları kaybetmesi ile başkenti Tigranokerta tamamen tahrip edilmiş ve Romalılarla imzaladıkları bir anlaşma (M Ö 66) sonucu Fırat nehri Roma Cumhuriyeti ile Part Devletinin sınırı olmuştur.

¹⁴⁶ Adrienne Mayor, Mithridates, s,293

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

M Ö 77/ 69 tarihlerinde Küçükasya ve siyasi yapılanma

Bu sırada Roma'da consul bulunan L.Lucullus, Pontos kralına karşı yapılacak savaşın komutanı olarak atandı. Lucullus uyguladığı strateji ile Küçük Asya'da Mithradates'in ordusunu adım adım takip etmiş, karada ve denizde bazı başarılar sağlamıştır. M Ö 70-69 kışını geçirdiği Asia eyaletinde savaşlar sırasında şehirlerin bozulan ekonomik durumlarını düzeltmek için çalışmalar yapmıştır. M Ö 69 baharında, tekrar Pontos krallığı topraklarına saldıran Lucullus, Mithradates'i kesin bir yenilgiye uğratamadığı gibi, Asia eyaletine uyguladığı ekonomik tedbirler sebebi ile, Küçük Asya'da yararları zedelenecek birçok Aristokratın düşmanlığını da kazanmıştı. Bu kişiler, Roma'da L. Lucullus aleyhine etkin rol oynadılar ve onun görevden alınmasını sağladılar. Roma'da kendine bir geçit töreni yaptıran Lucullus bundan sonraki hayatını sanatla uğraşarak lüks içinde geçirdi.

Ancak M Ö 69 tarihinde General Lucullus'un, Tigranes'i yenerek Tigranokerta'yı ele geçirmesi ile Mazaka halkı anavatanlarına sevinçle

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

dönmüş oldular. Ariobarzanes de bir kere daha tahtına kavuşmuş oldu. Fakat bu şahsiyetsiz ve şansızkrallığın çilesi henüz bitmemişti. M Ö 68 yılında Roma ordusunda ayaklanma çıkınca Lucullus'un, harekâtı kısa keserek Roma'ya dönmelerini fırsat bilen Pontus kralı Mithridates ile Tigranes, M Ö 67 yazında Kappadokia'ya girerek bölgeyi talan ettiler. Kappadokiakralı Ariobarzanes I ise, altıncı kez krallığından kaçarak Romalılara sığınmak zorunda kaldı.

Ancak o sıralarda yani M Ö 67 yazında Mithridates Kappadokia'dayken Armenia Kralı II. Tigranes en küçük oğlu Tigranes Armenia'da ona karşı ayaklanmış, başarısız olunca da kayın babası Parthkralının topraklarına sığınmıştı. Bu sebeple Armenia Kralı II. Tigranes, bu işte genç Tigranes'in dedesi Mithridates'in parmağı olduğunu hissederek ona karşı tavır aldı. Bu da Pont- Armenia ittifakının sonu demekti.

Bu esnada Küçük Asya'da yeni ve önemli bir mesele vardı. Bu da ve Roma'nın Akdeniz bağlantısına büyük zarar veren Kilikia korsanlarıydı. İşte adı, Pompeus olan kişiyi ön plâna çıkartan olay bu oldu. Pompeus sefere çıktı ve üç ay gibi kısa bir sürede 40 günde 20 lejyon asker ve 500 gemiyle korsanları Kilikya sahiline kadar sürüp Korakesion'da (Alanya) yenilgiye uğrattı. Akdeniz'deki korsan faaliyetlerine son verdi. Kısa sürede kazandığı bu başarı sebebiyle adı, Lucullus'un bıraktığı komutanlık için konuşulmaya başladı. Ve nihayet Küçük Asya'daki Roma birliklerinin komutasına Akdeniz'de korsanlara karşı başarı sağlayan Pompeius atandı (M Ö 66). Artık Roma için hem VI. Mithridates ile hem de Tigranes ile hesaplaşma zamanı gelmişti.

Lucullus'tan¹⁴⁷ bu görevi devralan Gnaeus Pompeius Magnus, hiç vakit kaybetmeden Roma'nın düşmanı VI. Mithridates'e karşı amansız bir savaşa girdi. M Ö 66 yılında Nikopolis (Zafer Kenti) (Şebinkarahisar) olarak adlandırdığı kentte, Mithradates'in ordusunu tamamen yok etti. Mithradates, Bosphoros Krallığı'na sığındı.

Ordusu ile yeni aldığı yerlerde Suriye ve Anadolu'da 39

¹⁴⁷Lucius Licinius Lucullus (M Ö 117-58), Roma'ya döndükten sonra orada çok şatavatlı ve lüks içinde hayatını sürdürdü. Lüks kelimesi onun adından kaynaklanmıştır.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

civarındabirçok yeni şehir kurarak, o ana kadar hiçbir Roma kumandanının yapmaya cesaret edemediği büyük işlere girişti. Mithridates savaşları sırasında tamamen tahrip olan Mazaka'yı yeniden onardı. İmparatorların arzusuna bağlı olarak, şehirler eski otonom yapılarını yapılarını koruyabiliyor veya onlara bağımsızlık verilebiliyordu. Bu statü Eusebia'ya da tanınmıştı. Kappadokia Roma'nın bağımsızlık teklifini garip bir şekilde çevirmesine rağmen Nerva'nın portresinin olduğu bir sikke üzerinde "halkın özgürlüğü" yazması bu şehirde yasama yapma ve uygulama yetkisinin olduğunu gösterir. Eusebia kenti de diğer Kappadokia kentleri gibi strategia sistemine dayanan Kappadokia yönetim sisteminin bir parçası değildi. Fakat yine de merkezî yönetimin kentin bağımsızlığı üzerinde kısıtlamaları vardı. Çünkü kentte bulunan yazıta göre, Mazaka yöneticisi kralın memuruydu ve şehirden sorumlu idi. Diğer yönetici ise Mazaka'da bir yeri bulunan ve Kappadokia'daki şehirlerin ekonomik durumlarından sorumlu kişiydi. Buradaki görevlilerin unvanlarından yola çıkarak Mazaka'da Helenistik krallıklardaki yönetim tarzının geçerli olduğu anlaşılmaktadır¹⁴⁸.

AsiaMinör'de idarî birtakım düzenlemelerde de bulundu. Zile şehri, Zélitide sahasının yönetim merkeziydi. Pompée buraya birtakım kasabayı da ekleyerek şehir unvanını verdi. Bitinya-Pontos çifte eyaletini kurdu. Galat Prensi Deitaros'a bazı toprakları bağlayarak kral unvanını verdi. Ariobarzanes'inKappadokiakrallığını Roma adına tanıdı. M Ö 64'de güneye inen Pompeius, Lucullus tarafından yeni bir statüye kavuşturulan Suriye'de Seleukosların son kralı Antiokhes'i görevinden uzaklaştırdı ve bütün Suriye'yi Roma'ya bağlı Suriye Eyaleti'ni haline getirdi (M Ö 63). Filistin'i de Roma'ya vergi veren bölgeler arasına sokarak, Roma'nın sınırlarını Mısır kapılarına kadar genişletmiş oldu. II. Farnakes'i Kırım ve çevresine kral yaparak, Roma'nın hâkimiyetinin bu bölgede de yayılmasını sağladı (M Ö 63). Böylece Pompeius, kısa bir sürede doğuda Roma sınırlarını Euphrates'e kadar genişletmiş oldu. Anadolu'daki Düzenlemeler, Pompeius'unAmisos'ta (Samsun) yaptığı hükümdarlar toplantısında kabul edildi. Yenilen hükümdarlarla ilgili kararların

¹⁴⁸ Koyuncu Cemil, Eski Yunan ve Roma Döneminde Kappadokia Bölgesi, Doktora Tezi, T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Ens. Ankara 2015

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

verilmesi ve yeni eyaletlerin kurulması veya düzenlenmesi aslında Roma senatosunun göreviydi. Senato, Pompeius'un bütün kararlarını onayladı.

Pompeius'un bu uygulamalarına karşı harekete geçen Mithradates, Kırım yarımadasında Roma idaresinden memnun olmayan kavimlerden toplayacağı ordularla Kuzey İtalya'ya saldırmak plânları yaptı ise de onun bu büyük teşebbüsü, bu bölgede bulunan Grek şehirlerince benimsenmedi. Hatta kendisine bizzat oğlu Farnakes'in bile karşı çıkması üzerine Ponsus'un büyük kralı sükûtu hayale uğrayarak ülkesini terk etti ve M Ö 63 yılında intihar ederek yaşamını sona erdirdi. Pontus ta Roma'ya bağlı bir krallık haline gelmiş oldu.

Bu arada Pompeius, Roma Cumhuriyeti'nin sonraki yıllarda da takipedeceği egemenlik politikasının temellerini atmaya başlamıştı. Pompeius'un temelini attığı bu politikasının üç unsuru vardı ve bunlardan birisini Hellenizasyon (ya da kentleşme) oluşturuyordu. İkincisi bağımlı krallar ve üçüncüsü eyaletlerdi. İlk ikisinin Anadolu'daki ilk uygulamasını kelimenin tam anlamıyla başlatan Pompeius olmuştu. Çünkü Pompeius, kendinden önceki Romalı generallerden hiçbirinin yapmaya cesaret edemediği; Anadolu'da sonuna "polis" eki almış olan kentler kurmuş, krallara taç giydirmiş, krallar bile tayin etmişti.

Pompeius, M Ö 65/4 tarihinde Amisos'ta (Samsun) yaptığı hükümdarlar toplantısında Anadolu'daki devletlerin sınırları ve Roma ile ilişkilerini yeniden düzenledi. Pontus krallığına sınır oluşturan Fırat nehrine, Roma'yla dostluk içinde olan tampon ülkeler üzerinden ulaşılabilecekti. Bu ülkeler arasında Armenia, Sophene, Gordyene ve Osrhoene krallıkları vardı.

Kommagene Krallığı da iç ilişkilerinde serbest, ama diğer bütün konularda Roma'ya bağlıydı. Anadolu'nun ortasındaki Kappadokia Krallığı, hükümdarı Ariobarzanes'le ayakta kalmayı başardı. Galatyakralı Deiotarus, artık yalnızca Galatya'yı değil, eskiden Pontus Krallığı'nın elinde olan doğu bölgesini de yönetiyordu. Kilikya'daki Hierapolis-Kastabola'yı yöneten Tarkondimotos gibi kent beylerinin bazıları hükümdarlıklarını koruyabildiler. Paflagonya'dan kalan bölgeler Attalos ve Pylaimenes gibi yerel krallar arasında paylaşıldı. Sophene ve Gordyene şehirlerinin dışındaki bütün Armenia ülkesini işgal etti.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Kappadokia'nın en önemli kentlerinden biri olan Komana'da (Şar) Tanrıça Ma için kurulan tapınak devletine de serbestlik tanındı. Bu siyasî serbestlikten sonra Zeus kültürünün hâkim olduğu Komana devletinin kendi parasını bastırıldığı anlaşılmaktadır.

Komana AE 14 mm., 3,23 mm. Yüzü: Sağa bakan Zeus büstü/ Diğer Yüzü: Sola gitmekte olan arslan, Alttı: KO (Komana)

Likya birliğine dâhil olan kentlerle Karadeniz sahilindeki Sinope (Sinop) ve Amisos (Samsun) gibi Grek kentleri de eski hukuk düzenlerini ve özerkliklerinin büyük bölümünü devam ettirebildiler. Kilikya ve Asya eyaletlerinin kurulmasından sonra Bitinya-Pontus adıyla bir eyaletin kurulması dikkat çekicidir.

Bu suretle Romalılar, artık Anadolu'nun batı, güney ve Bitinya-Pontus eyaletiyle kuzey sahillerini yönetiyordu. Pompeius, kendi gücünü pekiştirmek amacıyla Anadolu'nun yeniden düzenlenmesine girişti. Latince resmi dil oldu, fakat Grekçe insanlar arasında anlaşma dili olmaya devam etti, yani Zeus adının, Jupiter olarak değiştirilmesine gerek duyulmadı. Yenilen hükümdarlarla ilgili kararların verilmesi ve yeni eyaletlerin kurulması veya düzenlenmesi aslında Roma senatosunun göreviydi. Ama yine de Senato, Pompeius'un bütün kararlarını onayladı.

Böylece son bir defa daha tahtına kavuşan Ariobarzanes I, üç sene kadar
 ©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

daha ülkede kral olarak kalabildi.

Ariobarzanes I, hiçbir hayrı ve otoritesi olmadan yedi defa çıkıp yedi defa inerek krallık yaptığı otuz üç sene içinde sadece onyediyedi sene fiilen krallık yapabilmiş ve M Ö 63 tarihinde kendi isteği ile krallığı oğluna bırakmıştır. Romalı Pompeius'un huzurunda yapılan tahtın ve tacın devirteslimi sırasında I. Ariobarzanes'in çok keyifli olduğu ve yeni kral II. Ariobarzanes'in ise babasının tacını hak etmeden aldığından olsa gerek çok üzgün olduğu kaynaklarda belirtilmiştir¹⁴⁹. Bir sene sonra da yorgun vücudu toprağa kavuştu (M Ö 62).

Böylece Kappadokia krallığında kendisi ile M Ö 96 yılında başlayan Ariobarzanes hanedanı, kendisinin krallıktan ayrıldığı M Ö 63 yılından sonra üç oğlunun sıra ile krallık yapmalarıyla M Ö 36 yılına kadar 27 yıl daha devam edecektir.

18- Ariobarzanes II Philopataros (M Ö 63-52)

Babası: Ariobarzanes I

Kardeşi: Ariobarzanes III

Kardeşi: Ariarathes X

Annesi: Athenais (Mithridates VI nin kızı)

Ariobarzanes II'nin oğludur. Babasının kendi lehine tahttan vazgeçmesine rağmen O'nun inişli çıkışlı siyasî macerasına ve çektiği çilelere çok üzülen ve sevgisini göstermek üzere Philopataros (babasını seven) ünvanını almıştır. Bu kral tahta geçtiğinde Roma'da cumhuriyet yıkılmak üzere idi. Julius Caesar (Sezar), Pompeius, Markus Antonius ve Sulla gibi ileri gelen Romalı soylular arasında amansız bir iktidar mücadelesi devam etmekte idi. Roma'ya bağlı krallıkların bu iç mücadelede mutlaka bir tarafı tutmaları gerekiyordu. Ariobarzanes de bu kargaşa içinde ne tarafı tutacağını hesaplamadan bir o tarafa bir bu tarafa yalpalayıp, nihayet istikbalini Caesar'a (Sezar) bağladı. Bu sayede topraklarını bir nebze genişletebildi. Pontus kralı Mithridates VI ile iyi geçinmek ihtiyacıyla

¹⁴⁹ Tekin Oğuz, A.G.E. s:208

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

o'nun kızı Athenasis ile evlenerek akrabalık kurdu. On sene iktidarda kaldığı halde ülkeninbozulan ekonomisini düzeltemediği gibi, büyük oranda borca batılması halkın hoşnutsuzluğuna sebep oldu. Buna benzer sebeplerle Ciceron'unKlikiaprokonsülü (valisi) olmasındankısa bir süre önce öldürülmüştür. (M Ö52)

Sikkeleri gayet nadir olup, genellikle krallığın7.(Z) ve 8.(H) yılı tarihlidir. Gümüş drahmilerinin bir yüzünde; AriobarzanesII'nin sağa dönük diademli başı, diğer yüzünde; Athena ayakta sağa dönük, sol elini mızrak ve kalkanına dayamış, sağ elini ileriye uzatmışNike'yi tutmakta, Nike ise yine sağa dönük vaziyette, elinde çelenk tutmakta olarak tasvir edilmiştir. Athena'nın etrafında Grek alfabesi ile sağda: Basileus, solda Ariobarzanes, altta: Philopataros yazılıdır.

19- Ariobarzanes III EusebeiosPhiloromaios (M Ö 52-42)

Babası: Ariobarzanes I

Kardeşi: Ariobarzanes II

Kardeşi: Ariarathes X

AriobarzanesII'nin yerine kardeşi, Ariobarzanes III, "EusebeiosPhiloromaios"(Roma'yı Seven)ünvanı ile tahta çıkarıldı. Bu kral, JuliusCaesar (Sezar) ile Pompeius arasındaki mücadelede Pompeiustarafını tuttu ise de M Ö 47 senesi haziranı başlarında Anadolu'da bir takım düzenlemeler yapmak üzere deniz yoluyla sefere çıkan Caesar (Sezar), Tarsus üzerinden Kappadokia topraklarına girdi. Antik yazarlarca; "Caesar'ınKappadokia'da iki günlük hızlı yürüyüş ile Mazaka'ya gelip burada iki gün kaldığı, AriobarzanesIII'ü bağısladığı ve her ikisi de Roma'ya içten bağlı kişiler olan Kappadokiakralı Ariobarzanes III ile kardeşi Ariarathes X arasındaki bir krallık çekişmesi çıkmasın diye, Doğu Anadolu'nun aşağı Armenia diye anılan kısmını AriarathesX'a verdiği belirtilmektedir. Ariarathes X, burada AriobarzanesIII'e bağımlı bir kral olarak hüküm sürecekti. Sonra içinde

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

tanrıça Bellona'nın çok eski ve kutsal olan tapınağının bulunduğu Kappadokia'daki Komana'ya ulaştığı" belirtilmektedir¹⁵⁰.

Burası istisnasız bütün halklar tarafından büyük bir saygı ve korku ile tapınan, tapınak rahibinin tanrıçaya duyulan saygıdan dolayı, güç ve mevki açısından kraldan sonra ikinci sırada geldiği bir yerdir.

Komana (Şar) Tapınağı

¹⁵⁰ Mutlu Serdal, *Tanrıça Ma ve Kappadokia Komana'sı*, Phaselis, Volume II (2016) s,312

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Komana (Şar) Tapınak Devletinin kalıntıları

Caesar'ın, yolunu biraz uzatmayı göze alarak geldiği Kappadokia Komana'sında bulunan ünlü "MA"(Ana tanrıçanın Kappadokia'daki adı) tapınağındaki "Baş Kam'ı" mevkiine, soylu bir Bitinyalı olan bağımsız kral Likomedes'i tayin etti¹⁵¹.

¹⁵¹ Kapadokia Bölgesi sınırları içinde ve günümüzde Adana İli Tufanbeyli İlçesi'ne bağlı Göksu Vadisi içindeki Şar Köyünde bulunan Komana Tapınak Devleti ile Zela'daki Pontus Komanası antik dönemde zenginliği ve farklı dinî geleneği ile tanrıça Ma'ya adanmış en önemli kült ve tapınak merkezleri idi. Bu sebepten tanrıçaya çok büyük bir saygı duyulmaktaydı.

Antik yazarlarca; "Caesar'ın Kapadokia'daki iki günlük hızlı yürüyüş ile Mazaka'ya gelip burada iki gün kaldığı sonra içinde tanrıça Bellona'nın çok eski ve kutsal olan tapınağının bulunduğu Kapadokia'daki Komana'ya ulaştığı belirtilmektedir. Burası istisnasız bütün halklar tarafından büyük bir saygı ve korku ile tapınılan, tapınak

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Caesar'ın (Sezar) M Ö 44 senesinin Mart ayında Roma'da öldürülmesinden sonra Caesar (Sezar) taraftarı olan Ariobarzanes III te Sezar'ın katillerinden Cassius tarafından öldürtüldü (M Ö 43-42).

20-Ariarathes X, “EusebeiosPhilodelphosM Ö 42 (birinci saltanat)

Babası: Ariobarzanes I

Kardeşi: Ariobarzanes II

Kardeşi: Ariobarzanes III

MarcusAntonius, M Ö 37/6 yılında yapmış olduğu imparatorluk sınırları içindeki genel düzenlemeler sırasında Anadolu'nun orta ve doğu yarısına da krallık statüsü vererek Kappadokiakrallığının da kendisine sadakatini sağlamaya çalıştı. IuliusCaesar, Kappadokianınkralı III. Ariobarzanes'eGalatialıKralDeiotaros'a ait olan Küçük Armenia'yı vermek suretiyle ödüllendirmiş, III. Ariobarzanes'in genç kardeşi Ariarathes'e de vasalkrallara özgü bazı imtiyazlar tanımıştı.

Ariarates, ağabeyi AriobarzanesIII'ünCassius'un emriyle öldürülmesi üzerine Roma'ya gidip kendisinin Ariobarzanes'in halefi olarak Kappadokiakralı atanması talep etmiş ve AriobarzanesIII'in çocuğu olmadığından onun bu talebi uygun görülmüştü. Böylece Ariarathes X, “EusebeiosPhilodelphos” ünvanı ile ve Roma İmparatoru MarkusAntonius'un emriyle MAZAKA tahtına oturdu (M Ö 42). Bu kral zaten ağabeyi Ariobarzanes III hayatta iken de Caesar tarafından kardeşinin egemenliği altındaki Sis (Kozan) merkezli Küçük Armenia'nın bir kısmını yönetmeye tayin edilmiş idi.

21-Archelaus Philopatris(Sisinas) İlk Saltanat (M Ö 41)

Büyük Dedesi: Mithridates'in generali Archelaos

rahibinin tanrıçaya duyulan saygıdan dolayı, güç ve mevki açısından kraldan sonra ikinci sırada geldiği bir yerdir“.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Babası: Archelaus (Komana Rahibi)

Anası: Glaphyra

(MarcusAntoninus'un sevgilisi)

Eşi: Pythodoris (Pontus Kralı Polemon'un dul eşi TralleisliPythodoris'in kızı)

Kızı: Glaphyra

Oğlu: Archelaus II

KappadokiaKralı Archelaus(αρχέλαος), muhtemelen Makedon kökenli bir Kappadokia asıllı soylusu olan ve Comana Rahibi, Archelaus'un oğlu ve adaşı idi. Ayrıca ismi bilinmeyen bir kızkardeşi vardı. Babaanesi ise Mithridates VI ailesinin kızlarından biri olan bir Pontuslu Prenses olmuş olabilir. Babasının amcası Pontus Kralı Mithridates VI'nın ordusunda görev yapan Pontus askeri Diogenes'ti. Babasının dedesi de Mithridates savaşlarına katılan Pontuslu General Archelaus'tu.

Archelaus,Ocak / Şubat 55'te, babasınınMısır kralı olmak isterken öldürülmesi ve kızkardeşinin ölümünden sonra Roma Diktatörü Gaius Julius Caesartarafından, prenslik haline dönüştürülmüş olan Komana'ya başrahip olarak atandı.Böylece babasının yerine Comana'nın Tapınak Hükümdarı oldu. Archelaus, aynı zamanda Roma savaş tanrıçası Bellona'nın Büyük Papanı sıfatını taşıyordu. Bu görevini yaparken gizli gizli de Kappadokia'da AriobarzanesIII'e karşı muhalefet yapan insanlara asker ve para yardımı yapmaktan geri durmuyordu. M Ö 51 yılında bu durumu farkederek Roma'nın Klikya komiseri MarcusTulliusCicero,Archelaus'uAriobarzanesIII'e karşı kampanyadan vazgeçmeye zorladıysa da Archelaus, Kappadokia politikasını devam ettirdi.

Bu durum karşısında M Ö 47'de Roma Diktatörü Gaius Julius Caesar, TriumvirPompeius'a karşı askeri zaferinin sonuçlanmasından sonra, Archelaus'u yüksek rahip görevinden ve Comana'ya hükümdarlığından azletti. Archelaus'un yerine, Lycomedes adında bir başka Grek asili atandı.

Bu sıralarda bölgedeki en önemli gelişme de siyaseten oldukça güçlenmiş bulunan Mithridates'in oğlu Pharnakes'in, Roma'da senatus

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

adına Pompeius ile Caesar arasında uzun süreden beri devam etmekte olan çekişmesinin iç savaşa dönüşmesini fırsat bilerek babasının krallığını tekrar kurmaya teşebbüs etmesidir. Bosporoskralı olarak tanınan Pharnakes, bölgedeki krallıkların zayıflığı sayesinde ilkin Kolkhis'i, ardından Pompeius'a yardıma giden Deiotaros'un yokluğunda ArmeniaMinor'ü ve Kappadokia'nın bir bölümünü ele geçirdi. Yaşanan gelişmeler karşısında harekete geçen Anadolu'daki eyaletlerin sorumlusu GnaeusDomitiusCalvinus' un da M Ö 48 yılında Nikopolis'te ağır bir yenilgiye uğramasıyla Pharnakes emellerine ulaştı ve Pontus'un tekrar hâkimi oldu.

Pompeius'u takip etmek amacıyla Mısır'da bulunan Caesar ise bu olayı öğrendikten ve Pompeius'un ölüm haberini aldıktan sonra, Pharnakes'e müdahale etmek amacıyla M Ö 47'de derhal bölgeye geldi. Zela kentinin yakınlarında 4 saatlik kısa bir süre içinde Pharnakes'i mağlup etti ve bu zaferini ünlü *venividivici* sözleri ile özetledi.

Caesar, Pompeius tarafından yapılan düzenlemeleri genel hatları ile değiştirmeden bıraktı. Savaşı başlatan Pharnakes'in topraklarını ise, kendisine Mısır'da önemli yardımlarda bulunan Pergamon'luMithridates'e bağışlayarak ve yapılacak diğer çalışmalar için Calvinus'u bölgede bırakarak Roma'ya döndü.

Nihayet M Ö 44 yılında Roma diktatörü Gaius Julius Caesar öldürülünce¹⁵², MarcusAntonius, Kappadokia'da, Galatia ve Pontus krallıklarında olduğu gibi kendisine sadık olacak bir yönetim istiyordu. Bu sebeple bir sene önce atanmış bulunan AriarathesX'un yerine daha önce Pompeius tarafından Komana Pontika'nın başrahibi olarak atanmış olan Archelaus'un torununun oğlu olan ArchelausSisinas'iKappadokia'yakral olarak tayin etti (M Ö 41). Sisinas, aynı zamanda MarcusAntonius'unsevgilisi Glaphira'nın oğlu olup, evi Kadena'da¹⁵³ hazinesi ise Nora Hisarı'nda¹⁵⁴ olan ilk yerli soylu idi.

Kappadokiakralı olarak atanan genç Sisinas, Kappadokiakralı olduktan sonra atalarına ait olan Grekçe ;αρχέλαος Φιλοπατρίς Κτίστης yani;

¹⁵²<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/32710/Archelaus>

¹⁵³Kadena; Kappadokia'nın batısında, Lykaonia sınırında, Hasan Dağı yamacında Nora Hisarı'nın yanındaki bir Kappadokia şehri

¹⁵⁴ Hasan Dağında

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

ArchelausKtistes (*kurucu*)adını almış vebu isme daha sonra *Philopatris* (babasını seven) takma adını eklemiştir.

Kappadokia'nın yeni kralı Archelaus, Roma'ya karşı başarılı bir politika izleyerek hamisi MarcusAntonius'a sadakatle bağlanmıştı.Ancak bu sadakati iktidarını korumasına yetmedi.

22- AriarathesX'un İkinci Saltanatı (M Ö 42)

Antonius'un Mısır olayları ile meşgul olduğu sırada Ariarathes X, ordusu ile Caesarea'da bulunan Sisinas'ın üzerine yürüyerek tahtını tekrar kazandı ise de yürüttüğü saltanat müddetince hiçbir otorite kuramayan ve Roma'nın bir valisi konumunda bulunan bu kral, altı sene iktidarda kaldıktan sonra yine Kappadokia'ya sefer yapan Roma İmparatoru MarkusAntonius'un emriyle öldürüldü. (M Ö36)

23- ArchelausPhilopatrisKtistes (M Ö36 -M S 17) İkinci Saltanat

Yine Antonius'un emriyle, bir müddet boş kalan Kappadokia tahtına, Pontus kralı MithridatesVI'nin ünlü kumandanı olup daha sonra Roma tarafına geçen Grek asıllı Archelaus'un torununun oğlu, Archelaus,“FilopatrisKtistes” ünvanı ile yeniden geçti.Yukarda bahsedildiği gibi Sisinas bu tarihten altı yıl önce de M Ö 41 yılında da kısa bir zaman Kappadokiakrallığı yapmıştı. Ancak siyaseten bağlı oluğu Roma'daki iktidar mücadeleleri Kappadokia'yı yakından etkiliyordu.

Julius Caesar döneminde Roma imparatorluğu toprakları üzerinde 14 eyalet bulunmakta idi. Julius Caesar'ınM Ö 44 yılında öldürülmesinden sonra çıkan iç karışıklıklardan yararlanan Caesar'ın üvey oğlu ve varisi AugustusOktavianus, M Ö 31 yılında Actium deniz savaşında en büyük rakibi Antonius'u yenerek iktidarın sahibi oldu. Archelaus Roma'ya karşı yürüttüğü ustalıklı bir politika ile siyasî gücünü kaybeden veannesi Glaphira'nın sevgilisi olan Antonius tarafını bırakarak, bütün Roma'nın yeni hâkimi Octavianus tarafına geçti.Tek başına iktidarı ele alan CaesarOctavianus'un da sevgisini kazandı. Böylece Kappadokia, Roma'daki iktidar değişikliklerinden fazla etkilenmedi.

CaesarOctavianus'unM Ö 30 tarihinde Mısır'ı eyalet haline getirmesi ile

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

de, bu coğrafyada Roma'nın rakibi olacak başka bir devlet kalmamıştı.

M Ö 27'de senato tarafından Augustusünvanı verilen Octavianus, Roma'da imparatorluk dönemini başlattı ve imparatorluk içinde yeni idari düzenlemeler yaptı. Roma toprakları içinde yer alan ve içinde askerî legionlar olan yerleri doğrudan kendine bağladı. Askerî legion olmayan veRoma'ya sıkı sıkıya bağlı olan güvenilir birimlerin yönetimini senatoya bıraktı. Bu kararlarla “AsiaMinor” (Küçük Asya) diye adlandırılan Anadolu'daki Asia, Bithynia ve Pontus eyaletleri senato tarafından atanan valilerle yönetilmekte idi.

Galatiakrallığı ise Antoninus tarafından Amyntas'a verildi. Ancak sonraları Antoninus ve Octavianus arasındaki mücadele sırasında Amyntas'ınOctavianus tarafında yer almasından dolayı,M Ö 30 yılında Antonius tarafından Kleopatra'ya verilen Dağlık Klikia daAmyntas'a verildi. Amyntas ta aldığı bu yetki ve destekle Pisidia'nın doğusundaki geçimini yağmacılıkla sağlayan Homonadlar halkı üzerine yürümüş ve buraları ele geçirip liderlerini öldürmüştü. Ancak öldürülen liderin karısındaM Ö 25 tarihinde Amyntas'ı öldürdü.Bağımlı kralAmyntas'ın bu suikast ile öldürülmesi sonucu Galatia toprakları ve Klikia, Kappadokiakralı Archelaus'a bırakıldı. Böylece Kappadokiakrallığının toprakları oldukça genişlemiş oldu. Bu bölgenin dışında kalan yerler de aynı tarihte birleştirilerek AugustusOctavianus'a bağlandı. Bu bağlanılan bölgeye de Galatia Eyaleti (ProvinciaGalatia) adı verildi.

Arkheleos, KilikiaTrakheia ve MinorArmenia'da konumunu güçlendirdiği dönemde sahip olduğu topraklarını daha da çoğaltmak ve nüfuzunu Roma'nın doğu uçları boyunca genişletmek plânını hızla uygulamaya başladı.

M Ö 20 yılında Küçük Asya'ya gelen Augustus doğuda yaptığı toprak düzenlemesiyle Küçük Armeniastan'ın bir kısmını da KappadokiaKralı Archelaus'un topraklarına katmıştır. Kappadokiakrallığı; Pontus ve Kommagenevasalkrallıklarıyla birlikte Roma eyaletleriyle Fırat Nehri'nin güneydoğusundaki Partlar arasında tampon bölge olmuştur.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Archelaus dönemi yüzük taşında; Ortada: Argeus dağı, zirvesinde; Kutsal Altar çelengi, üstte; Zeus yıldızı, en yukarda ay ve yıldız olarak 'nın sembolü görülmektedir. Solbaşatanrıça Artemis ve Archelaus'un Pontuslu eşi Pythodosis, sağ tarafta; tanrıça Athena ve Archelaus yer almaktadır. (H.E.Kol.)

Horatius'un ifadesiyle¹⁵⁵ birçok kölesi olan kral Arkhelaos, Augustus'un izniyle Pontuskralı I. Polemon'un dul eşi Tralleisli Pythodoros'un kızı Pythodoris ile M Ö 8 yılında evlenmiştir. Strabon, Pythodoris ve onun Arkhelaos ile yaptığı evlilik ile ilgili olarak şunları söylemiştir; *Tibareni ve Khadaei, Kolkhis'e kadar ve Pharnakia ve Trapezos akıllı ve olaylara hâkim olan Pythodoris tarafından yönetilmektedir. O, Tralleisli Pythodoros'un kızıdır. Polemon'un eşi olmuş ve bir süre onunla birlikte yönetmiştir.... Kendisi Arkhelaos ile evlendi ve sonuna kadar onun yanında kaldı*¹⁵⁶. Siyasî evlilik sonucunda, Akdeniz'den Doğu Anadolu dağlarına ve Karadeniz (Pontus Eukseinos)'e kadar bir kara sahası Arkhelaos ve eşi Pythodoris'in egemenliği altına girmiştir. Böylece

¹⁵⁵Q. Horatius Flaccus, İambus'lar, Lirik Şiirler, Satıra'lar, Mektuplar, Çev. Türkan Uzel, Ankara 1994

¹⁵⁶ Strabon, A.G.E. s: 41

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Arkheleas, hemkrallığın politik, askeri ve ekonomik çıkarlarını korumuş ve hem de Augustus'un güvenini kazanmaya çalışmıştır. Böylelikle kral, Roma ile ilişkilerinde bir sıkıntı yaşamadan kendi politikasını bölgede devam ettirebilmiştir.

Bu sayede Kappadokia Krallığı eyalet yapılmayıp uzunca bir süre vasalkrallık olarak siyasî statüsünü devam ettirmiştir. Bu durumu ayrıca üç sebebe bağlamak gerekir; Bunlardan birincisi Roma'nın bu bölgeyi eyaleti gibi kabul edip, kendisi için bir tehdit oluşturmamasıdır. İkincisi sebep ise Roma'nın Kappadokiakrallığını ekonomik ve stratejik açıdan fazla önemli bulmamış olma ihtimalidir. Üçüncü ve en önemli sebep te, Romalılar burada adaleti uygulamak için her zaman yerinde bulunmayan ve beraberinde silahlı kuvvetler bulundurmamak zorunda olan Romalı valiler yerine, bölgenin krallar tarafından yönetilmesinin daha iyi olacağını düşünmeleridir. Ancak Roma Kappadokia'nın merkezi Mazaka'da devamlı olarak bir legionunu konuşlandırarak bölgedeki hâkimiyetini sağlıyordu.

M Ö 20 yılında Kappadokiakralı Archelaus yönetimine geçmiş bulunan Dağlık Klikia ve Galatiabölgeleri aradan onbeş yıl geçtikten sonra M Ö 6/5 tarihinde Roma'nın yeni bir düzenlemesi ile Dağlık Klikia Kappadokia'dan alınarak Galatia'ya bağlandı.

Bu idare biçimi Augustus Octavianus'un ölümüne kadar devam etmiş, Augustus'un M S 14 yılında ölmesiyle başa geçen Tiberius (M S 14-37) zamanında Küçük Asya'da yapılan en önemli icraatlardan birisi Kappadokia'nın Roma Eyaleti haline getirilmesi olmuştur. Bu kararın başlıca sebebi; Tiberius'un Rodos'ta bulunduğu sırada, Archelaus'un onu karşılamaya Rodos'a gitmemesine kinlenmesi ve M S 4. yılda doğu eyaletlerinde bulunan Augustus'un¹⁵⁷ torunu Gaius'a olan yakınlığı gösterilmiştir.

Ayrıca daha önce M Ö 20 yılında yine Roma'ya ihanetle suçlanan Archelaus'un savunmasını bizzat Tiberius yapmış ve mahkeme onu suçsuz bulmuştu. Böylece Archelaus'un dostluğunu kazandığını

¹⁵⁷Gaius Julius Caesar Octavianus, adını almış olan, M Ö 27 - MS 14 yılları arasında hüküm sürmüş Roma İmparatorluğu'nun ilk İmparatoru.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

zannetmişti. Archelaus'un bu desteği unutup Augustus'a yakın bir siyaset izlemesi Tiberius için hayal kırıklığı oldu. Bu hissî sebeplerin dışında esas sebep; Kappadokia'nın Hindistan'a giden ticaret yolu üzerinde bulunması, tarım ve hayvancılığa elverişli topraklara sahip olması ve maden bakımından zenginliği olmalıdır. Ayrıca Roma'yı Anadolu'da kalıcı bir askeri varlığa zorlayan başka bir önemli sebep te Kilikya kaynaklı korsanlardı. Bunlar, tüm Akdeniz ticareti ve deniz yolları için gizli bir tehlike oluşturuyordu. Romalıların, M Ö 102 tarihinden itibaren Kilikya Trakheia'daki (Dağlık Kilikya) korsan yataklarını ele geçirmeye çalıştığını biliyoruz. Hatta Roma'nın bu çabaları Pontus kralı VI. Mithridates Eupator'un (M Ö 120-63) sefere hazırlanmasına sebep oldu. Korsanların faaliyetlerinden çok onlar yüzünden burada her geçen gün büyüyen Roma varlığın O'nun en büyük endişesi haline gelmişti.

Roma'yı Parthia¹⁵⁸krallığını karşı korumak ve Armeniakrallığını denetim altında tutmak ta sebepler arasındadır.

Tiberius'un, bütün bunları düşünerek Archelaus'a karşı kin ve kırgınlık duyduğunu gören anası Liviye, Archelaus'a gönderdiği bir mektupla bizzat Roma'ya gelerek af dilerse belki İmparatorun kendisi hakkındaki düşüncelerini değiştireceğini ve bağışlanacağını söyler. Korkuya kapılan Archelaus, soluğu Roma'da alır. Tiberius'un huzuruna çıktığında gayet soğuk bir tarzda karşılanır. Yargılanmak üzere gönderildiği senato huzurunda korkudan şiddetli bir titremeye tutulur. Bir müddet sonra da Roma'da ölür (M S 17). Kayseri'nin kuzey yamaçlarındaki Erkilet kasabasında bulunan büyük tümülüsü onun sağlığında kendisine mezar olarak yaptırdığı ancak buraya gömülemediği tahmin edilebilir.

Kappadokia da eyalet olarak Roma'ya bağlanmış oraya Veranius vali tayin edilmiş, Doğu Lykonía ve Kilikia Thrakheia topraklarının idaresi de Archelaus'unoğlu'na bırakılmıştır. Kappadokia topraklarının gelirleri de Fiscus¹⁵⁹ imparatorluk hazinesine aktarılmıştır.

Kappadokia'nın ilk Roma valisi olan Quintus Veranius Atlı sınıfına mensub olan ve Germanicus'un yakın arkadaşı idi. Veranius'u bu göreve

¹⁵⁸Part Krallığı, İran'ın kuzeydoğusunda M Ö 247-M S 224 döneminde yer alan bir medeniyet.

¹⁵⁹Fiscus; İmparatorluk kontrolünde olan Roma imparatorluğu bünyesindeki hazinenin üç şubesinden biri

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Maius İmperium¹⁶⁰ yetkisine dayanarak Germanicus¹⁶¹ atamıştır. M S 17 yılında göreve başlamış ve M S 19 yılında görevi sona ermiştir.

Tiberius döneminde bölgedeki diğer uygulamalar da, Anadolu'da Pontus-Bithynia, Galatia, Kilikia eyaletleri ile Kappadokia, Kommagene ve Amanoskrallıklarına önce koruyucuları gibi bir politika uygulanmış fakat Tiberius'un iktidarının üçüncü yılında ilk olarak Kapadoki' akrallığı olmak üzere diğer iki krallığı da Roma'ya ilhak etmiştir. Kataonya Eyaletinin en önemli kült kenti olan **Komana Tapınak Prenslığı** ise M S 34-35 yıllarında Pontus Galaticus Bölgesine eklenmiş ve Magnopolitis Kenti de büyük olasılıkla Komana Pontika'ya dâhil edilmiştir.

Romalılar, bu şekilde Anadolu'da egemenliği ele geçirmiş olsalar da bu egemenliği sürdürebilmek için bölgenin geleneklerine, alışkanlıklarına ve süregelen siyasî ve idari yapısına saygı göstermeleri gerekiyordu.

Latince resmi dil oldu, fakat Antik Grekçe insanlar arasında anlaşma dili olmaya devam etti, yani Zeus adının, Jupiter olarak değiştirilmesine gerek duyulmadı.

Kappadokia'nın son kralı Pontuslu Archelaus, 53 yıl süren iktidarı sırasında Eusebeia'nın adını değiştirerek, gönülden bağlı olduğu Roma İmparatoru Avgustus'un ünvanına izafeten CAESAREA (KAYSERİ)¹⁶² koymuştu. Bu değişiklik krallık yılının 28'ine rastlar. Yani M Ö 8 yılı civarındır. Bazı müellifler ise şehrin isim değiştirme tarihinin M Ö 12-9 yılları arasında olduğunu kabul ederler. Caesarea isminin, Caesar'ın Farnekes savaşına¹⁶³ giderken buraya uğraması ve onun şerefine verildiği veya şehri tamir ettiren Claudius'un ünvanına izafeten verildiği iddiaları ise tutarlı görülmemektedir. Çünkü iki olay arasında 35 yıl civarında zaman farkı vardır.

Bu isim değişikliği, Kayseri'de basılmış olan bronz paralarda gözlenmektedir. Archelaus zamanında "Eusebeia" adını taşıyan en son

¹⁶⁰ Roma'da; bir kişinin devlet tarafından devletin çıkarları için gördüğü şeyleri yapabilecekleri güç.

¹⁶¹ Germanicus: Julius Caesar Claudianus

¹⁶² Kaisareia=Latince:Caesarea= sikkelerde: Kaisareias= Kayseri

¹⁶³ Julius Caesar ile VI. Mithridates'in oğlu Farnekes II arasında M Ö 2 Ağustos 47 tarihinde Zela'da (Tokat-Zile) yapılmış olan ve Caesar'ın galip gelmesi üzerine " Veni, Vidi, vici" (geldim, gördüm, yendim) yazarak Roma'ya gönderdiği savaş.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

sikke KE (25) tarihli olup, M Ö 12-11 senelerine rastlamaktadır. Caesarea adı ile basılmış bilinen en eski sikke de HK (28) tarihli olduğuna göre M Ö 9-8 senelerinde basılmış olmalıdır. Bu durumda şehrin Ancak sikkelerde bir müddet daha “ΕΥΣΕΒΕΙΣ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ” (EusebeiasKaisareias) şeklinde her iki isim de kullanılmıştır.

KralArchelaosKomana’da bulunmuş bir kitâbe üzerinde kurucu ve kurtarıcı olarak tanımlanmıştır. Yazıtta Komana’dan bahsedilmemesine rağmen Komana’nın onun devrinde bir Hellen şehrine dönüştürüldüğü düşünülmektedir.

Archelausistikrarlı bir ekonomik düzen kurdu. Atçılık, madencilik ve tarımı geliştirerek verimli gelir kaynaklarına kavuştu. Bu kaynaklarla kendi adını verdiğiArchelaisGarsaura (Aksaray) şehrini de inşa etti. Arkhelaos’un bu kenti daha eski bir yerleşim merkezinin kalıntıları üzerine kurduğu ya da küçük bir yerleşim birimini geliştirdiği sanılıyor. Ayrıca Silifke-Erdemli arasında Elaioussa isimli ilkçağ şehrini imar etti.

24- Archelaus’tan Sonra

Archelos’un Roma’da ölmesi üzerinePontuslu eşi kraliçe Pythodoris, Polemon’dan olan iki oğlu ve bir kızını alarak Pontus’a döndü. Oğullarından birisi devlet yönetiminde Polemon II adıyla kendisine yardım ederken diğeri de Büyük Armenia’nın kralı olarak atandı¹⁶⁴.

Archelaus’un oğluArchelaus II deRoma’nın izni ile Klikia’nın bir bölümünde ve Lykaonia’nın bir bölümünde bir zaman daha krallık yaptı ise de bu küçük krallığın tarihçesi pek karanlıktır. Ancak, Klikia’nın tamamının, M S 74 tarihinde Roma’nın Klikia ili haline getirildiği bilinmektedir.

Archelaus’un kızı Glaphyra ise önce M Ö 18 de Judaida (Filistin) kralı Herodes’in oğlu Aleksandros ile yaptı. Ancak kocası öldürülünce bu defa Mauretania (Libya) kralı II. Juba ile evlendi. Bir süre evli kaldıktan sonra kocasını terk ederek babasının evine yani Caesarea’ya döndü. Burada da Archelaus isimli bir yönetici ile evlendi. Fakat ilk kocası Aleksandros’u hiç unutamadı ve kısa bir zaman içinde de öldü¹⁶⁵.

¹⁶⁴ Strabon, A.G.E. s: 41

¹⁶⁵ Tekin Oğuz, A.G.E. s:212

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

G- KAPADOKIALILAR'IN GELENEK VE GÖRENEKLERİ

“Tarihin çoğu tahmin, geri kalanı da peşin hükümdür.”

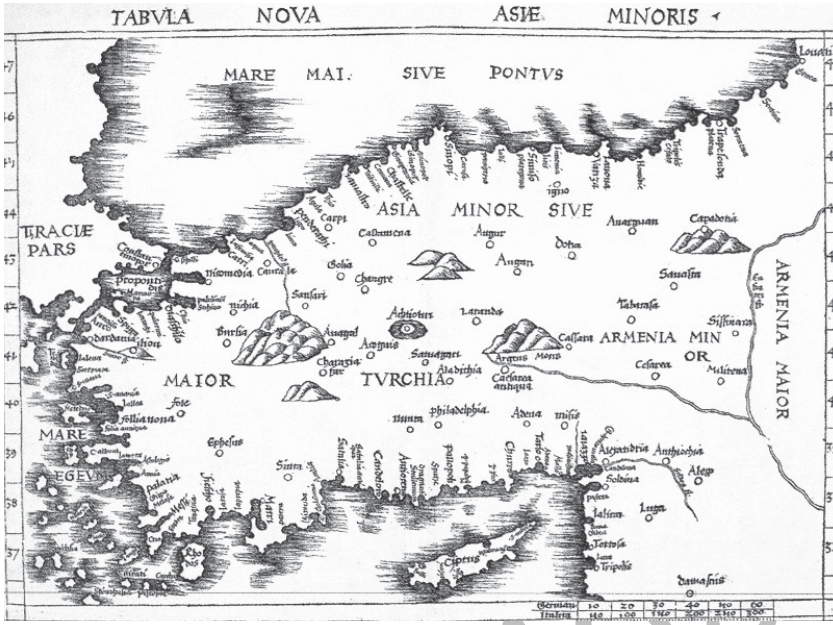
Will Durant

1- Kappadokia Krallığı'nda Kültür ve Ekonomi

Kappadokialılar dönemi konusunda en geniş bilgileri antik dönem yazarlarından Strabon vermektedir, O, “Geographica” ismini verdiği kitabında; Kataonia'nın Kappadokia'nın onda biri kadar olduğunu söyler ve Kappadokialıların eski bir kabile olarak kabul edildiğinden, Kataonia'lıları bunlardan ayırdıklarını belirtir. Kataonialılar ile Kappadokialıları kıyaslar ve hem dil, hem de adetler bakımından Kataonialılar'ın farklı olmadığını söyler¹⁶⁶. Paphlagonia boyunca uzanan Halys Irmağı (Kızıl Irmak) etrafındaki Kappadokia'nın her tarafında konuşulan dil içinde bol miktarda “Bagas, Biasas, Ainiates, Rhatotes, Zardokes, Tibius, Gasys, Oligasys ve Manes” gibi Paphlagonia'lılara ait adlar yer almaktadır. Bu adlar Bamonitis ve Pimolitis, Gazakene ve daha

¹⁶⁶ Strabon, *Geographica Antik Anadolu Coğrafyası*, s:2

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Batlamyus tarafından yapılan Anadolu haritası

birçok bölgede geçerlidir. Bu da bölgede Paphlagonia ile Kappadokia dillerinden her ikisinin de kullanıldığını gösterir¹⁶⁷. Ancak eski Kappadokia dili hakkında Strabon'un dışında yeni belgeler bulunmadıkça Kappadokialıların asıl kökleri hakkındaki bilgiler tamamlanamayacaktır.

Ancak antik kaynaklarda belirtilen şahıs isimleri ve genellikle şehir ve küçük yerleşim yerlerinin isimleri ile bölgedeki coğrafi unsurlara verdikleri isimlerden yola çıkarak kullandıkları dilin ana karakterinin Hint-Avrupa dil ailesine benzediği anlaşılmaktadır. Bu durum bize Anadolu'ya dışarıdan gelen istilâcılarının burada yaşayan yerli halka zaman içinde kültürleriyle birlikte dillerini de kabul ettirdiklerini göstermektedir.

Anadolu'da Hititler'den sonra en önemli ulusal topluluğun Hitit bölgelerinde Luwili olarak bilinen kavimin olduğu, Hitit İmparatorluğunun yıkılmasından sonra beş yüzyıl boyunca Kappadokia Halkı tarafından kullanılan Luwi dilinin varlığı tahmin edilmektedir¹⁶⁸.

¹⁶⁷Strabon, *a.g.e.* s:36

¹⁶⁸ Umar Bilge, *Türkiye'de Tarihsel Adlar*, İstanbul 1993, s: 92

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Dönemin Kappadokiakralları için olduğu kadar Armenia ve Pontus krallarının isimleri de Anadolu'da önce Pers kültürü sonra da Grek kültürünün hâkimiyetini yansıtmaktadır.

Hatta Makedonyalıların bölgeyi hâkimiyetlerine aldıkları dönemde devletin resmî dili şeklen Grekleşmiş ve bunun sonucu olarak da Kappadokiakrallığı zamanında Grek lisanı resmî lisan olarak devam edegelmiştir. Ancak Kappadokia halkının büyük kısmı eski geleneksel dillerini kullanmaya devam ettiklerinden “iki lisanlı” olarak tanınıyorlardı. Kappadokiakrallığına komşu diğer devletler ise; Kuzeyde, Pontus doğuda, Armenia, Güneyde, Klikia ve Kommogene, batıda, Lycanoia, Pyrgia ve Galatia idi. Bu komşularından siyasî ve kültürel olarak en fazla ilişkili olduğu krallık şüphesiz ki Pontus krallığı idi.

Kappadokia'da Bağımsız Krallık kurulunca ülke toprak bakımından Strategia (eyalet-federasyon) denilen onbir bölgeye ayrılmıştı. Bunlar: **1-Melitene Strategeiası**; Şehirleri: Dagusa, Siniscolonia, Kiaka, Leugaisa, Karmala, Semisos**2-Kataonia Strategeiası**;Kabassos, Tynna, Tirallis, Kybistra, Kastabala, Claudiopolis, Dalisandos, Koropissos, Podandos, KappadokiaKomanası, Tanadaris, Mopsukrene, Leandis, Arabissos, Siricis (ya da Sarikha), Badimon, Thebe**3-Kilikia Strategeiası**; Moustilla, Seiva, Kampae, Mazaka/Caesarea, Kuzistra, Sebagena, Arkhalla, Sobara, Ariaramneia, Saccasena, **4- TyanitisStrategeiası**; Tyana, Bazis, Drates, Bagadonia, Andavalis**5- GarsauriaStrategeiası**; Phreata, Arkhelais, Nanessos, DioCaesarea, Salambria, Tetrapurgia, Argustana, Chusa, Arianzus, Laviansene**6- KorneStrategeiası**;Metita, Klaudia, Barsalium, Kaparkelis, Zizoatra, Sabus, Aran, Varsapa, Evgoni**7-SargarauseneStratageiası**;Phiara, Sadagen, Gauraina, Sabalassos, Ariaratheia, Moraga, Armaksa, **8-Khamennesia Strategeiası**;Zama, Andraka, Gadiana, Quadata, Sarvena, Odogra, Parnassos, Mokissos**9-Saravene Strategeiası**,Iulipolis, Barzola, Serastere, Entelea, Lakriassos, Adattha, Basilika, Therma, Sibora, Korniaspa**10- MorimeneStrategeiası**; Zoropassos, Ochrai, Nysa, Arasaksa, Karnalis, Venasa, Ziela, Soanda, Ozizala, Matiane, Sasima, Limnae, Malakopiaea **11-AntiokhianaStrategeiası**

Strategia denilen bu bölgelerden en büyüğü, Mazaka'yı içerisine alan

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Argaios (Erciyes) yöresindeki KilikiaStrategiası'dır ve MazakaKappadokialılar tarafından "ana şehir " olarak kabul edilir.

Herbir eyalette halk, bir liderin emrinde küçük kasabalarda yaşıyorlardı. Bu yerleşim yerlerinde halkın yanında çok miktarda köle topluluğu da vardı.Eyalet merkezlerindeki feodal önderler, "tetrapurgia" denilen güçlü kalelerde oturuyorlardı. Bölgenin satraplık döneminde bütün bölgelerin başındaki satrap, bölgedeki bütün idarî ve askerî işlerin sorumluluğunu taşımakta idi. Krallık döneminde ise bu yetki ve sorumluluk tamamen krala ait olmaktaydı.

AriarathesIV'ten itibaren hem Ariarates ve hem de Ariobarzanes hanedanları, Kappadokia'yıSeleucid¹⁶⁹ ve Attalid¹⁷⁰ gibi batıdaki modellere benzetebilmek için Hellenize olmaya çalışmışlardır. Aile üyeleri Grek eğitimi almışlar ve Hellen kültürünün öncüleri arasına katılmışlardır. Bu bağlamda Ariarathes V, "Dionysiac"¹⁷¹ sanatçılara destek olmuş, AriobarzanesII'nin oğlu "AthenianEphebes"¹⁷²(Basileus; Eusebeios, Epiphanes) olarak Hellenik kraliyet payesini almıştır. Yeni yerleşim bölgelerine Eusebeia, Ariaramneia, Araratheia, Archelais (Garsauira) gibi Seleucid denemelerini taklit etmişlerdir. Keza sikkelerinde ilk dönemlerde İran tipleri örnek alınmakta iken, AriarathesIII'ten sonra artık Grek tipinde darp edilmeye başlanılmıştır. Kent meclisi organlarına Grek isimleri verilmiştir.

Kappadokia'nın önemli şehirleri Ariarathes V (163-130) zamanında yoğun şekilde Hellenize edilmiş olup yönetimlerine de "archidioiketes"ismi verilen görevliler getirilmiştir.

Kappadokia'da büyük şehirler yoktu. Birbirinden oldukça uzak; dağınık köyler ve kentlerden oluştuğu gibi Kappadokia pek de mamur değildi. Büyük kaleler; kentleri koruyan surlar inşa edilmemişti. Bu günkü eyalet

¹⁶⁹Seleucid: Makedonya İmparatorluğu parçalandıktan sonra Güney Anadolu, Suriye ve Irak'ta ortaya çıkan Hellenistik imparatorluk

¹⁷⁰Attalid: M Ö 241-133 yılları arasında yaşamış olanPergamonKrallığını kuran sülâle

¹⁷¹Dionysiac Sanatçısı: Şarap ve Bereket tanrısına tabi olarak sefaat ve boşvermişlik felsefesini benimsemiş olan bir sanat gurubu

¹⁷²AthenianEphebes: Atina'da oy kullanma hakkı olan bir sosyal statü

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

sistemine benzeyen ve valilerle yönetilen on stratejik bölgeden oluşan bir sistem uygulanırdı. Bunlar; Tauros'un yakınında bulunan Melitene (Azamoru ve Dastarkon isimli iki kalesi vardı), Kataonia (Kappadokia'nın güneyinde Amanos ve Antitouros dağları ile çevrili geniş bir yayla), Klikia (İçel, Adana ovaları ile Gülek boğazı çevreleri), Jupiter tapınaklı Tyanitis(Kemerhisar), Garsauritis (Güneyde Lykaonia sınırındaki bölge; Aksaray)ileLauiansene, Sargarausene (Herpa Kalesi civarı), Sarauene (Kızılıрмаğın doğusundaki bölge), Khamanene (Kilikya'da)veMorimene(Kilikya'da) idi¹⁷³. Daha sonra bu vilayetlere Kulupene (Kozan sınırında) ve Kamisene (Kızılıрмаğın kaynaklarındaki bölgeler) eklenmiştir. Kappadokiakrallığının merkezi ise, Apollon tapınaklı Mazaka (Argaios yanındaki Eusebeia) idi.Mazaka, etrafı ağaçlarla ve küçük köylerle kaplı, iyi gelişmiş bir merkezdi. Tamamı kraliyet ailesi ve asiller tarafından korunmakta idi. Buraya kral tarafından geliştirilmiş ve şehirde hissedilen su ihtiyacını karşılamak üzere "Ariarathus" adı verilen bir su projesi uygulanmıştı ¹⁷⁴.

Strabon, birinci yüzyılın başlarında Kappadokia bölgesini şöyle anlatmaktadır: *Yalnız iki valiliğin kentleri vardır. Klikia'yla, Syria'ya en kolay geçit veren ve en çok kullanılan Tauros'ların altındaki KlikiaKapıları'nda bulunan Tyanitis'teTyana kenti. Buna 'Tauros yakınında Eusebeia'da denir. Toprakları genellikle düz ve verimlidir. Tyana, iyi bir şekilde tahkim edilmiş bulunan Semiramis Tepeleri'nden birinde kurulmuştur. Buradan pek uzakta olmayan Kastabala ve Kybistra kasabaları dağa daha yakındır. Kastabala'da bulunan Perasia Artemis'inin tapınağında rahibelerin çıplak ayakla, hiç acı duymadan kızgın kor üzerinde yürüdükleri söylenir. Burada da bize bazı kimseler Orestes'leTauropolos'u tekrar tekrar anlattılar ve diğer taraftan geldiği için Perasia'lı dendiğini ısrarla söylediler. Kappadokia'daki on valilikten biri olan Tyana bulunur. (Ben bunların arasında sonradan kurulmuşolanKastabala ve Kybistra valiliklerini ve KlikiaTrakheia'daki çok verimli bir ada olan ve çoğu zamanını burada geçiren Archelaus tarafından önem verilerek iskân edilen*

¹⁷³ Strabon,Geographika, Antik Anadolu Coğrafyası, Kitap: XII-XIII-XIVArkoloji ve Sanat Yay.İst.2000 s. 3

¹⁷⁴EncyclpaediaIranica www.iranicaonline.org/articles/index/K

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Elaiussa'yı saymıyorum) Kabilenin metropolis'i olan Mazaka ise Klikia Eyaleti olarak adlandırılan yerdedi. Bu kente aynı zamanda "Eusebeia" ve ilâve olarak da "Argaios'un yanında" denir. Çünkü burası, tepesinde hiçbir zaman kar eksik olmayan dağların en yükseği, Argaios'un eteklerinde kurulmuştur ve buna turmananlar -ki, çok azdır- berrak havada hem Pontus hem de Issikos Denizi'nin görülebildiğini söylemektedirler. Genellikle Mazaka bir kentin kurulması için uygun bir yer değildir. Çünkü burada ne su vardır, ne de doğal bir şekilde tahkim edilmiştir. Valilerin ihmali yüzünden surları da yoktur. (bir ok atımlık mesafede bulunan ve yararlı tepelerin önünde yaşayan halk, surlara çok güvenerek yağmacılık yapmasınlar diye, belki de bilerek tahkimat yapılmamıştır.) Ayrıca bütün çevredeki toprak düz olduğu halde, çok kıraçtır ve çift sürmeye elverişli değildir, kumlu ve altı kayalıktır. Biraz daha ilerleyince, içinde ateş çukurları bulunan birçok stadion uzunluğundaki volkanik araziye gelinir. Ayrıca elverişli gibi gözüken bir şeyde aslında tehlikelidir. Çünkü bütün Kappadokia'da hiç kereste olmadığı halde, Argaios'un bütün çevresi ormanlarla kaplıdır ve böylece kolaylıkla kerestecilik yapılabilir; fakat ormanlık bölgenin hemen altında birçok yerlerde ateşler ve aynı zamanda yeraltında soğuk su vardır; fakat ateş ve su yüzeye çıkmaz. Bazı yerlerde de arazi bataklıktır ve geceleri buradan ateş çıkar. Ülkeyi tanıyanlar ağaçları işleyebilirler, çünkü onlar tehlikeye karşı dikkatlidir; fakat burası çoğu kesimler ve özellikle sığırlar için tehlikelidir, çünkü görünmeyen ateş çukurlarına düşebilirler.

Ayrıca, kentin önünde, ovada bir de ırmak vardır, ismi Melas'tır; kentten yaklaşık kırk stadion uzaklıktadır ve kaynakları kentin seviyesinden daha aşağıda bir yerde bulunur. Bu nedenle yerli halk bunu kullanamaz, çünkü yukarı doğru düzenli bir şekilde akmaz; fakat yayılarak bataklık ve göller meydana getirir ve yazın kentin etrafındaki havayı bozar, başka zamanlarda kolay olan taş çıkarma işini zorlaştırır; burada Mazaka'luların yapıları için bol miktarda çıkardıkları düz taşlar vardır. Fakat bu sal taşlarıyla örtüldükleri zaman kolay çıkartılamazlar.

Bu bataklıklar her yerde volkaniktir. Melas dar bir geçitte Euphrates'e bağlandığından, KralAriarathes buraya bir baraj yaparak, komşu ovayı denize benzer bir göl haline sokmuş ve bazı adaların -Kyklad'lar gibi- dışdünyayla ilgisini keserek, burada çocukça zevklerle vakit geçirmiştir. Fakat birden baraj çökmüş, sular tekrar yayılmış ve bu şekilde dolan EuphratesKappadokia

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

toprağının birçoğunu silip süpürmüş, birçok iskânı ve etki araziyi bozmuş, ayrıca Phrygia'yı ellerinde tutan Galatia'luların ülkelerine de oldukça zarar vermiştir. Bu olay hakkındaki kararı Romalıları bırakan yerli halk, zarara karşılık kraldan üç yüz talanton'luk bir cereme almışlardır. Herpa'da aynı şey olmuştur; kral orada da Karmalas Irmağı'nın bir koluna baraj yapmış ve ağzın açılmasıyla su, Mallos civarında Klikia'da çeşitli bölgeleri harap etmiş, o da zarar görenlere tazminat vermiştir.

Her ne kadar Mazaka'luların bölgesi birçok bakımdan yaşamaya elverişli değilse de, kralların burayı tercih ettikleri görülüyor, çünkü ülkedeki bütün yerlerin içinde, yapılar için gerekli kereste ve taş bulunan, merkeze en yakın yer burasıdır. Bunlar sığır yetiştirdiklerinden hayvan yemine de çok miktarda gereksinimleri vardı. Kent onlar için bir kamptı ve genellikle hem kendilerinin, hem de tutsaklarının güvenliğini, bazıları krala bazıları da dostlarına ait olan çok sayıda müstahkem mevkiyi savunmalarıyla sağlıyorlardı. Mazaka, Pontus'un yaklaşık sekiz yüz stadion güneyindedir. Euphrates'e olan uzaklığı bunun iki katından biraz azdır. Buraya, Klikia Kapıları'ndan ve Kyros'un kampından, Tyana'dan geçerek gitmek için altı günlük bir yolculuk gerekmektedir. Tyana yolculuğunun ortasında ve Kybistra'dan üç yüz stadion uzaklıktadır. Mazaka'lular Kharondas'ın kanunlarını kullanırlar, ayrıca bir nomodon seçerler ve bu kişi Romalıların kanun bilginleri gibi kanunları yorumlar. Fakat Armenia Kralı Tigranes Kappadokia'yı aldığı zaman halkı kötü duruma soktu, çünkü her birini Mesopotamia'ya göç etmeye zorladı ve bunların çoğuyla Tigranokerta kentini kurdu; fakat Tigranokerta'nın zaptından sonra, gelebilenler geri geldiler.

Ülkenin büyüklüğü şöyledir: Genişliği Pontus'tan Tauros'a kadar yaklaşık bin sekiz yüz stadion, uzunluğu Lykaonia ve Phrygia'dan doğuda Euphrates'e ve Armenia'ya kadar yaklaşık üç bin stadion'dur. Burası sadece meyve bakımından değil; fakat özellikle tahıl ve her çeşit davar bakımından da mükemmel bir ülkedir. Pontus'a nazaran daha güneyde olduğu halde ondan daha soğuktur.

Bagadania hem düz hem de hepsine oranla daha güneyde olduğu halde, (zira Tauros'ların dibinde bulunur) burada da hemen hemen hiç meyve ağacı yetişmez. Ülkenin geri kalan kısmının çoğunda ve özellikle Garsauira, Lykaonia ve Morimene civarında çok sayıda eşek otlar. Kappadokia'da ayrıca "Sinope'li" olarak adlandırılan aşı boyası yapılı; Iberia'lular bununla rekabet ettikleri

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

halde, bunlarınki dünyadakilerin en iyisidir. ‘‘Sinope’li’’ olarak adlandırılmasının nedeni, Ephesos’luların ticareti Kappadokia halkına ulaşıncaya kadar buralı tüccarların onu Sinope’densevketmeyi  det edinmelerindedir. Archelaus’un madencileri tarafından, Galatia’lıların ülkesi civarında, kristal ve onyks plakaların bulunduğu söylenir. Ayrıca belirli bir yerde renk bakımından fildişine benzeyen beyaz bir taş bulunur ve bundan k c k bilek taşları  l s nde parçalar elde edilir ve bu parçalardan k c k ha erler için saplar yapılır. Başka bir yerde de çok sayıda saydam taş parçası bulunuyordu ve onlar bunu ihraç ediyorlardı. Pontus’la Kappadokia sınırı Tauros’lara paralel dağlık bir bölge olup burası, Khammanene’nin en batı ucundan başlar ve burada sarp çıkışlı tahkim edilmiş bir yer olan Dasmenda bulunur ve Lauiansene’nin en doğu ucuna kadar uzanır. Hem Khammanene hem de Lauiansene Kappadokia valilikleridir.

Diğer önemli yerleşimler ise, Bellona tapınağına sahip Comana(şar), Gauzura (Turhal), Melitan (Malatya), Ariarata (Pınarbaşı ?) ve Anisa idi. Bunların dışındaki diğer k c k yerleşim birimleri; Magalassus, Tortosa, Ciaca, Claudropolis, Lacotena, Armaxa, Sargarausene, Morandara, Diara, Metilla, Ustara, Arabisus, Ptandaris, Laranda, Saravenae, Macissus, Arca, Arane, Arasar, Soroba, Saccasena, Cyzistra, Andabalis, Podansus, Sasima, Naziansus, Garsaura, Nysha ve Archalla’dır. Bölgelerin yöneticisi konumundaki valilerin şatoları vardı. Bu şatolarda kralın hazineleri saklanırdı.¹⁷⁵

Zamanla Kappadokia mimarisi ilerleme sağlamıştır. Su kemerleri, barajlar, mahkeme salonları, köprüler, yollar ve yol kenarlarındaki sınır ve mesafe belirten taşlar, tapınaklar, sunaklar ve şatolar inşa edilmiş; ne var ki bunların pek azı günümüze kadar ulaşabilmiştir.

Özellikle Komana (şar) ve Tyana’da (Kemerhisar- Niğe) Kappadokia mimarisinin günümüze ulaşabilen örnekleri görülmektedir. Başta  ekirdek Kappadokia denilen bölgeler olmak üzere bütün   Anadolu bölgesinde çok miktarda mezar anıtı olan t m l se rastlanmaktadır. Ancak bu t m l slerden hiç Kappadokia parası çıkmaması Kappadokiakrallarının ve önemli valilerinin kaya mezarlara gömüldükleri

¹⁷⁵ Strabon, A.G.E. s. 8-9

 T m hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

kanaatini güçlendirmektedir. Yine diğer halk ta ölülerini ya dört tarafı kesme taşlarla sınırlandırılmış basit mezarlara ya da normal toprağa gömüyorlardı. Biraz varlıklı olanlar mezarlarının üzerine çakıl yığıntıları ile bir nevi küçük Tümülüsler yaptırıyorlardı. Yeniden dirilineceğine inanan Kappadokialılar, mezarlarına yüzükler paralar, bronz tabaklar, cam eşya ve şişeler ile bol miktarda Finike boncuğundan yapılmış takılar koyuyorlardı.

Halk genellikle doğuya has olan giyim tarzını benimsemişti. Erkekler; başlarında Persvaritiara denilen başlık, basit yakasız gömlek üzerine uzun bir kaftan, hançerin, paraların ve bazı eşyaların saklandığı kalın kuşak, şalvar ve ucu kıvrık papuç giyerlerdi.

İranvari Tiaralı bir büst

kadın yardımcısı

Kappadokialı bir hekim ve

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

IV. Ariarathes'ten sonra Hellenleşme ile birlikte sarayda ve asilzadelerde Hellen kıyafetleri olan ayaklarda bileklere kadar bağlı sandalet, şalvar yerine entariye benzeyen tunik, başlarına ise, tiara yerine asalet derecelerine göre maddesi değişen *diadem*denilen bir bant takmakta idiler.

Çalışkan ve oldukça barışsever insanlar olan Kappadokialılar tarımla ve hayvancılıkla uğraşırlardı. Krallık Kappadokiasının katırları oldukça ünlüydü. Suriye'de bunlara oldukça iyi para veriliyordu. Yine yün üretiminde de oldukça ilerlemişlerdi. Galatlardan sucuk yapmayı öğrenen Kappadokialılar; meyve ve sebze üretiminde, şarapçılıkta zamanının hatırı sayılır ülkelerinden biri olmuştur. Kappadokia ve daha sonra Kappadokia'dan ayrılan Pontus halkları Grek değildi. Yerel Anadolu halklarının birbirleriyle ve kısmen Perslilerle kaynaşması sonucu, Kappadokialılar ortaya çıkmıştı.

Antik tarihçiler (Heredot, Strabon ve Plinius Kappadokia halkının "Leukosyria" (Beyaz Suriyeliler) ismi ile anıldığını yazmaktadır¹⁷⁶. Beyaz Suriyeliler denmesinin sebebi olarak da Touros'un güneyindeki koyu tenli Suriyelilerden ayırt etmek için olup, bu toplumda sünnet âdetinin bulunması domuz eti yemenin yasaklanmış olması, dini törenleri ve ırza geçme gibi gelenekler gösterilmektedir.

Bir kısım yazarlar halkın Hint-Avrupa ırkına mensup olduğunu belirtirken diğer bir kısmı da Anadolu'nun yerli halkı olduğunu

¹⁷⁶ Baydur, s: 114, Strabon, A.G.E. s: 20

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

belirtmektedirler. Antik yazarların ekseriyetinin görüşüne göre de Kappadokialılar; Anadolu'daki diğer kavimlerin aksine, Suriye'den gelmiş olan, Sami bir kavim olup, Aramice konuşmaktadırlar. Bu özelliklerHalys'in (Kızılırmak) çizdiği yay içinde yaşayan bölge halkını diğer bölgelerdeki halklardan ayırmaktadır. Ancak M Ö VI. Yüzyıl ortalarından sonra Pers Ahamenişlerin bölgeye gelmesi ile toplum yapısı daha da karışmıştır.

Buradaki halkın ister Hint-Avrupa, Tabal Sami veya yerli ırktan olsun Anadolu'da bir mozaik oluşturdukları anlaşılmaktadır. Kralların isimleri Persçe'dir. Çünkü bunlar Kappadokia, Pers egemenliği altındayken buraya satrap olarak gönderilen Pers asilzadelerinin soyundan gelmektedirler.

Kappadokia'da köylerde oturan ve köle olarak çalışan bir sınıfın yanı sıra, çok erken çağlardan başlayarak büyük toprak sahibi olan soylular vardır. Bunlar genellikle rahip prenslerdir. Daha sonra ülke Pers hâkimiyetine girince İran'dan çok miktarda Pers soylusu Kappadokia'ya göç ederek büyük topraklara sahip olmuşlardır. Bu soylular zaman içinde Hellen kültürünü almışlar fakat ilkel halk, köy kültürünü sürdürmüştür. Bu bölgede yapılan kazılarda bulunan yanık tahıl taneleri, bunların bulunduğu küpler ve taş ambarlar, el değirmenleri ile o devire ait metinlerde rastlanan buğday, mısır ve benzeri ziraat kelimeleri yerli halkın ziraat yanında bağcılık ve bira yapımı ile de uğraştıklarını göstermektedir.

Kappadokia'lı çiftçiler, sınırlı tarlalardan fazla ürün elde etmek için Potasyum nitrat açısından gayet zengin olan güvercin gübresi kullanmışlardır. Ayrıca, Halk, yaşadıkları çevrede ekolojik dengeyi sağlayan güvercin ve diğer kuşların tüy ve etinden yararlandığı gibi ürüne zarar veren böceklerden güvercinler sayesinde kurtulmuştur. Güvercinlerin kusurlu olanları ve palazları yenilmek, tüyleri ise yatak yorgan yastık yapmak için kullanılmıştırDolayısıyla Kayseri'de Talas, Tavlusun, Derevenk, Gesi,Gürpınar, Kayabağ (Darsiyah), Efkere, Güzelköy (Nize), Mancusun, Ispıdın, Vekse, Ağırnas, Küçük Bürüngüz(Subaşı) Köyü ile Ağırnasgibi yerlerde, daha sonraki dönemlerde yüzlerce güvercinlik inşa edilmiştir. Kappadokia bölgesinde güvercinliklerin yoğun olarak Uçhisar civarındaki vadilerde, Göreme-Kılıçlar ve Güllüdere mevkilerinde, Ürgüp-Üzengi vadisinde, Ortahisar-

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Balkan Deresi Vadisinde, Nevşehir yakınlarındaki Çat vadisinde ve Soğanlı Vadisinde de bulunduğu bilinir¹⁷⁷. Madencilik ve dokumacılık ayrıca geçim kaynaklarıdır.

Kappadokialıların dili Grekçe değildi. Philostratos; Kappadokialıların Grekçeyi çok kötü konuştuklarından bahseder. V. Ariarathes'in tüm Hellenleşme çabalarına rağmen Grekçe Kappadokia'da kabul görmemiş, yerel dil ve lehçeler karşısında zayıf kalmıştır. Krallıkta yaşayan etnik gruplar kendi dil ve lehçelerini konuşturdular. Kappadokialıların kendilerine özgü bir alfabesi yoktu. Başlarda Aramî alfabesi kullanan Kappadokialılar daha sonra Grek alfabesi kullanmaya başladılar. Arşive ve yazılı metinlere pek önem vermeyen Kappadokialılarla ilgili bilgilere komşu devletlerin arşivlerinden ulaşabiliyoruz.

III. Ariarathes'in krallığını aldığı M. Ö 255 yılı Kappadokia takviminin başlangıcı sayılır. Kappadokia Takvimi, 30 günlük 12 ay ve 5- 6 günden ibaretti. Kappadokialılar Pers takvimini kullanıyorlardı. Bu takvimde ay isimleri: 1-Artania 2-Artaestin 3-Araiotata 4-Tirix 5-Martata 6-Xanthiri 7-Mithri 8-Apomenama 9-Artha 10-Tethusia 11-Osmania 12-Sondara olarak söyleniyordu.

Klâsik tarif olarak; İskenderin "Asya Kralı" ilan edilmesinden (M Ö 333). Son Hellenistik krallık olan Mısır'ın, Romalılar'ın eline geçmesine (M Ö 306) kadar geçen süreye "Hellenistik Dönem" denir. Bu da aşağı yukarı İskender zamanından, Augustus zamanına kadar geçen süreyi kapsar.

Kappadoki krallığında ise Hellenistik etkilerin Ariarathes IV ten itibaren (M Ö 220-163) halkın kabullenmemesine rağmen yavaş yavaş yaygınlaşmaya başladığı görülmektedir. Bilhassa tamamen Hellen kültürü ile yetişmiş bulunan Ariarathes V (M Ö 159-131) döneminde artık iyice benimsenmiş ve son kral Archelaos'a kadar devam etmiştir. Sikkelerde, yüzük taşlarında, küçük ve büyük objelerde, mimaride, heykeltraşlıkta, eğlence ve sosyal hayatta Hellen adet ve tarzları hâkim olmuştur.

Bu dönem, düşünce hayatında da önemli gelişmelere sahne oldu. Temel

¹⁷⁷ Karakaya Çorağan Nilay, Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 9/10 Fall 2014, p. 335-358,

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

olarak iki yeni felsefe ortaya çıktı. 1- Epikuros'un felsefe okulu olan Epikurosoçukul, 2- Zenon'un Stoik Okulu. Polis yıkılınca ortada kalan bireye davranışlarında rehberlik etmek üzere Epikurosoçu okul, polisten daha dar bir sosyal birim olan dostluk çevresini ve dostlar arasında eşitlikçi ilişkileri ve değerleri örgütlerken, Stoik okul; polisten daha geniş bir sosyal çevreyi, evrensel insanlık toplumunu, insanların evrensel eşitliği fikrini ileri sürmüştür. Stoacılar göre kaderci ve uyumlu bir hayat en iyi hayattı ve evren birbirine katı kurallar ile bağlıydı. Epikürçülere göre ise: mutluluk arzuları bastırmak ve kaderci bir anlayış sahip olmak değildi. Her şeyi yapmak insanın kendi elindeydi. Bunun için insan özgürleşmeliydi ve bunun engelleyen her şeyden insan kurtulmalı anlayışını benimsemişlerdi. Hellenistik Dönemde felsefe mekteplerinin hepsinde ortak olan şey insanların acılarına ve ihtiyaçlarına göre düşünüş ortaya koymak ve ahlak üzerinde önemle durmaktı.

Ancak, bu temel ilkelere rağmen Hellen kültürü ile birlikte greklerin birçok ahlâksızlıkları da Kappadokia'ya girmiş oldu.

2- Dinî İnanışları

Anatole; Güneşin Doğduğu Yer

Kappadokia halkı önceleri Hint-Avrupa ırkına mensub *Pelasgian* denilen ve Yunanistan veya Ege denizinde yaşayan antik kabilelerinden oluşurken daha sonra özellikle Syria'dan ve İran'dan gelerek ülkeyi işgâl eden kavimler ile karışarak kozmopolit bir halk haline gelmişlerdir. Bu durum dinî inanışlarına da yansımıştır. Zira inanışlarının eski ve Friglerinkine yakın yerli bir din olan ve Dünyanın en eski dinlerinden sayılan ana tanrıça **Ma**'yakültüne göre; *hayatın ışıktan meydana geldiği, dünyanın sonrasının olmadığı, yine ışığa dönüş yapılacağı yani bütün mevcudatın bir olduğu ve ölümlle birlikte o bire dönüş yapılacağı, Ana tanrıça Ma'nın hayatın kaynağı olduğu ve dönüşün yine ona olacağına inanılmaktadır.* Tanrıçanın dişi bir kişiliği olup, bir de eşi rolündeki **Adravardır**. Bu dişi ve erkek kişilikleri güneş ve ay temsil eder.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Bu din Anadolu'da ilk yerleşik hayata geçenlerle birlikte var olmuştur ve bin yıllarca varlığını sürdürmüştür. İlk çağlarda adına tapınaklar yapılan ana tanrıça daha sonra diğer dinlerin ortaya çıkması ve baskıcı kimliklerini dayatması neticesi bazan gizlenmiş ve bazan da yeni dinlerle sentezler oluşturmuştur.

Luvalar, Frigler, Sümerler, Truvalılar (Truva kenti **Adra**adına inşa edilen bir kentmiş), Kappadokialılar ve hatta Roma bile bu dinin etkisine kalmıştır. Perslerin Mecusiliğinin (ateşpereslik) karışımı bir din olduğu anlaşılmaktadır. Antik çağdan itibaren Kappadokia'yı işgal eden çok çeşitli ırk ve kavim, halkın inanç sistemlerini etkilemiştir. Nitekim halkta ağırlıklı olarak Hitit-Luvi, Ma inançlarının yanında ateş kültüründe Perslerin, dağ kültüründe Hititlerin, **Zeus** ve **Apollon**kültünde de Greklerin etkileri gözlenir.

Bölgenin dinî anlamda yaşadığı en büyük etkileşim, İ. Ö. 546 yılından itibaren bölgenin Pers hâkimiyetine girmesiyle birlikte bu imparatorluğun inanç sistemini Kappadokia'nın kolaylıkla kabul etmesidir. Bu dönemden itibaren yerli kült, Pers tanrıları ile tanışarak bütünleşir. Onların **Ahura Mazda**, **Mithra** gibi tanrıları da özellikle dağ tanrı Argaios ve Zeus ile bir tutulmaya başlar. Hellenistik ve Roma İmparatorluk dönemlerinde de Pers etkisinin devam ettiği açıkça görülür.

Perslerin aşk ve bereket tanrıçası **Anahita**, eski Doğu dinlerinin tamamına yakın bir bölümünde yer alan Büyük Tanrıça'nın almış olduğu şekillerinden biridir. Hellenlilerin büyük tanrıça **Kybele**ile aşk ve güzellik tanrıçası **Aphrodite** ile eş değerde tuttıkları Anahita'nın dinî ayinleri, büyük ışık tanrısı **Mithra**'nın dinsel törenleriyle birlikte yapılırdı. İnanışlarına göre; *Mithra, bir bakireden veya bir kaya, ağaç ya da yumurtadan çıkan bir tanrı olup, ışığın tanrısı ile karanlığın tanrısının aracısı idi. Bir boğa olan ilk doğan canlıyı kurban etmiş ve hayvanın kanından bütün canlı yaratıklar meydana gelmişti. İnsanlığın kurtuluşu da boğa kurban edilmesi ile mümkün olabilecekti. İnsanlığı kötülüğe karşı savunan Mithras, İlyas'ın ateşten arabasından pek farklı olmayan dört atlı bir güneş arabası ile göğe yükselmiş, "Yenilmez Güneş Tanrısı*

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Mithras” sıfatını alarak Güneş ile birleşmişti¹⁷⁸. Bu kült daha sonra M S 2 ve 3. Yüzyıllarda özellikle Roma askerleri arasında çok yaygınlaşacaktır.

Anahita tapınaklarının ilk fahişeleri, Ermenistan’da bulunan Anaitis tapınağı ile Korent’te bulunan Aphrodite tapınaklarında bulunan kölelerdi. Babilli kadınlar, yılda bir kez, Anahita’nın Militta Tapınağı’nda, bedenlerini erkeklere teslim etmekle yükümlüydüler. Hatta Küçük Asya’nın öteki halkları, kendi kızlarını, evlilik öncesinde gönülleriince yıllarca özgür bir aşk yaşamak amacıyla Anahitis Tapınağı’na gönderirlermiş. Bir dinî eylem olarak kabul edilen, bedenini para karşılığında başkalarına teslim etmek işi, Aşk Tanrıçası’nın tapınağında gerçekleştiriliyordu ve elde edilen para, önceleri tapınak hazinesine aktarılıyordu. Önceleri kadınların tamamı için zorunlu olan bu kendini başka erkeklere teslim etme işi, süreç içerisinde sadece rahibeler tarafından uygulanır olmaya başladı. Strabon, tanrıça Ma’nın Pontus’ta ve Kappadokia tapınak merkezlerindeki tapınak fahişeliği kültürüne kutsal alanda vücutlarını satarak para kazanan, kendini tanrıçaya adanmış fahişelik geleneğini anlatmaktadır¹⁷⁹. Bu şekilde tanrıça Ma’nın, aşkın ve cinselliğin tanrıçası olduğu da vurgulanmış olur.

Bulunan bazilitâbelere göre, tapınağa borçlanan bir kişi, borçları karşılığında öz kızını tapınağa getirerek tanrıça adına fahişelik yapması için bırakmakta hatta bu kurala uymayan kişiler ceza olarak tanrıça Ma’ya dokuz adet bakire genç kız ve dokuz adet te güzel genç erkek vermek zorundaydılar. Bu türlü yüksek fuhuş gelirleri ile çevre arazilerin işlenerek işletilmesinden elde edilen gelirler, Tapınak devletinin başlıca kaynakları olup, bu devleti cazip bir zenginliğe ulaştırıyordu.

Anahita; bol sulu ve berrakolan yeryüzündeki bütün ırmakların ve üretkenliklerin tamamının kaynağı, annelerin memelerinde bulunan sütlerin temizleyicisi, güç, parlaklık, duruluk ve arılığın simgesi, selvi

¹⁷⁸ Stephenson Paul, *Büyük Konstantin*, Çev. Gürkan Ergin, T. İş Bank. Yay. İst. 2016 s: 33-34

¹⁷⁹ Strabon, *Geographika*, Antik Anadolu Coğrafyası, Arkeoloji ve Sanat Yay. İstanbul 2000, XII. Kitap, böl:3, s: 47

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

boylu, olağan-üstü güzelliği bulunan, özgür ve başında yıldızlarla donatılmış altın taç, bedeninde altın elbiseler ve altından çok değerli gerdanlıklarla bezenmiş bir tanrıça şeklinde nitelenir.

Anahita, ateş, su, hava ve toprak olmak üzere dört temel anasır içindeki suyu koruyan ve ondan sorumlu olan meleğin adıdır. “*Suyu bol ve temiz nehir*”, “*gür ve duru su*” anlamlarını taşımaktadır. Zerdüşçülüğün kutsal kitabı Avestâ’da belirtildiği üzere bu su; cennet suları arasında yer almakta, dünyada bulunan bütün suların büyüklüğünde olup suladığı yedi ülkenin topraklarına can vermekte ve *Ferâhkert Denizi*’ne dökülmektedir.

Ahemenişler Hanedanı’ndan Pers Kralı II. Artakserkes’in; Sus’ta, günümüzdeki adı Hemedan olan Akbatana’da ve Babil’de birçok tapınak inşa ettirdiği Zerdüştilere göre de Anahitaveya eski İranlılar tarafından tapılan, güçlü **Tanrıça Anaitis**, akarsuların büyük tanrıçasıdır. Öyleki öteki başka bazı eski kavimlerin, sulardan sorumlu tanrıçaları, ya Anahita ile açıklanmışlar ya da Anahita ile öteki kavimlerin sulardan sorumlu tanrıçaları arasında bir benzerlik kurulmaya çalışılmıştır. Meselâ; Parthiya Seferi’ne çıkan Romalı askerler tarafından çalınan som altından yapılmış *Tanrıça Anaitis Xeraheykeli*, Anahita’nın bir benzeridir.

Hellenistik dönemde Kappadokia’da güçlü dinî ritüellerin yaşandığı ve varlığını bildiğimiz üç “tapınak devleti” bulunmakta idi. Bunlar 1-Anaitis, Omanuş ve Anadatus’a adanmış **Zela** 2-Men’e adanmış **Kabeira** 3-Ma’ya adanmış **Komana**’dır. Komana aynı zamanda rahipler tarafından yönetilen bir polis yani şehir merkezidir. Yönetici rahip, kral tarafından seçiliyor ve kraldan sonra en yetkili konuma sahip oluyordu. Komana tapınak Devleti’nde çevredeki birçok verimli toprak rahipler ve çalışanlar tarafından işleniyordu. Tapınağın bu ve diğer gelirleri; yılda iki kere düzenlenen dinî ayinlere gelmiş olan konukların çılgın şenliklerinde bıraktıkları büyük meblağlarla sağlanıyordu.

Komana’da bulunan kutsal merkez, tanrıça Ma’ya adanmıştır. Ma’nın kelime anlamı *anne* olmasına rağmen, özellikleri onu savaşıcı bir tanrıça olarak ön plâna çıkarır. Sıfatları arasında *aniketos* yani “yenilmez”, ve *nikephoros* yani “zafer getiren” bulunur ki Ma tanrıçası, Hellen Tanrıçası **Nike** ile aynı özellikleri taşımaktadır. Sikkeler

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

üzerindeki tasvirlerinde de bu özellikleriyle yer almıştır. Strabon **Ma'yı**Enyo ile Plutarkos ise **Semele** ve **Athena** ile bağdaştırır. Başka bir ifade ile Romalıların zafer tanrıçası ve **Reyna'nın** annesi ve **Ares'in** kızı olan **Enyo** veya **Bellona**, M Ö 1. yüzyılda, yine Anadolu'nun kent ve ana tanrıçası **Ma** ile eş tutulmuştur. Simgesi; miğfer, kılıç, mızrak ve meşaledir. Buradaki ana tanrıça tapınağı, yüzyıllardan beri kraliyet derecesinde saygı görmüştür ve Kappadokialılar ve Romalılar ana tanrıçayı savaş tanrıçası **Bellona** olarak adlandırıp, savaşlardan önce adaklar adayıp kurbanlar kesiyorlardı. Bellona, Mars'ın savaşçı kimliğinden dolayı Mars'la da bağdaştırılmış, bazen de Mars'ın eşi ya da kızı olarak da gösterilmiştir.

Roma generali Sulla, Anadolu'da tanrıça Bellona kültürünü benimseyerek ona şükranlarını sunmak için onun adına Roma'da bir tapınak yapılmasına nezaret etmişti. Bellona'nın onuruna dinî ayinleri uygulamaları için Anadolu'dan rahip ve rahibeler getirtti. Siyahlar giyinmiş bu kutsal kişiler, ayinlerde tanrıçanın ilhamı olarak elbiselerini parçalarlar, iki başlı baltalarla bedenlerinde derin yaralar açarlar ve kendi kanlarını etraftaki izleyicilerin üzerine sıçratır ve sürerlerdi. Komana tapınak devleti, Hellenistik dönemde sahip olduğu yarı özerk statüyü Roma döneminde de sürdürmüş olduğu düşünülebilir. Romalılar **Ma'yı****Bellona** ve daha sonra **Virtus** ile bağdaştırmış, özellikle de kültürün egzotik özelliklerini (trans hali, kehanet vb.) çekici bulmuşlardır.

Karadeniz Bölgesi'nin iç kesimlerinde, günümüz Tokat sınırları içerisinde, Hellenistik Dönem'de faaliyet gösteren iki adet tapınak devletinden daha büyük olanı, Pontus Komanası, Ana Tanrıça **Ma'yı** tapınak yapılmış, Kappadokia tipi bir mabetti. Komana Tapınak Devletleri aynı zamanda polis (şehir) statüsünde bulunmakta ve yıl boyunca çevreden gelen ziyaretçiler tarafından bir ticaret merkezi olarak da kullanılmakta idi. Pontus Krallığı çöktükten ve VI. Mitradates kaçtıktan sonra Komana Tapınak Devleti bir prenslik haline gelmiş ve buranın yönetimi Pompey tarafından M Ö 1. yüzyılın ortalarında Archelaus'a devredilmiştir. Archelaus, M Ö 47 yılında Caesar tarafından görevden alındıktan sonra oğlu bu göreve getirilmiştir. Kappadokia kökenli, Bitinyalı Lykomedes Archelaus'un oğlundan prensliği devralmış, Augustus tarafından göreve getirilen Medeus, Cleon, Dyteutus sırayla

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Komana'da görev yapmıştır. Dyteutus'un ölümü ile Komana Pontus Galaticus Bölgesine dâhil edilmiştir. Bu zamana kadar rahipler önemli ölçüde güçlerini yitirmiş ancak tapınak işlevine devam etmiştir. Tiberius döneminde (M S 582-602) kent imparatorluk alanına katılmıştır. Bölge Pontus Kralları Dönemi ile İmparator Tiberius idaresini kapsayan dönem arasında, bir süre de *agerpublicus* (devlet arazisi) statüsünde bulunmuştur.

Yerli ana tanrıça Ma, Kappadokiapanteonunda ilk sırayı alır. Bu bereket tanrıçasının bir görevi de ormanlardaki vahşi hayvanların sahibi olmasıdır. Bu sebeple avcılar ona dişi geyik kurban ederler ki bu kutsal sahne ilk dönem Kappadokia sikkelerine de yansımıştır.

Geyik figürini (H.E.Kol.)

Ma'nın en eski ve en değerli tapınağı güneyde bulunan Komana'da iken zamanla kuzeydeki Komana Pontika ön plâna çıkmıştır. Her iki Komana'da da büyük rahip, kral soyundan ve krallığın ikinci şahsiyeti sayılmakta şehirlerin çevresindeki kutsal topraklar da kendisine tabi bulunmaktadır¹⁸⁰.

Strabon'un bildirdiklerinden Pontus Bölgesi'ndeki Komana Tapınak Devleti ile Kappadokia Komanası'ndaki seremonilerin, eğlencelerin ve rahiplerin sosyal statüsünün birbiri ile aynı olduğu anlaşılmaktadır. Strabon, Pontus Komanası'ndaki bir takım kültürel geleneklerden bahseder. Yılda iki defa tanrıçanın kült heykeli tapınıktan dışarı

¹⁸⁰ Günaltay, Şemseddin, *Romalıların Zamanında Kappadokia*, Pont ve Artaksia Krallıkları, TTK, Ankara, 1987, s.459

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

çıkartılır. Tapınak başrahibi bu süre içerisinde kraldan sonra gelen toplumsal pozisyonunu uygulamak amacıyla yönetici tacı taşır. Seremoni ve kutlamaların Kappadokia Komana'sı ile aynı stilde icra edildiği özellikle vurgulanır. Tanrıçanın dışarı çıkartılma döneminde her bölgeden gelen kadın ve erkeklerin katıldığı oldukça aşırılıkların yaşandığı büyük bir şenlik yapılır. Strabon'un bahsettiği tapınak kuralları ve geleneklerinden belkide en önemlisi onun döneminde domuz eti tüketiminin hem kutsal alanda hem de Ma'nın bulunduğu şehirde yasak olmasıdır

Kappadokia'da bulunan Komana, süreç içerisinde önce Hierapolis, ardından da Sardis (Cataonia), Pontus'ta yer alan Komana da Pontica (HieroCaesarea) adlarıyla anılmaya başlandılar. Kappadokia Komana'sının günümüzdeki yeri Şar Köyü olup, Pontus'ta bulunan Komana'nın Zile (Zela) ile Niksar arasında yer alan Gümenek olduğu tahmin edilmektedir.

Uzun yüzyıllar boyunca Pers hâkimiyeti altında kalan Kappadokia halkının Perslerin dinî inanışlarından da etkilenmiş olmaları sosyolojik bir gerçektir. O halde Pers halkının konumuz olan antik dönemdeki dinî inanışları nasıldı? Bu sorunun cevabına maalesef çok kısıtlı kaynakta cevap bulabiliyoruz. O döneme ait bazı bilgileri Eski Hellen kaynaklarından öğrenmekteyiz. Oysa bu kaynaklar Pers dinî kültürünü kendi anlayışlarına göre yorumlayarak aktarıyorlardı. Meselâ Perslerin büyük tanrısı "Ahura Mazda'yı" bile Grek tanrısı "Zeus" adıyla anıyorlardı.

Ancak Kyrus'un kurduğu ve DariusI'in birçok kavmi egemenliği altına alarak genişlettiği Pers İmparatorluğu, kendi içindeki unsurların dinî inanışlarını etkilemekle beraber inanışlar arasında çok farklılıklar olduğu da bir gerçektir. Persler açısından da, devletin aşırı genişlemesi manevî ufkun genişlemesi sonucunu getirmiş Pers dininin temeli olan "Zerdüş" inancına birçok yeni ritüel katmıştır.

Devletin Mazdeizm denilen bu resmî din anlayışında, Ahura Mazda yeri göğü yaratan en büyük tanrı olarak görülüyordu. Bu inanışta tapınak kültürü olmamakla beraber büyük şehirlerin önemli yerlerinde ve özellikle de yüksek dağ başlarında kurdukları sunaklarda tanrılarına öküz, at ve diğer hayvanları kurban ettikleri anlaşılmaktadır. Nitekim Hz. İsa'dan sonraki ilk

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

yüzyılın başlarında Kayseri’de darp edilen son kral Archelaus’un sikkelerinde ve ondan sonraki yine burada basılan Roma eyalet sikkelerinde Argeios (Erciyes) önemli bir kült merkezi olarak yerini almış ve bu sikkelerin hemen hepsinde bir sunak ve ayin merkezi olduğu anlaşılan zirvesindeki mağara özellikle belirtilmiştir.

Mazdeizm’de baş tanrı Ahura Mazda krallık sanatkârları tarafından, insan şeklinde, Ahamanişkralları gibi giyinmiş, bol saçlı ve sakallı, başı taçlı ve sırtı kanatlı olarak tasvir ediliyordu. **Ahura Mazda**’dan başka genç tanrı **Mitra**, **Asyanik**, **Amasa**, **Spanta** ve tanrıça **Anahita**’nın adları da Bisitunkitâbelerinde geçmektedir.

Bunlardan Mitra¹⁸¹, Ahamanişler tarafından güneş, ışık ve zafer tanrısı olarak kutsanmaktaydı. Geniş yaylaların da tanrısı olan Mitra’nın on bin

181

MİTRA DİNİ/ KÜLTÜ: Zerdüş dini öncesi İran’ın güneş, adalet ve savaş tanrısı MİTRA (Mithra, Mithras) idi. MİTRA Kültü, M Ö 1400 yıllarına dayanır. Mitra tapınakları ‘mithraeum’, Mitra mağarada doğduğu için, yeraltındaki kayalıklarda bulunan mağaralarda olurdu. Mağaralarda mutlaka kuyu bulunurdu. MİTRA Kültü (Güneş Tanrısı) Hindistan’dan İran’a, oradan da batıya doğru yayıldı.

MİTRA Kültü, M Ö 330’larda Perslerin Makedonların Kralı Büyük İskender’e yenilmesiyle Yunanistan, Makedonya ve Roma’ya geçti. Çok tanrılı bir din anlayışından gelen Romalılar, tabiat kuvvetlerinin birer tanrı olduğuna, tabiatta ve hayatta olan her şeyin tanrısal iradeye bağlı olduğuna inanıyorlardı. Roma İmparatorluğu’nda puta tapıcılık (paganizm) resmî dindi. Tanrılar adına yapılmış özel tapınaklar vardı.

MİTRA Kültü’nün Yunanistan ve Makedonya üzerinden Batı’ya yayılmasıyla MİTRA, Roma’da Işık Tanrısı Helios ile ilişkilendirildi. M S 136’dan itibaren, MİTRA Kültü’ne, Roma dünyasının kabul edebileceği bir biçim kazandırıldı. M S II. yüzyıldan sonra Roma askerleri giderek daha fazla Mitra kültürünü benimsediler. Bu inanç o kadar popüler oldu ki, Romalılar haftanın bir gününü Mitra onuruna “SUNDAY” (Sun=güneş, day=gün) olarak adlandırdılar.

Mitra ayinleri zamanla Dionysos- Sabazius gizemlerinin yerini alırken, Mitra mağaraları eski tanrıların yer altı tapınaklarının yerine geçti.

Mitracılar, kurtarıcılarının göklerden yere indiğine, 12 yandaşı ile son yemeği paylaştığına, öldükten sonra yeniden canlandığına inanıyorlardı. Mitra rahipleri uzun giysi giyerler, çoban değneği taşıyorlardı. (Hıristiyan din adamları da daha sonraları aynı inanışları Hristiyanlığın ana ilkeleri haline getirdiler.)

Mitracılar, güneş tanrısının yükselişini anmak için, “Mizd” adı verilen üzeri “Mithra Haçı” kabartmalı, güneş biçiminde çörek yerlerdi. (Hıristiyanlar bu âdeti de benimsediler.) İmparatorluk döneminin sonlarına doğru “GÜNEŞ Kültü” gelişti, “Sol Invictus” (Fethedilememiş/ Mağlup edilemeyen Güneş) öne çıkmaya başladı.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

gözü, bin kulağı ve bin duyusu vardır. Mitra kültüründe tapınak olarak Mithraeum denilen doğal ya da mağara biçiminde oluşturulan tapınaklar kullanılmakta idi¹⁸². Buna örnek olarak Kayseri'nin Yahyalı ilçesinin eski adı Farasa olan Çamlıca köyünde bulunan ve birkaç basamakla inilen mağara gösterilmektedir. Adı geçen mağarada *Farasa Kitâbesi* olarak bilinen bazı yazılar bulunmuştur. Aramice ve Grekçe yazılan bu metin; “*Magaphernos'un oğlu Ariaramneia*¹⁸³ *kentinin strategosu (yöneticisi veya ordu lideri)Sagarios, Mitra için mazdaist ayin yaptı.*” olarak çevrilmiştir¹⁸⁴. Caesarea paralarının arka yüzlerindeki Argaios'un zirvesinde gösterilen ay ve yıldız motifleri ile kutsal mağaranın Mitra'yı mı temsil ettiği ya da Zeus veya Ahura Mazda'yı mı sembolize ettiğini tartışmak gerekir.

Anahita da Kalde astrolojisinden alınarak Pers tanrıları arasına girmiştir. Göklerin en yüce katında ikamet eden ve iyilikçi tanrı Ahura Mazda tarafından verilen emirle göklerden, bulutların üstünden yağmur, kar ve dolu gönderen Anahita'nın bulut, yağmur, kar ve dolu adlarındaki dört beyaz at tarafından çekilen bir arabası vardır. Her gölün, her ırmağın ve her denizin kıyısında yüz pencereden ve bin sütundan oluşan son derece güzel döşenmiş çok süslü bir evi bulunmaktadır.

Roma İmparatoru Aurelianus (270- 275), Sol Invictus(Fethedilmemiş/ Mağlup Edilemeyen Güneş) Kültü' nü Roma İmparatorluğu' nun resmî dini olarak kabul etti; Roma'da, Champ de Mars' da, güneşi sembolize etmek üzere büyük bir anıt yaptırdı.

Başlarına güneşi simgeleyen taç takan Roma İmparatorları, güneş tanrısının yeryüzündeki temsilcisi ve bedenleşmiş hali olarak kabul ediliyorlardı.

Mitrazizm ve Sol Invictus (Güneş Kültü) inancı hızla gerilerken, Hıristiyanlık/ Yeni Din, Roma İmparatorluğu'nun kurumsal çerçevesi içinde gelişecek yeni bir uygarlığın ideolojik ve kültürel temelini dönüştü. İmparator Teodosius I (379- 395), Hıristiyanlığı imparatorluğun resmî dini olarak kabul ettirdi.

Teodosius, ayrıca, Roma'daki Vesta Tapınağı'nda Roma'nın kuruluşundan beri rahibelerce yakılan kutsal ateşi söndürttü. Böylece, GÜNEŞ Kültü sona erdi. Ancak, bu kült, Hıristiyanlık içinde varlığını sürdürmeye devam etti.

¹⁸²Hakman Meral, *Kappadokia'da Zeus Kültü*, Doktora Tezi, Gazi Ün. Sosyal Bilimler Ens. Arkeoloji Ana Bl. Dalı Ank, 2012 s: 60-62

¹⁸³Ariaramneia, AriarathesII'ninoğluAriaramnes III tarafından kurulan bir kent

¹⁸⁴ Hakman, Adı Geçen Tez, s: 65-66

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Bilhassa bu son iki tanrının Pers dinine girmesi ile tek güçlü Ahura Mazda yerine yanında en az iki veya daha çok tanrılar grubuna inanılmaya başlanılmıştır.

Ahamenişkralları ülke içinde gençlerin yetiştirilmesinde üç temel kural uygulamakta idiler;

1. İyi ata binmek.
2. İyi ok atmak.
3. Asla yalan söylememek.

Bu prensiplerden bilhassa üçüncü maddedeki “Asla yalan söylememek” kuralı Zerdüşť dininin de ana prensibi idi. Nitekim DariusI’in mezarı üzerindeki uzun kitâbede şu ifadeler yer almaktadır:

“Adaleti sevdim, yalanı sevmedim. Arzu ve iradem; yetime ve dula karşı hiçbir surette adaletsizlik yapılmaması olmuştur. Yalancıyı şiddetle cezalandırdım. Fakat tarlasını süreni de mükâfatlandırdım.”

DariusI’in bu ifadeleri tanrı Ahura Mazda’nın krallardan istediği şeylerdi. Ahura Mazda ayrıca krallardan “İş’te, söz de, düşünce ve tasavvurda dürüst olmalarını, doğruluktan ayrılmamalarını, hayatlarını kutsallaştırmalarını, kibir etmemelerini ve vazifelerini hakkıyla yapmalarını” istemekteydi. Darius’tan daha sonraki yüzyıllarda kurulan Roma devletinde Roma imparatorlarının kendilerini tanrı ilan ederek kutsallaştırmaları ve Romalı olmayan halka karşı yaptıkları adaletsizlikler ve zulümleri ile tamamen entrika üzerine kurulan Roma yönetimin nasıl yalan ve ahlaksızlık üzerine kurulduğunu hatırlayarak Roma’dan yüzyıllar önce kurulmuş olan Perslerin bu prensipleri sayesinde nasıl çok geniş bir coğrafyaya yayıldıkları anlaşılmaktadır.

Pers halkı; gök olarak ifade edilen kâinatı yaratanın tanrı *Ahura Mazda* olduğunu kabul ediyordu. Bunun yanında ışık, ateş, su, toprak ve rüzgâra tapınıyorlardı. Bunlara ibadet olarak kurban kesiyorlardı. Anlaşıldığı kadarı ile Pers tanrıları genellikle doğal güçleri temsil ediyorlardı. Yukarda bahsedildiği üzere *Ahura Mazda* gökyüzü tanrısı idi. Buna karşılık *Ahriman* karanlığın, *Vayuh* hava ve rüzgârın, *Tishtrya* yağmurun tanrısı idi. *Rapithvin* isimli tanrı ise öğle sıcaklığı ile yaz aylarına hükmederdi.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Perslerde tapınak olmadığından kurbanlarını tanrıya yakın olduğuna inanılan yüksek dağ başlarında keserlerdi. Kurbanlarının makbul olması için rahibin huzuru şarttı. Rahip başı mersin yaprakları ile süslenmiş hayvanı dağ başında temiz bir yere götürür kralın ve bütün Perslerin mutluluğu için dua eder (Kendi şahsı için dua yasaktı.), ayini yöneten Maglar ellerinde “barsman” denilen kutsallar dallardan bir demet tutarak, dualar ve şarkılar okuyarak ibadete katılırlardı. Kültün kendisi de bir sunağın üzerinde temiz tutulmuş odunların cayır cayır yanması idi. Odunun safiyetini bozmamak için insan nefesinin bile değmemesi gerekiyordu. Bu sebepten ateşe yaklaşan rahiplerin ağızları “paitidama” denilen bir bezle örtülü oluyordu. Tören muhtemelen kurban kesilerek sona eriyordu¹⁸⁵.

Havyan parçaları kaynatılarak pişirilir ve çevrede bulunan otlar veya yonca üzerine serilirdi. O esnada Mag (Muğ) denilen rahip mukaddes dualar okurdu. Böylece tanrıları kurbandan haberdar etmiş olurdu. Bu törenden sonra kurban sahibi etleri evine götürür ve istediği gibi kullanırdı. Kurbanın ruhu tanrıya ait olduğundan ayrıca tanrıya et ayrılmazdı. Manyas gölü civarındaki Ergili köyünde bulunan bir kabartmada bu tören aynen resmedilmiştir.

Bu ayine bir örnek te Pontus kralı Mithridates’in Romalı Murena’ya karşı kazandığı büyük zaferi kutlamasıdır: Appianos, Mithridates’in ataları Kyros ve Dareios kadim geleneklerine göre icra ettiği bir töreni anlatmıştır: “Bunu çocukken Sinope’de, babasının yanında öğrenen Mithridates ve maiyetindekiler Büyük Evliya Dağı’na Savaşçı Zeus kutsal alanına tırmandılar. Arkeologlar yerel Anadolu ve İran etkili ateş tapımına hizmet etmiş bu önemli alanda birçok yazıt keşfetmiştir. Bu ve Kappadokia’daki birçok benzer kutsal alanda “ateş bekçileri” denen Zerdüş rahipler sunaktaki ebedî ateşin muhafızlığını yapıyorlardı. Başlarına uzun keçe sarıklar geçirmiş Mithridates’inmagusları, büyümlü sözler mırıldanarak ve barsomlarını (mersin ağacından asa) sallayarak

¹⁸⁵ Kurt Bittel, *Kappadokia’da Bulunan Bir Ateş Tapınağı*, Türk Arkeoloji Dergisi, Sayı: VI-2, Ankara, 1956, s: 38-41

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

ateşe, toprağa, rüzgâr ve suya beyaz hayvanlar kurban ettiler. Ardından kadim Pers âdetini izleyen baş magus Mithridates kütükleri tepeye bizzat sürükleyerek büyük bir odun yığını yaptı. Sunağın etrafına kütüklerden ve dallardan kazık ayakları yerleştirdi; sonra da rahipler için et ve ekmeğe ziyafeti hazırladı.

Kral gümüş yıldızlarla süslü erguvani bir başlık ve erguvani kraliyet kaftanının üzerine bembeyaz bir magus pelerini geçirmişti. Süt, bal, şarap ve zeytinyağından oluşan kutsal sıvı sunusu yapmak için odun yığını tepesine çıktı. Sunuların üzerine güzel kokulu günlük ve mür atan Mithridates, tanrılara kalpten bir dua etti. Duasını hiçbir kaynak kaydetmemiştir, fakat muhtemelen Ksenophon tarafından aktarılan Kyros'un duasına benziyordu. *“Ey kadim Zeus, Helios ve bütün tanrılar! Şanlı başarılarıma yardım ettiğiniz için bu sunuları şükranımın nişaneleri olarak kabul edin.”* Kral aşağı indikten sonra maguslar yüksek odun yığınının dibine diz çöktüler ve nefesleriyle kutsal alevleri kirletmemek için defne yapraklarıyla yelleyerek ateşi canlandırdılar¹⁸⁶.

Dinî merasimleri yöneten Maglar (Muğlar) daima başka bir Mag'ın soyundan gelir ve dinî gelenekleri iyi bilirlerdi. Ancak bu Mag (Muğ) ların zaman zaman siyasete müdahil olmaları Ahamanişleri rahatsız etmiş ve bu dini grubun yetkilerini kısıtlayarak siyasetten uzak tutmaya çalışmışlardır. Gomata (Gaumuta)¹⁸⁷ isyanı bu uygulamaya sebep olmuştur.

¹⁸⁶ Adrienne Mayor, *Mithridates*, İş Bank. Yay. Ankara, 2013, s.265

¹⁸⁷ Gomata: Pers imparatorluğunda Bir Mag olup, M Ö 522-521 yıllarında Darius'ın hükümdarlığının ilk yıllarında devlete isyan etmişse de kısa bir zamanda isyan bastırılmış ve Gomata öldürülmüştür. Pers tarihinin bu önemli olayı Darius tarafından Bisutun kayasına işlenmiştir.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

60 metre yükseklikteki kayanın yüzeyine işlenen 3x5,5 boyutlarındaki Bisutun Kabartması'nda "Dara, ayaktavesağabakarken resmedilmiş ve Perskiyafeti, kral ayakkabıları, bir pazubent ve taç

taşmaktadır. Sağ eli, yüzünün hizasına kadarkalkmış vaziyette, solayağıyla, yerde uzanmış yatan vetahtüzerinde hakiddia eden Medlibüyücü Gaumata'yı temsil eden bir figürün göğsüne basmaktadır. Gaumatada kollarını yana açmış vaziyette yalvarmaktadır.¹⁸⁸

Ölü gömme törenlerinde ise ceset dağ başlarına bırakılırdı. Cesetin etleri kurtlar kuşlar tarafından yenildikten sonra kalan iskeletlerin üzerleri sıvanarak topraktan izole edilir ve gömülürdü.

Mitra kültü, eski Ari'lerin Ahura-Mazda inançlarından kaynaklanarak yaklaşık olarak M.Ö. on beşinci yüzyılda eski İran'da ortaya çıkmıştır. Mitra'cılık Pers ordularının fetihleri ile yayıldı. Pers orduları Suriye, Kalde ve Küçük Asya'ya doğru genişledikçe Mitra'nın da ünü ve etki alanı da genişliyordu. Darius'un ölümünden sonra Hellen kültürünün rekabetine rağmen bu inanış halk içinde yaşamaya devam etti.

¹⁸⁸ Josef Wiesehöfer, *Antik Pers Tarihi*, s: 36

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

“Mıhr” Mitra’nın Farsça karşılığı olup “güneş” anlamından başka “dost ve arkadaş” anlamları da taşır. Bu pagan tanrıya hem güneş ve hem de sevgi tanrısı olarak tapılıyordu. Yani bir yandan Helios ile diğer taraftan da Apollon ve Hermes’e benziyordu. Ancak M Ö üçüncü yüzyıl başlarına gelindiğinde kültür ve dinî inanışlar bakımından Pers etkisindeki Kappadokia ve çevresindeki ülkelerde artık Mitra sevgi ve güneş tanrısı olmaktan çıkıp, gücün dostu, askerlerin yenilmez tanrısı haline gelmişti.

Mitra inanışından daha da önemli olarak Antik Çağ’da ateş kültü, Darius I zamanından itibaren bütün Kappadokia hatta Pontus ve Armenia halklarının tamamının benimsendiği bir temel inanıştı. Özellikle de Kappadokia’da Argeios (Erciyes) gibi volkanik dağlar ve çevreleri bu inanışın temel merkezleri konumundaydı.

Argaios’un ihtişamından dolayı ilk çağlardan beri tapınım görmüş ve İ. S. 4. yüzyıla kadar kült kimliğini muhafaza etmiştir. Argaios ile ilgili en erken arkeolojik veri, İ. Ö. 16. yüzyıl sonlarına tarihlenen ve Hattuşa’nın 2 km kuzeydoğusunda yer alan Yazılıkaya’da bulunur. Yazılıkaya Açık Hava Tapınağı’nın Büyük Galeri’sinde bulunan kabartmalarda, doğu ve batı duvarlarının birleştiği noktada hava tanrısı Teşup, dağ tanrıları Hazzi ve Namni tasvir edilmektedir. Bu dağ tanrılardan Namni’nin çoğunlukla Argaios olduğu kabul edilir. O dönemlerden itibaren, Kappadokia’nın başlıca yerli kültü olan Argaios’un Hurri dilindeki adı Namni’dir. Bir diğer görüş, bu dağ için Yunanca’da beyaz anlamına gelen Argós’un kullanılmasından dolayı Hititlerdeki adının Hargas olduğudur. Çünkü Yunanca beyaz- Argós kelimesi Hitit çivi yazısındaki beyaz, parlak anlamına gelen harki veya harkis ile benzeşmektedir. Böylece Hititlerdeki Hargas ile Argaios’un aynı dağ olduğu sonucuna varılır.

Argaios kelimesi ile ilgili İ. Ö. 8. yüzyıla tarihlendirilen epigrafik verilerde ise bu dağ, Harhara olarak geçer. Erciyes’e çıkan yol üstündeki Tekirderbent Köyü’nde bulunan yazıtta, Hitit hiyeroglifi ile “Tanrı Dağ Harhara” yazılıdır. Bunun dışında Kayseri’nin Melikgazi İlçesi’nin bir kasabası olan Hisarcık’ta bulunan iki kitâbe de Harhara ile ilgilidir. Hisarcık Köyü’nün yakınındaki Toptepesi’nde bulunan Luvice yazıtlardan ilki, Harhara Dağı’na yapılan bir sunudan; bazalt kaya yüzeyi üzerindeki diğer kitâbe, Harhara Dağı’na adanan ceylanlardan bahseder. Bu yazıtlar

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

ise İ. Ö. 8. yüzyıl sonuna tarihlendirilir.

Arkeolojik ve epigrafik veriler böylece, Erciyes'in Hurri dilinde Namni ile Hititlerde Hargas ismi ve İ. Ö. 8. yüzyılda Harhara adıyla dağ tanrı olarak tapınım gördüğünü ortaya koyar. Kültün verilerinin İ. S. 4. yüzyıla kadar uzandığı düşünüldüğünde Argaios'un, Anadolu'daki en erken ve uzun süreli dağ kültlerinden birini oluşturduğu açıkça görülür. Dağ tanrı olarak Argaios kültünün en önemli kanıtı ise Caesarea sikkeleridir. İlk defa Arkhelaus zamanı sikkelerinin arka yüzünde tasvir edilmeye başlanır. Erken örneklerde Argaios betimi tek başına, zirvesinde kartal ile ya da dört sütunlu tapınak ile beraber yer alır. Tiberius ve Claudius zamanına ait kısıtlı örnekler dışında Nero zamanına kadar Argaios betimli sikke bulunmaz. Nero döneminden sonra ise tek başına yapılan Argaios tasviri, Faustina, Lucilla, I. Maesa, I. Mamea dönemleri dışında tekrarlanır. Ancak Nero'dan sonra tüm dönemlerde Argaios, birçok farklı simge ile sikkeler üzerinde betimlenmiştir. Kartal motifi ise Arkhelaus, Commodus, MarcusAurelius, Severus Alexander ve III. Gordianus dönemi sikkelerinde görülür. Titus ve daha sonra Domitianus ile birlikte ilk defa görülen motif, Argaios zirvesindeki çelenktir. Çelenk, Hadrianus, AntoninusPius, LuciusVerus, SeptimusSeverus, Macrinus, Elagabalus, Severus Alexander, III. Gordianus dönemi sikkelerinde de görülür. Traianus dönemi Caesarea sikkelerinde İlk olarak, Argaios zirvesinde, zirvenin her iki yanında birer figür bulunur. Traianus zamanından itibaren sikkelerin arka yüzünde Argaios ile beraber altarın olduğu örnekler yapılır. Daha sonraki dönemlerde devam eden bu sikkelerde girland ve/veya kartal motifleri de vardır. Bu sikkeler Tranquillina dönemine (III. Gordianus) kadar devam eder. Hadrianus döneminde ise alışılmışın dışına çıkan motif, Argaios'un zirvesindeki tek veya üç yıldızdır. Hadrianus'tan sonra Faustina J., Lucilla, I. Paula, I. Maesa, I. Maamea ve Tranquillina (II. Gordianus) dönemleri dışında tek yıldız ya da üçlü yıldız grubu örnekleri sikkelerde yer alır. Argaios ile beraber tasvir edilen iki ya da dört sütunlu tapınak betimlerinin yer aldığı sikkeler ise ilk defa Roma İmparatorluk döneminden önceye, Arkhelaus'un krallığı zamanına aittir. Bazı dönemler dışında iki sütunlu tapınak örnekleri I. Mamea, dört sütunlu tapınak örnekleri ise I. Paula zamanına kadar sikkelerde yer alır.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

SeptimusSeverus döneminde Argaios zirvesinde (üçü sağda olmak üzere) dört figür vardır. Bu tasvirin bir başka örneği IuliaDomna ve Caracalla zamanındaki sikkelerde karşımıza çıkar. Argaios zirvesinde üç figürlü örnekler ise ilk olarak Elagabalus sikkelerinde bulunur. Bunlar, zirvede yan yana üç figür ya da, biri zirvede ikisi her iki yanda olmak üzere tasvir edilmişlerdir. IuliaMaesa döneminde ise aynı betimin tekrarlandığı görülür. Arkhelaus Dönemi'nden itibaren sikkeler üzerinde çok sayıda farklı simge ve betimler ile ortaya çıkan dağ tanrı Argaios, bölgenin sinkretik yapısının numizmatik kanıtını oluşturur. Epigrafik verilerin sınırlı oluşuna rağmen bu sikkeler üzerindeki doğulu, batılı ve yerli özellikler Kappadokia'daki kült çeşitliliğini ve inancın biçimlenişini göstermesi bakımında önemlidir. .Kappadokia'da Zeus Argaios Kültü Caesarea sikkelerinin de açıkça gösterdiği üzere Argaios bölgenin dağ tanrısı ve başlıca kultüdür. Bu inanca antik dönem yazarları da tanıklık etmiştir. İ. S. 2. yüzyıl yazarı Maximum Tyrius, “Bir dağ, Kappadokialılar için tanrı, yemin ve heykeldir (...)” diyerek Argaios’un çok yönlü tapınımına işaret eder. İ. S. 3. yüzyıl yazarı Solinus ise Kappadokia halkının tanrının Argaios’ta oturduğuna inandığını yazar. Sikkelerin verdiği bilgilerin yanısıra, her iki yazarın aktarımları, Argaios’un tek başına tapınımına değil, kendisi ile beraber bir başka tanrıya (ya da tanrılara) işaret etmektedir. Bu dağ kültürünün gösterdiği sinkretik yapı içerisinde baş tanrı Zeus da tartışmalı bir durum ile olsa da yerini almıştır¹⁸⁹.

¹⁸⁹ Hakman Meral, A.G.Tez, s:131-134

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Argeios zirvesinde kartal heykelleri (H.E.Kol.)

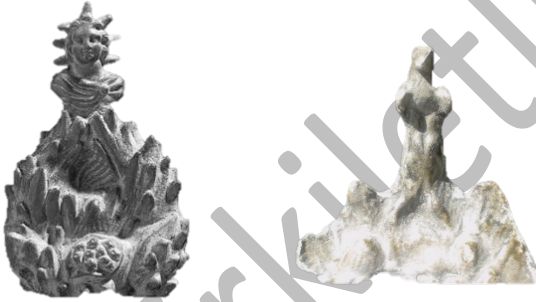

(M.Çayırdağ)

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Kappadokia bölgesinde Pers döneminden başlayarak ve Roma dönemini de içine alarak devam eden en önemli inanış muhakkak ki Argeios (Erciyes) kültürüdür. Solinus'un Kappadokia halkının *tanrının Argeios'ta oturduğunu* belirtmesi ve sikkeler üzerinde resmedilen Erciyes'in üzerinde tanrı Zeus'i temsil eden kartal, ay ve yıldız sembollerinin yer alması¹⁹⁰ bu bilginin en önemli kanıtlarıdır.

Erciyes çok uzak çevrelerden görülebildiği için adeta ülkenin en kutsal simgesi olmuştur. Bu dağı tanrı veya tanrıların mekânı olarak gördükleri için sikkelerinde veya dağın üzerinde başta Zeus olmak üzere çeşitli tanrıların heykellerini yaparak kutsiyetini göstermişlerdir.

Zirvesinde başından ışınlar saçan Zeus olan bir tartı ile yine zirvesinde kartal olarak tasvir edilmiş Zeus olan Erciyes Heykeli

Argaios'un kuzeyindeki ovanın devamlı olarak metangazı yanmalarına sahne olmasının yanında eski bir tanrı merkezi sayılan Argaios dağının bu bölgeyi İran ateş kültürüne açmış olması düşünülmektedir. Persler kurban kesme ayinlerini en yüksek tanrılık makamı olarak gördükleri Argaios dağının zirvesinde yapıyorlardı. Bütün semaya da zaten "Asvan" (Zeus) diyorlardı.

¹⁹⁰ Baydur s: 125-126

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

İran’da bu kültün Arilerden önce de kutsal sayılan eski dağlara yerleşmiş olduğu sanılır. Argaios dağının yazılı metinlerde tanrı merkezi olarak tarif edilmesi, sikke resimlerinde dağın çeşitli şekillerde yer alması, Hatta heykellerinin yapılması, bu dağın bölgenin en önemli dinî merkezi olduğunun delilidir. Ancak bu sikkeler, Kappadokiakralığının tamamen Hellenleştiği son kral Arechelaos’tan itibaren görülmektedir. Oy sa bu kültün varlığı yukarda açıklandığı gibi çok daha eskidir. Dağla bütünleşmiş olan tanrının zamanla Hellenistik tanrılara benzetilmiş olması da ayrıca mümkündür.

O dönemde adına **Ariadne**¹⁹¹denilen Erciyes dağının eteğine Orophernes’ten önce yapıldığı tahmin edilen iki veya dört sütunlu bir de Zeus Polioukhos Tapınağı bulunduğu bilinmektedir. Ayrıca Kappadokia paraları üzerinde özellikle IV Ariarathes’ten itibaren savaş ve barış Tanrısı Athena ve zafer tanrısı Nike bol miktarda kullanılmıştır.

Çevrede bulunan çok miktardaki tapınakta bir sunak üzerinde devamlı ateş yakılıyor, rahipler ağıtlar söylüyorlar, ellerinde kutsal bir çubuk demeti tutuyorlar ve ateşe insan soluğu değmemesi için ağzı kapatan tiara (başlık) diyorlardı. İbadete gelen insanlara sarhoş edici kutsal bir içki sunuyorlardı. Ateş tapınaklarına “pyraiteia” rahiplere de “pyraitoi” denilmekteydi. Bu tapınaklarda belli aralıklarla topuz ile öldürülen hayvanlar kurban ediliyordu¹⁹².

Anadolu ve Yakın Doğu’da bulunan; Kappadokia, Pontus, Armenia, Babil, Lydia ve bazı antik kültürlerde *Mylitta*, *Ma*, *Enyo*, *Anahit* ve *Bellona* isimli aşk tanrıçalarına adanmış zengin tapınaklar vardı. En ünlüleri Kappadokia ve Pontus Komanasında idi. Uçsuz bucaksız kutsal arazileri olan ve binlerce rahip, rahibe ve işçi barındıran bu tapınaklarda genç ve bekâr kadınların evlenmeden önce yabacılarla birlikte olmaları yaygın bir adetti. Kazandıkları gümüş sikkeleri tanrıçalara bağışlıyorlardı. Bu gelenek tapınaklara muazzam servetler kazandırıyordu¹⁹³.

¹⁹¹ Hakman Meral, A.G.Tez, s: 113 (Mitolojide Minos kralının kızının adı)

¹⁹² Baydur, 130

¹⁹³ Mayor, 101-102

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Kappadokialıların ateşperestliği doğrudan Asurlulardan mı aldıkları, yoksa devamlı ve uzun süreli olarak sıkı ilişki içinde buldukları Perslerden mi etkilendikleri bilinmemektedir. Ancak bilinen şey büyük ilahe (Thea) Anaitis'in ismi, Acemlerin Anahit'i olup, Armenialerin vasıtası ile bunlara geçtiği tahmin edilmektedir.

Kültür ve dinde Pers etkisi her konuda kendini hissettiriyordu. Kappadokialılar çok tanrılı bir dine sahipti. Ay tanrısı (Farnak), Ana Tanrı (Ma), Yer tanrısı, Güneş Tanrısı gibi bilinen ve bugün bilinmeyen pek çok tanrıya inanırlardı. Kappadokia Komanası ve Pontus Komanası (Gömenek) kutsal şehirlerdi. Ana Tanrı Ma Tapınağı Komana'daydı.

O dönemde ateş kültürünün yanında Roma'da görülen imparator kültü henüz Kappadokia'ya girmemişti. Hellen-Roma hâkimiyeti devrinde Kappadokialılar yabancı tanrıların isimlerini alarak kendi ilahlarına verirlerdi. Zoroaster (Zerdüş)¹⁹⁴ dinine inan Persler içinse ateş kutsaldı ve bu sebepten Hasan Dağı ve Erciyes gibi volkanlar onlar için kutsal yerlerdi. Halkın Hellenleşmesi ile ateşpereslik sona ermemiş yine dinî bir ritüel olarak devam edegelmiştir. Strabon kendi zamanlarında (İsa'dan sonra birinci asırda) Kappadokia'nın çeşitli bölgelerinde kurulan daha birçok ateş tapınakları bulunduğunu ve buralarda çok miktarda halkın ibadet ettiğini yazıyor.

Ayrıca Pers inancında çok önemli bir yere sahip olan ay, yıldız veya güneş motifleri ve özellikle Argaios zirvesinde gösterilen bu üç figür Kappadokia'da Roma hâkimiyeti döneminde bile devam edegelmiştir. Meselâ; Kappadokia bölgesinde Vanessa'da (Avanos) Hristiyanlık gayet yaygınlaştığı zaman bile Ahura Mazda ve Baalsamin'i temsilen dağ tepesinde Zeus'a tapınılıyordu¹⁹⁵

(Herodot'a göre:) "*Perslerin göreneklerine gelince, işte bildiklerim şunlardır:*

¹⁹⁴ Zoroaster / Zerdüş: M Ö 6. Yüzyılda yaşadığı zannedilen eski İran dininin peygamberidir. Zerdüş'e göre; gerçek dindarlık tapınma ile değil, tabiat ile kaynaşarak ve çalışarak oluşur. Kişinin ruhunu temizlemesi, yalvarıp yakarma ile değil inancını hayatında hissetmesi ve şuurlu bir şekilde benimsemesi ile mümkündür.

¹⁹⁵ Ramsay, W. M. *Church in the Roman Empire before A. D. 170*, London, 1894, s;142-457

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Tanrı heykeli, tapınak, sunak yapmak gibi şeyler bilmezler; hatta yapanlara deli derler, bu sanırım, onların tanrılara, Grekler gibi insan biçimi yakıştırmış olmamalarından ileri gelir. Sonradan Arphrodite'ye tapmayı da öğrendiler, bu da onlara Asur'lulardan ve Araplardan geçmiştir. Arphrodite'ye Asur'lular Mylitta, Araplar Alilat, Persler Mitra derler.

Dinleri Zeus'a kurban kesmeyi gerektirir; kurbanları dağ başlarında keserler ve Zeus dedikleri de tanrısal gök kubbedir. Güneşe, aya, toprağa, ateşe, suya ve rüzgâra da kurban adarlar. Başlangıçtan beri kurban kestikleri tanrılar bunlardır.

Kurban kesmek için sunak yoktur, ateş de yakmazlar. Kurbanın üzerine kutsal su saçmak, flüt, giyim kuşam, arpa tanesi gibi şeyleri bilmezler. Tanrılardan birine bir kurban kesmek isteyen kimse, kurbanı temiz bir yere götürür, başına, genellikle mersin dalından bir taç koyar, kurban hangi tanrı için kesiliyorsa, o tanrının adını anar. Kurban kesenin tanrısal yardımı yalnız kendisi için istemeye hakkı yoktur; bütün Persler için ve özellikle kral için dua eder; bütün Persler için dua ederken kendisi de bunun içindedir. Sonra kurbanı parçalar, etleri pişirtir, yere yumuşak otlar, özellikle yonca serer, etleri bu yaygının üzerine koyar. O, bunları koyunca, yanında ayakta duran bir Mag, tanruların soy zincirini anlatan dinsel bir hava okur, – bu dinsel hava, kendi anlattıklarına göre böyledir; din, bir Mag olmadan kurban kesmeyi yasak etmiştir. Kısa bir duruştan sonra kurbanı keser, etleri toplar ve otlar veya yonca üzerine yayar sonra da kurban sahibine verir.¹⁹⁶

¹⁹⁶ Herodot Tarihi, Türkiye İş Bankası Kültür Yay. 559, İstanbul, Ocak, 2002, s: 61-64

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

3- Kappadokialılar'ın İnanışları Hellen Tanrıları

Kappadokialılar, Uzun asırlar Hitit, Med ve Pers hâkimiyeti altında yaşadıkları için bütün bu medeniyetlerin etkisi altında kalmaları gayet tabii idi. Özellikle etkisi altında kaldıkları Pers inanç ve kültürünün AriarathesIV'ünHellenleşme politikası ile kısmen değişime uğradığını her iki kültürün harman olduğunu anlamaktayız. Bu değişimin en önemli göstergesi de sikkeler olmuştur. Başşehir Mazaka'daHellenistik dönemde Zeus Polioukhos, ApollonPatroos ve Fortuna tapınaklarının varlığını ve bu yapıların şehrin tamamen Hristiyanlaştığı 4. Yüzyılda Hristiyanlar tarafından yıkıldığını bilmekteyiz. Zira Pagan Roma İmparatoru Iulianus bu sebepten şehrin ve varoşlarının kliselerine ait tüm para, mal ve mülke el konulmasını, bu kaynaktan elde edilecek yaklaşık yüzotuzbeş kilo altının hazineye katılmasını, ayrıca tüm din adamlarının askere alınarak valinin emrine verilmesini emrederek şehri ağır bir biçimde cezalandırmıştır¹⁹⁷. Yine dönemin sikkelerinde bu tapınakların resimlerine rastlamaktayız.

¹⁹⁷Hakman,s: 112

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Baş Tanrı ZEUS

Hellen inanışında Kronos ve Rhea'nın oğlu olan Zeus en büyük tanrıdır. Zeus (Jüpiter), Hellen panteonunda kendinden önceki baş tanrı olan babası Kronos'un krallığını elinden alarak Olimpos'ta altın tahtına oturur. Göğün hükümdarı, yağmur hükmetmesi ve korkunç şimşegi fırlatan bulut toplayıcısı güçleri ile tanrısallığı, gökyüzü ile bağlantılıdır. Zaten Zeus kelimesi *parlayan* anlamına gelir ve Grekçe Zeus ya da *diēus* gökyüzü anlamıyla gökyüzünün kendisini ifade eder. Zeus çok güçlü bir tanrı olsa da kaderi yönetmek onun elinde değildir. Kaderi üç Moir yönetmektedir. Yani, Lakhesis: İnsanların doğumdan önce kaderini belirler, Klotho: insanların kader ağlarını örer, Altropos: bu ağları yönlendirir.

Eskiçağ'da yoğun bir şekilde tapınım gören Zeus, antik yazarlar tarafından da adından en çok bahsedilendir. Bunun yanı sıra dönemin

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

sanatında, sikkelerinde ve kitâbelerinde yaygın olarak kullanılan bir motiftir.

Ölümlü ve ölümsüzlerin babası Zeus'un Hellen sanatında tipik bir ikonografisi vardır. Heykeller, rölyefler ya da çömlekler üzerinde tanrı çoğunlukla otururken ya da ayakta tasvir edilir. Dalgalı, gür saçlı ve sakallı tanrı güçlü yüz detaylarına sahiptir. Genellikle bir omuzundan itibaren kollarını saran giyisi belden aşağısını örter. Veyahut yalnızca belden aşağısı giyimlidir. Tanrının bu ikonografisinde sembolleri de onunla birlikte yer alır. Bunlar genel olarak, *yıldırım, şimşek, kartal ve krallık asasıdır. Bir de meşe ağacı yıldırımı en çok çeken ağaç olarak bilindiğinden Zeus'un sembolleri arasına girmiştir.* Zeus'un da kutsal hayvanı, hayvanların kralı kartaldır. Zeus'un yardımcısı ve ulağı kartal tanrıların kralının hâkimiyetini, gücünü ve kudretini gösterir ve tanrının birçok efsanesinde önemli rol oynar.

Grek mitolojisinin en önemli kaynaklarından biri olan Hesiodos'un "Theogonia"(tanrıların doğuşu) isimli eserinde¹⁹⁸;Tanrı, birçok defa *yıldırımları ile yeryüzünü titreten, bulutlarda gümbürdeyen*; aynı yazarın "İşler ve Günler" isimli eserinde ise; *bulutları devşiren Zeus* olarak anılır. Yıldırımı en çok çeken ağaç olarak bilinen meşe, Zeus kültüründe önemli bir yere sahiptir. Kapitöl'deki "*JuppiterFeretrius*" tapınağı kutsal bir meşe ağacının olduğu yerdedir. Zeus'un da kutsal hayvanı, hayvanların kralı kartaldır. Zeus'un yardımcısı ve ulağı kartal, tanrıların kralının hâkimiyetini, gücünü ve kudretini gösterir ve tanrının birçok efsanesinde önemli rol oynar. Tanrının doğum öyküsünü Hesiodos, Theogonia'da detaylı olarak anlatır. Buna göre;

Olimpos Dağındaki baş tanrı Kronos babasını sakatlayarak tahtı ele geçirmiş ve çok büyük zulümlerle diğer tanrıları yönetmektedir. Kendisini güvene almak için de karısı Rhea'nın doğurduğu çocukları yutmaktadır. Ana tanrıça RheaZeus'u doğurur fakat Zeus tarafından yutulan diğer çocuklarının akıbetinden korumak için Zeus'u kartala emanet eder. Zeus bir mağarada büyür. Gücü kuvveti yerine geldiğinde başta babası Kronos

¹⁹⁸Hesiodos, *Hesiodos Eseri ve Kaynakları*, Çev. Sabahattin Eyüboğlu, Azra Erhat, Ank. TTK Yayınları 1977 s:460-505

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

olmak üzere Phoebe vebabasının kardeşleri olan Titanları yıllar süren savaşlardan sonra devirerek Tartarus'a gönderir (Tartarus sonsuzluğa kadar giden bir yeraltı yeridir). Ancak Titanlardan olup ta Yerküreyi taşımak ile cezalandırılan Atlas gibi, Olymposluların yanına geçen Titan tanrıları da vardır. Prometheus'da bunlardan biridir.

Şimşeklerin efendisi Zeus, yeni kurduğu düzende üç erkek kardeşiyle dünyayı bölüşmüştür. Çekilen kuraya göre gökyüzü Zeus'a, denizler Poseidon'a, yeraltı da Hades'e düşer. Herkes görev dağılımından sonra Olympos'a çıkar ve dünyayı yönetmeye başlarlar.

Hades'in yeraltında, Poseidon'un denizin altında olmak üzere Olimpos dışında da sarayları vardır. Ayrıca Demeter ve Hestia örneklerinde olduğu gibi tanrılar isterlerse Olimpos'tan tamamıyla ayrılabilirler ya da Herkül gibi yeni tanrılar ya da Ganymedes gibi ölümlülerde Olimpos'a kabul edilebilir.

Olimpos tanrıları başlıca iki gruba ayrılır. Birinci kuşak denilen ilk doğanlar, Titan soyundan gelir. İkinci kuşak tabir edilen sonradan doğanlar satamamiyle baştanrı Zeus'un çocuklarıdır. Bu durumun iki istisnası vardır. Kimi kaynaklar, Afrodit'in, Titan Kronos'un babası Uranos'un denize düşen cinsel organından doğduğunu, titan soyundan geldiğini öne sürer. Diğeri de Hephaistos'tur; bazılarına göre de tanrıça Hera, Hephaistos'u tek başına doğurmuştur.

Fakat anne Titan Gaia, kocası Kronos'u deviren Zeus'dan intikam almak için oğlu Prometheus'u Olympos dağındaki hayat ateşini çalmak için oraya gönderir ve çalmayı başarır. Gaia bu ateşle insanoğlunu yaratır Zeus'a düşman etmek için çok uğraşır ama insanlar Zeus'un tanrı olduğuna inanmıştır ve hep ona taparlar. Gaia'nın bu plânı da boşa gitmiştir.

Çok uzun zaman geçer Zeus'un iki çocuğu olur. Ares ve Athena adlı bu savaş tanrıları Olympos dağının yeni üyeleri olurlar. Athena Titanlar ile dost olur. Bunun öğrenen Hades, babası Zeus'a bunu söyler. Zeus ise Athena'ya bir daha yeryüzüne inmeme cezası verir. Athena ile Ares düşman olurlar. Ares'in ordusunu Athena yok eder. Ares'de karşılık Atina'yı yıkmak ister fakat Ares Atina'ya giremez. Ares Barbarlar ile

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Spartalılar'ın savaşını izler. Yenilen Sparta ordusundan geriye bir kişi kalır o da Sparta ordusunun komutanı Kratosdur. Kratos düşmanını yok etmesi karşılığında hayatını Ares'e satar. Ares'in eline fırsat geçer. Kratos'a kaos bıçaklarını verir bu bıçaklar üç metrelik bir zincire bağlıdır. Bu zincirler Kratos'un eline yapışır. Kratos artık bir tanrı gücüne kavuşmuştur. Ares, Kratos'dan kendi köyündeki herkesi öldürmesini ister ve Kratos herkesi öldürür ve geriye bir tek kızı ve karısı kalır. Ares Kratos'un iredesini alır ve karısını ve kızını öldürür. Kratos artık Ares'ten nefret etmektedir.

Zeus, mitolojide en çok çapkınlıkları ve evlilikleri ile ün yapmıştır. Çok sayıda ölümlü ve ölümsüz ile beraberliğine rağmen tanrının asıl eşi ve aynı zamanda kızkardeşi de olan Hera'dır. Onların evliliklerinden Hebe, Ares ve Eileithyia doğar. Zeus'un tanrısal birleşmeleri Metis, Themis, Eurynome, Demeter, Mnemosyne ve Leto ile olmuştur. Buna göre Metis ile birleşmesinden Athena; Themis'ten Horalar ve Moiralar; Eurynome'den Kharitler, Mnemosyne'den Musalar; Leto'dan Apollon ve Artemis; Demeter'den Persephone doğar.

Zeus'un tanrıçalara göre ölümlü kadınlar ile birleşmesi ise daha çoktur. Bunlar arasında en çok bilinenler şöyledir: Dionysos'un annesi Semele, Herakles'in annesi Alkmene, Perseus'un annesi Danae, Helene ve Dioskurlar'ın annesi Leda ile Hermes'in annesi Maia'dır. Durmadan âşık olan ve kadınların peşinden koşan Zeus, bunu Hera'dan saklamak için de bütün ustalığını kullanır, yalanlar uydurur. Son derece kıskançtır. Zeus'un bir özelliği de kılıktan kılığa girebilmesidir. Örneğin kuğu kılığına girmiştir, yağmura dönüşebilir. Zeus'un Hera'dan ve kaçamaklarından olan pek çok çocuğu vardır.

Tanrının en ünlü çapkınlık hikâyesi Ganymede'nin kaçırılmasıdır. Ölümlü erkeklerin en güzeli olarak kabul edilen Ganymede'yi kaçırarak Zeus onu kendisine saki yapar. Tanrıdan kaçmak için bir kaz kılığına giren Leda'yla Zeus, bir kuğu kılığında birleşir. Tanrının şekil değiştirerek birleştiği bir başka mitos, Europe ile gerçekleşir. Zeus bu defa bir boğa kılığına girerek Europe'yi kaçırmıştır.

Zeus savaşçı, cezalandırıcı ya da çapkın kimliklerle birçok efsanede rol oynar. Tanrının cezalandırıcı özelliği ile ilgili en ünlü efsanesi

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Prometheus'tur. *Kilden ilk insanı yaratan Prometheus'unHephaistos'tan ateşi çalması üzerine Zeus onu zincire vurur ve ona bir kartal musallat eder. Kartal hergünPrometheus'un ölümsüz karaciğerini yer. Prometheus'u bu durumdan kartalı öldürerek Herakles kurtarır. Zincirlerinden kurtulan Prometheus, bu defa Zeus'u aldatmak için bir düzen kurar. Bir öküzü kestikten sonra yarısı yağlı etler ve bağırsaklar, diğeri deri altına saklanmış kemikler olarak ikiye ayırır. Zeus'tan dilediğini almasını ister. Tanrı, kemiklerin olduğu kısmı seçer. Ancak Prometheus'un yaptığı bu oyunu farkederek çok öfkelenir. Bu kurnazlığının intikamını ise Zeus, ilk ölümlü kadın Pandora'yu yaratarak alır.*

Tanrının savaşçı kimliğini belirten efsaneye göre; *ilk tanrılar kuşağındaki Titanlar ile Kronosoğulları arasında yapılan savaştır. Uzun yıllar süren bu savaşı Zeus'un liderliğinde Olymposlular kazanır ve Titanlar yer altı dünyasının karanlığına kapatılır. Zeus'un Titanları kovması üzerine toprak ana Gaia, onu yenmesi için Typhon'u doğurur. Ancak Zeus olanca öfkesiyle yeri göğü inletir ve Typhon'uTartaros'a atar. Titanların yenilgisinden sonra yapılan bir diğer mücadele de Giaganthomachia'dır.*

En güzel kabartmalarının Bergama Zeus Sunağı'nda olan devlerin savaşı Giganthomachia, Zeus önderliğinde Herakles ve Olymposlu tanrıların Gigantlar ile yaptığı savaştır. İlyada destanında da farklı birçok özelliği ile görülen Zeus, Troya Savaşı'nı da *İda Dağı'ndan* yönetir. Zeus'un öfkesinin başlıca örneği ise Hephaistos'un Olympos'tan atılmasıdır. Zeus ile Hera arasındaki tartışmada annesini savunan Hephaistos'a kızan tanrı, ateşin tanrısını Olympos'tan aşağı atar. Tüm gün boyunca düşen Hephaistos, akşam olduğunda Lemnos'ta yere çakılır. Bundan sonra Olympos'un topal tanrısı olarak da bilinir.

Zeus inancı, Kappadokia bölgesinde Hititler Dönemi'nden beri varlığı bilinen “dağ tanrı Argaios kültü” ile Arkhelous zamanından itibaren kendini göstermeye başlamıştır. Sikkeler, yüzük taşları, bronz ve mermer dağ heykelleri ile bu dağ tanrı inancı, bölgeye hâkim olmuştur. Argaios, ayrıca Tyche, Apollon gibi tanrılara da ev sahipliği yapar.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Bölgenin başkenti Caesarea merkezli olarak belirlenen **Zeus- Argaios** kültü, bölge halkının en önemli dinî inanışıdır. Zeus'un bölgedeki tahtının Argaios olduğu anlaşılmaktadır. Zeus- Argaios şeklinde belirlenen bu kült, Arkhelaus Dönemi'nden itibaren sikkeler üzerinde kendini gösterir ve yerli kült ile birleşen bu sinkretik yapı İ. S. 3. yüzyıla kadar yani III. Gordianus dönemine kadar ki Roma hâkimiyeti dönemlerinde aralıklarla arkeolojik ve numizmatik verilerde ortaya çıkar. Argaios'la ilgili olarak çok çeşitli Zeus-Argaios inançlarına rastlanır. Bunun en önemli sebebi, tarihinin başlangıcından itibaren bölgenin sosyal ve ticarî merkezi olan Kayseri'nin aynı zamanda dinin de merkezi konumunda olmasıdır.

Çeşitli Zeus sıfatlarından biri olan, Zeus Sabazioskültü ile ilgili en somut örnek; Kappadokia Bölgesi'nde Zeus Sabazios şeklinde tapınım gören Zeus'a ait olduğu anlaşılan bronz bir **Sabaziak**dir. Bir sığınmacı tarafından Atina'ya getirilen bu el şimdi Neuchatel koleksiyonunda bulunmaktadır. Önemli bir kanıt olan bu sağ el, Sabaziak hareketi gösterir: başparmak, orta parmak ve işaret parmağı uzatılmış ve diğer iki parmak avuca doğru kapatılmıştır. Havadaki parmaklarda bir çam kozalağı vardır. Bilek, kafası başparmağın başlangıcında görülebilen bir yılanla sarılmıştır. Bu el ile Atina'da bulunan İ. S. 1. yüzyıla tarihlendirilen bir örnek çok benzemektedir. Ancak Atina'daki elde çam kozalağı olmasa da elin duruşundan dolayı orjinalinde bir çam kozalağı olması muhtemeldir¹⁹⁹. Nitekim Kappadokia Kralı Ariarathes IV ün kızı olan ve önce Eumenes'le sonra da Attalus II ile siyasî evlilik yapan kraliçe Stratonike'nin Zeus Sabazios'u Bergama'ya getirdiği Attalus kitâbesinde belirtilmektedir²⁰⁰.

¹⁹⁹ Hakman M, s: 92

²⁰⁰ Hakman M, s: 93

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Ayrıca Zeus Soteros (kötülüklerden kurtarıcı), Zeus Epikarprios (toprak ürünlerinin koruyucusu), Zeus Stratios- Dolikhenus (Askerleri koruyucu), Zeus Horkios (yeminleri kabul edici) Zeus GordiosEpekoos, Zeus Polioukhos, Zeus Ammon, Zeus Ahura Mazda, Zeus Mithra ve Zeus Argaios gibi farklı tanrı çeşitliliği, arkeolojik ve numizmatik belgelerle ile karşımıza çıkar. Tanrının bu ünvanları, Caesarea ve Kappadokia'da Zeus kültürünün çeşitliliğini göstermesi bakımından önemlidir.

Athena

Athena, Hellen mitolojisinde akıl, sanat, strateji, barış ve savaşın tanrıçasıdır. Roma mitolojisinde Minerva diye anılır. Babası Tanrılarının

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

başı Zeus, annesi ise Zeus'un ilk karısı olan Hikmet Tanrıçası Metis'tir.

Hellen mitolojisinde Athena'nın doğumu çok enteresan bir mizansen ile anlatılmıştır. Athena Merkür gezegeninin ve 4. güne hükmeden, aynı zamanda bilgelik ve zekâ sahibi bir titan olan Metis'in kızıdır. Diğer titanlara göre Metis erken kuşak bir titandı.

Zeus zamanla gücünü ortaya koymaya başladığında Metis ile yakınlık kurmaya başladı. Zeus, babası Kronos gibi çocuklarından birinin isyanı ile tahtından olacağı korkusuna kapılıp ve aynı zamanda da eğer bir doğum gerçekleşirse Metis'in kendisine üstünlük sağlayacağı endişesiyle ilk karısı olan Metis'i yutar. Fakat Zeus Metis'i yuttuğunda Metis zaten Athena'ya hamile kalmıştı. Zeus'un kafasında hergün daha fazla büyüyen bir şişlik vardı. Metis Athena'yı Zeus'un kafasının içinde doğurdu, O'nu yetiştirdi ve kendisine mızrak ve kalkanını verdi. Karısını yuttuktan sonra bu şişlik yüzünden korkunç baş ağrıları çeken Zeus bir gün yanına Hephaistos'u çağırır. Zeus Hephaistos'a, en güçlü balyozunu alıp gelmesini ister. Hephaistos derhal tanrıların tanrısının isteğini yerine getirir. "Şimdi de en güçlü vuruşunu kafama göm!" der Zeus. Yıldırımların efendisinin bu isteğinden çekinir ateş tanrısı. Daha önce Zeus'un nefretini acı bir tecrübeyle tatmıştır çünkü kafama neden vurdun diyerek nefret kusmasından korkar. Zeus, demirci tanrısının kafasına vurması için tehditler yağdırır. Ne yapacağını şaşırın Hephaistos korkuyla karışık tüm gücünü kullanarak balyozuyla Zeus'un kafasına vurur. İşte o anda Athena miğferi ve zırhı ile tam takım babasının başından fırlar ve der ki "*Ben Pallas Athena. Diğer Tanrılardan saygı görmek istiyorum.*"

Sembolleri, kalkan, mızrak, zeytin dalı ve baykuştur. Mızrak savaşı, zeytin dalı barışı, baykuş da bilgeliği temsil eder. Athena, Atina kentinin baş tanrıçası ve koruyucusudur, kent ismini de ondan almıştır. Athena ve sembolize ettiği karakterler birçok kültürde benzer formlarda bulunur. Athena ayrıca Troya savaşında Akhaların yardımına koşup tahta atın yapılmasına yardım etmiştir. Athena özel bir kalkan taşır. Bu kalkan Aegisolarak isimlendirilmiştir. Kalkanın üzerinde, değişik süslemelerle birlikte Medusa'nın başının resmi bulunur. Bu kalkanın önünde en güçlü ordular bile bozguna uğrar.

Temel özellikleri kentle ilgili olan Athena birçok bakımdan Kır

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Tanrıçası Artemis'in karşıtıdır. Athena'nın Hellen uygarlığı öncesinden gelen bir tanrıça olduğu ve daha sonra Greklerce benimsendiği sanılır. Ama Hellen ekonomisi, Minos uygarlığından farklı olarak önemli ölçüde askerî temele dayandığı için, Athena başlangıçtaki evcil işlevlerini korumakla birlikte giderek bir Savaş Tanrıçası'na dönüşmüştür.

Şehrin, el sanatlarının, tarımın ve zekânın tanrıçasıdır. Yuları icat edip, insanların atı evcilleştirmesini sağlamıştır. Trompet, flüt, çömlek, tırmık, saban, gemi ve savaşta kullanılan at arabası onun icatlarından. Bilgelik, akıl ve saflık, adalet, ilham, sanat tanrıçasıdır. Zeus'un en sevdiği çocuğu olduğu için, şimşekleri dâhil, babasının tüm silahlarını kullanmaya izni vardır.

Kappadokia'da IV. Ariarathes'in Hellenleşme adımlarından ilki, eskiden Pers mitolojisine uygun basılan sikkelerdeki tasvirleri kullanmayarak Hellen tanrı ve tanrıçaları ile donatılmış sikkeler basılma geleneğini başlatması olmuştur. Bu gelenek son kral Archelaus'a kadar devam etmiştir.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Ariarathes V'in (M Ö163-130) sikkesinde Athena ayakta ve elinde Nike'yi tutuyor.

Nike

Hellen mitolojisinde zafer tanrıçasıdır. Özellikle Pers savaşlarından sonra halkın ilgi ve sevgisini kazanmıştır. Atinalılar'ın M Ö 480 yılında Salamis'te Perslere karşı kazandıkları zaferden sonra Delphi'de Nike'nin bir heykelini diktikleri bilinmektedir.

Nike, heykel ve paralarda çoğunlukla kanatlı olarak yer almıştır. Roma mitolojisindeki karşılığı Victoria'dır. Nike, çok hızlı koşma ve uçuş yeteneğine sahiptir. İnsan görünümündedir. Pallas ve Stiks'in kızı, Kratos, Bia ve Zelus'un kardeşidir. Nike ve çocuklarının hepsi, Zeus'un eşleridir.

Kappadokia paralarında Nike'nin sembolleri IV. Ariarathes'in Hellenleşme politikaları ile birlikte yer almaya başlamıştır. Son kral Archelaus'a kadar hemen her sikkede Athena'nın elinde Nike tasvirini görmekteyiz.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Ariarathes IV (M Ö 220-163) sikkesinde Athena'nın elinde Nike görülüyor.

Tyche (Tike)

Hellen mitolojisinde, Tyche, Hermes ve Afrodit'in kızı veya Okeanos isimli Titan'ın kızı olarak bilinmektedir.

İyi ya da kötü yanıyla şans, baht, talih gibi insan ve şehir hayatının önceden bilinmesi mümkün olmayan kavramları Tyche'nin yönettiğine inanılıyordu. Bu sebeple her kişinin ve her şehrin kendine ait bir tychesi vardı. Şehir tanrısı olarak kentlerin talihini ve genel olarak refahını belirleyen bu şans tanrıçası idi. M Ö den itibaren eski tanrıların kültü gerilemeye başlayınca Tyche'ye sadece "şehir tanrısı" hüviyeti ile inanılmaya devam edildi. Şehir darphanelerinde basılan sikkelerde başlarında şehir simgesi olan bir taçla görüntülenirdi. Nitekim Son Kappadokia Kralı Archelaus'un (M Ö 36-M S 17) ve Roma İmparatoru Severus Alexander'in (M S 222-235) Kayseri'de darbedilen sikkelerinde Argeus kültü ile birlikte bu tanrı görülmektedir.

Artemis (Avcılık ve Kırsal Hayat Tanrısı)

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

(H.E. Kol.)

Hellen mitolojisinde Apollon'un ikiz kız kardeşi olan Artemis "avcılık ve kırsat hayat tanrısı olarak kabul edilir. Artemis Efes civarında tanrı olarak bilinir. Sembolü olarak da yay-ok, geyik ve köpek kullanılmıştır.

4- Yaşam Biçimleri ve Âdetleri

Kappadokialılar antik yazarlarda genellikle kültürsüz, kaba ve karakersiz, sahtekâr, barışı sevmeyen, kavgadan hoşlanan, yüze gülüp arkadan küfreden, utanmaz, köle ruhlu, alaycı, dostunun mutluluğuna üzüldüğü, acılarına sevinen, koruma kisvesi altında güzel kadınları hapseden, para hırslında Babillileri geçen, yalanda dansta hırslı kişiler olarak anlatılmaktadır. Strabon dâhil bazı yazarlar da;Kappadokialıların çalışkanlıklarından ve Grekçe bilgilerinden söz eder, "Kappadokia yalnız at değil; soylu insanlar da yetiştirir." diye belirtirler ve Kappadokia kadınlarının tanrıçalar kadar güzel olduklarını yazarlar.

Doğum gününü, yılın bütün öteki günlerinden daha üstün sayarlar; o gün her günden daha bol yemek çıkarırlar; zenginler bütün bir öküz, at, deve ya da eşiği fırında pişirip öyle sunarlar; fakirler küçükbaş hayvanlarla yetinirler. Genellikle az yerler, ama yemekte son olarak yenen yiyecek gibi şeyleri çok bol çıkarırlar ve birçok defa yenirler. Persler derler ki; Greklerin yemekten doymamış olarak kalkmaları, yemekte son olarak diş dokunur bir şeyler ikram edilmemesindedir. Eğer yemeğin arkasından tatlı filan gibi şeyler de verilse, bu sefer yemekten hiç kalkmazlardı. Şarabı çok severler, başkalarının yanında kusmak,

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

yellenmek yasaktır. Bütün bu noktalarda uyguladıkları töreler bunlardır. Bir de şunu söyleyelim, en ciddi konuları içerek konuşmak da görenekleri içerisinde. Ancak eğer bir karar kadeh sesleri içinde verilmişse, ertesi gün ayıldıkları zaman, karar kimin evinde verildiyse o, işi yeniden oya koyar; eğer ayık kafa ile de olur derlerse, o karar yürütülür; yoksa vazgeçilir; bunun tersine olarak, ayık kafa ile düşünülmüş bir şey de, içki havası içinde yeniden ele alınır.

Yolda rastlaşanlar birbirlerine yaklaşırlarsa bu, onların aynı toplum katından olduklarını gösterir. Günaydın yerine ağızdan öpüşürler, eğer biri öbüründen biraz daha aşağı kattan ise, o yanaktan öpülür, eğer çok daha aşağı kattansa, bir dizini yere koyup öbürünün karşısında secde eder. Öbür uluslardan, en saygın tuttıkları en yakınlarındaki komşularıdır. Sonra birinciden sonraki en yakın olmak üzere böylece gider, kendilerinden uzaklaştığı ölçüde verdikleri değer de azalır. En az değer verdikleri kendilerinden en uzakta oturan uluslardır. Çünkü öbür uluslara göre kendilerini her bakımdan çok daha soylu sayarlar. Başkaları kendileriyle ilişkileri ölçüsünde erdemli olabilirler, demek ki en uzakta kalanlar en geri olanlardır. Med egemenliği zamanında, hatta halklar arasında bile bir sıralama gözetilir. Med'ler herkese ve özellikle daha yakın olan komşularına hükmederlerdi. Bu yakın komşular da, kendi yakın komşularına hükmederler ve bu sonuncular, kendilerinden sonra gelen sınır komşularına hükmederlerdi. Bu tamamen Persler'de geçerli olan değer ölçüsüne uygun bir durumdu. Zira Med buyruğunun ve yönetiminin alanı durmadan küçülüyordu.

Bununla beraber, Persler, yabancı görenekleri başka her ulustan daha kolay kaparlardı. Med'lerin giyinişlerini kendilerinininkinden daha güzel buldukları için, kendileri de öyle giyinmeye başlamışlardı. Savaş konusunda da, Mısır zırhlarını örnek almışlardır. Greklerin de birçok ahlâksızlıkları yanında genç oğlanlarla ilişki kurma huylarını da kapmışlardı. Evlilik hayatına gelince, her birinin birkaç nikâhlı karısı olduğu halde çok sayıda cariye de satın alırlardı.

Bir kimsenin kamuoyundaki değeri, önce savaştaki yiğitliği, sonra da çocuklarının sayısı ile tartılırdı. En çoğuna sahip olan, kraldan her yıl ödülleri alırdı. Çokluktan kuvvet çıktığına inanırlardı. Beş yaşından yirmi

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

yaşına kadar çocuklarına yalnız üç şey öğretiyorlardı: **Ata binmek, ok atmak, doğruyu söylemek.** Beş yaşından önce çocuk, babasına gösterilmez, kadınların arasında yaşar, böylelikle, çocuk eğer küçük yaşta ölürse, bu yasin babada fena bir etki yapmasını önlemiş olurlardı.

Bir tek suç için hiç kimseyikral bile ölüme göndemezdi. Bunun gibi hiçbir Pers, bir tek suç için, hizmetçilerinden hiçbirine onarılamayacak bir ceza veremez; hatta daha da öte, iyisiyle kötüsünü teraziye vurur ve kötüsü gerek sayı gerek nitelik bakımından daha ağır basarsa, o zaman ceza verebilirdi. Ana ya da babasını öldüren hemen hemen hiç duyulmamıştır. Eğer nadir olarak böyle bir suç işlendi ise, o çocuğun ya bir günah çocuğu ya da bir evlatlık olduğuna inanırlardı. Zira onlara göre tabiatla asıl ana babanın kendi çocukları eliyle ölmeleri diye bir tecelli olamazdı.

Yapılması yasak olan şeyin konuşulması da yasaktır. En büyük ayıp yalandır, bundan sonra borç gelir, bu da, öbürleri arasında asıl şu nedenle ki, diyorlar, borcun arkasından ister istemez yalan da gelir. Cüzzam ve benzeri hastalıklara yakalanan yurttaş kente sokulmaz, öbür Perslerin arasına karışamaz. Onlara göre bu hastalık güneşe karşı işlenmiş bir suçun cezasıdır. Bu hastalığa yakalanmış olan yabancı, ülkeden çıkarılır. Hatta aynı hastalığa yakalandı inancı ile ak güvercinleri bile kovarlar. Bir akarsuya işemek, tükürmek, elini yıkamak, hiç yapmadıkları şeylerdir ve başkalarının yapmasına da katlanamazlar. Zira ırmağa en büyük saygıyı beslerler.

Perslerin bir özelliği de adlarının manaları olup, ya fizikî bir özelliği, ya da bir kişilik onurunu belirtir. Bütün isimler aynı harfle yani Dor'ların "San", İon'luların "Sigma" dedikleri harfle son bulur.

Ölüleri nasıl gömdüklerini kendi dinlerinden olmayanlara göstermezlerdi. Persler ayrıca gömmeden önce, ölüyü balmumu ile sıvarlardı. Ama Mag'lar da cenaze töreni herkesin gözü önünde yapıldı. Mag'ların öbür insanlardan ve özellikle Mısırlı din adamlarından çok farklı adetleri vardı. Hiç kimse bir mag (din adamı) olmadan kurban kesemezdi. Özellikle Mısırlı din adamları, kurban kesme dışında, ellerini herhangi bir canlının kanına bulaştırmadıkları halde Mag'lar, insan ve köpekten başka her canlıyı öldürebilirler. Hatta birbirleriyle yarışırcaasına,

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

karınca, yılan ne olursa olsun, yerde ve havada yaşayan her hayvanı öldürmekten zevk alırlardı.

Tanınmış Bir Kappadokialı; Tyanalı Apollonius

(M Ö-M S birinci Y.Y.'ın sonları)

Apollonius, M Ö 4 yılında Tyanalı'da doğdu. Tyanalı, birinci yüzyılda Kappadokiakrallığının en ünlü ve gelişmiş pagan yerleşim alanlarından biri, belki de birincisiydi. Batısında Galatia (Konya ve çevresi), doğusunda Armenia, güneyde Klikia, kuzeyde Pontus ile komşuydu. Tyanalı, günümüzde Niğde'nin Kemerhisar ilçesidir. Tyanalı, Klikia Boğazı denilen bir geçitle Podandus'a (Pozantı'ya) ve oradan da Tarsus ve Adana'ya bağlıydı

Kappadokialılar, o yıllarda gözü kara, kaba, dik kafalı, söz dinlemez, cesur gibi sıfatlarla anılıyorlardı. Hatta saray görevlileri bile sert, hoyrat, kabadayı olabiliyordu. Böyle bir ortamda ama farklı yetişen Apollonius, Flavius'un kitabından öğrendiğimize göre çok varlıklı ve kültürlü bir ailenin çocuğu olup ataları Tyanalı'nın kurucularındandır. İyi bir eğitim ve öğrenim görmüştür. On altı yaşına geldiğinde ailesinin isteği üzerine o dönemde eğitim merkezi sayılan Tarsus'a gitmiş ve buradaki Pisagorcuyu/Apollo'ya bağlı kişilerle tanışmış ve onların öğrencisi olmuştur. Aynı yıllarda, daha genç olarak Aziz Paul da Tarsus'un yerlisi, zengin bir ailenin iyi eğitim görmüş bir çocuğu olarak Tarsus'ta eğitimine devam etmekte idi. Bu eğitimler bir yandan Yahudi geleneklerine bağlı kalarak devam ederken, diğer taraftan da Roma İmparatorluğu'nun aslı dinsel sistematığı olan Paganizm'e göre olmaktadır. Nitekim Aziz Paul Daha sonraki hayatında gençliğinde karşı çıktığı Hz. İsa öğretilerine kendisini adanmıştır. Yeni Pisagorcuyu akımın en ateşli takipçisi Apollonius ile Paul'un Tarsus'ta tanışıp tartışmış olmaları muhtemeldir. Ancak araştırmacıların büyük çoğunluğu her ikisinin de hayatları boyunca Hz. İsa'yı hiç görmedikleri noktasında birleşmektedirler.

Antik dönem yazarlarından Philostratus'un o dönemin kâhinlerinin söylediklerini kaynak olarak belirttiğine göre; *Apollonius'un doğumunda onun yeryüzüne Apollo'nun oğlu olarak gönderildiği söylenmiştir. Apollonius için Philostratus ta; Tyanalı Apollon'un Hayatı adlı eserinde*

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Tyana yakınlarında, yeminlerin Zeus 'una (DiosHorkios) adanmış asbama adı verilen kutsal bir çeşme bulunduğunu söyler. Burdaki soğuk kaynak, kaynayan bir kazan gibi kabarcıklanır. Su, yeminlerini tutanlara iyi gelir ve tatlıdır, ama yeminlerini bozanlara çabuk bir adalet getirir. Su, yüzlerine ve gözlerine saldırır ve mahveden hastalıklara kurban giderler, buradan uzaklaşamazlar, olay yerinde kalakalırlar, kaynağın kenarında kendilerini şikâyet eder ve tutmadıkları yeminleri anlatırlar. Bu yerin insanları, Apollonius'un, Zeus'un oğlu olduğunu söylerler²⁰¹. Nitekim Apollonius'un doğduğu yer Tyana'da, Zeus Asbamaeus Tapınağı yanında böyle bir kaynak mevcuttur (Roma Havuzu ?).

Apollonius da tıpkı İsa Mesih gibi mabetleri ve tapınakları dolaşmış ve buradaki 'çarpık ve yoz' dinsel öğretileri eleştirmiştir. Bir farkla ki İsa, Yahudi sinagoglarını, Apollonius ise Pagan tapınaklarını gezmiş ve eleştirmiştir. Apollonius da tıpkı İsa gibi, faizci ve rüşvetçi tefecilerle tartışmış onların insanlara zulüm ve acı getirdiklerini söylemiş ve onların kentlerde ve de özellikle mabetlerden çıkartılmalarını istemiştir. İncil'de İsa'nın sinagogun avlusundaki tefecilerin para masalarını nasıl devirdiği anlatılmaktadır. Apollonius her gittiği kentte bu kişilerle tartışmıştır. Tıpkı İsa Mesih gibi, Apollonius da *insanlara kötü huylarından ve uygulamalarından vazgeçerlerse, kendilerine "yeni bir yaşam" verileceğini* müjdelemiştir. Aralarındaki fark ise, İsa'nın ağzından Kilise babaları bu yeni ve ölümsüz yaşamın Hz. İsa'nın kendisinden geleceğini söylemişler, Apollonius ise, *bunun Pagan Tanrıları tarafından verileceğini* söylemiş olmasıdır. Tıpkı İsa Mesih gibi, Apollonius da *Yeryüzünün tüm insanlar için olduğunu hiçbir zalimin veya tiranın yeryüzüne el koyamayacağını ve insanları köleleştiremeyeceğini* vaaz etmiş ve insanları zalimlere karşı çıkmaya çağırmıştır. Hatta Apollonius zindanda bile çağrısını tekrarlamaktan çekinmemiştir. Tıpkı İsa Mesih gibi Apollonius da konuştuğu zaman bir '*Yasayapıcı*' gibi konuşmuş ve söylediklerinin uygulanmasını yanlışların düzeltilmesini, hatalardan dönülmesini sağlamak istemiştir. Bir farkla ki, O dönemde İsa'nın vaazları, muhtemelen 10/15 kişi tarafından hayata geçirilmeye çalışılırken,

²⁰¹ Hakman Meral, *Kappadokia'da Zeus Kültü*, Gazi Üniv. Sosyal Bilimler Ens. Arkeoloji Ana Bil. D. Ankara 2012, s: 81

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Apollonius'un sözleri ise tüm Pagan dünyasında yankılanmış ve uygulanmıştır. Bunların hayata geçirilmesinde, krallar, imparatorlar, Apollonius'un işaret ettiği yanlışların ve hataların düzeltilmesinde onun sözünü dinleyerek özel emirler ve fermanlar yayınlamışlardır. Meselâ bir Pagan geleneği olan '*kurban*' geleneğinin yanlış olduğunu ilk kez Apollonius tarafından dile getirilmiştir.

Bütün bu özellikleri ve hayat felsefesi dikkate alınarak Hıristiyanlığın gerçek kurucusu Yahudi asıllı İsa değil, Anadolu'lu pagan Apollonius olduğu iddia edilmiştir. Bu iddia, ilk defa M S 217-220 yılları arasında Doğu Roma İmparatoru Domitian'ın bilge eşi İmparatoriçe Julia Domna'nın imparatorluk arşivindeki belgeleri vererek Flavius Philostratus adlı ünlü bir yazara hazırlattığı kitapta ortaya atılmıştır. Kitapta, Tyanalı Apollonius'un yardımcısı Ninovalı Damis'e emanet ettiği yazıları ve gezi notlarıyla mektupları belgeleriyle açıklanmıştır. Buna göre İsa ile aynı tarihte doğmuş olan bu kişi, çeşitli mucizeler yapmış, bir şifacı ve büyü üstadı olarak tanıtılmıştır. Flavius'un yazılarında Apollonius'un, "*insan suretindeki tanrı*" adıyla tanındığı vurgulanmıştır.

Ancak bazı iddialara göre; M S 325 yılında İmparator Konstantin tarafından toplanan I. Ekümenik İznik Konsilinde alınan gizli bir kararla Apollonius'un hayatı ve eserleri intihâl yoluyla İsa Mesih'e atfedilmiş, Kilise tarafından adı ve eserleri ortadan kaldırılarak tarihten silinmiştir. 16. Yüzyıl'dan itibaren Apollonius'un hayatı ve eserleri özellikle Arap bilim adamları tarafından yeniden Batı dünyasına tanıtılmış ve böylece adı yeniden gündeme gelmiştir. Apollonius'un Arapların arasında yaşadığı ve burada Balinius adıyla tanındığı özellikle ünlü matematikçi Razi ve kimyanın kurucusu kabul edilen İbn-i Hayyan tarafından yazılmış olan kitaplarda uzun uzadıya anlatılır. Kilise bütün bu yayınlara karşı Apollonius'un çok tehlikeli bir Okültist (Gizli ilimler) üstadı olduğunu ve İsa'dan üstün olmadığını söylemekle yetinmiştir.

Katolik Kilisesi Apollonius'u karalamak için onun 'cinlerle' uğraşan, şifa getirmek amacıyla "cinleri" kovan bir büyücü olduğunu yüzyıllardır tekrarlamaktadır. Katolik Kilisesi; Pagan Apollonius'un, cinlerle konuştuğunu ve onları yönlendirdiğini öne sürerek onu bir *sahte şifacı* olarak nitelemiştir. Zira o dönemde 'Cin' ilmi ile sadece Paganlar

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

uğraşıyorlardı. “Cin Kovma” (Exorcism) Paganlara özgü bir ‘Şifa’ yöntemi idi. Katolik Klisesi’ne göre; 1. yy’da bu dalda da en ünlü kişi Apollonius idi. Apollonius bunu Hindistan’da, Mısır’da ve Askelipos’ta öğrendiği yöntemle “*tabiat*” adına yapmıştı. Yahudilerde böyle bir uygulama ve inanç olmamasına rağmen daha sonra Katolik papazlar Konstantin’in emriyle “*Devlet Tanrısı*” yapılmış olan İsa Mesih ve Kutsal Kitap İncil adına “cin kovma” işlemini yapmaktaydılar.

3.yy’da yaşamış filozoflardan Apoleis ve ünlü Lactantius’un hocası Amobius, Apollonius’un, Musa ve Zerdüş gibi bir kişi olduğunu yazmışlardı. Gerçekten de, İncil’in Yeni Ahit bölümünde anlatılanların neredeyse tamamını Apollonius da yapmıştır.

“Yeni Pisagorculuk” akımının en büyük temsilcisi olan Apollonius, Çıplak ayakla ve sadece ölü hayvanların derilerinden yaptığı giyeceklerle Mezopotamyadan Hindistana kadar birçok ülke yanında Anadolu’nun Pagan tapınaklarının bir kısmını dolaşmış, hayatı boyunca hiç hayvan eti yemediği için tarihin ilk vejetaryeni olarak tanınmış ve son olarak Efes’te fikirlerini öğreteceği bir mektep açmış, orada da 1. yy’ın sonlarına doğru ölmüştür.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

H- KAPADOKİA KRALLIĞI SİKKELERİ

1- Sikke Darbı ve Teknikleri

Değerli metali arındırmaya ilişkin standart antik yöntemler sikkenin icadından çok önceleri biliniyordu; Daha sonraları değerli metalin ayarının kontrollü düşürülmesi ve sikkeye uygun temel metal alaşımlarının bulunması ile önemli bir adım daha atılmış oldu. Bu işlemi üstlenen uzman zanaatkârların birkaç aşamada yaptıkları çalışma ile istenen sikke elde edilmekteydi.

Tarihî kaynaklarda, sikke metalinin elde edildiği maden ocakları ve ganimetlerin yanında, aynı zamanda tazminatlar, armağanlar, satın almalar ve devlet hazinesinde biriktirilmiş bulunan çeşitli

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

eşyaların (kült heykelleri, adaklar, taşlar, vazolar, mobilyalar, bina süslemeleri ve külçeler) eritilmesinden elde edilen metaller kullanılıyordu. Yaygın olarak ta Eski sikkeler ile yabancı sikkeler de eritilerek yeniden hazır sikke metali elde ediliyordu.

Bu konuda eski devirlerden başlayarak kullanılan temel iki yöntem vardı. 1. Yöntem olan metalin eritilerek heykellerin, figürünler ve bir kısım kullanma eşyalarının yapıldığı döküm yöntemi idi ki bu metot sikke imâlinde hemen hiç kullanılmamış ve daima 2. Yol olan darp (Basma-Kesme) metodu kullanılmıştır.

Sikkeler darphane adı verilen basit atölyelerde hazırlanan kalıplar aracılığıyla gerçekleştiriliyordu. Tabii ki sikke darbı itinalı, hassas ve zor işçilik gerektiren bir çalışma istemekteydi. Önce devletçe öngörülen madenden (elektron “el”, altın “av”, gümüş “ar”, bakır “cu”, bronz “br” ve gümüş-bakır alaşımı olan billon “bi”) belirli kalınlıkta dökmek suretiyle düz ya da yuvarlak “sikke taslağı” hazırlanıyordu. Sikkenin ön yüzüne basılacak figür, damga ve yazılar (sikkenin biçimine göre) demir ya da bronz kalıba negatif olarak kazınarak işleniyor, bu kalıp ahşap kütük ya da demir örs içine gömülerek yerleştiriliyordu. Sikkenin arka yüzü için hazırlanan kalıp ise bir nevi güçlü bir çekiç gibi idi. Hazırlanan taslak kızıl derecede ısıtıldıktan sonra iki kalıbın arasına konularak üst kalıp üzerine bir çekiç ya da tokmakla çok güçlü bir darbe vurularak her iki kalıbın üzerindeki resim ve yazıların “sikke” üzerine aktarılması sağlanıyordu. Bu yöntemle sikke basmanın en güç yanı üst kalıbın çekiç darbeleriyle alt kalıptan daha çabuk eskimesi ve sık sık değiştirilmek zorunda kalınmasıydı. Bu sebepten yenilenen üst kalıbın üzerindeki yazı ve işaretler tümüyle değişmese bile, bazı küçük farklılıkların doğması kaçınılmazdı. Ancak bu teknik aksaklık antik sikkelerdeki estetik ve zenginliği doğurmuştur. Üst kalıbı sık sık yenileme zorunluluğu olduğundan, işi azaltmak amacıyla erken evre sikkelerinde bu

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

kalıp hiç resimsiz yapılırken, taslaktan kaymaması için de üst kalıba çentikler kazınırdı. Aynı amaçla alt kalıba da açılan bu çentiklerin sikkelerin arka yüzlerine çıkan dikdörtgen ya da dört köşeli izlerine “QUADRATUM İNCUSUM” adı verilmektedir. Başlangıçta kaba ve düzenli olmayan quadratumincusumların sonraları değişik biçimli bezemelerle süslenmesi yoluna gidilmiştir.

2- Sikkelerin Genel Özellikleri:

Kappadokia’da önce Pers paraları kullanılırken satraplar döneminde satrapın hâkim olduğu bölgeye mahsus olarak ya Datames örneklerinde olduğu gibi Klikia ve Tarsos sikkeleri formatında, ya da Sisinas ve Ariarathes I döneminde olduğu gibi Sinop ve Gaziura’da (Turhal) darp edilen formatlarda sikkeler darp edilmiştir. Pers satraplarının kullandıkları sikkeler üzerinde bulunan tasvirler arasında tutarlı bir ilişki yoktur. Sikkelerde farklı tanrılar veya mahallî efsaneler sembolize edilmiştir. Ariaramnes III döneminde Tyana (Niğde-Kemerhisar) ve Morima’da, Ariarathes III döneminde ise Ariaratra’da ve M Ö 220 senesinden itibaren IV. Ariarathes zamanında klâsik Kappadokia sikkeleri Eusebeia’da (Kayseri) darbedilmeye başlanmıştır. Eusebeia’da ilk basılan paralar Kappadokiakrallarına ait iken M S 17 tarihinden itibaren Roma’ya ait kolonial paralar basılmıştır. Kayseri darphanesi, Roma imparatoru Gallianus (M S 253-268) zamanına kadar devamlı faaliyet göstermiştir.

Daha genel bir ifadeyle, M Ö 280’e kadar olan dönemde Kappadokia Krallığında basılan sikkeler ve üzerindeki semboller belirgin Pers özelliklerini taşımaktadır. M Ö 280-163 yılları arasında basılan sikkelerde Grek özellikleri ve Pers simgeleri birlikte yer almaktadır. M Ö 163-86 arasında sikkelerde tümü ile Hellenistik özellikler yer alırken, M Ö 36’ya kadar bu özellik sürmüştür. Kral Archelaus döneminde sikkelerdeki sembollerde farklılaşma yeniden göze çarpmaktadır. Çevre krallıklarla karşılaştırılan Kappadokia sikkelerindeki sembollerin bazı özellikleri benzerlik taşısa da temel olarak belirgin biçimde onlardan

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

ayrıştığı görülmektedir²⁰².

Kappadokia sikkelerinde altına (Au) hiç rastlanmamış olup, temel tedavül sikkesi gümüş (Ag) drahmiler idi. Ufak paralarda ise bronz baskılar kullanılmıştır. Gümüş sikkelerin darbu daima kralın yetkisinde iken, bronz sikkeleri basma yetkisi o günkü yerel yöneticilerde idi. Sikkelerde kralın adı, kullandığı ünvanlar, bazen darp yeri, monogramlar, tanrı tasvirleri ve saltanat yılını gösteren rakamlar bulunurdu.

Sikkelerde genellikle aşağıdaki birim ve ölçülere sadık kalmıştır.

Anadolu'da Pers sistemi dışındaki basılan sikkelerin ağırlıkları;

Didrahmi	=	İki Drahmi	=	8,73 gr.
Drahmi	=	altı Obol	=	4,36gr.
Tetraobol	=	2/3 Drahmi	=	2,91 gr.
Triobol	=	½ Drahmi	=	2,18 gr.
Obol	=	1/6 Drahmi	=	0,73 gr.

Anadolu'da Büyük İskender'den sonraki Hellenleşme dönemindeki sikke ağırlıkları;

Dekadrahmi	=	10 drahmi	=	43. gr
Tetradrahmi	=	4 drahmi	=	17.2 gr
Didrahmi	=	2 drahmi	=	8,6 gr
Drahmi	=	6 obol	=	4.3 gr
Tetrobol	=	4 obol	=	2.85 gr
Triobol (hemidrahmi)	=	3 obol	=	2.15 gr
Diobol	=	2 obol	=	1.43 gr
Trihemiobol	=	1½ obol	=	1.07 gr
Obol	=		=	0.72 gr

²⁰²Selçuk Kırılı, Nuran Şen, Mustafa Şahin,

“*Vamık Volkan'ın Tanımladığı Bazı Toplumsal İlmeklerin Antik Kappadokia Sikkelerindeki İzdüşümleri*”

Anadolu Psikiyatri Dergisi, 2017, 18 (2) s,147-160

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Tritartmorion	=	$\frac{3}{4}$ obol =	0.54 gr
Hemiobol	=	$\frac{1}{2}$ obol =	0.36 gr

M Ö 2. Yüzyılda sikkelerin satın alma gücü şöyle idi: Gelişmiş büyükçe bir sığır 20 tetradrahmi ediyordu. Bir askerın bir aylık geliri de aşağı yukarı aynı miktarda idi. Güzel bir fahişenin fiyatı 3 bin drahmi idi. Bir insanın günlük ihtiyacı için 3 obol yeterli olmakta idi²⁰³.

KR	BASKI YERİ	TARİH	AĞIRLI
Ariarathes I	Sinope	-	4,5 - 5,25 gr AG
	Gaziura	-	4,96 - 5,66 gr AG
Ariarathes II	Tyana		1,46 – 2,23 gr AE
Ariaramnes III	Tyana		2,99 - 4,36 gr AE
Ariarathes III	Tyana		2,48 – 6,89 gr AE
Ariarathes IV	Tyana		3,82 -4,21 gr AG
	MazakaEusebeia		Tetradrahmi K 15,02
			16,12 - 16,67 AG
Ariarathes V	MazakaEusebeia		3,81 - 4,21 gr AG
			Tetradrahmi 15,88 - 15,97 AG
Orophernes			Tetradrahmi 16,39 -16,57
Ariarathes VI	Eusebeia		3.59 - 4.22 AG
Ariarathes VII	Eusebeia		3,65 - 4,17 AG
Ariarathes IX	Eusebeia		3,65 - 4,31 AG
			Tetradrahmi 16,71 - 16,33 AG
Ariobarzanes I	Eusebeia		2,77 - 4,30 AG
Ariobarzanes II	Eusebeia		3,83 - 4,42 AG
Ariobarzanes III	Eusebeia		3,12 - 3,91 AG
Ariarathes X	Eusebeia		3,36 - 3,89 AG
Archelaus	Caesarea		3,34 - 3,87 AG

²⁰³ Oğuz Tekin, Antik Numismatik ve Anadolu, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 1992, s. 42

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

--	--	--	--

O dönemlerin sikke anlayışına göre sikkeler üzerine kutsal veya dinî simgeler konulmasının başlıca sebebinin sikkeye bir kutsiyet vermek ve sikkenin kamuoyunca kabulünü pekiştirmek için olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca her kral, sikke üzerine kendisine ait bazı belirtiler kazdırarak hâkimiyetini tescil ettirme gayreti içinde olmuştur. Nitekim genellikle sikkenin bir yüzünü tamamen bu amaçla kullanarak kendi portrelerini işletmişlerdir.

İlk dört kralın sikkelerinde Pers tarzı ve mahallî figürlerden “griffon, aslan, balık yakalamış kartal, dağ keçisi, at, süvari”, yer alırken AriarathesIII’ün bir sikkesinde görülen Tiche (Tike) portresinin bu kralın döneminin sonlarına doğru Hellenleşme belirtilerinin başlamakta olduğunu ve Ariarathes IV (220-163) dönemi drahmilerinin hemen hemen hepsinin arka yüzlerine Hellenlerden ithal edilmiş olan ParthenonAthenası’nın işlenmiş olmasının da ülkenin Ariarathes IV ile birlikte büyük oranda Hellenleştiğini göstermektedir. Bu süreç bölgenin tamamen Roma hâkimiyetine girmesine kadar artarak devam edecektir.

Bu sikkelerin;

a) Gaziura, Sinope baskılı ve Tarihsiz olanlarında Datames, Sisinas, Ariarath (Aramice) veya EUSEBEİAS

b) M Ö 25-11 arasında darbedilenlerde EUSEBEİAS

c) M Ö 9 İ.S 17 arasında darbedilenlerde KAİSAREIAS adı kullanılmıştır.

a) Ancak Tarihsiz Eusebeia sikkelerinin tarihli drahmilerle kıyaslanmasıyla pek azının tarihlendirilmesi mümkün olmaktadır.

b) İlkEusebeia sikkesi muhtemelen Pontus kralı Mithridates VI Eupator namına oğlu Kappadokiakralı Ariarathes IX tarafından bastırılmış ve bu kralın 21 yaşındayken Yunanistan’da ölmesi ile sona ermiştir. Kappadokia’yı Pontus’a bağlama plânları içinde olan bu niyetini öncelikle oğlu döneminde darbedilen sikkeler üzerinden belirtmeye başlamıştır. Yani, Ariarathes IX namına bastırılan sikkeler, Mithridates’in Pontus ve Kappadokia’yı gelecekte birleştirmek veya en azından ülkesine

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

bağlayabilmek plânının uygulanmasına hazırlıktır.

Mithridates VI tarafından Ariarathes IX namına darp edilen Kappadokia drahmisi ve tetradrahmileri ön yüzlerinde aynı Dynastes portresini taşırlar ve madenleri itibariylede Mithridates'inkiler gibi kıymetlidirler. Bunlar Kappadokia'da muhtemelen Pontus kralının genç oğlunu değil bizzat kendisini temsil etmekteydiler. Tetradrahmilerin arka yüzlerinde asma yapraklı bir çelenk içerisinde su içen pegasos görülür ki bundan Mithridates'in ülkenin tek hâkimi olduğunun anlaşılması gerekir.

Mithridates'in işgali içerisinde basılmış bronz sikkelerde standart bir tip ve tasvir yoktur. Ariarathes IX ve Archelaus arasındaki Eusebeia'nın diğer bazı sikkelerindeki monoğramlar, bize aynı zaman içerisindeki sahiplerinin tarihleri için ipuçları verir.

c) Çok sıkı rastlanılan klasik seride ön yüzlerde Aegis ile Gorgon başı arka yüzlerde ise elinde palmye (hurma ağacı) dalıyla yürüyen Nike yer almaktadır. Bu ön yüzün aynısı aynı değerdeki bir Eusebeia bronz sikkesinde de görülmektedir.

Sikkelerin arka yüzlerindeki ilk stilize Erciyes dağının değişik görünüşleri Archelaus döneminde görülmeye başlar ki, bu tasvir şüphesiz sikkelerin Eusebeia-Mazaka'da basıldığına kesin belgesidir. Ayrıca Erciyes figürleri, Roma koloni devrinde de sadece Kayseri darplarının belirtisi olmuştur.

Eusebeia'nın Ariarathes IX dan Archelaus'a kadar bastırılan sikkelerinden Caesarea (Kayseri) yazanlar Archelaus zamanında bastırılmaya başlamıştır. Kappadokiakralları namına bastırılan ve belirsiz tarihlere sahip bronz sikkelere baktığımızda Kappadoki'da bronz sikke basımının aralıksız olarak devam ettiği anlaşılır. Bugün bilinen yani kesinlik kazanmış ve sayısı çok olmayan Kappadokia'nın bronz baskıları Anadolu'nun diğer Hellenleşmiş şehirleri baskılarıyla kıyaslanınca tarihlendirilmedikleri görülür. Bunun temel sebebi; terkedilmiş ve ekonomisi geri kalmış Kappadokia'nın da, Roma öncesi taşradaki küçük bazı şehirler gibi, yeterince gelişmemiş ve dönemin sikke tipolojisine ulaşamamış olduğunu göstermesidir.

Aslında Archelaus, Eusebeia'nın son bronz sikkelerini çok farklı

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

uygulamalarla geliştirmiştir. Bu kralın drahmilerinde görüleceği gibi bir bölümü monogramsız fakat bunun yerine rakamlarla sadece kaçıncı krallık yılında basıldığı görülmekteydi. Stil, tasvirler ve tarihler Kayseri sikkeleri ile son devir Eusebeia sikkelerini birbirleriyle bağlantılı hale getiriyordu. Bunlarda çoğunlukla ve sıklıca Herakles büstü veya onun topuzu görülür ki o dönemin Küçük Asya'sında bu türlü sikke tasvirlerine sıklıca rastlanmaktadır.

Zira Darphane şehri Eusebeia otonom sayılmazdı. Yani Roma denetimi altındaydı. Roma'nın gümüş devlet darpları ile Eusebeia yönetiminin darplarının mutabakat halinde olduğu muhakkaktır. Çünkü sikkeler üzerindeki tasvirler ve de Archelaus'un hükümdarlık yıllarının tarihleri Roma ilintisini açıkça göstermektedir.

Archelaus'un sikkeleri üzerindeki portresi, Augustus'un ilk yılları stiline benzemekte ve bu özelliği ile diğer bütün erken Kappadokiakralları sikkelerinden grafik yönüyle ayrılmaktadır. Eusebeia'nın tarihli sikkelerinin Apollon veya Dyanizos formunda hazırlandıkları ve gerçek portrenin ise Archelaus'un portresi olduğu anlaşılmaktadır.

I. AriobarzanesPiloromaıos'un defalarca inip çıkmalı geçen otuz üç yıl içinde değişik tarihler taşıyan drahmileri basılmıştır. Aradaki bazı tarih boşlukları, İktidar kesintilerinin olduğu yılları göstermektedir. Günümüzde en çok rastlanan sikkesi, iktidarının 13. ve 30. yıllarında basılmış olan drahmileridir. Sikkelerinin bir yüzlerinde; Ariobarzanes'in portresi, diğer yüzünde ayakta durmakta olan Athena vardır. Arka yüzlerin "T" harfi görülen sikkeler aynı zamanda Ariarthes IX' döneminin simgeler. Bu kraldan itibaren Kappadokia drahmisinde "T" harfi çok defa kullanılmıştır. O zamanlar Pontus sikke tipi Kappadokia'da da tutuluyor ve bunlar Mithridates'in etkisi ile mecburen taklit ediliyordu. Ancak Archelaus kendi dnemindebu kuralları tamamen değiştirdi. Çünkü Archelaus Roma'ya tam bağımlı idi. Onun zamanında önyüz tasvirleri 50 yıl geriye götürüldü.

İlk satraplık dönemi sikkelerinin arka yüzlerinde mitolojik temalar ile av sahneleri canlandırılmıştır. Diğer yüzlerinde daha çok mahallî tanrı resimleri ve İıranvr başlıklar taşıyan portreler yer almaktadır. Kralların sikke n yüzlerine kendi portrelerini bastırdıkları yani Hellenleşme

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

döneminde gümüş sikkelerin arka yüzlerinde genel olarak tanrı Athena'nın Nike ile birlikte yer aldığını görmekteyiz. Ki bu form son kral Archelaus'a kadar devam etmiştir. Bu kral yukarıda da belirtildiği gibi bazı sikkelerinin arka yüzüne değişik Erciyes tasvirleri koydurmaya başlamıştır. Yine Hellenleşme döneminin en önemli uygulaması sikkelerdeki yazıların ve ifadelerin Grekleşmesidir.

Ariarathes I'den Ariarathes VII ye kadar ki (Ariarathes V hariç) kralların bronz sikkeleri hem mahallî tasvirler ve hem de formları bakımından çok çeşitlilik arz etmeye devam etmiştir. Ariarathes VII den itibaren artık bütün sikkeler Hellen tarzıdır. Hatta son kral Archelaus'un sikkelerinde Roma tarzının tam hâkim olduğunu görmekteyiz.

Sinop sikkelerinde Kappadokia satrapı Datames ile karşımıza çıkan ve daha sonra Fenike satrapı Abrokomas ve Ariarathes isimli sikkeler ile devam eden darplar Sinop'taki Pers etkisini ortaya koymaktadır. Ancak bu satraplar kentin otonom sikke darbına müdahale etmemişler, kentin egemeni olduklarını ya da adlarına sikke bastırdıklarını göstermek için sikkelerdeki kent lejantı yerine kendi isimlerini yazdırmışlardır.

Sinop sikkelerinde görülen Pers isimli darplar kentin M Ö 372 ile Ariarathes'in öldüğü M Ö 322 yılı arasında geçen 50 yıllık bir sürede belirli aralıklarla Pers etkisinde kaldığını ortaya koyan somut deliller olarak görülmektedir. Ancak bu dönem de ki darp edilen satrap sikkeleri de Kappadokia sikkeleri sınıfında değerlendirilmelidir.

3- Sikkeler Üzerinde Kralların Kullandıkları Lâkap ve Ünvanlar

İlk iki kral, Ariarathes I ve II ile üçüncü kral Ariarathes III, isimlerini başkaca bir sıfat eklemeyen kullanmışlardır.

Diğerlerinin İsim ve Lâkapları:

Ariarathes IV Eusebeios

Ariarathes V Eusebeios Philopator

Orophernes Nicephoros

Ariarathes VI Epiphanes

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Ariarathes VII Philometor
 Ariarathes IX Philopator
 Ariobarzanes I Piloromaios
 Ariobarzanes II Philopator
 Ariobarzanes III EusebeiosPiloromaios
 Ariarathes X EusebeiosPhilodelphos
 ArchelausPhilopatrisKtistes

İsim ve lakaplarını kullanmışlardır.

(Basileus= Kral

Eusebeios= Dindar, Sofu

Epiphanes= Tanrının Görüntüsü

Ktistes= Kurucu

Nikophoros= Muzaffer

Philopator= Babasını Seven

Philoromeius= Romayı Seven

Philodelpos= Delphos'u (Apollon'un oğlu) seven

Philopatris= Yurdunu Seven

Philometor= Annesini Seven)

4- Sikkeler Üzerindeki Monogramlar

Kappadokia sikkelerinin ve özellikle de dirahmilerinin büyük bir kısmında iç içe geçmiş harflere ve geometrik şekillere benzeyen işaretler bulunmaktadır. Monogram denilen bu şekiller genel olarak sikkelerin portre olan yüzlerinde değil de diğer yüzlerinde bulunmaktadır. Eusebeia'nın bronz sikkeleri üzerinde rastlanılan monogramların aynısı veya benzerleri dirahmiler üzerinde de görülür. Bu da bize her yönetimin kendisine has belirli işaretlerinin varlığını izah eder. Ancak Ariarathes I ve II de henüz bulunmayan monogramların Ariaramnes'te kullanılmaya başladığını fakat Ariarathes III te terk edildiğini, sonra Ariarathes IV ten itibaren yaygınlaştığını ve bir standart format kazandığını, hatta Ariarathes IV, V ve VI'nın sikkelerinde çift hale geldiğini görmekteyiz. Bir ara

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Ariobarzanes II döneminde tekrar ara verilen sikkelere monogram konulması geleneği Ariobarzanes III ve Ariarathes X dönemlerinde de devam etmiştir. Nihayet son kral Archelaus dönemi paralarında artık monogram olmadığını görmekteyiz.

Sikkeler üzerindeki monogramlar ise sikkenin tarihi hakkında bazı ipuçları vermektedir. Krallara ait Kappadokia drahmeleri genellikle bir veya birkaç monogram taşımaktadırlar. Kappadokia drahmisi ve Eusebeia sikkelerinin bütün monogramları genellikle diğer Hellen sikkelerine kısmen olsun benzerlik göstermektedir. Bunun için aynı monogramların aynı şahsa ait her iki sikke tipinde de kullanıldığı farkedilmektedir. Burada Ariobarzanes III'ün hemen bütün drahmelerinde görülen "ay- güneş" (veya yıldız) sembolünün de sadece bu kral sikkelerinde görüldüğünden bir monogram sayılıp sayılmayacağı düşünülmelidir.

Monogramların yerleri ise, sikkelerin bu yüzlerinde yer alan Athena tasvirinin altında çoğu zaman sol tarafında Ariarathes X ile Ariobarzanes III'ün sikkelerinde ise Athena'nın sağ tarafında yer almaktadır. Ariaramnes III de de at figürünün altına ve üstüne işlenmiştir. Ariarathes V sikkelerinde aynı sikkede iki monogramın olduğunu görmekteyiz.

Ariarathes IV döneminin başlangıcından (M Ö 216) Ariarathes VI'nın sonuna kadar (M Ö 152) geçen 64 yıl içinde küçük değişikliklerle de olsa monogramın hep Athena ile kralın ismi arasında yer aldığını tespit edebilmekteyiz. Bu durum bizde krallığın para politikasının merkez darphanesi olan Mazaka/Eusebeia'dan idare edildiği kanaatini uyandırmaktadır. Aynı tarzın M Ö 152 tarihinden yani VI. Ariarathes'in krallığının sonundan itibaren 50 yıl kadar sonra Ariarathes IX tarafından yeniden kullanılmaya başlaması bu fikri teyit etmektedir.

Sonuç olarak, monogram denilen işaretlerin kralların özel simgeleri mi olduğu, baskı yıllarını mı gösterdiği, yoksa farklı baskı yerlerine mi işaret ettiği veya sikkegenlerin özel işaretleri mi olduğu tam olarak açıklığa kavuşmamıştır. Ancak şu kadarını söyleyebiliriz ki; monogram farklılıklarından, aynı ismi taşıyan iki hükümdarı ayırt edebiliyoruz.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

MONOGRAMLAR

⌊	⌊	⌊	⌊	⌊	⌊	⌊	⌊	⌊	⌊
⌊	⌊	⌊	⌊	⌊	⌊	⌊	⌊	⌊	⌊
ARIARATHES V EUSEBEIOS PILOPATHOR									
⌊	⌊	⌊	⌊	⌊	⌊	⌊	⌊	⌊	⌊
ARIARATHES VI EPIPHANES									
⌊	⌊	⌊	⌊	⌊	⌊	⌊	⌊	⌊	⌊
ARIARATHES VII									
⌊	⌊	⌊	⌊	⌊	⌊	⌊	⌊	⌊	⌊
ARIARATHES IX EUSEBEIOS PHILOPATOR									
⌊	⌊	⌊	⌊	⌊	⌊	⌊	⌊	⌊	⌊
ARIÖBARZANES I PHILOROMAIOS									
⌊	⌊	⌊	⌊	⌊	⌊	⌊	⌊	⌊	⌊
⌊	⌊	⌊	⌊	⌊	⌊	⌊	⌊	⌊	⌊
⌊	⌊	⌊	⌊	⌊	⌊	⌊	⌊	⌊	⌊
⌊	⌊	⌊	⌊	⌊	⌊	⌊	⌊	⌊	⌊

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

I- SIKKELERİNİN DÖNEMLERİNE GÖRE ÖZELLİKLERİ

1- Ariarathes I'in Sikkeleri

Ariarathes I'in paralarında, Pers hâkimiyeti ve kültürünün etkisi ile griffon, aslan, geyik, balık yakalayan kartal, dağ keçisi, savaşçı gibi kutsal figürler görülür. Bu erken dönemde Monogram unsurları henüz yoktur. Yazı olarak ta, başka bir sıfat eklenmeden ve sadece Aramice olarak "Ariarath" ve "Eusebeias" (dindar, sofu) kelimeleri kullanılmıştır. Gaziura'da basılmış olan sikkeler Anadolu'daki ölçü sistemine göre drahmi standardından (1 drahmi=6 obol=4,36 gr.) biraz ağırdır.

Ariarathes I'in sikkeleri üç tipte kategorize edilebilir.

1. tip sikkeler: Sinope baskılı, gümüş drahmiler olup, bir tarafında "Sinope'nin" portresi diğer yüzünde de "balık avlamış olan kartal" işlenmiştir. Ortalama ağırlıkları da 4,5 gr. ile 5,66 gr. arasında değişmektedir. Yazı olarak Aramice "Ariarath" ibaresi vardır.
2. tip sikkeler: Gaziura baskılı gümüş sikkeler olup, tanrı (Baal), kuş, geyik ve Griffintasvirleri ile Aramice "Ariarath" yazısı vardır.
3. tip sikkeler: Bronz olup, Gaziura baskılıdır. Bir yüzlerinde elinde yay germekte olan bir savaşçı, diğer yüzlerinde ise dağ keçisi yer almaktadır. Ağırlıkları ise, 1,77-1,82 gr. civarındadır.

2- Ariarathes II'nin Sikkeleri

Ariarathes II'nin bilinen bütün sikkeleri bronz olup, iki tiptir. Birinci Tip; Bu sikkelerde Aramice yerine Grekçe kullanılmaya başlandı. 1.5-2 gr.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

ağırlıklarındadır. Ön yüzlerinde sola bakan iranvari başlıklı bir büst, diğer yüzlerinde ayakta Athena resmedilmiştir. Athena'nın iki tarafında Grekçe "BasileusAriarathes" kelimeleri yer almaktadır ki Basileus= kral sıfatını kullandığına göre Kappadokia'da bağımsızlık Ariarathes II ile başlatılabilir.

İkinci Tip; Ön yüzünde yine başlıklı bir büst diğer yüzünde ise sağa doğru koşmakta olan bir adam vardır.

3- Ariaramnes'in Sikkeleri

Bilinen sikkeleri iki değişik tip arz etmektedir. Tyana baskılı bronz Ariaramnes sikkelerinde Arami alfabesi yerine Grekçe kullanılmıştır. Bilinen sikkeler bronz olup ağırlıkları 2,99-4,24 gram arasında değişmektedir.

İki tipin de ön yüzlerinde yine iranvari başlıklı sağa bakan bir büst görülmekte, diğer yüzlerinde ise; Birinci Tipte; sağ tarafa at koşturana bir süvari. İkinci Tipte; otlamakta olan bir at görülmekte, atın üstünde ve altında monogramlar, altında ise tarih vardır.

Bu sikkeler son derecede nadirdir.

4- AriarethesIII'ün Sikkeleri

Ariarethes III, Drahmi ve tetradrahmi ve bronz sikkeler darbettirmiştir. Sikkeler Tyana baskılı olup bronzları dört tiptir.

Birinci Tip: Gümüş tetradrahmi ve drahmilerin yüzünde; kralın sola bakan portresi, diğer yüzünde ayakta Athena elinde Nike'yi tutmakta, diğer elinde ise mızrak ve kalkan tutmaktadır. Aynı yüzde; Kralın adı "BasileusAriarath=KralAriarathes" olarak ve Grekçe yazılmıştır.

İkinci Tip: Bronz olup, Tyana baskılıdır. Bir yüzünde sağa bakan şehir tanrısı Tyche (Tike) diğer tarafında ise sarmaşık yaprağı ve yaprağın etrafında "BasileusAriarathes" yazılıdır. Sarmaşık yaprağının içinde de tarih yazılıdır.

Üçüncü Tip: Kybistra bronz baskılı paralar olup, bir yüzünde sağa bakan başlıklı bir portre diğer yüzünde ise; sağdaki palmye ağacına doğru dörtlü at koşturmakta olan, sağ eli havada bir süvari görülmektedir. Üstte "ARİORATH" kelimesi yazılmıştır. Atın ayakları arasında ▲Σ

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

harfleri yer almaktadır. Bu sikkelerin ağırlıkları 3,79-6,74 gr. Arasında değişmektedir.

Dördüncü Tip: Sikkeler Tyana baskılı ve bronz olup, yüzlerinde sağa bakan başlıklı bir portre diğer yüzlerinde ise; Tanrıça elinde lotus (hünnap) çiçekleri ve dallarla oturuyor. İki yanında ve ayaklarının dibinde aksi yönlere giden iki sphinx (gövdesi aslan, başı ve göğsü kadın olan mitolojik canavar) oturuyor. Bu tip sikkeler çok nadir olarak günümüze gelebilmiştir.

5- AriarathesIV'ün Sikkeleri

Bu kralın gümüş sikkeleri, Kapodokya devletinin tam anlamı ile Hellenleştiğinin en bariz kanıtlarıdır. Bu kralın zamanında Mazaka, devletin başkenti olmuş ve bu sikkeler genellikle burada M Ö 220 tarihinden itibaren darp edilmeye başlamıştır. Bu drahmelerin çoğunluğu bilhassa onun otuz üçüncü iktidar yılını taşır ki (İ.Ö 188) bu tarih Roma'ya 600 talent borç ödemek için çok miktarda sikke darp edildiğini göstermektedir. Gümüş sikkeleri genel olarak ön yüzlerinde sağa bakan diademli IV Ariarathes'in portresi diğer yüzünde de; Sola dönük olarak ayakta durmakta olan Athena, sol elinde yine elinde çelenk tutmakta olan Nike, sağ elinde ise mızrak ve kalkan bulunmakta iki tarafında Grekçe BASİLEUS – ARIARATHES, Altta EUSEBİOS yazılıdır en altta da tarih bulunmaktadır.

AriarathesIV'ün bundan başka daha küçük ebatlı bronz sikkeleri de olup,

Birinci tipinde; Yüzünde sola bakmakta olan diademli Artemis portresi diğer yüzünde; sola dönük olarak duran dağ keçisi ve “BASİLEUS ARIARATHES” yazısı bulunmaktadır.

İkinci tip; Daha büyük ebatla olup Tyana baskılıdır. Yüzünde; sağa bakan başlıklı bir portre diğer yüzünde; Athena sola doğru oturmakta etrafında *BasileusAriarates* yazıları vardır. Bu sikkeler gayet nadir bulunmaktadır.

Üçüncü tip bronz sikkeler: Bronz takriben 1,5cm ve 3 gram civarında ağırlıktadır. ArgaiosEusebeia (Mazaka) baskılıdır. Bir yüzünde; sağa bakan, diademli ve taçlı büst, diğer yüzünde; bir ok kutusu, iki tarafta

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

“BasileusAriarathes” yazısı bulunmaktadır.

Dördüncü tipbronz sikkeler: Bu sikkenin Ariarathes IV veya AriarathesV’e ait olduğu şüphelidir. Bir yüzünde; sola bakan Artemis portresi, diğer yüzünde; üçlü sütun ve “BasileusAriarathes” yazılıdır.

6- AriarathesV’in Sikkeleri

Ariarathes V, iktidarı döneminde Roma’ya siyaseten olduğu gibi kültürel yönden de tam anlamı ile bağlanmışMazakakrallığın merkezi olmuş, ismi Eusebeia olarak değiştirilmiş ve önemli şehirleri Hellenleştirmiştir. Krallık adına darp edilen sikkelerde artık Eusebeia adını görmekteyiz.

AriarathesV’in drahmi ve tetradrahmileri sanat açısından gayet güzel vesabit formludur. Basılan sikke sayısının ve kalitesinin yüksekliği devletinrefah seviyesinin en bariz göstergesidir. Şartların iyileşmesi ile drahmilerin yanında mükemmel tetradrahmiler de tedavüle çıkmıştır. Bu tetradrahmilerin birinin üzerindeki “Ariarathes’in oğlu kralAriarathesPhilopatoros” ibaresi Orophernes ile taht mücadelesi sırasında babasının hukukî mirasçısı olduğunu kanıtlamak için yazılmışolmalıdır.

7- Orophernes’in Sikkeleri

Buna karşılık kısa bir dönem iktidarı ele geçiren Orophernes (İ.Ö 160-159) sikkelerinde “BasileusOrophernesNikephoros” (kralOrophernes’in zaferi) ifadesini kullanarak başarısını iç ve dış kamuoyuna ilân etmiştir.

Bir tarafta kendi portresi diğer tarafta da elinde palmye dalı tutan Nikeyi elinde taşıyan Athena yer almaktadır.

AriarathesV’in ölümünden sonra iki sene kadar boş kalan Kappadokia tahtına karısı Nisa naiblik yapmış olup (M Ö 130-128), bu dönemde yine AriarathesV’in sikkeleri kullanılmaya devam etmiştir.

8- AriarathesVI’nın Sikkeleri

Bu kralın gümüş obolleriMazaka/Eusebeia baskılıdır. Paralarının bir yüzünde; iranvari başlıklı bir portre, diğer yüzünde ise sola doğru koşmakta olan bir koç resmedilmiştir. Üstte; “Basileus” altta ise “Ariarathes” yazıları yer alır. Drahmi ebatlı bir gümüş sikkесinin bir

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

tarafında yine geleneksel İran başlıklı bir büst yer alırken diğer yüzünde, elinde Nike tutmakta olan oturan Athena figürü yer almaktadır. Grekçe, “BasileusAriarathesPhilopator” yazılıdır ki bu sikkede hem geleneksel İran tarzı ve yeni Hellen tarzı bir arada yer almıştır.

Bu kralın son zamanlarındaki sikkelerinin tipi tamamen Hellenleşmiş ve kral daima diademli olarak fakat bazen sakalsız, bazen da sakallı olarak resmedilmiştir. Bu sikkelerin arka yüzleri ise Athena figürü taşımaktadır.

9- AriarathesVII’nın Sikkeleri

Ariarathes VI nin 13 yıllık iktidarından sonra Gordios tarafından öldürülmesi ile tahta çıkan çocuk kralAriarathes VII sikkelerinde “Philometor” sıfatını kullanmıştır. Sonunda bu defa Dayısı Pontus kralı Mithridates tarafından öldürülen bu kralın gümüş sikkelerinde yine klasik form korunmuş, yazı olarak “BasileusAriarathesEpiphanes” (tanrının görüntüsü) yazıları ve değişik monogramlar ile altta krallık tarihi yazılı harf bulunmaktadır.

Ancak Bronz sikkelerinde yine IV Ariarathes’e kadarki gelenek devam ettirilerek başında Pers başlığı (tiara) olan portre ve diğer yüzünde de sola koşmakta olan bir dağ keçisi veya bir kürsüye oturan sağ elini kalkana dayamışAthena yer almaktadır.

10- Ariarathes VIII

Halkın Pontus hâkimiyetini kabul etmemesi üzerine kısa bir dönem tahta çıkarılan AriarathesVIII’in adına basılmış pek az sikkesi mevcuttur.

11- AriarathesIX’un Sikkeleri

Daha sonra tahta çıkarılan Mithridat’ın üvey oğlu, sikkelerinde “AriarathesEusebeiasFilopator” (Babasını seven kralAriarathes) sıfatını kullanmıştır. Nitekim bu sevgisini göstermek için babası adına bastırıldığı ve babasının sikkelerinde kullandığı “ay-yıldız” (veya ay-güneş) figürünü kullandığı bir tetradrahmisi vardır. Bu figür daha sonra AriobarzanesIII’ün sikkelerinde de yaygın olarak kullanılacaktır.

Çok çeşitlilik gösteren bu kralın sikkelerindeki bazı portrelerin ve özellikle kıvrıkcık saçlı, diademli ve burun kanatları açık olanların babası MithridatesVI’nın portresi olduğu tahmin edilebilir. Sikkelerin arka yüzlerinde; daima sola dönük bir Athena tasviri, Athena’nın önünde çoğu

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

zaman bir bazan da iki monogram, en altta da krallık yılını gösteren harf bulunmaktadır. Yine bazı sikkelerinde ise hiç monogram bulunmamaktadır.

Bu çeşitlilik bize, o dönem Kappadokia yönetiminin tam bağımsız olmayıp Mithiridat ile Roma arasındaki güç mücadelesi sonucunda sık sık el değiştirmesinden kaynaklandığı ve her el değiştirmede farklı tarz sikkeler darp edildiğini göstermektedir.

12- AriobarzanesI'in Sikkeleri

Pontus kralı Mithiridates'in ve damadı Armeniakralı Tigran'ın (Tigranes) çok etkili müdahalelerine rağmen Roma Senatosu tarafından kral ilan edilen Ariobarzanes I, sikkelerinde "AriobarzanesPhiloromaios" (Roma dostu) sıfatını kullanmıştır.

Ancak çok maceralı bir saltanat süren AriobarzanesI'in sikkeleri gençlik, orta yaşlılık ve yaşlılık dönemlerine ait olmak üzere üç tiptir. Uzun ve kesintili bir krallık döneminde farklı sikkeler darp ettirmiş ve sonra yönetimi oğlu Ariobarzanes II ye devretmek zorunda kalmıştır (M Ö 62).

13- AriobarzanesII'nin Sikkeleri

Ariobarzanes II de sikkelerinde "Philopatoros=babasını seven" ünvanını kullanmıştır.

10 sene kadar iktidarda kalan bu kralın sikkeleri gayet nadir olup, genellikle krallığının 8. yılı tarihlidir. Sikkelerinde klasik olarak Nike'yi tutmakta olan Athena diğer tarafta ise kendi diademli portresi yer almaktadır.

14- AriobarzanesIII'ün Sikkeleri

AriobarzanesII'nin öldürülmesinden sonra yerine geçen kardeşi, "AriobarzanesEusebeiosPhiloromaios" (AriobarzanesRomayı Seven Kral) ünvanını kullanarak sikke darp ettirmiştir.

Genellikle Ariobarzanes'in gümüş drahmilerinde; Ön yüz: Ariobarzanes'in sakallı (bazılarında uzun ve sivri, bazılarında da kısa ve bıyıklı) ve diademli, sağa dönük başı, diğer yüzü ise; Athena ayakta sağa dönük, sol elini mızrak ve kalkanına dayamış, sağ elini ileriye uzatmış

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Nike'yi tutmakta, Nike ise yine sağı dönük vaziyette, elinde çelenk tutmakta olarak belirtilmiştir.

Ariobarzanes III, gümüş drahmilerine ay-yıldız (veya güneş-yıldız) sembolü ilâve ederek Mithridates'in sikkelerinden alıntı yapmıştır. Ayrıca her baskı senesinde farklı olmak üzere çok farklı monogramlar işlenmiştir.

15- AriarathesX'un Sikkeleri

Ariobarzanes IIIkardeşi olan Ariarathesağabeyinin öldürülmesi üzerine X EusebeiosPhiladelphosunvanı ile tahta oturmuştur. Bu kralın bilinen drahmileri 4-5-6 krallık yıllarına aittir. Klasik tarzda olan gümüş sikkelerinde kral sakallı ve bıyıklı, başı diademli ve sağı bakan şekildedir. Diğer yüzde ise Ariarathes IV ten beri kullanılmakta olanAthenalı tip devam etmektedir.

16- Archelaus'un Sikkeleri

M Ö 36 yılında Kapodokya tahtına çıkan son kralArchelaus zamanında Kayseri'nin Eusebeia ismi değiştirilerek "Caesarea" yapılmıştır. Şehrin Eusebeia adını taşıyan son sikkesi "KE" 25 tarihli olup, İ.Ö 12-11 senelerine rastlamaktadır. "Caesarea" ismini taşıyan ilk sikke ise "HK" 28 yani İ.Ö 9-8 tarihini taşıdığına göre bu aradaki zaman içinde yani İ.Ö 12 ile 8 arasında "EusebeiasCaesareas" olarak her iki isimde kullanılmıştır. Büyük ebatlı bronz sikkeleri çeşitlilik göstermektedir. Bir yüzlerinde miğferli portre yer alırken diğer yüzlerinde ise ilk defa Erciyes figürleri kullanılmaya başlamıştır.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

J- SİKKELER

a- Satraplık Dönemi Sikkeleri

Datames

Bu satrapın satraplar isyanı sırasında darlattığı 10,33 gr ağırlığındaki staterin bir yüzünde; Baaltars²⁰⁴sağa dönük olarak oturmuş, sağ elinde asa ve omuzunda uçmakta olan bir kartal, sol elinde üzüm salkımı ve tahıl sapı tutuyor. Sol tarafta Aramice:

“BLTRZ” (Baaltars) yazısı var. / Diğer yüzünde; Bir panonun önünde tanrı çıplak olarak kendisine bakan Datames’e sağ eliyle içki sunuyor. Ortalarında Thymiaterion var.

AR 9.6 gr. 21x22 mm. Takriben M Ö 373-369 tarihlerinde darbedildi. Yüzünde; Kolyelisaçları dağın k bir portre, Diğer yüzünde;

²⁰⁴Baaltars; Finike kökenli olup, fırtına ve gökyüzü tanrısıdır. Zeus’a eşdeğer bir Pers tanrısıdır. M Ö 5. ve 4. yüzyıl satrap sikkelerinde görülür.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Başında Atinalı miğferi olan ve sağa bakarak sakallı Ares başı, sağ kenarda Aramice "Datames" yazısı [H.E. Kol.]

Datames'in Diğer Sikkeleri:

9.9 gr. 22 mm. AR Yüzünde; Kaçmakta olan bir geyiğin üstüne çökmüş bir arslan, üstte Aramice "Datames" yazısı, diğer yüzünde; Sola dönük olarak oturan, sol elinde üzüm salkımı tutan ve sağ elinde asa tutan Baaltars [H.E. Kol.]

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Sysianus (Satrap)AR Drahmi, 5.15 gr. Yüzünde: sola bakan Asopus'un kızı Sinope'nin²⁰⁵başı, Diğer yüzünde: yunus balığını pençeleri ile tutmuş bir kartal ve Aramice yazı: **Sysianus**

H. Erkiiletlioğlu

²⁰⁵**Sinope**: Irmak tanrısı Asopus'un güzel kızıdır. Tanrı Zeus bile bu kıza âşık olur.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

b- Krallık Dönemi Sikkeleri

Ariarathes I. (M Ö 330-322)

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

AR-Drahmi, 5.15 gr. Yüzünde
sola bakan Asopus'un kızı
Sinope'nin başı,
Diğeryüzünde yunus balığını
pençeleri ile tutmuş bir kartal
ve Aramice (**Ariarat**)

avlamakta olan Griffin²⁰⁶

²⁰⁶ **Griffin veya Griffon:** Aslan vücutlu,
kartal kanatlı ve kartal kafalı mitolojik
yaratık

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz,
kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta
bulunulabilir.

AE 1.82 gr, 1 cm. Bir savaşçı ayakta sağa doğru yayla ok atıyor/ Sağa doğru ayakta duran bir dağ keçisi, (Çok nadir)

AE 1.80 gr, 0,9 cm. Bir Savaşçı ayakta sagadoğru yayla ok atıyor/ Sağa doğru ayakta duran bir dağ keçisi, (Çok nadir)

AE Gaziura 1.77 gr, 1 cm. Bir Savaşçı ayakta sağa doğru yayla ok atıyor / Sağa doğru ayakta duran bir dağ keçisi, Keğinin solunda aramice **Ariarat** (Çok nadir)

AE Gaziura²⁰⁷ Bir Savaşçı ayakta sağa doğru yayla ok atıyor/ Sağa doğru ayakta duran bir dağ keçisi, Keğinin solunda Aramice **Ariarat**(Çok nadir)

²⁰⁷Gaziura: Şimdiki Turhal yakınlarında, Yeşilirmağın Çekerek Çayı ile birleştiği yerin biraz öncesinde

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Ariarathes II, M Ö 301-280

AE Tyana 1.9 gr. Yüzü: Sola bakan ve gülümseyen İranvarî başlıklı (tiara) bir büst, Diğer yüz: Ayakta duran Athena

AE Tyana

AE 1.9 gr. Yüzü: Sola bakan ve gülümseyen İranvarî başlıklı bir büst / Diğer yüz: ayakta sola dönmüş ve sol elinde mızrak tutan Athena iki tarafında: ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΡΙΑΡΑΘΟΥ, (Çok nadir)

AE 1.46 gr. Yukardakinin aynı

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

H. Erkiletlioglu

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

www.haliterkiletlioglu.com

AE 2.23 gr. Yukardakinin aynı

AE, 2.9 gr. 15 mm. Yüzünde; sola bakan İranvarî başlıklı bir büst, Diğeryüzünde; ayakta sola dönmüş olarak sol eliyle mızrak tutan Athena [H.E. Kol.]

Ariaramnesin, M Ö 280-230

Tyanabaskılı Ariaramnes sikkelerinde AramiAlfabesi yerine Grek alfabesi kullanıldı.

AE 4.36 gr. Yüzü: sağa bakan başlıklı Ariaramnes, Diğer Yüzü: sağ tarafa at koşturan ve sağ elinde kılıç tutan bir süvari, Üstte: APIAPAMNOY yazısı, altta: monogram? (Çok nadir)

Yukardaki gibi (Çok nadir)

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

AE 2.99 gr. Yüzü: sağa bakan başlıklı Ariaramnes, Diğer yüzü: sağ tarafa doğru otlamakta olan bir atın, ayakları arasında ve üstünde iki monogram

AE, Tyana 4.24 gr. 15,7 mm. Yüz: sağa bakan ve başlıklı Ariaramnes, Diğer yüz: Sağa doğru otlamakta olan bir atın altında ve üstünde iki monogram (Çok nadir)²⁰⁸

AE 8.5 gr. 22 mm. Yüzünde; Sağa bakmakta olan başlıklı bir portre, Diğer yüzünde ayakta sola dönük olarak duran bir tanrı, önünde "Ariaramnes" yazısı, kenarları kırtıklı [H.E. Kol.] (Çok nadir)

AE Tyana, 2.7 gr. 14 mm. Yüzünde; Sağa bakan İranvarıbaşlıklı bir portre (Ariaramnes?) Diğer yüzü; Sağa doğru at koşuran bir süvari, atın ön ayakları arasında güneş figure

[H.E. Kol.] (Çok nadir)

²⁰⁸Simonetta, s. 16, resim: 3

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

AE Tyana, 2.9 gr. 15 mm. Yüzünde;
Sağa bakan İranvarî başlıklı bir portre
/DiğeryüzüAriaramnes, Sağa doğru
at koşturan bir süvari, atın altında H
harfi (8.krallık yılı)

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz,
kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta
bulunulabilir.

Ariarathes III (M Ö 230-220)

Gümüş tetradrahmilerile bronz sikkeler bastırmıştır. Tetradrahmilerin bir yüzlerinde kralın portresi ve diğer yüzünde de tanrıça Athena bir elinde Nike diğer elinde ise kalkan ve mızrak tutuyor şeklinde resmedilmiştir. Aynı yüzde kralın adı **ΒΑΣΙΛΕΩΣ -ΑΡΙΑΡΑΘΟΥ** (Basileos Ariarathaou) yani kral Ariarathu olarak zikredilmiştir. Bronz sikkeleri çok çeşitlilik arz etmektedir; Bunların bir yüzde yine kralın portresi yer alırken diğer taraflarında at, süvari, palmiye ağacı, sarmaşık yaprağı, tanrıça büstü Tyche ve Athena gibi değişik figürler resmedilmiştir. Aynı yüze kralın adı kısaltılarak **ΑΡΙΑΡΑ ΑΡΙΑΡΑΘΟΥ** (Ariara Ariaratheta) gibi yazılmıştır. Erken örneklerde “basileus” unvanı görülmezken, geç darplarda bu unvan kullanılmıştır²⁰⁹. Palmiye ağacına doğru at koşurmakta olan süvarili tasvirlerin bir kısmında baskı yeri “Tyana” olarak yazılırken, aynı tasvirli bazı sikkelerin darp yeri “Kybistra”²¹⁰ dir.

AE Tyana 4.03 gr. Yüzü: Kale biçiminde başlıklı sağa bakan Tyche (Tike) / Diğer yüzü: **ΒΑΣΙΛΕΩΣ-ΑΡΙΑΡΑΘΟΥ** Sarmaşık yaprağı içinde **ΔΣ-ΤΥ** (Çok nadir)

AE Tyana 5.7 gr. 17 mm. Yüzünde; Sağa bakmakta olan Tiarabaşlıklı bir büst, Diğer yüzünde; üstte “**ΑΡΙΑΡΑ..**” yazısı, ortada; taçlı bir ilâhe, sol elinde lotus çiçeği tutuyor, sağ eliyle de aksi yöne dönük iki adet sphinxes²¹¹ yönetiyor. [H.E. Kol.] (Çok nadir)

Yukardaki gibi (2,48 gr.)

209

201

²¹⁰Kybistra (Tont Kalesi): Tyana kenti civarında başka bir kent

²¹¹Sphinxes: Gövdesi arslan, başı ve göğsü kadın olan kanatlı, mitolojik yaratık

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

H. Erkiletli Oğlu

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

www.haliterkiletlioglu.com

AE Yüzü: Sola bakmakta olan İranvari külahlı bir büst, Diğer yüzü: ayakta durmakta olan Athena, sol ve sağında kralın ismi

AE, 5.89 gr. Sağa bakmakta olan tiarabaşlıklı portre, Diğer yüz: Sağa doğru dörtlü giden bir süvari Üstte: APIAPAO Altta: ΔΣ-TYANA yazıları

Yukardakinin aynı

Yukardakinin aynı

AE 6.74 gr. Tyana (Kybistra) Yüzü: Sağa bakan başlıklı bir büst, Diğer yüz: APIAPAO-ΔΣ En sağdaki palmiye ağacına doğru at koşturmakta olan süvari

AE 4.80 gr. Tyana Yüzü: Sağa bakan başlıklı bir büst, Diğer yüz: APIAPAO-ΔΣ En sağdaki palmiye ağacına doğru at koşturmakta olan süvari

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Ariarathes IV Sikkeleri (M Ö 220 – 163)^{EKLE}

Bu kral döneminde tam anlamı ile Hellenleşme adımları atılmış, devletin başşehri Mazaka'ya taşınmış olup, burada da sikke darbı başlamıştır. IV. Ariarathes'indrahmilerinin çoğu onun otuz üçüncü iktidar yılını taşır ki (M Ö188) bu tarih, Roma'ya borç ödemek için külliyetli miktarda sikke darp edildiğini göstermektedir. Bunlar gümüş tetradrahmileriyle drahmilerdir. Her iki birimde de bir yüzünde kralın diademli²¹²portresi yer alır ken diğer yüzünde; ayakta ve elinde Nike tutan Athena tasvir edilmiştir. Drahmilerin bu yüzünde kralın iktidar yılı ile adı ve ünvanıΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΡΙΑΡΑΘΟΥΕΥ ΣΕΒΟΥΣ (BasileosAriarathuEusebeios) yazılıdır.

AR Drahma, 50. İktidar yılı Mazaka/ Eusebeia. Bir yüzünde kendi portresi, diğer yüzünde elinde Nike'yi²¹³tutmakta olan ve sola bakan Athena²¹⁴

AR Drahma, 4, 23 gr. Darp tarihi krallığın 33. Yılı (M Ö188/87) Eusebeia. Yüzü: Kralın sağa bakan diademlibüstü Diğer yüzü: ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΡΙΑΡΑΘΟΥΕΥ ΣΕΒΟΥΣ (BasileosAriarathuEusebeios) yazısı ortasında; Sola bakmakta olan ve sol elinde kalkan ve mızrak, sağ elinde ise, Nike'yi tutmakta olan Athena, sol boşlukta bir monogram

AR Drahma, 22 mm. Darp tarihi; krallığın 33. Yılı (M Ö188-187) Yüzü: kralın

212:
ya
213:
214:

yaşa bağlanan defne, meşe, zeytin ya da mersin nüş gibi kıymetli madenlerden yapılmış saç bağ

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

^{EKLE}
diademli sağa bakan büstü / Diğer
yüzü: ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΡΙΑΡΑΘΟΥΕΥΕΥ ΣΕΒΟΥΣ
(Basileos Ariarathu Eusebeios) ortasında;
sol elinde kalkan ve mızrak, sağ elinde
ise, Nike'yi tutmakta olan Athena, sol
boşlukta monogram, altta ΓΛ (33.yıl)

H. Erkiiletlioğlu

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz,
kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta
bulunulabilir.

AR Drahmi, 4,18 gr. Darp tarihi krallığın 30. Yılı (M Ö185 /84) EusebeiaTyanaYüzü: Kralın sağa bakan diademli büstü / Diğer yüzü: **ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΡΙΑΡΑΘΟΥΕΥ ΣΕΒΟΥΣ** (BasileosAriarathuEusebeios) yazısı ortasında; Sola bakmakta olan ve sol elinde kalkan ve mızrak, sağ elinde ise, Nike'yi tutmakta olan Athena, sol boşlukta bir monogram, altta tarih

AR Drahmi, 4,18 gr. 33. Krallık yılı (M Ö188/87 yılı) MazakaEusebeia, Yüzü: Diademli sağa bakan büst Diğer yüz: Sola dönük, ayakta Athena, elinde Nike, Yazılar: **ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΡΙΑΡΑΘΟΥΕΥ ΣΕΒΟΥΣ** (BasileosAriarathuEusebeios), Bir monogram, Altta: ΓΑ (tarih = 33. Krallık yılı)

AR Drahmi, yukardakinin aynısı

AR Drahmi, Altta: ΓΑ (tarih) (33.Krallık yılı) Yukardakinin aynısı

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

AR Drahmi, 4.06 gr. Yukardakinin aynısı

H. Erkiletlioğlu

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

AR Drahmi, Eusebeia, (40. Krallık yılı)

AR Drahmi, Darpyeri: Eusebeia Altta:
ΓΑ (tarih = 33. krallık yılı)

AR Drahmi 4.18 gr. Darp yılı: 33. Kral lık yılı
(188/87) ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΡΙΑΡΑΘΟΥ

ΕΥΣΕΒΟΥΣ, Altta: ΓΑ (tarih =33. Krallık yılı)

AR Drahmi (3.82 gr.) ΒΑΣΙΛΕΩΣ -
ΑΡΙΑΡΑΘΟΥ - ΕΥΣΕΒΟΥΣ.

AE 4.83 gr. Eusebeia -Tyana, Yüzü: Sağa
bakan başı Tiara'lıbüst/ Diğer yüz: Oturmakta
olan Athena'nın iki tarafında:
[B]ΑΣΙΑΕ[ΩΣ] ΑΡΙΑΡΑΘΟΥ[Υ]

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz,
kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta
bulunulabilir.

AE 4.80 gr. Darph Yeri: EusebeiaTyana/
ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΡΙΑΡΑΘΟΥ, (Yukardaki gibi)

AE 3.18 gr. Darph Yeri: Eusebeia, Yüzü:
Sağa bakan başı Tiara'lı büst/ Diğer yüz: Bir
ok sadağı, iki tarafında yazılar

AE 17 mm, 4.41 gr. EusebeiaTyana, Yüzü;
sola bakan saçı arkadan bağlı Artemis büstü, / D.Yüzü: Ayakta sola
bakmakta olan erkek geyik ve ΒΑΣΙΛΕΩΣ - [ΑΡΙΑΡΑΘΟΥ] yazıları.
Simonetta 2007, pl. 16, 2.

AriarathesIV. AE 17 mm. Yüzü; Artemis
büstü, diğer yüzünde sola doğru ayakta
duran bir geyik ΒΑΣΙΛΕΩΣ-ΑΡΙΑΡΑΘΟΥ
yazısı²¹⁵

AE Bronz, 4.3 gr. 16 mm. Yüzü: Sola
bakmakta olan çiçekli diadem

215
ha
bü.

rik, yıllar önce Hattilerde ve Hititlerde tapılan bir
ruşemu'nun hayvansal simgesidir, onun hayvana

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz,
kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta
bulunulabilir.

bağlamış Artemis portresi, Diğer yüzü; Sola dönük duran bir dağ keçisi, etrafında “Ariarat.....” yazısı [H.E. Kol.]

AriarathesIV veya V dönemi AE 1.94 gr
Yüzü: Sola bakmakta olan Artemis portresi
Diğer yüzü:ΒΑΣΙΛΕ[ΩΣ] ΑΡΙΑΡΑΘ[ΟΥ]
yazıları, ortada bir Tripod

AR Drahmi 4.1 gr. 17 mm. Darp tarihi; 33.
Krallık yılı (M Ö188-187), Darp yeri;
Eusebeia, Yüzü; Kralın sağa bakan diademli
büstü, Diğer yüzü; ΒΑΣΙΛΕΩΣ
ΑΡΙΑΡΑΘΟΥΕΥΣ ΣΕΒΟΥΣ
(BasileosAriarathuEusebeios)
ortasında; sola dönük olarak ayakta duran
Athena, sol elinde mızrak ve kalkan var, sağ
elinde ise, “Nike’yi” tutmakta, önünde bir
monogramvar. [H.E. Kol.]

Ariarathes IV, 220-163 M Ö AE
(Bronz, 17 mm, 3,75 g,) AriarathesIV'ün sola bakan külah giymiş büstü/
Diğer yüz: [B] ΑΣΙΛΕΩ [Σ] - ΑΡΙΑΡΑΘΟ [Υ] Athena ayakta, baştan
sola doğru, sağ elinde mızrak ve solda kalkan.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz,
kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta
bulunulabilir.

AR 4.1 gr. 17 mm. Yukarıdakinin aynı [H.E. Kol.]

AR 4.2 gr. 18 mm. Yukarıdakinin aynı [H.E. Kol.]

AR 3.9 gr. 17 mm. Yukarıdakinin aynı [H.E. Kol.]

AR 4.2 gr. 20 mm. Yukarıdakinin aynı [H.E. Kol.]

Ariarathes VI Ariarathes VI Epiphanes Philopator, M Ö

130-112 Tetrachalkon (Bronz, 19 mm, 5.83 gr.) Eusebeia-Mazaka. Bir diadem ile bağlı başlık giyen Ariarathes VI'nın sağa dönük büstü; solda, konturmark: Helios'un büstü şua yaymakta. Diğer yüz: ΒΑΣΙ [ΛΕΩΣ] - ΑΡΙΑΡΑ [ΘΟΥ] Athena, sağ elinde Nike'i tutmakta ve yanında kalkan ve mızrak var.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

H. Erkiletli Oğlu

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Ariarathes V (M Ö 163-130)

V. Ariarathes'in kendi adını taşıyan gümüş tetradrahmileri ve drahmileri vardır. Sikke tekniği ve metal kalitesi çok yüksek olan bu sikkelerin bir yüzünde klasik Kappadokia krallığı sikkelerinde olduğu gibi kralın portresi, diğer yüzünde ise; bir elinde Nike, öbür elinde mızrak ve kalkan tutan, ayakta durmakta olan Athena resmedilmiştir. Etrafında **ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΡΙΑΡΑΘΟΥ ΕΥΣΕΒΟΥΣ**, yazılıdır. Altta ise Grekharfiyle tarih bulunmaktadır.

Tetradrahmilerinin birinin üstünde yer alan "Ariarathes'in oğlu" kral Ariarathes Philopatoros'un [sikkesi]" yazısı, babasının yasal ve gerçek mirasçısı olduğunu vurgulamak için konulmuş olmalıdır. Çünkü o sıralarda ortaya çıkan, babasının üvey oğlu Orophemes'in tahtta hak iddiasının geçersiz olduğu imajının yaratılmasını arzuluyordu.

AR drahmi 4.17 gr. Baskı yılı: M Ö130
Yüzü: Kralın sağa bakan portresi Diğer yüz: Sola dönük olarak ayakta durmakta olan Athena sol elinde çelenk tutan Nike'yı taşıyor. İki tarafında ve aşağıda: **ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΡΙΑΡΑΘΟΥ ΕΥΣΕΒΟΥΣ**, Önünde bir monogram var. Altta: tarih ΓΑ (krallık yılı 33) (Simonetta p. 24, 17)

AR Drahmi 4.09 gr. Darp yılı M Ö133
Yukardakinin Aynı

AR Drahmi 4.23 gr. Darp Yılı: M Ö 131
Yukardakinin Aynı

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

AR Drahmi 4,05 gr. Darp yılı: ΓΛ (M Ö130)
Yukardakinin aynı

AR Drahmi 4,14 gr. Darp yılı ΓΛ 33.
Krallık yılı (M Ö130)

AR Drahmi 4,14 gr. Darp yılı 30. Krallık
yılı (M Ö133)

AR Drahmi 4,33 gr. Darp yeri: (Eusebeia-
Mazaka), Darp yılı: ΓΛ 33. Krallık yılı (M Ö
130)

AR Drahmi 3,93 gr. Barbar tipi

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

AR Drahma 4,16 gr. Darp Yılı: 29.krallık yılı (M
Ö134/33) **ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΡΙΑΡΑΘΟΥ**
ΕΥΣΕΒΟΥΣ, ΘΚ önünde monogram

AR Drahma, 3.9 gr. 18 mm. Yüzü; Başı
diademli dağınık saçlı Ariarathes V' in
sağa bakan portresi, Diğer yüzü; Sola
dönük olarak ayakta durmakta olan
Athena, sol elinde çelenk tutmakta olan
Nike'yi tutuyor, sağ elinde ise mızrak ve
kalkan var. Athena'nın sol, sağ ve altında
ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΡΙΑΡΑΘΟΥ ΕΥΣΕΒΟΥΣ
(H.E. Kol.)

AR 4.0 gr. 17 mm. 5. Krallık yılı
(Yukardakinin aynı) (H.E. Kol.)

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz,
kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta
bulunulabilir.

AR 3.6 gr. 19 mm. (Yukardakinin benzeri Barbar baskı) (H.E. Kol.)

AR 3.3 gr. 17 mm. (Yukardakinin benzeri Barbar baskı) (H.E. Kol.)

AR 3.7 gr. 18mm. (Yukardakinin benzeri Barbar baskı) (H.E. Kol.)

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Orophernes (M Ö160-56)

AR Tetradrhmi (16.80 gr). Başı Diademli Orophernes, sağa bakıyor, Diğer yüzünde; **ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΟΡΟΦΕΡΝΟΥ ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ**, yazısı Ayakta sola bakarak elinde palmye dalı tutan Nike²¹⁶

Nysa ve Ariarathes VI (M Ö130)

AR Drhmi, Yüzü ön plânda tiaratakmış Nysa, arkada diademli ve taçlı Ariarathes VI portresi. Diğer yüzü: Oturan Athena elinde Nike kuş tutuyor. **ΒΑΣΙΛΙΣΣΗΣ ΝΥΣΗΣ ΚΑΙ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΡΙΑΡΑΘΟΥ ΕΠΙΦΑΝΟΥΣΤΟΥΥΙΟΥ**²¹⁷

²¹⁶Simonetta, s. 29, resim: 10

²¹⁷Simonetta, s. 29, resim: 11

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

H. Erkiiletlioglu

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Ariarathes VI M Ö 130-116

AR Obo10.73 gr.Tyana/ Eusebeia,
Yüzü: sağa dönmüş, başında eski
İranlıların kullandığı sarık olan
gülümseyen bir büst D.yüzü: Sola doğru
koşmakta olan bir koç, **ΒΑΣΙΛΕΩΣ**
ΑΡΙΑΡΑΘΟΥ (BasileusAriarathes) yazısı
(çok nadir)

AR Obo10.88 gr. Darp yeri:Tyana
Yukardakinin aynı
(çok nadir)

AR Drahmi 4.08 gr. Yüzü: Başında İranlı
başlığı (tiara) ile sağa dönmüş bir büst, Diğer
yüz: **ΒΑΣΙΛΕΩΣ** **ΑΡΙΑΡΑΘΟΣ**
ΘΕΟΥΦΙΛΟΠΑΤΟ[ΡΟΣ]

(ΑΡΙΑΡΑ ters yazılmış), Athena sola
dönük olarak kalkana dayanmış olarak
oturmakta, ileriye uzattığı sağ elinde
defne dalı tutmakta

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz,
kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta
bulunulabilir.

Ariarathes VI Ariarathes VI EpiphanesPhilopator, M Ö 130-112 Tetrachalkon (Bronz, 19 mm, 5.83 gr.) Eusebeia-Mazaka. Bir diadem ile bağlı başlık giyen AriarathesVI'nın sağa dñnük bñstñ; solda, konturmark: Helios'un bñstñ şua yaymakta. Diğer yñz: BΑΣΙ [ΛΕΩΣ] - ΑΡΙΑΡΑ [ΘΟΥ] Athena, sağ elinde Nike'i tutmakta ve yanında kalkan ve mızrak var.

©Tñm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak gñstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

AR Drahma 4.12 gr. Eusebeia, Krallığın 4. Yılında darpedilmiş(M Ö126/ 125 yılları). Yüzü: AriarathesVI'nın sağa bakan diademli büstü/ D.Yüzü: sağ elinde mızrak ve kalkan tutan ayakta durmakta olan Athena, öne uzattığı sol elinde Nike'yi tutmakta. Solunda; bir monogram, Yazılar: ΒΑΣΙΛΕΩΣ

ΑΡΙΑΡΑΘΟΥ ΕΠΙΦΑΝΟΥΣ (BASILEUS ARIARATHES EPIPANES)
Altta:Δ (tarih=4)

AR Drahma 17 mm, 4.19 gr. Darpyeri: C (Komana ?). Yüzü: AriarathesVI'nınsağa bakan diademlibüstü,D. Yüzü: ayakta duran ve sağ elinde mızrak ve kalkan tutmakta olan, Athena Nikephoros, öne uzattığı sol elinde Nike'yitutmakta. Sol başta bir monogramvar, Yazılar: ΒΑΣΙΛΕΩΣ-ΑΡΙΑΡΑΘΟΥ-ΕΠΙΦΑΝΟΥΣ (BASILEUS ARIARATHES EPIPANES),
Altta: ΙΓ (13. Krallık yılı ?)

AR Drahma 18 mm, 4.18 gr. Darp yeri: C (Komana?). Krallığın 10. Yılında darp edilmiş (M Ö120) Yüzü: AriarathesVI'nınsağa bakan diademlibüstü/ D. yüzü: sağ elinde mızrak ve kalkan tutan ayakta durmakta olan Athena Nikephoros. Öne uzattığı sol elinde palmye dalı tutmakta. Solunda ve sağ sonda monogramvar,

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Yazılar: ΒΑΣΙΛΕΩΣ -ΑΡΙΑΡΑΘΟΥ-
ΕΠΙΦΑΝΟΥΣ (BASILEUS
ARIARATHES EPİPANES), Altta: I
(tarih=10)

H. Erkiletlioğlu

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz,
kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta
bulunulabilir.

AR Drahmi 18 mm, 4.18 gr. Darp yeri: C (Komana?). Yukardakinin aynı

AR Obol, 0.6 gr.10 mm. Darpyeri: Tyana/Eusebeia, Yüzü: sağa dönmüş, başında eski İranlıların kullandığı sarık olan gülümseyen bir büst/ D. yüzü: Sola doğru koşmakta olan bir koç, ΒΑΣΙΛΕΩΣ-ΑΡΙΑΡΑΘΟΥ (BasileusAriarathes) yazısı (çok nadir) (H.E. Kol.)

AR Drahmi 4.2 gr. 18 mm. Darp yeri: Eusebeia, Krallığın 4. yılında darpedilmiş(M Ö126/ 125 yılları) Yüzü: AriarathesVI'nınsağa bakan diademlibüstü/ D. Yüzü: sağ elinde mızrak ve kalkan tutan ayakta durmakta olan Athena Nikephoros. Öne uzattığı sol elinde Nike'yi tutmakta, Solunda; bir monogram, Yazılar: ΒΑΣΙΛΕΩΣ

- ΑΡΙΑΡΑΘΟΥ – ΕΠΙΦΑΝΟΥΣ (BASILEUS ARIARATHES EPIPANES) Altta:

Δ (tarih=4) (H.E. Kol.)

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Ariarathes VII Philometor (M Ö 116-101)

AR Tetradrahmi 16,47 gr. Darp Yeri: Eusebeia, Yüzü: Sağa bakmakta olan diademli bir büst/ D. Yüz: Athena sola dönük olarak ayakta duruyor. İki tarafında (O ve Λ) harfleri ile ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΡΙΑΡΑΘΟΥ ΦΙΛΟΜΗΤΟΡΟΣ (Basileus Ariarathouy Philometorus) yazıları var.

AR Tetradrahmi 16,44 gr. Darp Yeri: Eusebeia, Yüzü: Sağa bakan Antiyokos VII' nin Diademli portresi/ D. Yüz: Sağ elinde Nike'yi tutmakta olan ve sağa dönük ayakta duran Athena, iki tarafında; ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΡΙΑΡΑΘΟΥ ΦΙΛΟΜΗΤΟΡΟΣ, yazıları.

AR Tetradrahmi 16,58 gr. Darp Yeri: Eusebeia Yüzü: Sağa bakan diademli bir portre/ D. Yüzü: Bir çelenk içinde sola bakan Athena ayakta, Sol elinde çelenk olan Nike'yi tutuyor. İki tarafında; ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΡΙΑΡΑΘΟΥ ΦΙΛΟΜΗΤΟΡΟΣ yazıları ve yine iki tarafa; O-Λ harfleri mevcut

AR Drahmi 17 mm. 3,24 gr. Darp Yılı: 8 (M Ö 108/7). Yüzü: Sağa bakan diademli bir portre/ Elinde Nike tutmakta olan Athena ve Athena'nın iki tarafında O/M monogram-Λ işaretleri var. Alttı: H=8 (tarih), üç tarafa; ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΡΙΑΡΑΘΟΥ ΦΙΛΟΜΗΤΟΡΟΣ²¹⁸

²¹⁸Strickhausen Coll.; Ex CNG 37 (3/1996), lot 598; Ambassador Eric von Post Collection

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

H. Erkiletlioglu

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

AR Drahma 4, 04 gr. Darp Yeri:
Eusebeia Yılı: 8 (M Ö109/8)

AR Drahma 4, 04 gr. Darp Yeri:
Eusebeia Yılı: 9 (M Ö108/7)

AR Drahma Ariarathes VII?

AR Drahma 4.1 gr. 16 mm. Darp yılı: 8 (M
Ö108/7) Yüzü: Sağa bakan diademli bir
portre/D. Yüzü: Elinde Nike tutmakta
olan Athena ve Athena'nın iki tarafında
O/M monogram-Α işaretleri var. Altta:
H=8 (tarih), üç tarafta; ΒΑΣΙΛΕΩΣ
ΑΡΙΑΡΑΘΟΥ ΦΙΛΟΜΗΤΟΡΟΣ [H.E. Kol.]

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Ariarathes VIII Epiphanes(M Ö 99-97 / 101-100)

AR

Drahmi 3,54 gr. Yüzü: Sağa bakan kralın diademli portresi/ D. Yüzü: Sağ elinde Nike'yitutmakta olan Athena, Nike'nineline çelenk, etrafında: "BASILEUS ARIARATHES EPIPHANES" (Αριαράθης Έπιφανής) yazıları, önünde: M işareti Altta Tarih: A (Krallık 1. Yıl)²¹⁹

Tarih: T (Krallık 3. Yıl)

²¹⁹www.ma-shops.de/saenn/item.php?id=19203

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Ariarathes IX (M Ö 99-87)

AR Drahmi 4.08 gr. Yılı: M Ö 87, Yüzü: Başı diademli Ariarathes IX/ **ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΡΙΑΡΑΘΟΥ ΕΥΣΕΒΟΥΣ** ve sol elinde mızrak ve kalkan tutan Athena Nicephorussola doğru ayakta duruyor. İleriye uzattığı sol elinde Nike'yi tutmakta, ayaklarının önünde bir monogram var. En altta tarih ΙΓ (13. Krallık yılı)

AR Drahmi, 4.01 gr. Darp yeri: Mazaka/ Eusebeia (barbar baskı) Yılı: M Ö99-87 Yüzü: Diademli bir baş, D. yüz: Ayakta sol elinde Nike'yi tutmakta olan Athena, önünde bir monogram, Etrafında: **ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΡΙΑΡΑΘΟΥ ΕΥΣΕΒΟΥΣ** Altta: Β (Tarih: 2. Krallık yılı)²²⁰

AR Tetrachmi 16.62 gr. Yüzü: Kralın sağa bakan diademli başı/ D. yüz: Yukarda/ **ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΡΙΑΡΑΘΟΥ**, Aşağıda: **ΕΥΣΕΒΟΥΣ ΦΙΛΟΠΑΤΟΡΟΣ**, Ortada: Sola doğru Pegasus²²¹, Pegasusun sağında monogram, solunda: Ay ve yıldız (güneş)²²²

²²⁰ s. 38 Simonetta,

²²¹ Kanatlı mitolojik at

²²² Ay ve yıldız figürünü Ariarathes, babası Mithradet'e bağlılığını göstermek için koydurmuş olmalıdır.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

AR Drahma 4, 01 gr. DarpYılı: 97/96
Mazaka/EusebeiaYüzü: Kralın sağa bakan diademli büstü D. Yüz: Sola dönük Athena ve sağ elinde Nike heykelciği, solda bir monogram

AR Drahma 17mm. 4.07gr. Darp yılı: M
Ö97/6, Yüzü: Kralın sağa bakan diademli
büstü, D.Yüzü: Ayakta ve elinde
Nike'yitutmakta olan Athena'nın
etrafında **ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΡΙΑΡΑΘΟΥ**
ΕΥΣΕΒΟΥΣ
ΦΙΛΟΠΑΤΟΡΟΣ, sol önünde;
monogramAltta: tarih (4. Krallık yılı)

AR Drachm 4.05 gr. Darp Yılı: E=5 (96/5
M Ö) Yukardakinin Aynı

AR Drahma 4, 01 gr. Darp tarihi: E=5 (96/5
M Ö) Yukardakinin Aynı

AR Drahma, 4.06 gr. Yılı: (M Ö 98-97)
Yüzü: Kralın sağa bakan diademli büstü,
D.Yüzü: Ayakta ve elinde Nike'yi tutmakta olan
Athena'nın etrafında **ΒΑΣΙΛΕΩΣ**
ΑΡΙΑΡΑΘΟΥ ΕΥΣΕΒΟΥΣ ΦΙΛΟΠΑΤΟΡΟΣ,

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Altta: Δ Tarih (4.krallık yılı)

AR Drahmi, Yılı: (M Ö 97/96) Yüzü: Diademplisağa bakan büst, D. Yüz: Sağ elinde NikeTutmakta olan Athena, sol elinde de kalkan ve mızrak var. Yazılar: ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΡΙΑΡΑΘΟΥ ΕΥΣΕΒΟΥΣ solda bir monogram var Tarih: (5.Krallık yılı).

AR Drahmi 4,07 gr. Yılı: M Ö 99-98, Yüzü: diademli sağa bakan kral başı. D.Yüz: ayakta sola dönük Athena Nikephoros, iki tarafında monogramvar. Tarih: E (3. krallık yılı)

AR Drahmi, 4,01 gr. DarpYeri: Mazaka/ Eusebeia, Yılı: M Ö99-98 Yüzü: Diademplisaga bakan kral büstü, D.Yüzü: Sağ elinde Nike Tutmakta olan Athena, sol elinde de kalkan ve mızrak var. Sol önünde bir monogramvar. Altta: E (5. Krallık yılı)²²³

AR Tetradrahmi16.24 gr. Darp yılı: M Ö99-98, Yüzü: Sağa dönük diademlikral portresi/ D. Yüz: Athena ayakta, Yazılar: ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΡΙΑΡΑΘΟΥ ΕΥΣΕΒΟΥΣ

ΦΙΛΟΠΙΑΤΟΡΟΣ, E(tarih: 5. Krallık yılı)

²²³Simonetta, Kappadokian Kings, S. 38,

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

AR Tetradrahmi 16.21gr. Darp yeri: Eusebeia-Mazaka [Caesarea] Darp yılı: M Ö99-98 Yüzü: Kralın diademli sağa bakan büstü Diğeryüzü: Athena ayakta sağ elinde Nike'yi tutuyor, etrafında: **ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΡΙΑΡΑΘΟΥ ΕΥΣΕΒΟΥΣ ΦΙΛΟΠΑΤΟΡΟΣ Ε** (5. Krallık yılı)

AR Drahma, 3.7 gr. 18 mm. Barbar baskı, Yüzü: Kralın sağa bakan diademli büstü, D. Yüzü: Ayakta ve elinde Nike'yi tutmakta olan Athena'nın solunda monogram, etrafında **ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΡΙΑΡΑΘΟΥ ΕΥΣΕΒΟΥΣ ΦΙΛΟΠΑΤΟΡΟΣ**, [H.E. Kol.]

AR Drahma 4.0 gr. 3. Krallık yılı barbar baskı (Yukardakinin aynı) [H.E. Kol.]

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Ariobarzanes I Philoromaios: (M Ö 93-62)

AR Drağmi, Darp Yılı: M Ö91, Yüzü: AriobarzanesI'in sağa bakan diademlibüstü, D.Yüzü: Ayakta duran Athena'nın sol elinde kalkan ve mızrak, sağ elinde, Nike'yi tutmakta, Yazılar: ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΡΙΟΒΑΡΖΑΝΟΥ ΦΙΛΟΡΩΜΑΙΟΥ, T şeklinde monogram, Altta: B (tarih: 2. Krallık yılı)

AR Drağmi, Yüzü: AriobarzanesI'insağa bakan diademli büstü, D. Yüzü: Ayakta duran Athena'nın sol elinde kalkan ve mızrak, sağ elinde, çelenk tutmakta olan Nike, iki yanında: Θ ve E işareti, Önünde: monogram, Yazılar: ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΡΙΟΒΑΡΖΑΝΟΥ ΦΙΛΟΡΩΜΑΙΟΥ, Altta: B (tarih: 2. krallık yılı M Ö 95-94)

AR Drağmi, Darp yılı: M Ö79 Yüzü: AriobarzanesI'in sağa bakan diademlibüstü, D. Yüzü: Ayakta duran Athena'nın sol elinde kalkan ve mızrak, sağ elinde, Nike'yi tutmakta, Önünde: monogram, Yazılar: ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΡΙΟΒΑΡΖΑΝΟΥ

ΦΙΛΟΡΩΜΑΙΟΥ, Altta: ΙΔ (tarih: 14. Krallık yılı)

AR Drağmi, 3.92 gr. 17 mm. Ariobarzanes'insağa bakan diademli büstü, D.Yüzü: Ayakta duran Athena iki yanında: Θ ve E işareti, Önünde:

in alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, uğıgılamamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

^{EKLE}
monogram, Yazılar: ΒΑΣΙΛΕΩΣ
ΑΡΙΟΒΑΡΖΑΝΟΥ ΦΙΛΟΡΩΜΑΙΟΥ, Altta:
B (tarih: 2. krallık yılı: (M Ö 95-94) (H.E. Kol.)

H. Erkiletlioglu

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

AR Drahma, 3.9 gr. 16 mm. M Ö 86
Yüzü; Ariobarzanes'in sağa bakan
diademlibüstü, D. Yüzü: Ayakta duran
Athena'nın sol elinde kalkan ve mızrak, sağ
elinde çelenk tutmakta olan Nike, Önünde:
monogram, Yazılar: **ΒΑΣΙΛΕΩΣ**
ΑΡΙΟΒΑΡΖΑΝΟΥ ΦΙΛΟΡΩΜΑΙΟΥ,
altta tarih Z (7. Krallık yılı) [H.E. Kol.]

AR Drahma, 3.94 gr. 16mm. Yüzü;
Ariobarzanes'in sağa bakan
diademlibüstü, D. Yüzü: Ayakta duran
Athena'nın sol elinde kalkan ve mızrak, sağ
elinde, çelenk tutmakta olan Nike, Önünde:
monogram, Yazılar: **ΒΑΣΙΛΕΩΣ**
ΑΡΙΟΒΑΡΖΑΝΟΥ ΦΙΛΟΡΩΜΑΙΟΥ,
[H.E. Kol.]

AR Drahma, 3.9 gr. Yüzü;
Ariobarzanes'in sağa bakan diademli
büstü, D. Yüzü: Ayakta duran
Athena'nın sol elinde kalkan ve
mızrak, sağ elinde, çelenk tutmakta olan
Nike, Önünde: monogram, Yazılar:
ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΡΙΟΒΑΡΖΑΝΟΥ
ΦΙΛΟΡΩΜΑΙΟΥ [H.E. Kol.]

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz,
kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta
bulunulabilir.

Ariobarzanes II Philopator, (M Ö 63-52)

AR Drahm, 3.80 gr. DarpYeri: Eusebeia-
Mazaka, Yüzü: AriobarzanesII'ninsağa dönük
Diademli büstü/ D. Yüzü: "ΒΑΣΙΛΕΩΣ
ΑΡΙΟΒΑΡΖΑΝΟΥ ΦΙΛΟΠΑΤΟΡΟΥ" yazısı

İle Athena ayakta sağa dönük, sol elini
mızrak ve kalkanına dayamış, sağ elini
ileriye uzatmış Nike'yi tutmakta, Nike ise
yine sağadönük vaziyette elinde çelenk
tutmakta, Altt: H (Tarih: 8. Krallık yılı)
(Nadir)

AR Drahm, 4.2 gr. 16 mm. Baskı yeri:
MazakaEusebia Yüzü:
AriobarzanesII'nin sağa dönük
Diademli büstü/ D. Yüzü: "ΒΑΣΙΛΕΩΣ
ΑΡΙΟΒΑΡΖΑΝΟΥ

ΦΙΛΟΠΑΤΟΡΟΥ" yazısı ile Athena ayakta
sağa dönük, sol elini mızrak ve kalkanına
dayamış, sağ elini ileriye uzatmış Nike'yi
tutmakta, Nikeise yine sağa dönük vazii-
yette, elinde çelenk tutmakta, Altt: H
(Tarih: 8. Krallık yılı) (Nadir) [H.E.
Kol.]

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz,
kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta
bulunulabilir.

Ariobarzanes III Eusebeios Philoromaios (Roma'yı Seven) (M Ö 52-42):

AR Drahmi, Yüzü: Ariobarzanes'in Diademli sağa bakan büstü/ D. yüzünde: Athena Nikephoros sola dönmüş olarak ayakta ve sağ elinde çelenk tutan Nike, yine solda ay ile güneş, sağ üstte bir monogram, Altta Θ (Tarih: 9. Krallık yılı) **ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΡΙΟΒΑΡΖΑΝΟΥ ΕΥΣΕΒΟΥΣ**

AR Drahmi 3,55 gr. Yüzü: Ariobarzanes Piloromaios'in Diademli sağa dönmüş başı/ D. Yüzü: Athena Nikephoros sola dönmüş olarak ayakta ve sağ elinde çelenk tutan Nike, yine solda ay ile güneş, sağ üstte de bir monogram var Altta Θ (Tarih:

9. Krallık yılı) işareti var. **ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΡΙΟΒΑΡΖΑΝΟΥ ΕΥΣΕΒΟΥΣ**

AR Drahmi 4,18 gr. Yüzü: Ariobarzanes Piloromaios'in Diademli sağa dönmüş başı/ D. Yüzü: Athena Nikephoros sola dönmüş olarak ayakta ve sağ elinde çelenk tutan Nike, yine solda ay ile güneş, sağ üstte bir monogram var. Yazılar: **ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΡΙΟΒΑΡΖΑΝΟΥ ΕΥΣΕΒΟΥΣ ΚΑΙ ΦΙΛΟΡΩΜ**

Yüzü: Kralın sağa dönmüş büstü/ D. Yüz: Sağ elinde Nike'yi tutmakta, Sol önünde ay ve güneş, Çevrede: **ΒΑΣΙΛΕΩΣ**

İl izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

ΑΡΙΟΒΑΡΖΑΝΟΥ ΕΥΣΕΒΟΥΣ ΚΑΙ
ΦΙΛΩΡΩΜ

H. Erkiiletlioglu

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

AR, Drahmi 4.2 gr. 16 mm. Yüzi: Ariobarzanes Piloromaios'ın Diademli sağa dönük başı / D. Yüzi: Athena Nikephorossola dönmüş olarak ayakta ve sağ elinde çelenk tutan Nike, yine solda ay ile güneş, sağ üstte de bir monogram var. Altta Θ (Tarih:

9. Krallık yılı) ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΠΙΟΒΑΡΖΑΝΟΥ ΕΥΣΕΒΟΥΣ [H.E. Kol.]

AR, Drahmi 3.5 gr. 16 mm. (Yukardakinin aynı) [H.E. Kol.]

AR, Drahmi 4.1 gr. 15 mm. (Yukardakinin aynı) [H.E. Kol.]

AR, Drahmi 4.0 gr. 15 mm. (Yukardakinin aynı) [H.E. Kol.]

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

AR, Drahmi 3.8 gr. 15 mm. (Yukardakinin aynı) [H.E. Kol.]

H. Erkiiletlioglu

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Ariarathes X EusebeiosPhiladelphos (M Ö 42-36)

AriarathesX'un bilinen drahmileri 4, 5 ve 6. Krallık yıllarına aittir.

AR, Drahmi Yüzü: AriarathesX'unsıağa dñnük, diademli, bıyıklı ve sakallı başı/ D. Yüzü: Athena sola dñnük, sol elini mızrak ve kalkanına dayamış, öne ve ileriye uzattığı sağ elinde yine sağa dñnmüş Nikesađ elinde çelenk tutmakta. Önünde, küçük bir asker var.

Yazılar: Üstte: ΒΑΣΙΛΕΩΣ, Sağda: ΑΡΙΑΡΑΘΟΥ, Solda: ΕΥΣΕΒΟΥΣ ΚΑΙ , Altta: ΦΙΛΑΔΕΛΦΟΥ

AR, Drahmi 3.9 gr. 17 mm. Yüzü: AriarathesX'un sağa dñnük, diademli, bıyıklı ve sakallı başı / D. Yüzü: Athena sola dñnük, sol elini mızrak ve kalkanına dayamış, öne ve ileriye uzattığı sağ elinde yine sağa dñnmüş Nikesađ elinde çelenk tutmakta. Önünde, küçük bir asker var. Yazılar: Üstte: ΒΑΣΙΛΕΩΣ Sağda: ΑΡΙΑΡΑΘΟΥ Solda: ΕΥΣΕΒΟΥΣΚΑΙ Altta: ΦΙΛΑΔΕΛΦΟΥ (BasileosAriarateEusebeiosKaiPiladelphos) [H.E. Kol.]

AR Drahmi 3.4 gr.17 mm. (Yukardakinin aynı) [H.E. Kol.]

© TÜM HAKLARI SAKLIDIR. Yazım izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

ArchelausPhilopatrisKtistes (M Ö 36-M S 17)

Bronz, 1.5 gr. 9 mm. Yüzü; Dağınık saçlı bir büst, diğer yüzü; Ayakta sola dönük olarak duran Athena, iki tarafında; ΕΥΣΕ/ ΒΕΙΑΣ yazısı [H.E. Kol.]

Bronz, 2.1 gr. 13-14 mm. Yüzü; Tychebüstü (Şehir ve şans tanrısı), Diğer Yüzü; ΕΥΣΕ/ ΒΕΙΑΣ Yazısı ve sola dönük olarak ayakta duran Athena [H.E. Kol.]

Şehir Tanrısı

Tyche

Zirvesinde bir çelenk bulunan Erciyes Dağı'nın sağında ΚΑΙΣΑ yazısı altta: 33 (Archelaos'un 33. Krallık yılı)

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Bronz, 3.7 gr. 18 mm. Yüzü; Diademlibir portre, Diğer yüzü; Ortada zirvesinde kartal (Zeus) bulunan sembolik Argeios(Erciyes), iki tarafında KAICIA/ PEIAE yazısı ve altta; MZ (Mazaka) harfleri. (Hem Kayseri ve hem de Mazakaisimlerinin kullanıldığı ilk sikke) [H.E. Kol.]

Bronz, 7.8 gr. 20-21 mm. Yüzü; Athena büstü, Diğer yüzü; Argeios(Erciyes) dağı zirvesinde kanatları açık kartal (Zeus), EYCE/BEIAE yazısı [H.E. Kol.]

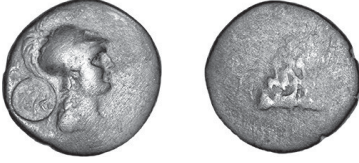

Bronz, 8.6 gr. 26 mm. Yüzü; Sağa bakmakta olan Athena büstü, sol tarafta bir sürsajvar, Diğer yüzü; Ortada Argeios(Erciyes), solda; BEIAE, altta; bir monogram[H.E. Kol.]

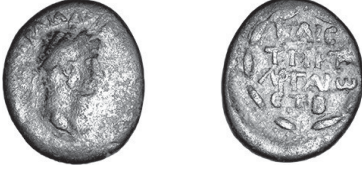

Bronz, 7.4 gr. 22x25 mm. Yüzü; Sağa bakmakta olan Athena büstü, sağ tarafta bir sürsajvar, Diğer yüzü; Ortada Argeios(Erciyes), solda; BEIAE, [H.E. Kol.]

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

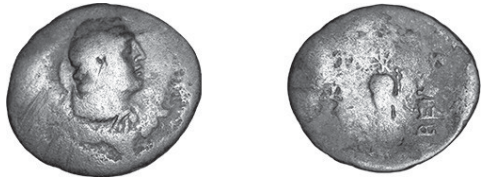
Bronz, 6.3 gr. 21 mm. Yüzü; Sağa bakmakta olan Athena büstü, sol tarafta bir sürsajvar, Diğeryüzü; Ortada Argeios(Erciyes) [H.E. Kol.]

Bronz, 5.4 gr. 18x21 mm. Yüzü; Sağa bakmakta olan bir büst, Diğeryüzü; Çelenk içinde; KAIC/TTIPM/ APFAIO/ ETΘ yazıları [H.E. Kol.]

Bronz AE Yüzü: Sağa bakan Herakles Büstü, Diğeryüzü: Ortada dört sütunlu üçgen alınlıklı, alınlığın ortasında kâinatı temsil eden küre, çatısında heykeller olan bir tapınak, iki tarafta: EYΣE/BEIAΣ yazısı, altta tarih: KE (25. Krallık Yılı= M Ö 11)

Bronz, A E 5.1 gr. 21x 25 mm.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Yüzi; Sağa bakmakta olan Herakles büstü, diğ er yüzi; Dikenli Herakles topuzu, altta; monogram.../ BEΪAΣ yazısı (H.E.Kol.)

A E bronz 22 mm. Yüzi:

GorgonBaşı, D.Yüzi: üstte Argeus, altta: EUSEBE / baskı yılı Γ (Archelaus 'un 3. Krallık yılı)

A E bronz Yüzi: Grek tarzı sağa

bakan

bir portre /D.Yüzi:
üstte: EYΣE, altta: BEΪAΣ
Ortada anlaşıl amayan bir figür

ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΡΧΕΛΑΟΥ ΦΙΛΟΠΑΤΡΙΔΟΣ ΤΟΥ ΚΤΙΣΤΟΥ ΚΒ

AE bronz, Yüzi; Sağa bakan Archelaus portresi / diğ er yüzi;
Dikenli Herakles Topuzu, etrafında;

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Basileos Archelaus Pilopatris Toü Ktistoü, tarih; K B= Krallığın
22. Yılı (M Ö 14)

H. Erkiiletlioglu

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz,
kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta
bulunulabilir.

Ek-6Grek Alfabeti

HARFLE R		İSİMLE Rİ	OKUNUŞLARI	
A	A	alfa	A	(normal a)
B	B	beta	B	(normal b)
Γ	Γ	gamma	G	(normal g)
Δ	Δ	delta	D	(normal d)
E	E	epsilon	E	(normal / kısa e)
Z	Z	zeta	Z	(başında d ile okunur ama fazla belli edilmez)
H	H	eta	E	(uzun e)
Θ	Θ	theta	Th	(peltek okunur İng. Both gibi)
I	I	iota (yota)	İ	(normal i ama başka ünlünün yanında y olarak okunur)
K	K	kappa	K	(normal k)
Λ	Λ	lamda	L	(normal l)
M	M	mü	M	(normal m)
N	N	nü	N	(normal n)
Ξ	Ξ	ksi	Ks	(k ve s yan yana okunur. Taksi)
O	O	omikron	O	(kısa o)
Π	Π	pi	P	(normal p)
P	P	rho (ro)	R	(normal r)

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Σ	$\sigma \setminus \varsigma$	sigma	S	(normal s) (ς son harfte kullanılır)
T	T	tau (tav)	T	(normal t)
Y	Y	üpsilon	Ü	(ü olarak okunur)
Φ	Φ	phi	F	(normal f)
X	X	khi	H	(kh, hırıltılı h olarak okunur. Alm. Machen)
Ψ	Ψ	psi	Ps	(p ve s yan yana okunur)
Ω	Ω	omega	O	(uzun o)

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

EK-7 Harflerin Sayısal Değerleri

KappadokiaParalarındaki Rakamlar ETOS Grekçe= sene
(Kısaca ET).Örn. ETK=20. Sene

ALPHA	BETA	GAMMA	DELTA	EPSİLON	ZETA	ETA	THETA
A α	B β	Γ γ	Δ δ	E ε	Z ζ	H η	Θ θ
1	2	3	4	5	7	8	9
IOTA	KAPPA	LAMDA	MU	NU	XI	OMICRON	PI
I ι	K κ	Λ λ	M μ	N ν	Ξ ξ	O ο	Π π
10	20	30	40	50	60	70	80
RHO	SİGMA	TAU	UPSİLON	PHİ	CHİ	PSİ	OMEGA
P ρ	Σ σ ς	T τ	Υ υ	Φ φ	X χ	Ψ ψ	Ω ω
100	200	300	400	500	600	700	800
DİGAMMA	STİGMA	KOPPA	SAMPİ				
F	Ϛ	Ϟ	ϛ				

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

6	6	90	900				
---	---	----	-----	--	--	--	--

EK-8 Paralarda Sık Kullanılan Tarihler

TARİH	HARFLE İFADESİ	
1. YIL	A	A
2. YIL	B	B
3. YIL	Γ	Γ
4. YIL	Δ	Δ
5. YIL	E	E
7. YIL	Z	Z
8. YIL	H	H
9. YIL	Θ	Θ
10. YIL	I	
13. YIL	IF	
14. YIL	IA	
20. YIL	K	
22. YIL	KB	
25. YIL	KE	
29. YIL	KΘ	

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

TARİH	HARFLE İFADESİ	
30. YIL	Λλ	
33. YIL	ΓΑ	
40. YIL	ΙΑ	
42. YIL	ΜΒ	
50. YIL	ΜΙ	

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

H. Erkiletlioglu

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

www.haliterkiletlioglu.com

İKİNCİ KİTAP

ROMA DÖNEMİ

Birinci yüzyıl ve sonrasında itibaren Kappadokia'nın tarihi farklı bir mecrada şekillenmeye başladı. Bir tarafta Romanın resmi dini olan Paganizmi savunan Filozof Apollonios, diğer taraf ta ise Hıristiyan dininin ifadecisi olarak “Tanrı, Oğul (Hz. İsa) ve Kutsal ruh” üçlemesini öğreten Pavlus'un vaazları, Kapadokya halkının düşünce şeklini etkilemeye başlamıştı. Zaman içinde Romalılar da bu gelişmeyi olumlu görerek sistematik olarak bölgeyi kolonileştirmeye başladılar.

Kappadokia, M S 17 tarihinden itibaren Roma'nın bir eyaleti olarak tarih sahnesine çıktığı Tiberius dönemine rastlayan bu dönemden sonra, Germanicus Caligula (M.S 37-41) Kappadokia'yı Roma'ya bağlı bir il olarak teşkilâtlandırmış ve Roma'da ölen Archelaos'un bölgesi olan Klikya bölümünü Suriye iline eklemiştir.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Kuzeyde Samsun (Amisos) dan Doğuya doğru Karadeniz (Pontus Euxenus), Doğuda Fırat ve Büyük Ermenistan, Güneyde Toros dağları, Batıda Galatia ve Pamphylia ile sınırlı bir eyaletin baş şehri daima Caesarea olmuştur.

Bu dönemde Caesarea, “Konion” denilen eyalet genel meclis tarafından idare edilmekte ve en büyük idarî amir olan Roma’dan gelen bir memur bu meclise başkanlık etmekteydi. Önceleri bu memurların tek vazifesi maliye işleri iken, M S 72 yılından itibaren atlı sınıftan “**İmparatorluk Valisi**” sıfatı ile idareciler tayin edilmiştir.

1-Tiberius Dönemi (M S 14-37)

Son Kapadokya kralı Archelaos’un, af dilemeye gittiği Roma’da senato huzurunda bir titreme krizine girerek ölmesi üzerine Tiberius Kapadokya krallığına son vererek burayı doğrudan Roma’ya bağlı bir eyalet haline getirmişti. Kapadokya Eyaleti, kuzeyde Amisos’tan (Samsun) güneyde Toros dağlarına, batıda Galatia’dan doğuda Fırat nehri ve Armenia bölgesine kadar olan bir alanı kaplıyordu ve eyalet merkezi **Caesarea** (Kayseri) idi. Buradaki darphanenin bu dönemde geliştirildiği o dönemde bol miktarda darp edilen kaliteli Roma sikkelerinden anlaşılmaktadır.

Bu dönemde Caesarea’da büyük bir zelzelenin olduğu, belki buna bağlı olarak eskiden beri Kappadokia’da krallarının Roma’ya ödedikleri vergilerin azaltıldığını kaynaklardan öğreniyoruz. Bu dönemde Roma lejyonundan **Yüzbaşı Logginos** isimli bir subayın önyak olarak Hıristiyanlığı yaymaya çalıştığı haberi İmparator Tiberius’a kadar ulaşmış, Tiberius’ta özellikle halk arasında yeni yeni yayılmaya başlamış olan bu akımı önlemek maksatı ile yüzbaşının başını kestirmiştir.²²⁴, Başka bir

²²⁴MeredithAnthony, **TheCappadocians**, St. Vladimir’sSeminaryPressNewyork 2000, s.3

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

kaynağa göre de²²⁵; Kayseri bölgesinin ilk metropoliti olarak bahsi geçen bu kişi aynı zamanda Hristiyan inancına göre Hazreti İsa'nın çarmıha gerildiği sırada olay mahallinde bulunan ve Hazreti İsa'nın ölümü üzerine iman eden Logginos'tur. Kayseri'nin ilk metropoliti sayılan Logginos, daha sonra Roma İmparatoru Tiberius tarafından kafası kesilerek öldürülmüştür.

2-Germanicus Caligula (Gaius) (M S 37-41)

Germanicus'un oğlu Caligula, Tiberius'un ardından Roma imparatoru olmuştur. Caligula, Augustus dönemindeki gibi Roma'nın menfaatlerine uygun davranan kralları destekleme politikasını sürdürerek kendisi ile yakın ilişki kurabilen kralları desteklemiştir.

Caligula, M S 37 yılında ilk iş olarak Kappadokia ile aynı zamanda eyalet yapılan Kommagene'nin yönetimini Antiokhos'un oğlu AntiokhosIV'e teslim etti. Ayrıca, Tiberius tarafından hapse atılan Herodes'in torunu M. Julius Agrippa'yı serbest bırakarak dedesinin sahip olduğu toprakları kendisine iade etti.

Caligula, Kappadokia'yı yakından ilgilendiren, yeni atamalar yaptı. Tiberius döneminde, son Kappadokia kralı Archelaos'un karısı Pythodoris'in ölümünden sonra Pontus krallığında kimsenin olmadığı görülmektedir. Caligula, Pythodoris'in kızı Antonia evlenen ve öldürülen kral Cotys'un Roma'da büyüyen üç çocuğu arasında bu toprakları paylaştırdı. Cotys'a Küçük Armenia'yı, Rhoemetalkes'e Trakhia'yı, II. Polemon'a da Pontus'u verdi.

²²⁵İoannisİoannidis, Kayseri Metropolitleri ve Malûmat-ı Mutenevvia, Dersaadet, AleksandrosNomismatitisi Matbaası 1896 s: 17

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

GaiusCaesar, Augustus'u izleme politikasına uygun olarak eyaletleri hanedan üyelerine teslim etmesine rağmen, yakın zamanda Roma eyaleti yapılanlar arasında Kappadokia'nın yönetiminin yeniden bir krala teslim edilmediği görülür. Kappadokia'nın yeniden hanedan üyesi bir krala verilmemesinin sebebi; ya imparatorun böylesine bir istekte bulunabileceği etkinlikte birisi yoktu ya da böyle birisi olsa dahi krallığı almak istemedi. Zira son kral Arkhelaos'un ailesinin soyu tükenmemiştir ve oğlu II. Arkhelaos M S 36 yılında hayattaydı. Babasından kalan KilikiaTrakheia bölgesinde küçük bir toprak parçasında hüküm sürüyordu ve sadece Clitae (Cietae) adlı bir kabile, Kappadokia kralı Arkhelaos'a tabi olmaktaydı. Bununla birlikte Caligula, iki yıl sonra KilikiaTrakheia bölgesini, Arkhelaos'dan alıp, Kommagene kralı Antiokhos'a verdi. Bu durumda, ya Arkhelaos ölmüştü ya da Caligula tarafından sevilmemiştir.

Geri kalan aile üyelerine baktığımız zaman; Kappadokia kralı Arkhelaos'un kızı Glayphra ile Herodes'in oğlu Aleksandros'un çocuğu Armenia kralı V. Tigranes'in, Roma'da suçlanarak öldürüldüğü görülür ve onun hiç çocuğu yoktu.

Caligula döneminde Roma'da bozulan bütçeyi düzeltmek için diğer bütün eyaletlerden olduğu gibi Kappadokia'dan da önemli derece vergi toplanıyordu. Tiberius, Kappadokia'nın eyalet olmasından sonra, İtalya'daki açık arttırma satışlarından alınan vergileri yarıya indirmişti

Bütün bu sebeplerle, İmparator Germanicus döneminde Kapadokya'nın statüsü değiştirilmeyerek, Roma'nın bir eyaleti olarak Konion denilen bir Eyalet genel meclisi tarafından idare olunmaya başlanmış, "İmparatorluk Valisi" sıfatıyla idareciler tayin edilmiştir. Kapadokya'nın en önemli idarî kısmı olan Caesarea, imparatorluğun önemli merkezlerinden biri haline

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

gelmiştir.M S 37-41 yılları arasında Roma ile Parthia arasında sağlanan bu barış ortamı sayesinde, Roma'nın doğuda önemli bir askeri harekâtı olmadığı için, Kappadokia bölgesi de Caligula döneminde askeri açıdan huzurlu bir dönem geçirmiştir.

3- Claudius Dönemi (M S 41-54)

Bu dönemde de Kappadokia eyaletinin güneyi Roma'ya bağlı krallara bırakılmaya devam edildi ise de Kappadokia, Roma'nın Armenia ve Parthia üzerinde egemenliği sağlama çabalarında Roma eyaleti olarak etkin bir rol oynamıştır.

Bu sırada, Kappadokiaprocuratoru Julius Paelignus, Armenia'ya doğru yola çıkmak için eyaletten yardımcı birlik (auxiliaprovincialium) topladı. Son derece kötü bir yönetici olan Paelignus, eyaletin kendi kaynaklarından topladığı bu birliği kontrol altında tutamamış ve Kappadokia'dan gelen bu birlikler geçtiği yollar üzerindeki Roma müttefiklerinin topraklarını yağmalayarak savaştan kaçmışlardır. Burada praefectusvigilum olarak Laelianus'un adı geçer. (Sonuç olarak; Paelignus, Kappadokia'daki askerlerden faydadan çok zarar görmüştür. Daha sonra, Radamistus'un olduğu yere gelen Paelignus burada hediyelerle taraf değiştirmiştir. Paelignus, Mithridates'in öldürüldüğünü ve kendisinin de savunmasız kaldığını bildiği için, Radamistus'u krallık tacını takması için cesaretlendirdi ve onun destekçisi oldu. Bu utanç verici haberler Syria'ya ulaşınca eyaletin legatus'u, HelvidiusPriscus'uTauroslar üzerinden bir lejyonla birlikte bölgeye gönderdi. Priscus burada birçok konuyu güç kullanmadan baskı yoluyla düzelttikten sonra Parthialılarla herhangi bir savaşa girmemesi ve Syria'ya geri dönmesi için emir aldı. Paelignus sadece auxiliaprovincialium toplamıştır ve bu düzenli (normal) auxilia'dan farklıydı. Bu yerel bir birliktir ve

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

buna benzer yerel askeri birlikler, procuratorlarının da emrinde bulunurdu. Kappadokia birliklerinin hareketi şunu gösteriyor ki, Paelignus'un emri ile feodal beylerden veya ülkenin önde gelenlerinden yardım alınarak oluşturulan bu birlik aceleyle toplanmıştır. Bu birliğin haricinde Kappadokia bölgesinde askeri bir gücün olmadığı kesin gibidir. Eğer başka birlik olsaydı herhalde bu kadar düzensiz bir grupla gitmektense Paelignus onları savaşa sevk ederdi. Bunun yanı sıra, Kappadokiaprocuratorunun, büyük bir gücü olmamasına rağmen, en yakın Roma toprakları olarak Armenia bölgesine, müdahale edebilecek bir güce sahiptir. Aynı şekilde, herhangi bir tehlike veya tehdit olduğu zaman, Syrialegatusu, UmmidiusQuadratus örneğinde olduğu gibi, özel emir beklemeden, Kappadokia'ya eksiksiz bir lejyon gönderebilmiştir.

Claudius, Augustus'un Romalılaştırma projesinin bir parçası olarak, daha önce Pisidia bölgesinde gerçekleştirmiş olduğu colonia statüsünü Kappadokia'nın Arkhelais kentine de sağlamıştır.

4-Nero (M S 54-68)

Bu dönemde Kappadokia'nın yönetimi konusunda, özellikle de Corbulo ve Paetus'un resmi görevleri hakkında çok az bilgi vardır. Corbulo'nun, Nero'nun ilk yıllarında, Kappadokia'nın veya Kappadokia-Galatia'nın valisi (legatus) olduğu ve Nero'nun düzenlediği gösteriler sırasında Roma'ya gelmesi için büyük vaatlerde bulunduğu Armenia kralı Tiridates'i belirlenen günde halkın önüne çıkaramayınca, forumdaki tapınağın çevresine silahlı taburları yerleştirdikten sonra, kürsünün önündeki makam koltuğuna zafer töreni giysisiyle askeri nişanlar ve sancaklar

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

arasında oturup en uygun çözümlü buldu: İlk meyilli sahne boyunca gelen kralın dizlerine kapanmasına izin verdi, ardından onu sağ eliyle kaldırıp öptü, dua eden kralın başından sarığı alıp yerine bir çelenk koydu, bu arada praetorluk yetkisi olan biri duaları Latinceye çevirerek halka aktarıyordu; oradan kralı tiyatroya götürdü ve yeniden dua eden kralı sağ yanına oturttu. İmparator olarak esenlendi ve savaşın bittiğinin belirtisi olarak, Capitolium'a defneden yapılmış bir çelenk bıraktıktan sonra, Janus tapınağının iki kanatlı kapısını kapattı. Nero döneminin sonlarında basılan sikkelerde bu durum kanıtlanır. Buna göre; Corbulo M S 55-60 yılları arasında ve 64 yılında, Paetus da 61-63 yılları arasında valilik görevinde bulunmuştur. Corbulo ve Paetus, Galatia- Kappadokia'nın veya tek başına Kappadokia'nın sivil legatuspropraetoru olarak değil sadece askeri işleri için görevlendirilmiştir, çünkü bu yetkinin amacı Armenia'yı yeniden ele geçirmektir. Corbulo, askeri işlerde maiusimperiuma sahip olmasına rağmen, valilerin sivil işlerine karışmamıştır. Dolayısıyla Corbulo ve Paetus bu savaşlar sırasında Kappadokia'nın idari işlerinden sorumlu valileri olmamışlardır. Corbulo M S 66 yılında Roma'ya geri çağırıldıktan sonra, Kappadokia bölgesi, Vespasianus dönemine kadar kesintisiz olarak bir procuratorun yönetiminde kalmaya devam etmiş yani eski haline dönmüştür. Nero dönemine ait Pisidia Antiokheia'da bulunan bir yazıtta, Proculus, Kappadokia ve Kilikia'nın procuratoru olarak geçer. Ancak Corbulo ve Paetus'u Nero döneminde Kappadokia eyaletinin valisi olarak değil, sadece mali işlerinden sorumlu procuratoru olduğu anlaşılabilir. Kappadokia'nın Vespasianus dönemine kadar procuratorun emrinde yönetildiği ifade edilmektedir. M S 58 de Nero'nun annesini öldüren grupta yer alan bir kişi olarak

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

VolusiusProculus, M S 57 yılında Grit halkı tarafından suçlanan CestiusProculus beraat etmiştir. Corbulo ve M S 61 yılında Paetus'un bu bölgelerin idari işlerinden de sorumlu olduğunu ve Proculus'un ise sadece mali işlerden sorumlu bir yönetici olduğunu yani idarecisi olmadığını belirtmesi doğru görünmüyor. Fakat daha önce tartıştığımız gibi, bu kişileri olağanüstü yetkilerle donatılan ve sadece askeri işlerden sorumlu yöneticiler olarak düşünmemiz gerekir. Dolayısıyla Proculus, hem Kappadokia hem de Kilikia'nın (Campestris- =Pediaş=Ovalık, Çukurova) sivil işlerinden sorumlu yöneticisidir. Burada geçen Kilikia'nın da KilikiaCampestris olması muhtemeldir, çünkü KilikiaTrakheia o dönemlerde Kommagene kralı Antiokhos ile Polemon arasında paylaştırılmıştı. Sonuç olarak; Nero döneminde Roma ile Parthia arasındaki bu savaşlar sırasında Corbulo ve Paetus, Kappadokia'nın legatusları (vali) değil sadece askeri operasyonların özel komutanlarıdır ve sadece askeri operasyonlardan sorumludurlar. Corbulo'yaLexGabinia ile Pompeius'a verilen resmi bir görev olan imperiumla karşılaştırılabilecek en büyük askeri yetki verildi, fakat Kappadokia'nın sivil yönetimi procurator'un emrinde devam ettirildi. M S 57 yılında KilikiaCampestris, Cyprus'dan ayrılarak Senato'dan alındı ve Kappadokiaprocuratoruna verildi ve birleştirilmiş bu bölge provinciaCappadocia et Cilicia olarak yazıtta yer aldı. Vespasianus döneminde Kappadokia'dan ayrılan KilikiaCampestris ile KilikiaTracheia tek bir eyalette birleştirilecekti.

5- Vespasian(M S 69-79)

Nero, Armenia krallığını ParthialıTiridates'e bırakarak ve doğudaki düzenlemelerinde güçlü ve etkili komutanı

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Corbulo'nun ölüm emrini vererek Augustus'la başlayan ve diğer imparatorlarla devam ettirilen Roma'nın doğuda süregelen etkin olma politikasından vazgeçmiştir. Böylece Parthialılarla yaklaşık yarım asır kadar sürecek olan barış başlatılmış oldu. O güne kadar tüm gücüyle doğuda bulunan Roma'nın, bu olaylardan sonra, Armenia ve Kappadokia'da sürekli olarak lejyon bulundurmaya ihtiyacı kalmamıştı. Kappadokia'daki lejyonlar ayrıldıktan sonra, Vespasianus'un ilk yıllarına kadar bölge, Tacitus'un da belirttiği gibi silahsız sivil yöneticilerin (inermeslegati) denetimindeydi (Artık Kappadokia'ya lejyonlar yerleştirilmediği için burayı silahsız legatlar yönetiyorlardı.) Nero'nun öldürülmesinden sonra, Roma imparatorluğu bir yıl süren iç savaşa sürüklenmiştir. Fakat Roma'daki bu kargaşa ortamının Kappadokia bölgesine yansımadağı görülür. Burası Nero'nun Parthialılarla Genel olarak finansal işlerden sorumlu olan, imparatora bağı olan ve Roma'nın küçük eyaletlerini yönetmekle görevlendirilen "Procurator Augusti" unvanlı atlı sınıfından görevliler tarafından yönetilmeye başladı. Bunların emrinde büyük bir askeri birlik bulunmazdı.

Öte yandan, bu iç savaş sırasında Otho, Afrika ve Kappadokia eyaletlerine hoş görünmek ve onlar üzerindeki etkisini arttırmak için muhtemelen vatandaşlıkla ilgili yeni haklar vermiştir. Roma'nın iç savaş yaşadığı dönemde, lejyonlar İtalya'ya çekilince, Nero'nun son yıllarında doğuda Parthialılarla sağladığı bu barış ortamı sayesinde, bölgenin doğu sınırları savunmasız durumda kalmasına rağmen, Parthialılar Romalılar için tehlike oluşturmamışlardır. Bu barış ortamı sayesinde Kappadokia eyaletinin sınırlarında da askeri bir hareketlilik olmamıştır. Nero ile Parthia kralı Vologaeses arasındaki samimi

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

ilişkilerin bunda etkili olmasının yanı sıra, Vespasianus da Armenia ve Parthialılara elçiler göndererek bu ortamın sürmesine katkıda bulunmuştur. Roma'daki bu iç savaş, doğuda Nero taraftarı ve Nero'nun karşıtları olarak algılandığı için, Parthialılar Vitellius'a karşı Vespasianus'un politikasını destekleyerek taraflarını göstermişlerdir. Vespasianus öylesine başarılı bir diplomasi sergilemiştir ki, Parth kralı Vologaeses kırk bin okçusunu ona göndermeyi bile teklif etmiştir.

M S 68 yılında Nero'nun ölümünden sonra, 69 yılının sonuna kadar süren iç savaşta Galba, Otho ve son olarak Vitellius'dan sonra Vespasianus'un imparatorluğa yükselmesiyle iç savaş son bulmuştur. Roma, siyasi olarak uzun yıllar sürecek bir huzura kavuşmuştur.

M S 69 yılının sonunda Vespasianus imparatorluğa yükseldiği zaman Kappadokia sınırı savunmasız ve lejyonsuz valilerin yönetimindeydi. Nero döneminde, Judaia'daki (Filistin) isyanı bastırmak için görevlendirilmiş olan Vespasianus'un, Syria valisi olan meslektaşı Mucianus ile birlikte doğudaki durum konusunda büyük bilgisi ve tecrübesi vardı. M S 70 yılının Ekim ayında Roma'ya döndükten sonra Vespasianus, bu bilgi ve tecrübesiyle diğer eyaletler de olduğu gibi, Doğu'da da köklü değişiklikler yaptı. Nero'nun savunmasız (inermes) bıraktığı Kappadokia bölgesini askeri açıdan güçlendirdi. Bunun ilk adımı olarak, Kappadokia eyaletinin statüsünü procuratorluktan "consularis eyaleti" durumuna yükseltti. Daha sonraki yıllarda Roma İmparatoru olacak olan Traianus'un aynı isimdeki babası M S 70 yılının sonlarında legatus Augusti Cappadocia olarak Kappadokia'nın consularis eyalet yapılması sürecini

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

gerçekleştirmek için görevlendirildi ve M S 77/78 yılına kadar da bu görevde kaldı.

Barbarlarının birbiri ardına gelen saldırılarından ötürü Kappadokia'ya lejyonlar yerleştirdi. Vespasianus'un amacı, Suetonius'un da belirttiği gibi, ardı arkası kesilmeyen barbar saldırılarına karşı, Kappadokia'nın doğu sınırlarını hem kuzeyden hem de Parthialılardan gelebilecek tehlikelere karşı güvence altına almak olabilirdi. Bu barbarlar kimlerdi? Sorusunun cevabını araştırarak olursak; Eyalette yaşayan yerel çeteler olamazdı, çünkü bölgede konuşlanmış olan "Alae ve Cohortes lejyonları" bunlarla baş edebilirdi. Bu barbarların, Parthialılar olması da mümkün değildi, çünkü Nero ile Vologaeses arasındaki barıştan sonra, iç savaş sırasında dâhi doğu eyaletlerine herhangi bir saldırı gerçekleştirilmemişti, hatta Vologaeses, Vitellius'a karşı Vespasianus'a 40 bin asker yardımında bulunmayı dahi teklif etmiş fakat Vespasianus bunu kibarca reddetmişti.

Klasik kaynaklarda, Josephus ve DioCassius'da geçen iki olayda kast edilen barbarların kuzeyden gelen Alanlar olduğuna işaret edilmektedir. M S 75 yılında Parth kralı Vologeses'in komşu halkların saldırılarından ötürü Vespasianus'dan yardım istediğini, Vespasianus'un ise, "başkalarının işlerine karışamayacağını" söyleyerek bu teklifi reddettiği bilinmektedir. Vespasianus'un Parthia kralından gelen bu yardım isteğini kabul etmemesinin sebebi, İmparatorun bu yılda, İberia kralı Mithridates'e yardım için, Tiflis yakınındaki Daryal geçidini koruyan Harmozica kalesinin surlarını güçlendirmek üzere birlikler göndermesi olabilir. Böylece, Roma için son derece stratejik bir yer olan, Alanlar'ın Karadeniz'in doğusuna ve güneydoğusuna geçebilecekleri bölgeyi korumuş oluyordu.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Ayrıca, Vespasianus tarafından M S 78-79 yıllarının Kappadokia-Galatia eyaletinin yönetimine doğudaki askeri ve politik işler konusunda oldukça deneyimli bir kişi olan **Pansagetirildi** ve emrine de oldukça etkili bir Roma kuvveti verildi. Bu tedbirlerle bölge güvence altına alınmaya çalışıldı. Dolayısıyla bu yılda ordunun barbarlardan gelen saldırılara karşı bölgeye gönderilmiş olduğu da anlaşılmaktadır. Antiokhos'un krallıktan alınmasının hemen ardından (yaklaşık olarak M S 72 -73) İskit halkı olan Alanların Media'yı talan etmesi ve Med kralı Pacorus'u (Vologeses'in kardeşi) kaçırmaya zorlaması, bunun ardından ilerleyerek Armenia'ya kadar girip burayı da talan etmesi, görülür. Bu durumda, Vologeses'in kardeşi Tiridates, canını zor kurtarmış ve daha sonra da Alanlar, memleketlerine dönmüşlerdir. "Barbarorumadsiduiincursus" adı verilen ve ardı arkası kesilmeyen bu saldırılar Vespasianus döneminden önce de sonra da devam etmekte idi. Bu sırada, Pharasmenes'in kışkırtmasıyla, Alanlar M S 134/5 yılında Armenia ve Kappadokia'yı içine alan yeni bir saldırı düzenlerler. Fakat bu Vologeses'in hediyeleriyle ve Hadrianus'un generallerinden Kappadokia valisi **Arrianos** sayesinde önlenir. Sarmatların doğu kolu olan Alanların artan saldırıları ArmeniaMinor'u ve Kappadokia'yı etkiliyordu ve bunun için Vespasianus'un ciddi önlemler alması gerekiyordu. Kappadokia'nın durumunu "consularis eyalet" konumuna yükseltti ve buraya en az iki lejyon yerleştirdi. Bu lejyonların birisi Josephus'a göre, Melitene'ye Titus komutanken, M S 62-63 yılları arasında Nero'nun generali PlautiusSilvanus, Armenia sınırına birlikler gönderdiği için güçleri zayıfladığı bir dönemde, Sarmatların artan tehditlerine karşı koyabilmişti. (iki tabur askerini kaybetmişti) Daha sonra, Moesia valisi AponiusSaturninus büyük bir zafer kazanmıştı

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

fakat M S 69 yılında lejyonlar iç savaş nedeniyle İtalya'ya gitmek için eyaleti savunmasız bıraktıklarında, Mucianus'un doğudan yetişmesiyle, Moesia'yı Sarmatlı istilacıların elinden zor kurtarmıştı. M S 70 yılında İskit halkı olan Sarmatlar'ın ani saldırısıyla birçok Romalıyı öldürdü ki bunların içerisinde consularis *Fonteius Agrippa* da vardı²²⁶. Vespasianus bunu duyduktan sonra *Rubrius Gallus*'u göndererek bu akını sert bir şekilde durdurdu. Genel olarak M S ikinci yüzyılda, bölgede on dokuz lejyon olduğu ve bunlardan Kappadokia bölgesinde *legio XII Fulminata* ve *legio XV Apollonaris* lejyonlarının bulunduğu bilinmektedir. (Kappadokia'da on ikinci lejyon Fulminata, on üçüncü lejyon Gemina Dakia'da ve on dördüncü lejyon Gemina Yukarı Pannonia'da, on beşinci lejyon Apollonaris Kappadokia'da bulunuyordu.) M S 4. yüzyılda Dux Armenia'nın emrindeki *legio XV Apollonaris Satala*'da bulunmaktadır. Fakat bu lejyonun Vespasianus döneminde Kappadokia'da olması mümkün değildir, çünkü bu lejyon Yahudi savaşlarından sonra (M S 66-70) Pannonia'ya gönderilmiştir. M S 70 yılında, Vespasianus'un yeni oluşturduğu *legio XVI Flavia Firma*, M S 75 yılında Syria'ya Samosata'ya gönderilmiştir. Flavia Firma'nın bu beş yıllık süreçte nerede olduğu konusunda herhangi bir bilgi yoktur. Muhtemelen M S 71 yılının başlarında Fulminata ile birlikte Kappadokia'ya girmiş, Fulminata Melitene'de yerleştikten sonra, Flavia Firma tek başına Armenia'ya doğru ilerleyerek Satala'da konuşlanmış olabilir. Fakat bu hipotez kesin olarak kabul görmüş değildir. Zira, M S 75 yılında Antiokhia yakınlarında bulunan yazıtta, Syria'daki dört lejyondan birisi de Flavia Firma'dır ve

²²⁶W.E. Gwatkin, Cappadocia as a Roman Procuratorial Province, Univesity of Missouri Studies, 1930, cilt: 5 sayı: 4 s. 58

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

dolayısıyla başlangıçta Kappadokia'da tek lejyonun olduğu da ileri sürülebilir. Bu iki lejyon aynı zamanda Kappadokia bölgesine girmemiş de olabilir. Ayrıca, bu iki bölge de son derece akıllıca seçilmiş stratejik yerlerdi ve buralardan hem Armenia'dan gelecek saldırılara hem de Parthialılardan gelecek akınlara karşı Kappadokia'nın (Roma'nın) sınırını korumak son derece avantajlı olacaktı. Bu lejyonları daha iyi yönetebilmek için, M S 72 yılında Kappadokia ile Galatia eyaletini birleştirmek stratejik açıdan uygun görülmüştür. Vespasianus döneminde M S 70 yılının sonbaharının hemen ardından Kappadokia bölgesi procuratorluktan *consularis* (emrinde birden fazla lejyon bulunan vali) eyaleti durumuna yükseltilmiştir. Vespasianus, doğudaki en önemli yardımcısı M. Ulpius Traianus'u Kappadokia eyaletine vali olarak atamıştı. Traianus'un bu dönemde yaptığı çalışmaların neticesinde, Kappadokia eyaleti, M S 72 yılında Galatia eyaleti ile birleştirilmiştir.

Traianus döneminde Galatia-ile Kappadokia ayrıldıktan sonra bu bölge Kappadokia sınırlarında kalmıştır. Batıda Amisus'dan başlayıp doğuda Kolkhis'e ve Zela'nın iç kısımlarından Kuzey Armenia sınırındaki dağlara kadar uzanan bu eyalet M S 64 yılında Galatia'ya eklenmiştir. Pontus Galaticus gibi burası da Galatia ile Kappadokia eyaleti ayrıldıktan sonra, Kappadokia'nın sınırlarında kalmıştır. Augustus tarafından Galatia'ya M Ö 5 yılında eklenmiştir. Aynı yılda, Kommagene'nin de eyalet yapılmasıyla, Pontus'dan (Trapezus), Euphrates'in batısı ve kuzeyi boyunca uzanan tüm bölge, Roma'nın yönetimi altına girmiştir. Bu durumda Roma'nın doğu sınırları Kafkas halklarına oldukça fazla yaklaşacak biçimde genişlemiştir. Böylesine büyük bir yapıyı *consularis*'in (vali) tek başına yönetmesi

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

düşünülemezdi. Bu yüzden, Kappadokia-Galatia eyaletinde hem consularisin hem de praetorum beraber yönetimde olduğu görülür. ConsularislerlegatiAugustipropraetore unvanı ile yönetimdedir ve bunlar bu birleşik eyalette emretme yetkisine sahip elçilerdir. Praetor ise legatiAugusti unvanıyla yönetimdedir ve bunlar yetki bakımından consularisden sonra ikinci sırada gelirler. Bu yüzden bazı zamanlarda bir consularis emrinde üç praetor görev almıştır. Praetorların ikisi lejyon komutanlığında bulunurken, diğeri de sivil işlerde consularise yardımcı olabilirdi. Vespasianus'un geliştirdiği bu sistem Hispania ve Britannia'da da uygulandı ve özellikle Galatia-Kappadokia gibi consularise yardımcı gerektiren büyük bir eyalette askeri yetkileri de olan bu yardımcı praetorelegatusiuridicus denilirdi. Kappadokia'ya sınırı olan tüm eyaletlerin yönetiminin tek bir çatı altında birleştirilmesinin stratejik açıdan önemli olduğu açık bir şekilde görülür. Eyalette yerleştirilen bu lejyonların her zaman güçlü tutulması için var olan yolların onarılması ve yeni yollar açılması gerekiyordu. Bu işlerin daha hızlı ve etkin bir biçimde yürütülmesi için ve batıdan gelen birliklerin veya teçhizatların, birleştirilen eyaletlerinden geçerek, Kappadokia'nın doğu sınırındaki lejyon kamplarının bulunduğu Satala, Melitene ve son olarak da Samosata'ya uzanan güzergâha, kesintiye uğramadan daha hızlı ve etkin bir şekilde geçmesini planlayarak bu birleştirmeyi planlamış olabilir. İmparatorun eyaletlere gönderdiği atlı sınıftan, consullük ya da praetorluk yapmış yöneticilerdir. Genelde consulün emrinde üç, praetorum ise bir yardımcısı olurdu ve bunlar genellikle en az bir lejyonun konuşlandığı daha büyük ve önemli eyaletleri yönetirlerdi. Vespasianus döneminde özellikle birleştirilen eyaletlerdeki yol yapımına önem verilmesi de bu düşüncüyü destekler. M. S. 76 yılının valisi PompeiusCollega'nın adının

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

geçtiği Carsaga'da bulunan bir miltaşında, ArmeniaMinor'da Satala'ya giden yol inşaatı ya da tamiri yaptığı görülür. Satala'ya ve Melitene'ye lejyonların gelmesinden sonra, Trapezus'dan Syria Commagane'ye kadar kendi aralarında iletişim kurlmaları için de bu hat boyunca yollar yapılması gerekiyordu. Ayrıca, Ancyra'dan doğuya Lycus vadisi üzerinden Satala'ya ve Caesarea üzerinden Melitene'ye giden yollar ile desteklendi. Bütün bu stratejik yol sisteminin çerçevesi muhtemelen Vespasianus döneminde planlanmıştır. Ayrıca, Kappadokia'nın kuzeyindeki eyaletler, Pontus Galaticus, Pontus Polemoniacus ve ArmeniaMinor'un da birleştirilmesi ile Anadolu'nun kuzeydoğu sınırları bu bölgeden gelecek saldırılara karşı, son derece akıllıca seçilmiş yerler olan Melitene ve Satala'daki lejyonlar ve Trapezus'daki birlikler sayesinde Kappadokia eyaletinin sınırları güvence altına alınmış oluyordu. Sonuç olarak, bu nedenler bir araya toplandığı zaman, Anadolu'nun Kappadokia'daki tek bir yöneticinin emri altında askeri ve idari işler, hem daha çabuk hem de daha etkin ve güvenli bir şekilde yürütülebilmiştir.

Bu tarihlerde gerek Part savaşları ve gerek se askerî yol yapımı sebebi ile Caesarea darphanesinde çok miktarda sikke darp edildiği ve Roma yönetiminin geniş ölçüde malî enflasyona sürüklendiği anlaşılmaktadır.

Kappadokia eyaletine "Proproetor" rütbesinde **Pompeius Collega** isimli bir valiyi gönderdiğini üzerinde Π Ρ Σ Φ Β Σ Υ Τ η Σ (İmparator Valisi) ibaresi yazılı sikkeden anlıyoruz.

6-Titus (M S 79-81)

Titus, yirmi altı ay civarında çok kısa bir süre imparatorluk yapmış ve 42 yaşında iken ateşli bir hastalığa yakalanarak

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

ölmüştür. Bu süre içinde halkın sevgisini kazanan bir imparator olmuştur.

Onun döneminde yapılan en önemli idarî uygulama Germania ve Britannia'da Tribunus militum olarak Armenia Minor'un kralı Aristobolus krallıktan alınması ve bu bölgenin tüm doğu eyaletlerini içine alan **Galatia-Kappadokia** yeni eyaletiyle birleştirilmesidir.

Titus, M S 70 yılında Judaealıları tamamen boyunduruk altına almak için daha babası tarafından üstün yeteneklerinden dolayı görevlendirilmişti. Nero'nun son yıllarında oluşturulan Parth barışı bu dönemde de devam etmiştir. Fakat Titus döneminde, Terentius Maximus isminde, görüntü ve ses olarak Nero'ya çok benzeyen birisi ortaya çıkmış ve Anadolu'yu aşp, Euphrates'e kadar ilerleyerek artan bir taraftar grubu toplamıştır. Sonunda Titus'a öfke duyan Parthia kralı Artabanus IV, onun kendi yanına sığınmasına izin vermiştir ve onu Roma'nın başına getirmek için çalışmalar başlatmıştır, fakat daha sonra bu kişi bulunup Romalılar tarafından öldürülmüştür. Bu olay, muhtemelen Parthialılar ile Romalılar arasında kısa süreli bir anlaşmazlığa sebep olmuş olsa da önemli bir sonucu yoktur. Dolayısıyla Kappadokia sınırlarında bu kısa dönemde askeri açıdan bir hareketlilik görülmemektedir. Titus babasından kalan stratejik önemi olan inşaat yapımlarını devam ettirmiştir. İtalya'da ve Doğu eyaletlerinde su yolları ile birlikte yol yapımlarının Vespasianus döneminden kalan projeler olduğu da görülür, çünkü bu kısa imparatorluk döneminden bu inşaatlarla ilgili önemli sayıda mil taşı ve yazıtta antik yollarda rastlanılmaktadır. Anadolu'da yapılan bu yolların amacı, batıdan gelen birliklerin

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

ve teçhizatların Euphrates'e ulaşmasını daha da kolaylaştırmaktı. Ayrıca bu yollar, Euphrates kıyısındaki yardımcı kaleler ile lejyon kampları arasındaki iletişimi sağlamak için de yapılıyordu. Titus döneminde de Flavius soyundan gelen kişiler, önemli görevlere gelmeye devam etmiştir ve bu dönemde M S 80-82 yıllarında birleşik Kappadokia-Galatia eyaletinin Leg. Aug. Pro. Praetore unvanlı valisi **AulusCaesenniusGallus**'un kendi isminin yer aldığı mil taşlarında, Kappadokia, Galatia, Pontus ve Armenia Minor, Pisidia Lycaonia ve Paphlagonia'da büyük ve zahmetli bir yol yapım çalışmasına giriştiği belirtilmektedir.

7-Domitianus Dönemi (M S 81-96)

Kardeşi Titus'un ölümünden sonra, M S 81 yılında imparatorluğa yükselmiştir. Nero dönemindeki yangınlar yüzünden tahrip olan binaların onarımı, gösterilerin masraflarını ve askerlerin maaşlarına yaptığı zammı karşılamak için vergileri ağırlaştırmıştır. Domitianus'un Anadolu'da kent yaşamının gelişmesi için önemli katkıları oldu ve birçok yere şehir statüsü verildi ve bazı şehirler de kendi sikkelerini basma hakkı elde etti. Domitianus, genel olarak, zalim bir imparator olarak bilinir fakat eyaletlerin idaresinde son derece titiz çalıştı. Önemli değişiklikler yaptı ve bunların birçoğunun statüsünü değiştirdi. Özellikle eyaletlerdeki yöneticilerin seçilmesi konusunda ve ekonomi alanında dikkatli bir yöneticiydi.

Domitianus döneminde, Parthia ve Armenia bölgesinde, Romalılar ile Parthialıların arasını bozabilecek herhangi önemli bir olay ortaya çıkmamıştır. Domitianus'un doğu politikası, Nero tarafından Parth kralının kardeşinin Armenia yönetimine

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

geçirilmesiyle M S 66 yılında oluşturulan ve Vespasianus tarafından da sürdürölmek zorunda kalınan politikasının hemen hemen devamıydı. Zira, onun politikası, Parthialıların ilerlemesini engellemek, çevresindeki bölgeleri kontrolü altına alarak ya da Roma'nın onayını alan yeni bağımlı krallıklar kurarak, onlarla ilişkilerini iyi tutarak, Kafkaslardaki hâkimiyeti devam ettirmektir.

Germania artık iki askeri bölge olmaktan çıkarıldı, Moesia ikiye ayrılırken, Dalmatiapraetor statüsüne çekildi. Bu amaçla, Domitianus'un, Doğuya (Kafkaslara) VitoriusMarcellus komutasında büyük bir sefer plânladığı anlaşılmaktadır. Hazar'ın çevresindeki halklardan; Vespasianus döneminde Roma'ya bağıllığını ifade eden İberialılar (Tiflis civarı) ve Alanların Armenia'ya ve Media'ya geçmesine izin veren Parthialıların düşmanı ve doğal olarak Roma ile hiçbir sorunu olmayan Hyrcanialılar (Hazar'ın güneydoğu kıyıları) ve son olarak Domitianus'un başarısıyla Albanialılar (ArmeniaMinor ve İberia'ya sınırları vardır, Hazar denizinin kuzeyinde ve doğusundadır.) Roma'nın etkisi altına girmişti. Böylece, Domitianus'un bu başarısıyla yani Albania'nın Roma'nın etkisi altına girmesiyle, Roma'nın Parthialıları kuşatma politikası tamamlanmış oldu. Vespasianus döneminde, doğudaki halklar arasında huzursuzluğa ve kargaşaya neden olan Alanların sürekli akınlarını kesmek için başlatılan projeler Domitianus döneminde de sürdürölmüştür ve Kafkaslar daha önce hiç olmadığı kadar güvenli hale getirilmiştir. Bütün bunlar Armenia ve Media ile birlikte Kappadokia'nın sınırlarını güvenli hale getirmiştir. Dolayısıyla bu dönemde Kappadokia'nın sınırlarında önemli bir askeri bir hareketlilik olmamıştır.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Anadolu'daki eyalet valilerinin, Vespasianus döneminde başlatılan politikanın devamı olarak, son derece dürüst ve yetenekli oldukları görülmektedir ve bu durum Domitianus döneminde de devam etmiştir. Domitianus, eyalet valilerini ve onların yer aldığı sınıfları denetlemeye çok özen gösterdi. Domitianus'un eyalet yöneticileri üzerindeki özenini, Anadolu'da Galatia-Kappadokia'da görev yapan valilerin dürüstlüğünden ve çalışkanlığından görebiliyoruz. Bunlar; **Quadratus** (M S 81-83), **PubliusIuliusCandidusMariusCelsus** (M S 89-91) ve **CalvisiusRuso Julius Frontinus**, Domitianus döneminde Kappadokia-Galatia eyaletinin yöneticilik görevlerinde bulunmuş saygın yöneticilerdi. Bu dönemdeki yöneticilerin yol tahkimatı işlerine önemli destek verdi. Domitianus dönemindeki consular unvanlı yöneticilerden birisi de Tit. Julius CandidusMariusCelsus'dur. Bu kişinin ilk kariyeri tam olarak bilinmese de, M S 86 yılındaki suffectuskonsüllüğünden sonra M S 89-91 arasında Galatia-Kappadokia birleşik valiliğini yapmıştır. Daha sonra, M S 105 yılında consulordinarius seçilmiştir, bu da onun ne kadar dürüst ve önemli birisi olduğunu göstermektedir.

Bunlardan yol yapımına önem veren en önemli Kappadokia-Galatia eyalet valileri, Titus döneminde de bu görevde bulunmuş olan, **A. CaesenniusGallus** (M S 80-82) ve yaklaşık on yedi mil taşı elimize geçen **T. PomponiusBassus** (M S 95- 100) ve ondan sonra gelen ve bıraktığı yol inşaatlarını devam ettiren **AufidiusUmber**'dir. Aynı şekilde **AntistiusRusticus**'un (M S 91-93) Refahiye yakınlarında yol inşa ettiğini gösteren miltaşı bulunmuştur.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Domitanus ekonomi konusunda da son derece özenli davrandı ve onun ekonomi alanında aldığı önlemler sadece Roma'yı değil imparatorluğun bütün eyaletlerini ilgilendiriyordu. Bunlardan birisi, M S 90- 91 yılında, Anadolu'yu da son derece yakından ilgilendiren bir kanun çıkarmasıdır. Roma'daki şarap üreticilerini korumak için aşırı arz ve dışarıdan gelen ürünleri yasaklamak için çıkarılan bu kanuna göre; *“Günün birinde, şarap çok bol, tahıl ise kıt olursa, bağcılığa önem verilip tarımın göz ardı edildiği düşünülmemesi için, İtalia'da artık yeni bağ çubuğu dikilmemesine ve eyaletlerde ise bağların en azından yarısının bırakılarak geri kalanların kökünden kesilmesine”* hükmediliyordu. Bu yasaya Roma'da bazı kesimler tarafından çok tepki gösterilmiştir bu yüzden uygulanmasından vazgeçildiği tahmin edilmektedir. Ancak, Domitianus'un çıkardığı bu yasadan bir ya da iki yıl sonra, endişesini haklı çıkaran gelişmeler olmuştur. Birleşik Galatia-Kappadokia valisi **Antistius Rusticus**, onun tahıl tedariki konusundaki hassasiyetini de bildiği için muhtemelen imparatora sormadan, M S 92- 93 yılları arasında, Anadolu'daki sert kış nedeniyle baş gösteren buğday kıtlığı yüzünden, aşırı kar eden karaborsacıları engellemek için geniş önlemler almış ve ürün satıcılarını da koruyarak tahılın fiyatının normal fiyatından en fazla iki katına satılmasına izin vermiş ve bu kararı şehrin ortasına Tiberius meydanına herkesin görebileceği bir şekilde astırmıştır.

Bu dirayetli Roma valisi Rusticus, Kappadokia bölgesinde muhtemelen Euphrates kıyısında hayatını kaybetmiştir. Şair Martialis, onun ölümünden duyduğu üzüntüyü dizelerine aktarır. *(Antistius Rusticus, vahşi Kappadokia kıyılarında can verdi. Ah, acı cinayete bulanmış toprak, Sevgili kocasının kemiklerini taşıdı*

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Nigrina bağrına basa basa yakında, yol yakın diye Gömerken kutsal kabı karışmak istediği topraklara, Bir daha duydu onun yokluğunu, dulluğunu)

Hem Rusticus'un ölümü hem de M S 90 yılında bütün dünyada görülen ve birçok insanın ölümüne neden olan garip bir felaket sebebiyle GalatiaKappadokia eyaleti, M S 93/94 yılında geçici olarak ikiye ayrıldığı görülür. belki de consuleksililiğinden ötürü praetor derecesindeki **L. CaesenniusSospes** tarafından yönetildiği tahmin edilmektedir. Eyaletlerin ayrıldığıın kanıtı, Galatia-Kappadokia birleşik eyalet içerisindeki en büyük bölge olan Kappadokia'nın isminin yer almamasıdır. M S 94 yılının suffectusconsul T. PomponiusBassus (legatusAug. Pro praetore) tarafından M S 95 yılında bu iki eyalet yeniden birleştirilmiştir.

Domitianus'unM S 96 yılında öldürülmesinden sonra, Roma Senatosu, Domitianus'un adının bütün yerlerden silinmesini (damnatiomemoriae) emreden kalkanlarının ve büstlerinin çıkarılmasını emreden bir yasa çıkarmıştır. Domitianus'un adının yer aldığı yazıtlardan 130 tanesi silinirken 200 yazıtta ise dokunulmamıştır. Bunların içerisinde karara uymayan Anadolu'daki eyaletler de vardır. GalatiaKappadokia eyaletinde bulunan on iki yazıttan sekizi silinmişken dördüne de dokunulmamıştır.

Domitianus'un da akrabası olan ve Sarmatia'daki savaşlarda son derece büyük başarılar ve cesaret örneği gösteren **Sospes**,Kappadokia-Galatia büyük askeri eyaletinin M S 93-94'daki valisiydi. O dönemde Kappadokia eyaleti, Parthialılara ve Armenia'ya komşuluğu sebebiyle jeopolitik konumu bakımından Roma için son derece önemli ve güvenilir bir eyalet

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

olması gerekiyordu. Bu hassasiyet dikkate alınarak daha öncesinde eyalette gerçekleştirilen bazı düzenlemelerin yanı sıra, Flavianus'ların imparatorluğunda köklü değişiklikler yaşanmıştır. Vespasianus, askeri tecrübeleriyle Kafkaslardan gelen barbar akınlarına karşı ve genel olarak da Parthialılara karşı Kappadokia eyaletini procurator konumundan proconsularis durumuna yükseltmiştir ve sınırlara; Satala'yalegio XVI Flavia Firma, Melitene'yelegio XII Fulminata lejyonlarını yerleştirerek Karadeniz'den (Trapezus) Samosata'ya (Syria) kadar kesintisiz ve güçlü bir savunma hattı oluşturmuştur. Vespasianus, Kappadokia ile Galatia eyaletini birleştirerek Anadolu'yu ve Karadeniz'in doğu kısımlarını neredeyse tek bir yöneticinin emrine teslim etmiştir. Galatia-Kappadokia eyaletinde önemli yol yapım projeleri başlatılmış ve eyalet valileri bunlar üzerinde disiplinli bir şekilde çalışmışlardır. Vespasianus'dan sonra gelen oğulları Titus ve Domitianus babasından kalan bu işleri ve planları sürdürmüşlerdir. Böylece Armenia, Parthia bölgesinde ve Kappadokia eyaletinin sınırlarında büyük kargaşaya yol açan barbar saldırılarının önü kesilmiş ve bu bölgelerde huzur sağlanmıştır.

8-Marcus Cocceius Nerva Döneminde Kappadokia Eyaleti (M S 96-98)

Vespasianus, Titus ve Domitianus'dan sonra Flavianus soyunun hanedanlığı bitti. Romalılar, belki de son iç savaştan edindikleri tecrübe ile önceki gibi bir kargaşaya sürüklenmediler ve Flavianus soyundan olmayan fakat soylu birisi olan Nerva'yı imparator seçtiler. Altmışlı yaşlarda olan Nerva, yapı olarak, uzlaşmacı ve tedbirli birisiydi fakat askeri açıdan hiçbir deneyimi yoktu. Nerva'nın bir yıl dört ay ve dokuz günlük imparatorluk

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

süresi oldu. Domitianus döneminde atanan valileri ve komutanları görevden almaya ve yerlerini değiştirmeye cesaret edemedi. Bu valiler de bu durumun gücünden hoşnut oldular. Yukarı ve Aşağı Germania eyaletinin valileri değişirken, birçok önemli eyaletin valileri ise değiştirilmedi. Bunlar arasında Britannia ve Danubia'nın yanı sıra Galatia-Kappadokia eyaletindekiler de vardı. Merkezileştirme politikasını rağmen, Anadolu'nun eski özgür şehirleri durumlarını korudular. Aynı şekilde Caeserea da bağımsızlığını kazanmış gibi görünmektedir. Nerva dönemine ait bir sikkede "halkın özgürlüğü" yazmaktadır. Bu şekilde eyaletler kendi yasalarını özgürce çıkarma yetkisine sahip oldular ve Roma da bunlara saygı duydu.

9-Traianus (M S 98-117)

Nerva, Traianus'u Germania valisi olduğu dönemde, devletin güvenliğine öncelik verdiği için ve belki de kendisine bağlılığından ötürü M S 97 yılında evlat edinmişti. Traianus, Nerva'nın M S 98 yılında ateşlenerek ölümünden sonra imparatorluğa yükseldiği zaman kırk dört yaşındaydı.

Bu dönemde Kappadokia, Roma'luların Part'lara karşı sınır bölgesinin merkezi olmuş bu sebeple askeri yollar ve köprüler yapılmıştır (M S 107-114). Traian, M S 114 yılında daha önce birleştirilmiş olan Gallatia-Kappadokia eyaletini yeniden ayırıp, her ikisinin başına birer vali tayin etmiştir. Bu ayırmadan sonra Pontus Gallaticius, Pontus Polemonianus ve Ermeni Krallığı, Kappadokia eyaleti sınırları içinde kalmıştır.

M S 114 yılında fethettiği Armenia'ya Kappadokia valisi **L.Catilius Severus Julius Claudius Reginus'u** (114-/115-116/7) ilk yönetici olarak atadı. Bu bölgeyi ayrı bir eyalet olarak düzenlemek yerine Kappadokia eyaletine bağladı.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Armenia Maior M S 117 yılına kadar da Kappadokia eyalet valisinin yönetiminde kaldı.

Bu dönemdeki Kappadokia eyaletinin idari yapısındaki önemli değişikliklere göre, Kappadokia legatuslarının görev alanı içerisinde Galatia eyaleti bulunmamaktadır. Dolayısıyla Galatia ile Kappadokia eyaleti M S 112 ya da 113 tarihleri arasında ayrıldığı ve Galatia eyaletinin yönetimi praetorun gözetimine bırakılırken, Kappadokia'nın *consularis eyalet* statüsünde kalmaya devam ettiği anlaşılmaktadır.

Bu dönemde, Kappadokia eyaletinin sınırları ise; Galatia'nın sınırlarındaki Pontus'un iç kısımlarının yani Pontus Galaticus ve Pontus Polemoniacus bölgelerini içine aldığı görülmektedir. Çünkü Kappadokia valisi **Severus**'un ve M. Arruntius'un sorumlu olduğu bölgeler arasında Pontus Mediterraneus adıyla bir bölge bulunmaktadır. Bu bölgeler muhtemelen Kappadokia ile Galatia eyaletinin birleştirilmesinin asıl nedeniydi. Böylece Pontus sahil şeridinden Kommagene sınırına kadar Euphrates hattı boyunca Parthialara karşı yapılacak olan bir savaş için askeri eyalet ya da karargâh konumunda olan hudut eyaleti şekillendirilmiş oldu. Bu durumda, Kappadokia'nın *consularis* unvanlı valisi, hayati önemde olan Armenia'nın kuzeyine ve Kafkasların güneyine hem kolay geçiş imkânı bulabildi hem de bu bölgeyi kontrol altında tutabildi.

Traianus, eyaletleri çok dikkatli ve güçlü bir şekilde yönetmekle kalmayıp Flavius sülalesinin bir özelliği olan merkezileştirme politikasını da devam ettirdi. Traianus, kentleşmeye oldukça fazla önem verdi, bunun sonucunda yol inşaatları hızlandı, özellikle Doğu Anadolu'ya giden yolların yapımına özen gösterildi.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Traianus döneminde, önceki imparatorlar tarafından atanmış olan valiler dürüstlüğünden dolayı görevlerinde kalmayı sürdürdüler. Bu dönemde etkili olan Kappadokia valilerinden biri **T. Pomponius Bassus**'dur (M S 95-100). Domitianus döneminde, Kappadokia-Galatia'nın son valisidir

Galatia- Kappadokia eyaletindeki bazı mil taşlarına göre; **Bassus**'un, Anycra'dan Amasia'ya, Tavium'a giden ve güneyde ise Caesarea 'dan Tyana'ya ve Kilikia Pylae'ya giden yolların onarılması projelerini başardığı anlaşılmaktadır. Traianus döneminde de başarılarından dolayı bu görevinde kalmaya devam etmiştir. **T. Pomponius Bassus**'dan sonra, M S 97 yılı konsülü **Q. Ortifatius Aufidius UMBER** (M S 100/101-103/104) göreve başlamıştır. Bu dönemde görev yapmış Kappadokia valilerinden birisi de **P. Calvisius Ruso Iulius Frontinus**'dur (M S 105-108-109?). Vespasianus, bu valiyi iç savaş sırasındaki başarılarında ötürü, senato sınıfına yükseltmişti. Sırasıyla; *quaestor*, *praetor*, *consullük* görevlerinde bulundu. M S 92/93 yılında Asia eyaleti valiliğın atandı. Daha sonra Roma'ya gidip önemli görevlerde bulunduktan sonra, **Frontinus**, M S 104/105 Kappadokia-Galatia birleşik eyaletinin valiliğine getirilmiştir. Bu görevde muhtemelen M S 109 yılına kadar kalmış ve Pisidia Antiokheia kolonisi onu *patronus coloniae* ile ödüllendirmiştir. **Frontinus**, döneminin en önemli devlet adamlarından birisi olabilmeyi başarmıştır. Bu dönemde görev yapmış diğeri bir Kappadokia valisi de Traianus'un Parthia seferi sırasında askeri birliklerin komutanlığını yapan **C. Iulius Quadratus Bassus**'dur (M S 108;/109-112-113?).

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

M.JuniusHomullus ve **L.CatiliusSeverusJulianus** da Traianus döneminde Kappadokia eyaletinde sırasıyla görev yapan valilerdir.

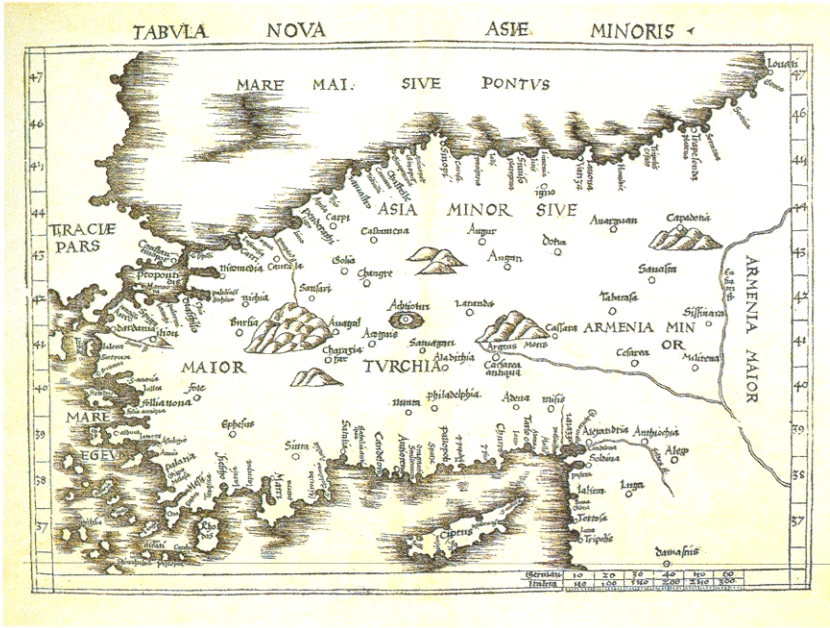
Krallık zamanından itibaren bir darphaneye sahip olan Caesarea'da İmparatorun 6. Konsüllüğü sırasında (M S 112-117) çok fazla sikke kesilmiş olması İmparatorluğun doğudaki genişleme politikasına finans sağlama maksadını gütmesinden olsa gerekir.²²⁷ Ancak bu sebepten dolayı Roma yönetiminin ciddi bir enflasyona sürüklendiği bilinmektedir.

Bu dönemde de Caesarea'daki gizli gizli yayılmakta olan Hıristiyanlık sıkı bir şekilde Roma yönetimince takip edilmekte ve cezalandırılmaktadır. Bizzat İmparator Trajan'ın oda hizmetçisi CaesarealıHyazinthus'u inancından dolayı öldürtmesi Roma yönetiminin Hıristiyanlara bakış açısını göstermektedir²²⁸.

²²⁷ Edward, A.Sydenham, **TheCoinage of Caeserea in Cappadocia**, Newyork, 1978, s.7

²²⁸Meredith, s.3

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

No: Batlamyus 10b. Başlık: Tabula Nova Asiae Minoris. Haritacı: Martin Waldseemueller. Basıldığı yer: Strasburgh. Atlas: Ptolemaeus Auctus Resitutus Emaculatus ve Supplementum. Baskı tarihi: 1513.
Kaynak: *Yeryüzü Suretleri*, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık.

M S 2. Yüzyılın ilk yarısında Batlamyus I

10-Hadrianus (M S 117-138)

M S 117 yılında Hadrianus, imparatorluğa yükseldiği zaman, Parthia savaşları için Syria'nın başkenti Anitokheia'da bulunuyordu. İmparator olunca Roma'nın geleneksel sınırlarına dönüş yaptı. Bu yüzden Euphrates ve Tigris'in doğusundan çekildi.

Hadrianus yirmi bir yıllık yönetiminin yarısından fazlasını imparatorluğun topraklarını sürekli olarak gezerek geçirdi. Bu gezilerin amacı imparatorluğun ekonomik ve askeri gücünü

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

yakından tanımaktı. İmparatorluğun lejyonlarını çok sıkı bir şekilde denetledi ve hiçbir imparatorun yapamadığı kadar onları disiplin altında tuttu. Hadrianus döneminde, Kappadokia'yı da yakında ilgilendiren Pontus donanmasının üssü olan Trapezus'da bir liman inşa edilmeye başlandı.

Hadrianus'un bu gezilerinden ikincisinde, Atina, Anadolu, Syria ve Mısır'a kadar gitti (M S 128-131-2). M S 129 yılının ikinci yarısında, Melitene ve Satala'daki lejyon kamplarına yaptığı yolculuk sırasında, Kappadokia bölgesine uğramış ve buradan, doğudaki lejyon kamplarında faydalanmak için köleler toplamıştır. Hadrian'ınCaesarea'ya da uğradığı üzerine "*XII LegioFulminite*" yazan sikkeden tahmin edilmektedir. Ayrıca İmparatorun bu ziyareti anısına Roma'da Senato kararı ile (S C) aşağıdaki sikke darp edilmiştir. Tyche (Fortuna) tapınağının da bu devirde yapıldığı anlaşılmaktadır.

Hadrianus 117-138 Dupendius 14,2 gr.

26mm.Yüzü: Hadrianus'un defne dallarından diademli portresi, HADR IANVS AVG COS III P Diğer Yüz: Ortada sağ elinde mızrak, sol elinde bir dal tutmakta olanTyche, etrafında: CAPPADOCIA, iki tarafta: S VE C ²²⁹

Flavianuslar döneminde olduğu gibi bu dönemde de Alanların, Roma'nın sınırları olan Armenia ve Kappadokia'ya saldırıları Roma'nın çözmesi gereken bir problem olarak duruyordu. Hadrianus'unKappadokia bölgesini ziyareti sırasında, İberia Kralı

²²⁹ Sn. Yılmaz İzmirli tarafından gönderilmiştir.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Pharasmenes, Hadrianus'un ve Parthia Kralı'nın teklif ettiği dostluk çağrısını kabul etmeyerek Roma'ya olan düşmanlığını göstermiştir. Ancak Kappadokia bölgesini ciddi şekilde tehdit eden bu saldırı savaşa girilmeden Parthia kralı Vologaeses'in verdiği hediyeleriyle durduruldu. Bu sonucun alınmasında Kappadokia valisi **Flavius Arrianos**'dan rolü ve etkisi önemlidir. Zira *Alanlar* ile yapılacak olan savaşın komutanı olan Nicomedeia doğumlu Kappadokia valisi **Arrianos**, Hadrianus'un hem askeri bilgisine güvendiği, hem de dürüstlüğüne inandığı en yakın arkadaşlarından birisidir. M S ikinci yüzyılda Yunanlı olmasına rağmen consul olabilmeyi başaran **Arrianos**, M S 131-137 yılları arasında bu görevi üstlenmiştir. Bu görev Hadrianus'un doğu sınırlarının güvenliğine ne kadar fazla önem verdiğini göstermektedir. Hadrianus dönemindeki en önemli sorunlardan birisi olan, Sarmatialıların doğu kolu olan *Alanların* Roma imparatorluğu sınırlarında bulunan Kappadokia ve Armenia'ya saldırısını **Arrianos**, askeri bilgisi ve tecrübesiyle durdurmayı başarmıştır. Kappadokia ordusu sikkelerde, "*exercitus Cappadocicus*" olarak geçer. Arrianos'un aktardığı bu sisteme göre; Kappadokia'da, dört alae (süvari birliği), on cohortes (tabur) birliğinin yanı sıra iki lejyon birliği ve eyalet valisinin kendi birliği ile süvari birliği (exploratores) ve bunlara ek olarak müttefiklerin birlikleri vardır. Traianus döneminde oluşturulan bu birlikler, dördüncü yüzyılın sonuna kadar Kappadokia bölgesinde kalmıştır.

Hadrianus döneminin sonunda, Kappadokia bölgesinde toplam asker olarak; iki bin atlı, bin sekiz yüz yetmiş beş atlı piyade ve yedi bin yüz yirmi beş piyade toplamda 11, 000 yardımcı birlik ve *legio XII Fulminata* ile *legio XV. Apollinaris* bulunmaktaydı.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Diğer bir birlik ise *Cohors II Claudiana* birliğidir. Sonuç olarak; o dönemdeki askeri birlikler toplamda, iki *lejyon*, beş *alae* ve en az on beş ya da on altı *cohortes* birliğinden oluşmaktaydı. Hadrianus dönemindeki Kappadokia bölgesinde bulunan askeri birlikler M S dördüncü yüzyılın sonuna kadar çok az değişikliğe uğramıştır. Bölgedeki askeri birliklerde, birçoğu vali Arrianos döneminde var olan, *Armeniae*dux'un emrindeki toplam 13 *alae*, 3 *lejyon* ve dokuz da *cohort* birliği vardı. Kappadokia ordusu, M S ilk üç yüzyılda, toplamda iki *lejyon*, sekiz *alae* ve yirmi üç *cohort*'tan oluşmaktaydı.

Bu dönemde Kappadokia bölgesinde görevlendirilen valiler ise; Genç Plinius'un arkadaşı olan ve muhtemelen M S 118-119 yılları arasında konsüllük yapan, Traianus'un öldüğü sırada Kilikia valisi ve daha sonra Moesia Inferior'un valiliğini yapan, **Gaius Bruttius Praesens Lucius Fulvius Rusticus** (M S 121-124) ve **M. Statorius Secundus**'dur (124-128). Secundus'un ardından, *consul suffectus* olan **T. Prifernius Rosianus Paetus Geminus** Kappadokia valisi olarak görevlendirilmiştir (M S 128/9- 131). Rosianus Geminus'tan sonra da, M S 131-137 yılları arasında Kappadokia'daki en etkili vali olarak, **Flavius Arrianos** atanmıştır. Hadrianus döneminin son Kappadokia valisi ise **L. Burbuleius Optatus Ligarianus**'dur (M.137-140). Ligarianus, M S 140 yılında tayin edildiği Syria valisi iken orada ölmüştür.

11-Antoninus Pius Dönemi (M S 138-161)

Antoninus, imparator olduğu zaman elli bir yaşındaydı ve M S 134-135 yılında Asia eyaletinin *proconsulü*ydü. İmparatorluğun sınırlarında bulunan Britannia, Dacia ve Africa'da kısa süreli

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

savaşlar çıkmasına rağmen, Antoninus dönemi genellikle eyaletler için barışın ve refahın olduğu bir dönem olarak anlatılır. Bu dönemde Doğuda da barış ortamının var olduğunu söyleyebiliriz. Muhtemelen barış ortamının katkısıyla, Antoninus, Roma'da bazı vergileri kaldırırken, eyaletlerin üzerindeki vergiyi de yarıya indirdi.

İberia kralı Pharasmenes, Antoninus imparator olduğu zaman, karısıyla birlikte Roma'ya gitmiş ve burada Hadrianus'a hiçbir zaman göstermediği saygıyı Antoninus'a göstermiştir. Bu yüzden önceki dönemden kalan *Alan* saldırılarının Antoninus döneminde durduğu görülüyor. M S 139 yılında Parthia kralı Vologaeses, Romalıların Osroes'i desteklemesi nedeniyle Armenia'yı işgal etmek için bir saldırı planı hazırladı. Fakat Antoninus, Vologaeses'e gönderdiği bir mektupta bu bölgelerden çekilmesini ve planlarından vazgeçmesi gerektiğini yazarak bu saldırıyı engellemiştir. Burada, muhtemelen, Antoninus'un Parthia savaşı nedeniyle (*obbellum Parthicum*) Syria'ya ek birlikler göndermesi ve Mısır valisi Avidius Heliodorus'un Kappadokia'daki askerler için kıyafet talep istemesi de Parthialılar için tehdit edici bir unsur olarak algılanmış olabilirdi. M S 141 yılında Antoninus, Parthia tarafından teşvik edilen Pacorus'u Lazilerin başına kral olarak atamıştır. Bu kral, muhtemelen Trapezus'daki yardımcı birlik tarafından da desteklendi.

Sonuç olarak; Roma ile Parthia arasında Armenia krallığı konusunda herhangi bir sorun çıkmadığı için Kappadokia bölgesi de bu dönemde askeri açıdan sakindi. Antoninus Pius krallığının son döneminde, bölgedeki karışıklık nedeniyle üçüncü lejyon

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

olarak *legio IX Hispana*'yı Kappadokia'ya gönderilmiştir. Bu lejyon M S 161'deki felaketten sonra ortadan kaldırılmıştır.

Antoninus Pius kendi döneminde Kappadokia bölgesinde Hadrianus tarafından atanan hiçbir valiyi değiştirmemiştir. Süresi biten veya ölen valilerinin yerine yenilerini atamıştır. Bu dönemde Kappadokia bölgesine atanan valilerden biri **L. Aemilius Carus'dur** (M S 148/149-151) Carus'un ardından Kappadokia bölgesi valisi olarak **M. Cassius Apollinaris** (M S 151/2-154) görevlendirilmiştir. Apollinaris M S 150 yılında *suffectus consul*üdür. M S 154-157 yılları arasında Syria valiliği de yapmıştır. Antonius döneminde Kappadokia bölgesi için görevlendirilen son vali ise **M. Sedatius Severianus Julius Acer Metillius Nepos Rufinius T. Rutilianus Censor'dur** (M S 157/8-161/162). Antonius Pius döneminin sonunda atanmıştır ancak esas etkinliğini Marcus Aurelius döneminde göstermiştir.

12-Marcus Aurelius (M S 161-180) ve Kardeşi Lucius Verus (M S 161-169) Dönemi

Antoninus Pius M S 9 Mart 161 yılında öldükten sonra, yerine evlatlıkları Marcus Aurelius ve Lucius Verus imparatorluğa birlikte yükselmişlerdir. Roma'daki imparatorluk değişikliğini fırsat bilen IV. Vologaeses, Osroes komutası altındaki Parthia ordusunu, Traianus'un Armenia kralı Parthamisiris'i görevden aldığı ve burayı Roma imparatorluğuna kattığı Elegeia'ya gönderdi. Bütün askeri gücüyle burada bulunan Kappadokia valisi **Sedatius Severianus**, Parthia generali Osroes tarafından Elegeia'da büyük bir yenilgiye uğratıldı ve bu sefer için Kappadokia'yadan getirilen *legio IX Hispana* tamamen imha edildi. Osroes'le eş zamanlı bir şekilde Vologaeses de

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Syria'da Roma valisi L. Attidius Cornelianus'a saldırdı ve Romalıları burada da yenilgiye uğratarak Kappadokia'ya kadar uzandılar.

Parthialıların kralı Vologesus'un Armenia, Kappadokia ve Syria'yı talan etmekle olduğu haberleri Roma'ya ulaşınca, kardeşinden askeri yönden daha tecrübeli olan Lucius Verus tüm gücüyle M S 162 yılının başlarında doğuya hareket etti. Önce Atina'ya oradan da deniz yoluyla Anadolu'nun güney kıyıları Asia, Pamphylia ve Kilikia'dan geçerek karargâhını Antiokheia'da kurdu. Bu sırada doğudaki lejyonlar güçlendirildi, kuzeyden üç tam lejyon getirildi. Bunun yanı sıra Syria'dan gelen legio III (tertia) Gallica da bu savaşa katıldı. Bunlar, legatus Geminius Marcianus tarafından Kappadokia'daki yardımcı birlikler ile birleştirildi. Verus, bu savaşı yürütmesi için çevresindeki en iyi liderleri ve komutanları seçti. Bunun için Britannia valisi M. **Staius Priscus**'u, Severianus'dan sonra Kappadokia valisi olarak görevlendirdi. Priscus, en az iki lejyon ve diğer birliklerle Armenia'ya M S 163 yılında girdi ve Parthiaları buradan çıkarttıktan sonra Artaksata'ya kadar ilerledi ve burayı da ele geçirdi. Verus, Vologaeses'i Seleukia'ya ve Ktesiphon'a kadar takip etti ve burada Kralın sarayını yerle bir etti. Fakat bu zafer Roma için pahalıya mal oldu, çünkü dönüş yolunda Verus'un askerleri açlıktan ve vebadan kırıldı ve Verus geri kalanlarla birlikte Syria'ya çekildi. Bu başarının sonucunda Verus Antiokheia'da kalıp fazla bir çaba göstermemesine rağmen her iki İmparatora da *Armeniacus* unvanı verildi. Roma ırmağın ötesine çekilmiş oldu ve böylece Hadrianus tarafından onaylanan Euphrates'in Roma'nın sınırı olması durumu devam etti. M S 172/3 yılında Kappadokia valisi **Martius Verus**, Sohaemus'u

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

yeniden Armenia krallığına getirdi. LuciusVerus'unM S 169 yılında vebadan dolayı ölmesinin ardından MarcusAurelius, doğudaki yönetici boşluğunu doldurmak için, Avidius'u olağanüstü yetkiyle doğuya gönderdi.

Bu sırada, imparator MarcusAurelius'un karısı Faustina, Avidius'a kocasının ölmek üzere olduğunu ve oğlu Commodus'un imparatorluğa yükselmesi için çok genç olduğunu ve acele ederse hem kendisine hem de imparatorluğa sahip olacağını söyledi. Kısa bir süre sonra Avidius, Marcus'un öldüğü bilgisini veren bir sahte bir mektup aldı ve kendisi imparatorluk hırsına kapılarak Syria lejyonları tarafından imparator ilan edildi. İlk olarak Mısır, Syria ve Kilikia'daTaurosların bütün güney kısımlarında etkinliğini gösterdi ve buraları ele geçirdi. Ancak bu gelişmeler, imparatora sadık kalan Kappadokia valisi **MartiusVerus**tarafından MarcusAurelius'a bildirildi. İmparator, M S 175 yılında, Kappadokia valisi Verus'u akıllıca ve cesaret verici bir şekilde överek işe müdahil oldu. Sonuçta AvidiusCassius kendi etrafındaki askerler tarafından kafası kesilerek İmparatorun önüne atılmıştır. Cassius olayından sonra, önlem olarak Senato'dan, hiç kimsenin doğduğu memleketi olan eyalette vali olmayacağına dair bir karar çıktı. M S 176 yılında MarcusAurelius ve karısı Faustina, Antiokheia üzerinden Roma'ya dönerken Faustina, Kappadokia'nın *Halala* kentinde, ani bir hastalıktan denilse de, sebebi tam olarak bilinemeyen bir şekilde öldü. Bundan sonra MarcusAurelius, burayı bir Roma kolonisi yaparak adını Faustopolis (Ulukışla) olarak değiştirdi ve burada onun adına bir tapınak inşa ettirdi.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

MarcusAurelius Döneminde, ilk kez imparatorluğun en doğu sınırındaki Kappadokia'nın Tyana kentinden Ti. **ClaudiusGordianussuffectusconsul** seçildi ve senatör oldu. Bu dönemde; **C.JuliusSeverus** M S 163/164-166 yılları arasında, **C. ArriusAntoninus** 175/6-177? yılları arasında ve son olarak da **CaeliusCalvinus** M S 177-184 yılları arasında Kappadokia valiliği görevinde bulunmuşlardır.

13- Commodus Dönemi (M S 180-193)

Commodus, Babası MarcusAurelius'un M S 17 Mart 180 yılında ölümünden sonra, tek başına imparator olduğu zaman sadece on dokuz yaşındaydı. Kayıtlarda genel olarak zalim ve enerjisini Roma'daki iç çekişmelerde harcamış bir imparator olarak geçer.

Kappadokia sınırlarını yakından ilgilendiren Sarmatia bölgesinde M S 184-185 yıllarında Commodus'un generallerinin zafer kazanması ve Commodus, senatoya gönderdiği bir mektubunda (M S 192) Sarmaticus unvanını da kullanması buralarda önemli bir hareketlilik olduğunu açıklamaktadır.

M S III. Yüzyıl ve Severus Hanedanlığı Döneminde Kappadokia Eyaleti Üçüncü yüzyılın başında ve sonunda Roma imparatorların iç savaşlarına sahne olmuştur. Ayrıca bu yüzyılda, Roma, hem içerde hem dışarıda isyanlarla, savaşlarla, vebayla ve kıtlıkla ve ekonomik yönden iflasla uğraşmak zorunda kalmıştır. Bu savaşların en önemli nedenlerinden birisi Parthia olduğu için Kappadokia bölgesi askerlerin doğuya ulaşması açısından Roma için bu dönemde de önemini korumaya devam etmiştir.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

14-Septimus Severius (M S 193-211)

Julianus'un ölümünden sonra imparatorluğa yükselen Afrikalı Severius, politik açıdan kurnaz, askeri açıdan parlak birisiydi. İktidarının ilk günlerinde Syria'daki lejyonların Niger'i imparator ilan etmesi ve kısa bir süreliğine de olsa Roma'nın doğusunda imparator olarak Niger'in imparatorluğunun kabul görmesi Bu sorunu ortadan kaldırmak için SeptimiusSeverius doğuya sefere mecbur etti. Severius döneminde, doğuda yapılan savaşlarda Kappadokia bölgesi genellikle askerlerin kullandığı bir kamp bölgesi olmuştur. Severus'un ordusu Bithynia, GalatiaKappadokia üzerinden geçerek Antiokheia'ya doğru ilerledi. Özellikle Severius'unNiger'e karşı yaptığı seferler sırasında Kilikia geçitleri iki ordunun savaşlarına sahne olmuştur. Nihayet Antiokheia'ya kaçan Niger burada yakalanarak öldürülmüştür (M S 194 yılında). Severius, bu savaşlardan sonra Mezopotamya'yı Roma'nın bir eyaleti haline getirdi. Buradaki başarıları nedeniyle *Arabicus*, *Adiabenicus* unvanlarını aldı. Roma Parthia ilişkisine özen gösterdi ve ParthialılarınPescenniusNiger'in tarafını tutmalarına rağmen, Roma'ya sadakat göstermelerini sağlamayı başarmıştır. İmparatorun bizzat kendisi de Parthialıların gururlarını incitmemek için *Parthicus*unvanını kullanmamıştır. Severius'unMesopotamia politikası icabı askeri önemi artmış olan Caesarea'ya bir Roma garnizonu yerleştirilmiştir.

Kappadokia bölgesinin ve özellikle Tyana şehrinin, Severius'un doğuya yaptığı seferde, batıdan gelen askerlerin kullandığı yol güzergâhında olduğu açık bir şekilde anlaşılmaktadır. Severius döneminde M S 200 yılında kentte yaşanan bir olay bunu göstermektedir. SeveriusKappadokia bölgesinden geçerken en yakın arkadaşı PraefectusPlautianusTyana'da rahatsızlanmıştır. Bunun üzerine Severius ve eşi Julia Domna onu ziyarete gitmiş, fakat Plautianus'un çevresindekiler, İmparatorun haricinde hiç kimsenin içeri alınmayacağını söyleyerek, İmparatoriçeye kaba

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

davranmıştır. Julia Domna, Plautianus'un, kocasının üzerindeki etkisinden dolayı kendisine kötü davranmasına kızdı ve kendisini felsefi çalışmalara adadı ve sofistlerle birlikte zaman geçirdi. Bu sofistlerden birisi de muhtemelen Tyana'lı Apollonius'un hayatını yazmış olan ve Aelius Antipater'in öğrencisi olan Philostratus'dur.

Bu dönemde, Kappadokia bölgesinde görevlendirilen valilerden biri **C. J. Flaccus Aelianus'dur (M S 194/5-97-98)**. M S 198 yılında, Kappadokia valisi (legatus propraetore) C. J. Flaccus Aelianus tarafından, Caesarea ile Melitene ve Komana arasında bulunan stratejik yol tamamen yeniden inşa edildi. Armenia Minor'da Carsaga'da askeri yapılar ve Pontus'un batısındaki yollar aynı zamanda iyileştirildi. M S 202-211/12 yılları arasında ise Kappadokia valiliğinin **L. Claudius Hieronymianus** tarafından yürütüldüğü anlaşılmaktadır. Bu vali, gelişmekte olan Hıristiyanlığı önlemek üzere sıkı bir mücadeleye girmiştir²³⁰. Diğer yandan da yeni tapınaklar yaptırılmıştır. Altı sütunlu imparator tapınağı ile Tyche tapınağının paralar üzerinde resimleri vardır.

Aynı zamanda Caesarea'da bir imparator kültü kurulmuş ve bu inanış bir dağ kültü ile birleştirilmiştir. Ayrıca Caesarea stationu yapılmış veya eskisi geliştirilerek batının önemli şehirlerinde olduğu gibi yarışmaların merkezi haline getirilmiştir, bütün eyaletten gelen yarışmacıları katıldığı "Koinoc" denilen şenlikler en çok Carracalla ve kardeşi Geta adlarına düzenlenirdi. İlim adamlarının ve sanatçıların bu merkezde toplanmaları ve şenlikler düzenlemeleri Roma'da olduğu gibi mutlaka Julia Domna'nın gayretleri ile olmakta idi.

²³⁰Heine, R.E. "Cappadocia" Encyclopedia of Early Christianity, Garland Publishers, Eugene, Oregon 1990, s.175

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Bu şenlikler KoincFiledelfia veya SeveriaFiledelfia denilirdi. Halkın Latinleştirilme hareketi böylece devam etmişse de yerli halk önceleri Grekleşmeye karşı koyduğu gibi şimdi de Latinleşme hareketine karşı koymuştur.

Caesarea'nın bu dönemde ticarî bakımdan da ön plânda olduğu Symrna (İzmir) ile müşterek basılan “**Omonia**” sikkelerinden anlıyoruz. Bu iki kent arasındaki ekonomik birliği belirtmek üzere “**omonoia=birlik**” damgası vurulan ve ön yüzünde SeptimiusSeverius, Julia Domna ve Caracalla portrelerini taşıyan ve sikkelerde bazen Smyrna (İzmir), bazen Caesarea adının önde yazılmasına bakılarak İzmir veya Caesarea'da basıldığı anlaşılmaktadır. Caesarea'da basılan sikkelerde şehrin amblemi olan Argios (Erciyes) dağı, sulhun sembolü olan palmiyeler arasına konulurdu. Şehrin ismi ise Eusebia veya Caesarea olarak yazılırdı.

Caesarea'ya yine SeptimusSeverius zamanında başlayarak Neokoros'lukünvanı verilmiş ve bu daha sonra ikileştirilmiştir. İkinci Neokoroslukünvanı ise GordianusPius sikkelerinde sık rastlanır ki bunun Severius Alexander zamanında verilmiş olduğu iddia edilmektedir.

Omonia sikkесinin

Yüzü : AVK.....CΣOVHPOC

Diğer Yüzü: CMVPNAIΩ KAICAPΣ OMONOIA²³¹

15-Caracalla Dönemi (M S 198-217)

Caracalla ya da diğer adıyla *MarcusAureliusAntoninus*, yayınladığı bir fermanla M S 212 yılında sınıf ve ırk ayrımı olmaksızın imparatorluğun içinde yaşayan herkese vatandaşlık hakkı verdi. CaracallaM S 215 yılında, babasının Parthia seferi nedeniyle ortaya çıkan sorunu düzeltmek istiyordu. Bu yüzden

²³¹Sydenham S: 132 No: 625

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Edessa kralı Abgar'ı Roma'ya çağırıldı, Edessa'yı *colonia* statüsüne yükseltti ve doğuya yapacağı seferlerde askeri üs olarak bu bölgeyi kullandı. Aynı şekilde Armenia kralını da Roma'ya çağırıldı ancak onu görevden aldı fakat halkın yoğun direnişi ile karşılaştı bu sebeple bölgeyi kolayca boyunduruğa alamadı. Caracalla, kendisi Aleksandria'ya üzerine giderken eski bir dansçı olan generali Theokritos'u da Armenia üzerine sefere yollamış fakat burada büyük bir yenilgiye uğramıştır. Bu sefere Kappadokia eyaletindeki askerlerin komutanı olarak Ammonius da katılmıştır. Bu dönemde Kappadokia valisi **Q. Atrius Clonius'dur.** (M S 213/214- 215/16)

16-Macrinus Dönemi (M S 217-218)

Caracalla'nın Edessa'da öldürülmesinden sonra, ilk kez senatör sınıfına ait olmayan birisi olarak Macrinus imparator ilan edildi. M S 217 yılında Parthialılarla Nisibis'de yaptığı savaşta İmparator yenilgiye uğradı, fakat Artabanus'a ve çevresindekilere yüklü miktarda para ödedi ve bunun üzerine de Parthialılar barış yapmaya razı oldular. Bu şekilde Mezopotamya da Roma'nın elinde kalmaya devam etti. Macrinus, hapsedilen annesini ve Armenia krallık tacını Tiridates'e yolladı. Böylece II. Tiridates M S 217/18 yılında Armenia Minor'un krallığına kavuşmuş oldu.

Sonuç olarak Macrinus döneminde ve Armenia'da muhtemelen Roma adayı olarak kaldı. Böylece Roma yeniden bağımlı krallık politikasına geri dönmüş oldu. Bu karar, ileride Kappadokia bölgesindeki hareketliliğinin devam edeceği anlamına geliyordu.

Askerlerinin Macrinus'u gözden çıkarması ve Syria'da M S 218 yılında imparatorluğa yükselen Elegabalus'un (M S 218- 222) desteğiyle isyan çıkınca Macrinus, kılık değiştirerek Kilikia,

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Kappadokia, Macrinus, Eribolon'dan Khalkedon'a geçerken Yüzbaşı Aurelius Celsus tarafından yakalandı. Fakat Kappadokia eyaletinden geçerken kendisini arabadan atarak kaçmaya çalıştıysa da bunu başaramadı ve Marcianus Taurus tarafından öldürüldü.

Macrinus ve oğlu Diadumenianus döneminde M S 218 yılında Kappadokia valisi olan **M. Munatius Sullacerialis**, Macrinus'un en güvendiği adamlardan birisidir. Nicomedia valisinden kaçarken onun Kappadokia'ya sığınmak istemesi bunu gösterir.

17-Elagabalus (M S 218-222)

Macrinus öldükten sonra imparatorluğa yükselen Elagabalus imparator olur olmaz Kappadokia valisi **Cerialis**'i görevden almıştır. Zalim bir imparator olan Elagabalus, imparatorluğu döneminde birçok kişinin öldürülmesinden sorumlu tutulmuştur. Bunlardan biri de Lykaonia ve Isauria sınırında büyük toprak sahibi olan Galatia'lı Valerianus Paetus idi. Sevgililerine hediye etmek için kendi resminin basılı olduğu altın kaplamalı süs eşyaları ile Kappadokia'ya dönmek isterken, Elagabalus bu durumu onun kendisine karşı Kappadokia'da bir isyan başlatmayı planladığını düşünerek öldürtmüştür.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Elagabalus'un (M S218-222) Kayseri'de Basılmış Sikkesi, Sunak Üzerinde Erciyes

Elagabalus dönemindeki (M S 218-222) Kappadokia valisi **M.UlpusOfellius**'unTheodorusCaesarea-Melitene arasındaki yol çalışmalarından bulunduğunu elimize geçen birçok yazıttan anlayabiliyoruz.

18-M.AureliusSeverusAleksandros Dönemi (M S 222-235)

Kappadokia Eyaleti Roma imparatoru Elagabalus'un öldürülmesinden sonra Severus imparatorluğa yükseldi. Bu dönemde, Doğuda, sonuçları bakımından Kappadokia'nın da etkileneceği önemli gelişmeler yaşandı. Pers Kralı Artakserkses, Parthia'nın gücünün zayıflamasını fırsat bilerek Parthia Kralı Artabanus'u arka arkaya üç savaşta yendi (M S 227) ve tüm Doğu ile Mezopotamya'yı ele geçirdi. Pers (Sasani) hanedanlığının kurucuları çok ve milliyetçi bir politika izledi. Bu iktidar değişikliği Roma için de oldukça tehditkârdı. Artakserkses, öncelikle kendisine komşu ülkelerin halklarını, Nisibis (Nusaybin) ve Carrhae'yı (Harran), boyunduruk altına aldıktan sonra, bununla yetinmeyip Roma'nın imparatorluğunun sınırlarında yer alan Syria Karia, Kappadokia ve Ionia dâhil Anadolu'yu ele geçirmek istedi. Çünkü Artakserkses, bu toprakların, fetihleri Kyros'la başlayan ve İskender'in seferleri sebebiyle kesintiye uğrasa da, Perslerin son kralı Darius'la devam

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

eden atalarının toprakları olduğunu iddia ediyordu. Son derece tehlikeli ve ciddi olan Perslerin bu saldırı girişimleri Kappadokia bölgesini de içine alıyordu.

Aleksandros Severus, Doğunun tehlikede olduğunu fark edip, Pers kralı ile anlaşma yapmaya çalışsa da Artakserkses, Roma'nın Anadolu'nun tümünden çekilmesini ve İonia, Karia ve Propontis'in kendilerine bırakılmasını istedi. Severus ise, ona Augustus, Traianus, Verus ve Severus gibi imparatorların başarılı seferleri ile bölgenin artık Roma toprağı olduğunu hatırlatarak kralı caydırmaya çalışsa da, başarılı olamadı. Artakserkses, Mezopotmya ve Kappadokia bölgesini yerle bir etti ve Nisibis'i de (Nusaybin) kuşattı. Roma doğudaki birliklerindeki disipsizlik ve dağınıklıktan dolayı bu saldırıya hemen cevap veremedi. Severus, bu saldırılara karşılık vermek için, M S 231 yılında Illyricum bölgesinden, Ren'den ve Danubium'dan topladığı büyük bir ordu ile Antiokheia'ya geldi. Burada Pers kralına anlaşmak için elçiler gönderse de, Kral yine Roma'nın Syria'dan ve tüm Anadolu'dan çekilmesini talep edince, Severus savaş hazırlıklarına başladı. Severus ordusunu üç bölüme ayırdı: ordunun sol tarafındakiler Armenia'dan geçerek Med bölgesini işgal ettiler, ikinci bölüm güneydoğuya doğru Tigris ve Euphrates boyunca Ktesiphon'a ilerledi ve kendisinin de yer aldığı ve en güvendiği Danubium'dan getirdikleri birliklerden oluşan üçüncü bölüm ise Perslerin topraklarına Hatra yolunu kullanarak merkezden gireceklerdi. Artakserkses Güneydoğuya gönderilen Roma birliklerini sürpriz bir şekilde yenip Nisibis ve Carrhae'i almasına rağmen, daha fazla ilerleyememiştir. Severus, Kappadokia'yı işgal eden ve Nisibis'i kuşatan Persleri buradan sürerek Mezopotamya'yı yeniden kazandı.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

M S 233 yılında SeverusAleksandros, Doğudaki başarılarından ötürü, *ParthicusMaximus* ve *PersicusMaximus* unvanıyla ödüllendirilmiştir. **AsiniusLepidus (222/3-224/5)**, Zela-Sebastapolis yolunu Aleksandros'un seferi için tamir ettiren **Q.JuliusProculeainus (225/6-227/8)**, **P.AradiusPaternus (231)** ve **LicinniusSerenianus (233/4-235/6)** bu dönemdeki Kappadokia valileridir.

Bu imparator döneminde Caesarea'da ikinci İmparator kültü kurularak dağ kültü ile bireştirilmiştir. Bu kültürün hamisi ve Hıristiyan düşmanı son vali**LicinniusSeranianus** bu görevini Maximinus döneminde de devam etmiştir. Zira sonradan Kappadokia bölgesinde bulunan yazıtlarda adı silinen tek Kappadokia valisidir.

Severus döneminin sonunda, Caesareapsikoposu**Firmilianus'un**Cyprianus'a yazdığı bir mektupta, Kappadokia ve Pontus boyunca birçok bölgenin sürekli ve sık sık depremle yıkıldığı belirtilir. Hatta birçok şehrin bu depremden ötürü oluşan boşluğa çekildiği belirtilir.

19- MaximianusTrax(M S 235-238)

Bu imparator döneminde Pers İmparatoru Şapur I eski Pers topraklarını geri almak iddiası ile Roma'nın Doğu eyaletlerine akınlara başladı. Bu akınlardan ilki Kapadokya'ya oldu ise de Caesarea valisi **LicinniusSerenianus**ve şehir halkının güçlü direnişi karşısında başarılı olamayarak geri çekildi ve Mezopotamya'ya yöneldi. Nisibis (Nusaybin) ve Karrhai(Harran) kentlerini ele geçirdi. Roma İmparatorluğu ise kendi içinde iktidar mücadelelerine sahne olduğundan bu işgallere cevap veremedi.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

20-

M.AntoniusGordianus III (M S 238-244)

Maximianus ve oğlunun öldürülmesinden sonra, Africaproconsulünün torunu onüç yaşında İmparatorluğa yükseldi. Bu dönemde Pers krallığına da Artakserkses'in yerine oğlu Şapur geçti ve babasından kalan saldırgan ve yayılcı politikayı devam ettirerek; Syria, Antiocheia ve Anadolu'yu tehdit etmeye başladı. Gordianus III, Perslerin bu saldırgan politikalarına karşı Ancak imparatorluğunun dördüncü yılından itibaren Sasanî'lere (Pers) cevap vermek ve kaybedilen Roma topraklarını geri almak üzere Doğu seferine çıkabildi. Anadolu'da geçtiği her şehirde bol miktarda sikke darp edildi. Resaina kenti yakınlarında yapılan savaşta Sasanîlere karşı büyük bir zafer kazandı. Daha sonra yeniden gelişecek Sasanî tehlikesine karşı tedbir olarak; İ.S 240 yılının 5 Ağustos'unda yaşanan büyük depremde çok büyük zarar görmüş olan Caesarea şehir surları daraltılarak yeniden yaptırıldı. Gerçi bu surların Ariobarzanes veya Roma İmparator'u Caesar'ın emriyle M. Aurelius tarafından yaptırılmış olduğu iddiaları da olmakla beraber Gordian III ve karısı Trankullina adına bastırılan sikkelerde surların yapılış veya onarımı ile ilgili ifadeler vardır.

Gordianus III' ün Bronz Sikkesi:

ENTIX: surla çevrili

KAI: Kayseri

BNE: 2. Neokrosluk

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

ETA: 4. yıl²³²

Yani Gordianus'un 4. Hükümdarlık yılında (241) basılmış olan bu sikkeye dayanarak şehrin M S 241 yılında surlarla çevrilmiş olduğu kabul edilmektedir.²³³

Diğer taraftan, Gordianus'un amcası Timesitheus, Doğuya yaptığı seferlerle Perslerin hâkim olduğu Antiocheia, Carrhae (Harran) ve Nisibis'i (Nusaybin) yeniden ele geçirdi ve Şapur'u bu bölgelerden uzaklaştırdı (M S 242).

Gordianus'la ilgili antik kaynaklardaki bir bilgi de; imparatorun Roma topraklarında bulunan sirkelere Kappadokia'dan Hititlerden beri meşhur olan Kappadokia atları göndermesidir²³⁴.

Bu dönemdeki Kappadokia valileri:
CuspidiusFlaminiusSeverus,
T.ClodiusSaturninusFidusveM.AntoniusMemmiusHero'dur.

Gordianus, M S 244 yılında da daha 19 yaşında iken öldü veya öldürüldü. İstasyon Caddesindeki bazalt taştan yapılmış, "Roma Mezarı" olarak bilinen klasik Roma anıtının bu imparatorun mezarı olma ihtimali vardır.

21-Philippos (Arabicus) dönemi (M S 244-249)

Gordianus'dan sonra imparatorluğa yükselen**Philippos (Arabicus) döneminde** Roma imparatorluğu sıkıntılı yıllar geçirmiştir. Doğunun yönetimini elinde bulunduran imparatorun kardeşi Priscus'un uyguladığı ağır vergi yükleri ve baskıcı yönetiminden dolayı, Syria ve Kappadokia bölgesinde M S 248 yılının sonunda ya da M S 249 yılının başlangıcında *M.*

²³²Sydenham s. 130 No: 610-613

²³³ Baydur S: 103

²³⁴ Tekin Oğuz, A.G.E. s:221

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

*FulviusRufusJotapianus*adında biri Büyük İskender'in soyundan geldiğini söyleyerek kendisini imparator ilân etmişti.

Bu dönemde ArmeniaMinor'da (Nicopolis'de) bulunan bir yazıta göre, Kappadokia valisi **P.PetroniusPolianus**'dur.

22-Decius Dönemi (M S 249-251)

Philippos ve oğlunun öldürülmesinden sonra, Roma imparatoru olan Decius döneminde, Kappadokia bölgesinde, önemli karışıklıklar çıktı ve bunun sonucunda adı bilinmeyen bir isyancı Caeserea ve Tyana'yı ele geçirdi (M S 240). Fakat bu kişinin Syria'dan ortaya çıkan Romalı toprak sahibi **Palmatius** olduğu tahmin edilmektedir. Bölge daha sonra, Valentinus tarafından kontrol altına alınarak isyancının mallarına el konulmuştur. Ayrıca "Ashab-ı kehf" olayının bu hükümdar döneminde yaşandığı tahmin edilmektedir²³⁵.

²³⁵ İsa Peygamber'e inanan ilk azizlerden biri, yedi uyuyanlar'ın kentine gelir. Şehre girebilmesi için kapıdaki puta tapması istenince vazgeçer ve yakındaki bir hamama gidip burada işçi olarak çalışmaya başlar. Bu sırada şehrin bazı gençleri ile dost olur ve onları Allah'ın yoluna çağırır. Gençler aziz'e inanır ve Hıristiyanlığı kabul eder. Bir gece yanında bir kadınla birlikte hamama gelen kent valisinin oğlunu aziz, içeriye almak istemez ve kovar. Ancak oğlan dinlemeyerek içeriye girer ve ertesi sabah kadınla birlikte hamamda ölü bulunur. Gençleri hamam işçisi aziz'in öldürdüğü düşünülerek peşine düşülür. Aziz, hıristiyanlığı kabul eden altı arkadaşı ile birlikte bir çiftliğe sığınır, ancak yakalanmamak için çareyi dağlara kaçmakta bulur. Yemliha, Mekselina, Mislina, Şazenuş, Mermuş, Debernuş ve Kefaştatus adlı azizlere çiftliğin köpeği Kıtmir de katılır. Akşam sığındıkları bir mağarada derin bir uykuya dalarlar. Valinin adamları ise iz sürerek kapısına kadar geldikleri mağaraya girmekten korkarlar ve girişini taşla örerek içeridekileri ölüme terkederler. Aradan 309 yıl geçer ve bir çoban yağmurdan kurtulmak için mağaranın girişini kapatan duvarı delerek içeriye girer ve yağmur durduktan sonra da gider. Ertesi sabah Allah, Eshab-ı Khef'in ruhlarını bedenlerine geri verir ve uyanırlar. Aralarından Yemliha'yı gümüş bir para ile yiyecek almak üzere kente gönderirler. Gencin elinde 309 yıl öncesine ait parayı gören esnaf, hazine bulduğunu sanıp kralın huzuruna çıkarırlar. Aradan çok uzun zaman geçmiş, kent halkı Hıristiyan olmuştur. Kral da Hıristiyandır. Yemliha başlarından geçen olayları anlatınca kral bunun bir mucize olduğunu anlar ve Eshab-ı kehf'i görmek ister. Kent halkıyla birlikte mağaranın önüne giderler. Yemliha arkadaşlarına haber vermek için içeriye girer, ancak

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Decius döneminde, Anadolu eyaletlerinde daha çok önemli yolların bakımına dikkat edilmiştir. Özellikle Halys'den Amasia'ya giden yol ve Neopolis'den NeoCaesarea'ya ve Kappadokia boyunca uzanan anayollar ile Armenia Minor'daki Sabrina köprüsünün M S 249-251 yılında tamir edilerek doğuya giden yollara ve buradaki askeri kalelere önem verdiği anlaşılmaktadır.

Bu dönemdeki Kappadokia valisi **C. Valerius Tertullus**'dur.

23-Gallus Dönemi (M S 251-253)

Bu dönemde, Persler Roma'ya savaş açtılar. Pers Kralı Şapur, Armenia kralı Khosrov'u öldürdü ve bölgeyi ele geçirdi. Oğlu II. Tiridates de Roma'ya sığınmak zorunda kaldı. Şapur, M S 252 yılında Barbalissos'da Roma'nın altmış bin askerini öldürdükten sonra, Syria ve oradan Anadolu'nun içlerine kadar ilerledi. Bu ilerleme sırasında önüne çıkan tüm şehirleri ve kaleleri yakıp yıktı. Bu yakılıp yıkılan bölgeler arasında Kappadokia'nın Tyana ve Caesarea kentleri de vardı ve bu kentler Şapur'un eline geçmişti (M S 253).

24-Valerianus Dönemi (M S 253-260)

Valerianus ve oğlu P. Licinius Egnatius Gallianus'un zamanında Roma büyük felaketler yaşamıştır. Bu ikili yönetimde Valerianus doğu sınırlarında bulunurken Gallianus da batıdan sorumlu idi. Doğuda Pers tehlikesi devam etmekte ve Doğu'daki 37 Roma kentinin içinde olmak üzere Kapadokya'daki Satala ve Domana kentleri de Pers kralı Şapur tarafından işgal edilmişti. Diğer yandan Gotların Anadolu'yu, Yunanistan'ı ve Makedonia'yı ve Pontus'u talan etmesi üzerine Roma İmparatoru

bir daha çıkmaz. Kral ve kent halkı içeriye girdiklerinde, hepsinin ölmüş olduklarını görürler.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Valerian M S 258/9 yılında hiçbir generaline güvenmediği için Felix adında bir komutanını Byzantium'a yönetimi alması için gönderdikten sonra kendisi de karargâhı Antiocheia'dan çıkarak Kappadokia'dan topladığı askerlerin de dâhil olduğu ordusu ile Edessa'ya (Urfa) kadar geldi. Oradan Kappadokia'ya ulaştı. Fakat geçtiği şehirlerden bir kaç tanesine zarar verdikten sonra, vebadan dolayı birçok askerini kaybettiği ordusu ile giriştiği savaşta Roma ordusu büyük bir hezimete uğrayarak dağıldı ve İmparator Valerian ile bütün komutanları esir alındılar (M S260 yılının haziran ayı) Valerian, zincire vurularak aşağılandı. Roma tarihinde savaşta esir alınan tek Roma imparatoru Valerian'dır.

Şapur esir imparatoru da yanına alarak önce Antakya'yı ele geçirmiş yağmalamış, yıkmış ve yakmıştır. Halkı ya öldürmüş veya köle etmiştir. Tarsus ve diğer birçok şehir aynı akibete uğradıktan sonra Kappadokia eyaletinin başşehri Caesarea kuşatıldı. Buradaki kumandan Demosthenes ve halk, şehri yiğitçe müdafaa ettilerse de harp esiri bir hekimin düşmanca işkence altında surun zayıf noktalarını ifşa etmesi üzerine gece baskını ile şehir alındı. Binlerce şehirli en acımasız işkencelerle öldürüldü. Bunların cesetleri derin vadileri dolduruyordu. (bu sırada şehrin nüfusunun 400 000 ? civarında olduğu bazı kaynaklarda belirtilmiştir) **Şapur**, talan ettiği bütün malları ve hazineleri alarak İran'a döndü. (M S260) Şehri kahramanca savunan *Demosthenes* ise birkaç adamı ile kaçarak canını kurtarabildi.²³⁶ Valerian ise, esareti bitmeden öldü. Hangi yıl? nerede? nasıl ? öldüğü bilinmiyor. Ancak Sasani kaynakları, Şapur'un atına binerken Valerian'ı binek taşı olarak kullandığını, sonra da öldürdüğünü daha sonra da derisini samanla doldurtup halka bir ödül olarak sergilediğini iddia eder.

²³⁶ C. Texier, Description de l'Asie Mineure de 1833 a 1837, c:1-3 Paris 1839-1849

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

M S 254 ve 267 de Got'ların iki defa Kappadokia'ya hücum ederek yağmalamasından başka M S 262 veya 270 yıllarında Palmyra Kraliçesi **Zenobia**, Kappadokia'nın tamamı ile Gallatia'yı ele geçirerek İznik önlerine kadar ilerlemiş ve talan etmiştir.

Arka arkaya gelen bu işgâller ve o sıralarda vuku bulan zelzele, büyük ve güzel bir şehir olan Caesarea'nın yakılıp yıkılmasına sebep olmuşsa da şehir hiçbir zaman terk edilmemiş ve yıkılan yapıların yerlerine yenilerini yaparak Caesarea çok geçmeden yeniden kalkınmıştır.²³⁷ Ancak bu tarihten sonra şehir "Eskişehir" tepelerinden kuzeydeki ovaya doğru yayılmaya başlamıştır.

Şapur'un seferinden sonra yaklaşık olarak yüz yıla yakın bir süre Caesarea'nın tarihi hakkında bilgi veren kaynaklar bilinmemektedir.

Caesarea M S üçüncü yüzyılın başlarında Kappadokia'nın baş şehri olmakla beraber Hıristiyan dininin de ilmî merkezi hüviyetinde idi. Bu sırada Kayseri-piskoposu **Fermilian** isimli birisi idi ve Hıristiyan dünyasında Filistine giden ilk Hacı olarak bilinmektedir. Ayrıca 3. yüzyıl sonlarında Aleksander adında Filistin'e hac eden bir Kappadokia piskoposundan haberdarız.²³⁸

Bu sırada Perslerin istilâları sebebi ile rahatsız olan Hıristiyanlar'ın şehrin dışındaki ücra köylerde toplandıkları anlaşılmaktadır.

25-Gallienus Dönemi (M S 260-268)

Gallienus, imparator olunca senato sınıfının bütün askeri yetkilerini ellerinden aldı ve bunun yerine kendisinin atadığı atlı sınıftan kişilere bu yetkileri verdi. Consularis statüsündeki eyaletler aşama aşama atlı sınıftan kişilerin emrine geçti.

²³⁷ Baydur S: 104

²³⁸ Runciman Steven, Haçlı Seferleri Tarihi 1.Cilt, s. 30 TTK 1986, Çev: Fikret Işıltan,

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Askeri birliklerin bulunduğu Galatia ve Kappadokia gibi eyaletler de muhtemelen atlı sınıftan kişilerin emrine verildi. İmparator batıda bulunduğu ve Avrupa'daki işlerle ilgilendiği için Gotlara ya da Pers işgaline karşı Doğuya yardım edemiyordu. Gallienus'un generallerinden olan Callistus (Ballista) ve Samosata'daki birliklerin başında olan Macrianus, Perslerin bu saldırılarına karşı Kilikia kıyılarına doğru ilerlediler ve Şapur'un birliklerini Corcycus ve Sebaste'de kuşattılar ve Perslere ani bir saldırı ile büyük kayıplar verdirdiler. Şapur'un mühimmat alayını da ele geçirdiler. Callistus'a ek olarak, İmparatorun çok güvendiği Palmyra prensi Odeanathus da doğudaki lejyonları toparlayarak Şapur'a saldırılar düzenledi (M S 262). Bu saldırılar sonucunda Şapur, Euphrates'in ötesine çekilmek zorunda kaldı. Gallienus, Odeanathus'un bu başarısından sonra ona bütün doğunun (Syria) komutasını verdi. Roma'nın müttefiki Odeanathus, büyük oğlu Herodes ile birlikte, Karadeniz'den gelen ve Asia'yı işgal eden Gotların M S 267 yılındaki Phrygia, Troia, Kappadokia ve Galatia'ya saldırılarını durdurmak için gelmişlerdi.

Bu dönemde, doğuda sadece Mısır ve Syria'yı etkisi altına alan değil, aynı zamanda Anadolu'yu da etkisi altına almaya çalışan yeni bir krallık ortaya çıktı. Palmyra'nın ölen kralı Odeanathus'un eşi **Zenobia** artık Roma'ya bağımlı bir krallık olmak istemiyordu ve kocasının dostları sayesinde Arabia, Mısır ve Syria eyaletlerinin yönetimini ele geçirdi ve bundan sonra doğal olarak Anadolu'ya ilerlemeye başladı (M S 267). Bu konudaki antik kaynaklar, onun, Kappadokia'yı, Galatia'yı hatta Bithynia'ı işgal etmesi için birlikler gönderdiğini gösterir. Gallienus döneminde, M S 268 yılında, Got savaşları başlamadan önce,

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

ZenobiaAntiokheia'yı işgal etti. Heraclianus komutası altında yaklaşık yetmiş bin Roma'lı, Palmyra ile yaptığı savaşta bozguna uğramıştır. Zenobia, iki yıl daha doğunun hükümranlığını elinde bulundurmaya devam etmiştir.

26-Claudius (M S 268-270) ve Quintillus (M S 270) kısa süreli imparator olmuşlardır.

Bu dönemde Kappadokia veya Caesarea'da gelişen bir olaya rastlanmamıştır.

27-Aurelianus (M S 270-275) Dönemi

Bu dönemde Zenobia, AsiaMinor'u da ele geçirip Roma'nın güneye inmesini zorlaştırmaya çalıştı. Bunun için öncelikli olarak Kappadokia, Kilikia ve Galatia bölgesini ele geçirdi (M S 270).

Roma'da kontrolü eline alan Aurelianus, M S 271 yılında Roma'dan ayrıldı ve önce kuzey İtalya'da hâkimiyeti sağladıktan sonra buradan Bosphorus üzerinden Anadolu'ya girdi. Ancyra üzerinden Tyana'ya kadar ilerleyen Aurelianus (M S 272), Tyana'ya geldiğinde durmak zorunda kaldı, çünkü Tyana İmparatora şehrin kapılarını kapatmıştı. Ancak Heraklaninon adında bir hain tarafından İmparatorun askerlerinin şehre girmesi sağlandı. Öte yandan Tyana'lı ünlü filozofTyana'lıApollonius'u rüyasında gören İmparator, bundan etkilenerek şehri talan edilmemesini emretmiştir.

Zenobia'nın, Pannonia, Dalamatia ve Moesia, Syria, Mezopotamya ve Phoenia ile birlikte Kappadokia kenti Tyana'dan gelen askerlerine karşı yapılan savaşta İmparator Aurelianus, başarı kazandı ve Zenobia, Palmyra'ya (Emesa) çekildiyse de Aurelianus ise onu takip edip burada kuşattı ve ele geçirdi. Esir edilen Zenobia'nın hastalıktan veya yemek yemeyi

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

kabul etmediği için mi öldüğü? Yoksa Roma'da saygın bir şekilde hayatına devam ettiği mi? tartışmalıdır.

Aurelianus'un bu başarısı, doğuda yeniden uzun bir süre Roma'nın hâkimiyetini sağlamıştır. Galya ve Palmyra'daki başarılarından ötürü Aurelianus senato tarafından *Restitutor Orbis* olarak onurlandırılmıştır.

Zenobia'yı ele geçiren Aurelianus, bu başarılarından sonra M S 272 yılında ölmüş olan Şapur'un devleti Perslere karşı savaş ilan etti ve bunun için 275 yılında doğuya sefere çıktı. Fakat Thrakia'dan geçtikten sonra Caenophrurium'da, bir askerinin, İmparatorun ölüm listesi olduğu dedikodusunu yayması yüzünden askerleri tarafından öldürüldü.

28-Tacitus (M S 275-276)

Aurelianus'un öldürülmesinde sonra, senato tarafından M S 275 yılında imparatorluğa seçilen yetmiş beş yaşındaki consul **Tacitus**, M S 276 yılında, Maetois gölünü aşarak Karadeniz'e, oradan da Kolkhis, Pontus, Galatia ve Kappadokia üzerinden Kilikia'ya kadar ulaşan ve bu bölgeleri işgal eden Karadeniz'den gelen Gotlar- İskitler'le savaştı ve başarı da kazandı ve birçoğunu da öldürdü. Geri kalanları Florianus'a bırakarak Avrupa'ya dönmek için ayrıldı. Fakat M S 276 yılında Tyana'da ya hastalıktan ya da askerlerin elinden imparatorluğunun altıncı ayında öldü.

29-Probis Dönemi (M S 276- 282)

Bu imparatorun ilk işleri arasında Anadolu'yu barbar istilalarından engellemeye çalışmak vardı. İmparator Probus bunu başarmış görünüyor, çünkü *Gothicus Maximus* unvanı almıştır. Sarmatyalılara karşı büyük bir zafer kazanmıştır. Probus'un

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

ordusu, bütün Mezopotamya'yı herhangi bir direnişle karşılaşmadan kontrol altına alınca *Persicus Maximus* unvanı da almıştır. Probus'un en önemli savaşlarından birisi de Anadolu'da Kappadokia'nın sınırındaki Isauria bölgesindeki çetelere karşıdır. Burada da başarı kazandı ve şehir ile kabileleri Roma'nın itaati altına almıştır. Probus bu başarılarından sonra iç savaş içerisinde olan Perslere karşı da sefere çıkmış fakat yolda askerleri ya da Syria valisi Maximinus tarafından öldürülmüştür.

30-Carus Dönemi (M S 282–284)

Probus'tan sonra imparator olan Carus'un 283 yılında Perslere karşı çıktığı seferi başarılı ile sonuçlandı. Bu sırada Perslerin kendi iç meseleleri ile meşgul olmaları sebebiyle Roma ile Persler arasında geçici bir barış sağlandı.

31-Diocletianus Dönemi (M S 284-305)

Carus'tan sonra Roma tahtına Diokletianos'un geçmesi Roma'nın tekrar yükseliş dönemine girmesini sağladı. Diocletianos'un reformları ve doğu politikası kısa sürede kendisini gösterdi ve Sâsâniler, Ermenistan protektorasını (himayesini) tekrar Roma'ya geri vermek zorunda kaldılar.

Bu imparator döneminde de başşehir Roma'dan Nikomedia'ya (İzmit) taşınmıştır. Diocletianus, eyaletlerde imparatorun kontrolünü artırmak için yönetim sistemini tamamen değiştirdi. Eski eyaletleri bölerek sayılarını 40'tan 105'e kadar çıkardı. Diocletianus'un başlattığı ve Constantinus dönemlerinde de devam eden düzenlemelerin stratejik ve askeri amaçları da vardı. Bu nedene sınırdaki eyaletler ikiye ayrıldı ve daha içte bulunanın askeri birliği daha dıştakine kaydırıldı. Bunların başına orduları yönetmesi için komutan (*dux*) atandı. Bu şekilde; Batıda

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

altı, Illyricum'da üç ve Doğuda üç olmak üzere on iki *diocese* (bölge), geniş coğrafi alanlara yayılan yönetim birimlerine ayrıldı. Doğudaki *dioceses*; Pontus, Asiana ve Oriens olmak üzere üç *praesese* (koruma alanı) ayrıldı. Kappadokia bölgesi de Pontus *diocesesinin* içerisinde yer aldı. Pontus *vicarius*'unun (vekili) emrinde bulunan Kappadokia eyaleti süreç içerisinde üç eyalete ayrıldı. Doğu kısmında Armenia oluşturuldu.

Bu dönemde bütün Roma topraklarında Hıristiyanlara yapılan baskı ve zulümlerle beraber İmparatorluğun doğusunda ve daha çok ta Kapadokya'nın dinî merkezi Caesarea'da çok büyük Hıristiyan kıyımı hemen bütün kaynaklarda belirtilmektedir. Bu dönemde katledilen; *Efstatios*, *Oksentios*, *Mardarios*, *Orestes*, *Hiasintos*, *Krillo*s, *Merkurios*, *Teodoros*, *Kortios*, *Hreste* ve *Kalliste* isimli kız kardeşler ile "Sevastia'nın kırk şehidi" gibi Hıristiyan dünyasında tanınan kişiler kiliselerde din şehidi olarak anılmaktadırlar.

32-Galerius (M S 310-311)

Bu imparator döneminde bölgedeki Hıristiyan ahaliye karşı gayet hoşgörülü bir politika işlenmiştir.

33-Licinius (M S 313-324)

M S 332 yılında Constantinus ile Licinus arasındaki iktidar mücadelesinin sonucu olarak çıkan iç savaş uzun sürdü ve ikiye bölünen Roma imparatorluğunun batısına Konstantin, Kapadokya ve Caesarea'nın da dâhil olduğu doğusuna ise Phrygia ve Kappadokia'dan on beş bin asker toplayabilen Licinius hâkim oldu.

Bu savaş dönemi. Bu savaş aynı zamanda geleneksel Roma tanrılarıyla, yeni hıristiyan dini arasındaki mücadeleydi. Bir yanda Roma ordusu tek tanrı adına yürü diyen Konstantin, diğer

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

yanda ise Roma'ya geçmişteki ihtişamını yaratan tanrılarını geri vereceğim diyen Licinius vardı.

M S 316 tarihinde yapılan ilk savaşta taraflar belli bir üstünlük sağlayamadılar. Rahatsız edici bir barış 7 yıl sürdü. Ardından Licinius Hıristiyanlara saldırdı ve papazlarını katletti. İkinci bir savaş kaçınılmazdı. İkinci savaş bugünkü Üsküdar'da gerçekleşti. Savaş kıyasıya devam ederken Konstantin hıristiyan sancağını açtırdı. hıristiyan sancağının sihirli güçleri olduğundan korkan Licinius'un ordusunda çözülme başladı ve Konstantin'in ordusu hâkimiyeti ele geçirdi. Licinius ise esir alındı. Konstantin her ne kadar Licinius'u affetse de altı ay sonra onu öldürterek muhtemel bir tehlikeden kurtuldu. Konstantin bu tarihten sonra oniki yıl daha hüküm sürmüştür.

34- I. Constantinus (Büyük Konstantin) 306- 337

Diokletianos döneminde Hıristiyanlara karşı sert bir tutum sergileyen Roma İmparatorluğu'nun bu tavrı Diokletianos'un ardılları ve özellikle Constantinus'un çabasıyla değişmiş ve 313 yılında *Milano Fermanı* ile Hıristiyanlık daha kolay yayılmaya başlamıştır. Sâsâniler ise kendi geleneksel dinlerini ateşli bir şekilde savunurken çevresindeki ve boyunduruğu altındaki milletlere de dinî inançlarını zorla kabul ettirmeye çalışmışlardır. Ermeniler de büyük ihtimalle bu Sâsâni baskıları karşısında Hıristiyan dinini benimseyerek onların asimilasyon etkilerine karşı durmaya çalışmışlardır. Ayrıca III. Dırtad'ın Grigor Lusavoriç'in büyük gayretleri ile, Hıristiyanlığı kabul ederek aynı zamanda İmparator Constantinius'un desteğini alıp Sâsânilere karşı durma politikası uyguladığı anlaşılmaktadır.

Hıristiyanlığın 4. yüzyılda hızla yayılması bu çağın en büyük olayı olurken ikinci büyük olay İmparator Konstantinos'un,

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

başkenti kendi ismi ile anılacak olan Konstantinopolis'e taşınması olacaktır. Bu yüzyıldan itibaren Roma (Bizans) ile Ermeni ilişkileri daha farklı bir boyut kazanmaya başlayacaktır.

Birinci İznik KonsiliM S 325 yılında İmparator Konstantinus tarafından Roma İmparatorluğu'nda resmi din olarak kabul edilen Hristiyanlığın içerisinde tartışılan bazı konuları netleştirmek amacı ile toplanmıştır.

İznik Konsili'nin ana konusu Mesih İsa'nın gerçek Tanrı olup olmaması idi. Mısır'ın İskenderiye kilisesinde başlayan anlaşmazlıkta o kilisenin bir presbüterosü (ihtiyar) olan Arius ünlü oldu. Arius'un öğretisine göre Mesih İsa Dünya'nın kuruluşundan önce Tanrı tarafından yaratılmıştır. Arius'akarşi çıkanlardan en meşhur isim o zaman İskenderiye kilisesinin bir hizmetkârı, daha sonra ise kilisenin piskoposu olan İskenderiyeli Athanasius idi. Athanasius, Mesih İsa'yı yaratılmamış, ezelden beri var olan Tanrı Baba ile aynı özü olan gerçek Tanrı olarak kabul etti. İki grup İsa Mesih'in dünyanın tek kurtarıcısı olarak kabul etti ve İncil'e dayanarak fikirlerini savunmaya çalıştılar.

İznik'te toplanan kilise önderlerin büyük çoğunluğu Mesih İsa'nın gerçek Tanrı olduğu fikrini pekiştirdiler. Konsilde bu konuda onaylanan İznik İnanç bildirisi bugüne kadar Katolik, Ortodoks ve Protestan Kiliselerin ortak olarak kabul ettiği metinlerdendir.

Constantinus, hâkimiyeti sağladıktan sonra Sasanilere karşı yapılacak olan sefer için, M S 335 yılında yeğeni Hannibalianus'u kralların kralı olarak Pontus sınırındaki halkların başına kral olarak gönderir. Constantinus'un kendi ailesinden birisini Pontus ya da Armenia'nın başına getirmek isteğinin gerçekleşmediği fakat, Hannibalianus'un askerlerini yerleştirmek için krallık sarayı olarak Caesarea'yı seçtiği ve askerlerini burada konuşlandırdığı bilinmektedir.ChronicumAlexandrinum

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

(ChroniconPaschale)'de Constantinus'un mor bir hırka ile onu Kappadokia'nın Caesarea kentine gönderdiğini yazar.

Darsiyak köyünün tarihi hakkındaki rivayetler, Büyük Konstantin'in annesi **Karamürsel'li (Drepanon)** Helena'nın **Kayabağ / Taxiarches/Darsiyak'**abir manastır inşa ettirdiğini söylemektedir. Bizans döneminde varlığı bilinen köy, orijinal ismini içindeki bu manastırdan almıştır. Darsiyak kilisesi, Sultan III. Selim döneminde (1789-1807) tamir edilerek Başmelekler Mikael ve Gabriel'e ithaf edilen manastıra dönüştürülmüştür.

Kayseri'ye bağlı Erkilet köyünde, Hıristiyanlığı Roma İmparatorluğunun resmi inancı haline getiren Kral Konstantin'in annesi Azize Helena tarafından görüldüğü rüyadan ilhamla yaptırdığına inanılan, kuruluş hikâyesine kutsal bir motif atfedilen eski bir kilise den bahsedilmektedir²³⁹.

Flavius Valerius Constantinus'un (Büyük Konstantin) annesi olan *Helena*, oğlundan önce Hıristiyan olarak 76 yaşındayken hacı olmak için Kudüs yollarına düşer ve Kıbrıs üzerinden Filistin'e geçer. Rivayete göre Bethlehem'de İsa'nın doğduğu kabul edilen ve Romalıların tam üzerine bir Venüs tapınağı inşa ettikleri Hz. İsa'nın mezarı ile onun çivilendiği söylenen haç gibi birçok kutsal buluntularını keşfeden kadındır. Kudüs'ten Hz. İsa'nın çarmıha gerildiği Haçın parçalarıyla İstanbul'a dönmüş ve bu sebeple Hıristiyanlarca azize mertebesini çıkarılmıştır. Helena'nın Beytüllahim'de Doğum, Kudüs'te Göğe çıkış kiliselerini yaptırdığı bilinmektedir.

35- II. Constantius 337-361

Bu imparator döneminde Anadolu'nun doğusunda Perslerle Roma mücadelesi devam etmektedir. Buradaki siyasî

²³⁹ Çavdar Giray –Konya Eray, **Karamanlıca Bir Eser “Kayseri Metropolitleri Ve Malumat-I Mütenevvia” Üzerine**, Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Yıl: 2017/1, Cilt:16, Sayı: 31 S: 126

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

hâkimiyeti ele geçirmek isteyen Pers imparatoru Şahpur, Ermeni kralı II. Arşag'ı sarayına davet edip, çeşitli hediyeler vererek kendisine bağlı kalacağına İncil üzerine yemin ettirir. Ancak bir fırsatını bulan Arşag, oradan kaçarak memleketine dönerse de Romalılar ile Perslerin Nisibis savaşında Perslerin müttefiki olarak savaşmıştır. Bu gelişmeyi endişe ile karşılayan Roma İmparatoru Constantius bu bölgedeki Ermeni desteğini önemli görerek, M S 360 yılında Caesarea'ya geldi ve II. Arşag'ı (II. Arsakes) buraya çağırdı. Onu en şeref verici şekilde ağırlayarak, daha önce kardeşi Constansla nişanladığı muhafız kıtasının komutanı *Ablabius*'un kızı *Olympias*'ı bu sefer II. Arşag'la evlendirdi. Onu bol hediyelerle ikna ederek Roma'ya sadık kalacağına ikna ederek ülkesine yolladı. Bu olaylar sırasında Roma İmparatoru II. Constantius'un uzunca bir müddet Caesarea'dakadığı anlaşılmaktadır.

36-Julianus (Iolianos) Apostata (M S361-363)

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

İmp. Iulianus Apostata (M S 330/363)

Roma hâkimiyeti Anadolu'da devam ederken Kappadokia eyaletinin başkenti olan Kaisariea, 4. yüzyılda Hıristiyanlığın benimsenmesi açısından en parlak devrini yaşamaktadır. Çünkü burada en önemli kilise babalarından Basileius ve Gregorius ikâmet etmektedir. M S 345 yılının ikinci yarısında Roma İmparatoru İkinci Constantius, aynı hanedana mensup kuzeni IULIANUS ve Gallus'u tahtı için tehlikeli görerek Roma'nın en uzak eyaleti olan Kappadoki'dakiCaesarea'ya sürgün gönderir. Bu sürgün yerinin şehir merkezine yakın bir mevkide olan **“FundusMacelli”** (İmparatorluk Çiftliği veya Makali Köyü²⁴⁰) ismi ile anılan bir yer olduğu bildirilmektedir²⁴¹.

Burada içinde hamamlar ve kaynaklar bulunan bir çiftlikte altı yıl boyunca üvey kardeşi Gallus'la birlikte yaşamışlardır. Hatta Roma İmparatoru Constantius doğuya sefere giderken bu

²⁴⁰Abu'lFarac Tarihi, T.T.K Çev: Ömer Rıza Doğrul, Ank. 1987 C: 1, S: 135

²⁴¹ Baydur Nezahat, İmparator Iulianus, İst. Üniv. Ed. Fak. Yay. Nu: 2934 İst. 1982, s. 10

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

sürgünde bulunan iki prensin durumlarını kendi gözleriyle görmek için Caesarea'ya uğramıştır²⁴².

Sürgün yıllarında Tevrat ve İncil'i detaylı bir şekilde inceleyen Iulianus, kendisine ters düşen yerlerini açıklamaya çalışmıştır. Bu tarihte Caesarea'da bulunan Arian Piskoposu Georgius'un felsefe ve güzel söz söyleme sanatını anlatan kitaplarıyla dolu çok zengin kitaplardan oldukça istifade ettiği halde ailesini öldürten ve ahlâktan uzak davranışlarda bulunan Hıristiyan imparatorlar sebebi ile ve ayrıca düşük karakterli bir papazın uygunsuz davranışlarından dolayı Hıristiyanlık'dan nefret eder hale gelmiştir.

M S 351 yılında kendi çocuğu olmayan İmparator Constantius, aileden hayatta kalan amca çocuklarından Gallus'u Caesar yapmak üzere Macellum'dan saraya çağırınca Iulianus ta İmparatorun emriyle sürgünden kurtulmuş olur. Iulianus; Konstantinopolis, Pergamon (Bergama), Ephesos ve Atina'da aldığı felsefe ağırlıklı eğitim sonucu Neoplatonizm (Yeni Platonculuk) etkisi altında kalarak putperestliği benimser. Fizik ötesi ve töre bilimini temel alan bu felsefeye göre; *son hedef Tanrı görüşünü kazanmak olmalıydı. Buna da ruhun Tanrı ile birleştiği anda ulaşıldı.* Iulianus'a göre de; bilim ve sanattaki başarı dine bağlı idi. Oysa Hristiyanlık; Yahudilikle putperestliğin karışımı, bozulmuş, kuru, felsefeden yoksun, insanlığı tembelleştirerek başarıyı önleyen bir yapıya sahipti. Ve O'nun karakteri, geniş hayal gücü eski tanrılara inanmaya daha uygundu. Fakat Constantius'un, putperestliği ve kurban kesmeyi yasaklayan emirlerine karşı görünmemek için bu fikirlerini özenle gizlemek zorunda kalmaktaydı.

İmparatorluğun doğu illerine hükmeden Caesar yapılmış bulunan Kardeşi Gallus'un acımasız ve zevk düşkünü uygulamaları sebebi ile gözden düşmesi ve Antiochia'da işlediği cinayetler konusunda yargılanarak M S 354 yılında başı kesilerek

²⁴² Baydur N. İmp. Iulianus s.12

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

idam edilmesi, Iulianus'u hem çok üzer ve hem de çok korkutur. Ancak İmparatoriçe Eusebia'nın büyük çabası ile imparator'un küçük kız kardeşi Helena ile evlendirilerek 24 yaşında Caesar ilân edilir. Gallia'ya gönderilir. Orada birçok askerî başarıya imza atarak Consüllük payesini de alır. Artık O, itibarlı ve büyük bir ordu sahibidir. Bu statüsü İmparator'u endişelendirmektedir. Bu sebeple Pers savaşı için gittiği Doğudan dönünce Iulianus'un işini bitirmeyi plânlar. Ancak Tarsos'ta ateşlenir. Kilikia'da Mopsukrene (Mezaroluk) denilen yerde 3 Kasım 361 tarihinde ölür. Cesedi Konstantinopolis'e taşınır.

Nihayet M S 361 yılının ilk aylarında Roma tahtının boşalması üzerine Iulianus, *Flavius Claudius Iulianus* unvanı ile imparator olur. Derhal bu şansı kendisine sağladığına inandığı en büyük tanrı Helios'a inancını açıklar. Helenistik felsefeyi ve Büyük İskender'in izini takip ederek "Halkını yeniden çok tanrılı paganizme döndürme, Helen Uygarlığını doğuya taşıma" ülküsünü benimseyen bir batı imparatoru olarak hedeflerini belirler.

Doğu Roma İmparatorluğu'nun yönetiminde kısa süre bulunmuş olmasına rağmen Iulianus, tarihte adından en çok bahsedilen imparatorlardan biri olmuştur. Bu şöhretine sebep olan kişiliğini kazanmasındaki en önemli faktör ise, imparatorluk sarayından uzakta, zorunlu olarak gönderildiği Caesarea'daki Macellum adı verilen kışlada geçirdiği yıllardır. Iulianus'a göre Macellum'da geçirdiği altı sene boyunca özgürlüğünün kısıtlanması, çevresindeki insanların olumsuz davranışları onu derinden etkilemiş; Doğu Roma'nın tahtına bir imparator olarak geçtiğinde bile hala aynı duygularla bu zamanları hatırlamıştır. Bu nedenledir ki burada aldığı yoğun Hıristiyan eğitimi ve dinsel faaliyetlerine rağmen bu dini reddetmiştir. Hıristiyanlık yerine pagan inancı tercih eden Iulianus'un Macellum'dan ayrılırken elde ettiği tek kazanç ise tutkuyla bağlandığı kitap sevgisi olmuştur. Ancak Iulianus'un kötü hatıralar ile on sekiz yaşında

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Macellum“dan ayrılmasına rağmen, Caesarea ve halkı ile bağlantısı imparatorluk zamanında da devam etmiştir.

İlk iş olarak pagan mabetlerini onartıp, rahiplerin görevlerini düzenler, tanrılara kurban adamak uygulamasını yeniden başlatır ve Hıristiyan mezarlarını kaldırtır. Din değiştirerek Paganizme döndüğü için günümüze kadar kilise tarafından **Apostata** yani döneç olarak sıfatlandırılmıştır.

Iulianus, Hıristiyanlık konusunda Basileius ve Gregorius’un bariz etkisi bulunan Kapadokya halkından hiç hoşlanmadığı için vilâyet valisini bir askeri güç ile buraya göndererek kilise mallarına el koymak ister. Fakat o sırada piskopos olan yaşlı Gregory, oğlunun ve halkın desteği ile bu emre karşı koymuş ve birliğin geri çekilmesini sağlamıştır.

Pagan bir imparator olan Iulianus“un Caesarea“dan nefret etmesinin ve düşmanca tavırlar sergilemesinin bir diğer sebebi de kentten Hıristiyanlarının buradaki Apollon ve Zeus tapınaklarını yıkmalarıdır. Artık şehirde sadece Fortuna (Tyche) Tapınağı kalmıştır. Ancak bu tapınak da Iulianus“un imparatorluğunda Caesarea“lıEupsychios“un başını çektiği bir toplu halk hareketiyle yıkılmıştır. Caesarea halkının bir çeşit ayaklanma ile bu tapınağı yıkmaya sebebi, Iulianus“un Antiochia“daki pagan yapıları yeniden ayağa kaldırması için amcasını görevlendirmesi olmuştur. Bu haberi alan Caesarealı Hıristiyanlar, çabuk davranarak FortunaTapınağı“nı yerle bir etmişlerdir. Iulianus, koyu bir Hıristiyan olan Eupsychios ve etrafındaki inananların kentteki son tapınağı da yıktıklarını Antiochia“ya sefere giderken durakladığı Caesarea kentinde görmüştür. Bu yıkıma çok sinirlenen hükümdar, Eupsychios ve yanındakilerin ölüm fermanlarını çıkarmıştır. Ayrıca imparator bu yıkımın sorumlusu olarak, kentte sayıları iyice azalmış olan paganları da suçlamıştır. Ona göre paganlar, bu tapınağın yıkımına izin vermemeli, gerekirse tanrıçaları için canlarını vermeliydiler²⁴³.

²⁴³Hakman Meral, *History Studies* Volume 5 Issue 1 Ocak/January 2013

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Bütün bu sebeplerle nefret ettiği Kayseri şehri için Basileius'a (Büyük Basileius veya Vasileius) yazdığı bir mektupta; *"Ben Caesarea'dan geçerken ana yola çıkmadan bana ödenecek şekilde, çünkü Perslerle savaşı sürdürmek için tüm hızımla ilerleme niyetindeyim ve eğer bunu yapmazsan tüm Caesarea bölgesini yıkıp yakmaya ve uzun zaman önce dikilmiş o güzel binaları yıkıp yerlerine tapınaklar dikmeye de hazırım. (Iulianus, putperest olduğu için Basileius'u Hıristiyanlık yapılarını yıkıp, putperestlik tapınaklarını onarmakla korkutmaktadır.) Böylece tüm insanları Roma İmparatoru'na teslim olmaya ve kibir ile şişmemeye ikna edebilirim. Bu yüzden, yukarda bahsettiğim miktarda altını Campania tartularında tart, buna kendin refakat et ve dikkatlice ölç, aileden güven duyduğun birisiyle güvenli bir şekilde gönder ve önce kendi mühür yüzüğüne mühürle, ki böylece, eğer fark ettiysen bu meselenin kaçıışı yoktur, geç de olsa geçmişte yaptığın hatalarına karşı sana hafif davranabilirim."* der²⁴⁴.

Nitekim Iulianus Apostatabir sene sonra, yani M S 362 senesinde Antiochia'ya giderken uğradığı ve hiç sevmediği Caesarea'daki Zeus ve Apollon tapınakları ile Fortuna tapınağının Hıristiyanlar tarafından tahrip edildiğini görünce, daha da sinirlenerek şehirdeki bütün kiliseleri yıktırtır ve Kappadokia'nın baş şehri Caesarea'yı şehir listesinden silip, Caesarea adını kaldırarak yeniden Mazaka'ya çevirdiğini, şehir ve çevresindeki kiliselerin mal ve paralarının işkence ile ortaya çıkartılmasını, rahip sınıfının askere alınmasını ve bütün Hıristiyanların köylüler gibi vergi ödemesini emreder. Bu sayede imparatorluk kasasına yaklaşık yüz otuz altı kilo altın girmiştir. Caesarea'dan ayrılmadan önce Iulianus, Hıristiyanların yıktıkları tapınakları yeniden inşa etmelerini emretmiştir.²⁴⁵

²⁴⁴ Baydur, *Kültepe ve Kayseri Tarihi Üzerine Araştırmalar*, s.104

²⁴⁵ Baydur.AGE, s. 105

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Ancak imparatorun bu emri yerine getirilmemiş, tersine, ölümünden sonra din şehiti mertebesine yükseltilen Euppsychios için mezarının olduğu yerde Aziz Euppsychios Kilisesi'ni kurmuşlardır. Caesarea'daki Pagan tapınaklarının yıkılması karşısında imparatorun gösterdiği aşırı tepkiye, Nazianzuslu Gregorius da Hıristiyanları savunarak bir karşılık vermiştir. Ancak kardeşinin Iulianus'un sarayındaki doktorlardan biri olması ve onun hayatından endişe etmesi nedeniyle, imparatora vereceği tepkide de çok ileri gidememiştir. Ayrıca Gregorius'un yaşadığı topraklardaki Hıristiyanlar da, psikoposun kardeşinin pagan bir imparatorun emrinde hizmet etmesinden dolayı büyük rahatsızlık duymaktaydı²⁴⁶.

Bundan sonra Kayseri'de fazla oyalanmayarak Tyana'ya (Niğde-Kemerhisar) geçer. Ordugâhını Antakya'da kurar. Burada kaldığı süre içinde İmparator olarak yaşadığı, o zamanların koyu Hıristiyan kenti Antakya'da kiliseye getirdiği kısıtlamalar ve pagan ibadetleri nedeniyle yerel halkla sürekli gerginlikler yaşamış ve hatta paganlığa geri dönmemeye kararlı bağnaz Antakya halkına yazdığı "**Misogopon**" (sakallı korkusu) adlı eserinde Hıristiyanlığa karşı verdiği mücadeleyi, pagan dininin güzelliklerini, klasik felsefe ve entellektüel aydınlanmayı anlatır. Aslında eserin satır aralarında Hıristiyan Antakya halkına kızgınlığı ve hayal kırıklığı vardır. Hıristiyanlardan; "*Neden hala Meryem'i Tanrı'nın anası olarak anmaktan vazgeçmiyorsunuz? Ya bugün İshak gelse ve ben Bakire'den doğan Tanrı'nın ilk ve sevgili kuluyum, tüm yaratılanların ilkiyim dese ne diyeceksiniz?*" gibi mantık sorularının cevabını ister.

(O zamanlarda pagan dinlere inanan, eski zamanlara dönmek isteyen klasik felsefe taraftarları bir "siyasî sembol" olarak antik çağın filozofları gibi sakal bırakırken, yeni akım Hıristiyanlar ise tıraş olurlarmış, kitabının "**sakal korkusu**" isminin buradan geldiği anlaşılıyor.)

²⁴⁶Hakman, AGE.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

26 Haziran 363 tarihinde Antakya’da Pers savaşlarında öldürülür²⁴⁷. Iulianus’un ölmeden önceki son sözlerinin “Sen kazandın Celileli!²⁴⁸” olduğu rivayet edilir. Iulianus’un ölümünden hemen sonra cansız bedeni mumyalanmış ve Tarsus’ta Maximinus Daia’nın mezarının yakınına gömülmek üzere Roma topraklarına götürülmüştür. Burada halefi olan Iovianus, üzerinde bir kitâbenin bulunduğu güzel bir mezar ile onu onurlandırmıştır. Bu kitâbede; “*Bir zamanlar asil bir kral ve güçlü bir mızrakçı olan ve hızlı akan Tigristen dönen Julian burada yatmaktadır.*” sözleri yazılmış. Iulianus’un mezarı İ. S. 457 yılında makelles lakaplı Trakyalı İmparator Leo I tarafından Constantinüs sülalesinin mezarlarının olduğu Constantinopolis’teki Kutsal Havariler Kilisesi’ne nakledilmiştir²⁴⁹.

İmparator’un savaş alanında öldürülmesi ile ordusu dağılır ve Kayseri de büyük bir felâketten kurtulmuş olur. Ama akılları kurcalayan bir şey vardır. Iulianus’a saplanan okun bir Roma oku olmasıdır. Başlangıçta, imparatorun Perslilerin savaş sırasında buldukları bir Roma okuyla öldürüldüğü düşünülürken Iulianus’un hocalarından biri olan Priscus bunun peşini bırakmaz. Nitekim katil yirmi sene sonra, artık ona bir zarar gelmeyeceğinden emin olarak ortaya çıkar ve Iulianus’u sözde

²⁴⁷ Baydur, *İmp. Iulianus* S.78

²⁴⁸ Celile, Filistin’in kuzeyini oluşturan bölgenin adıdır. Iulianus, Hz. İsa’nın da doğduğu bölge olması sebebiyle ona Celileli olarak hitap etmiştir.

²⁴⁹ Bizans döneminde İstanbul’un en önemli kiliselerinden biri olan Havarıyyun (Kutsal Havariler) Kilisesi vardı. Kiliseyi Büyük Konstantinos kendi mezar kilisesi, yani mausoleion olarak düşünerek yaptırmıştı. Kiliseyi 12 havari için ve kendini de 13. havari olarak gördüğü için inşa ettirmişti. 1204 Latin işgali sırasında kilise, haçlılar tarafından yağmalanmıştır. Mausoleiondaki lahitler kırılarak soyulmuştur. Kilise 1296 depreminde de zarar görmüştür.

Kutsal Havariler Kilisesi İstanbul’un fethinden sonra, bir müddet patrikhane olarak kullanıldı. Ancak zaten harap durumda olan kilise Fatih Sultan Mehmet tarafından yıktırılmış ve yerine 1461’de Fatih Camii inşa edilmiştir.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

insanlığı kurtarmak için, İsa'ya olan sevgisi yüzünden öldürdüğünü itiraf eder.

İulien'i öldürerek Hıristiyanlığı kurtardığına inanılan Kappadokialı Aziz Merkürüs

İulianus ve Gallus'un altı yıl civarında sürgün edildikleri **Macellum**, Latince "mikla" dan türeyen bir kelime olup, taze ve işlem görmüş balık, et ürünleri, av hayvanları, zeytinyağı, sebze meyve ve lüks ürünlerin satıldığı çarşılara verilen isimdir. Roma eyaletlerinde, Yunanistan, Anadolu, Sicilya ve Kuzey Afrika'da **macellum** yapılarına rastlanmaktadır²⁵⁰. Döneminde ise, **macellum** denilince akla bir sarayın, bereketli bahçelerin, hamamların, su kaynaklarının ve av alanlarının olduğu bölgeler anlaşılmakta imiş. Hatta İmparator Tiberius'un Kapadokya'yı M

²⁵⁰ Atik Sema, *Anadolu Macellumları*, 21.AST, cilt:2, 2004, s.45-46

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

S 17 yılında Roma eyalet listesine almasından hemen sonra bu bölge Caesarea'ya gelen vali ve imparatorların av alanı olarak kullanılmıştır²⁵¹.

Iulianus'un imparator olmadan önce sürgün olarak kaldığı **Macellum**'un yeri konusunda bazı tahminler yapılmaktadır. Tarihî kayıtlarda; “*Macellum, Argaios'un (Erciyes) verimli yamaçlarında ve Caesarea'dan birkaç saatlik uzaklıkta bahçesinde havuzu olan, yeşillik ve ormanlarla çevrili bir saraydı. Burada prensler ikâmet ederdi.*” Diye tarif edildiğine göre bu günkü Sakar Çiftliği, Hisarcık, Talas, Keykubat, Zincidere gibi bir yerde olabileceği veya Tontar ve etrafında bulunan eski Caesarea'dan takriben yedi kilometre uzaklıktaki Ermiş Mamas'ın (Mar Mama Kilisesi) mezrasına kadar uzanan bir bölgede olabileceği tahminleri yapılmıştır. Iulianus'un sürgün edildiği yer olarak bir başka iddia da; Erciyes Dağından 2.5 saat mesafede **Kereme (Gereme-kutsal yer)** denilen mevkidir. Burada meşhur eski manastırların harabeleri halen bulunmakta olup, bunlardan bazılarının kubbeleri, diğerlerinin su yolları, kütüphaneleri, hazine daireleri durmaktadır. Bu manastırlar yanında gayet muntazam ve mükemmel mektepleri ile meşhur eski bir şehir var imiş ki, iki prensin burada sürgün hayatı yaşadıkları yönündedir. Sozomenos'a²⁵² göre; *Bu sırada büyüğü onbeş yaşlarında olan iki birader (Roma Prensleri) Gallus ve Iulianus burada ikâmet vetahsile başlarlar. Bu manastırların etraflarında bulunan dağlar ve derelerde Askitisler²⁵³ yaşamaktadır ve halen mevcut olan bu yerlere, yerliler tarafından Askitarya ve Türkler tarafından da Keyslik*

²⁵¹ Cooper, J. Eric Decker, *Life and Society in Byzantine, Cappadocia*, New York, Palgrave Macmillan 2012 s: 52

²⁵² Sozomenos; M S 323 yılında “Caesarea Eusebios” isimli eseri yazan kilise tarihçisi

²⁵³ Askitisler, M Ö 8. Yüzyıldan itibaren Anadoluya gelen ve Türklerin ataları kabul edilen İskitler olabilir?

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

denilmektedir. Yazarın bahsettiği bölge de Erciyes'in güney yamaçlarında bulunan Gereme'dir. O'na göre; **Kereme**, eskiden **Makellon**, **Makelli** yahut **Demakelli** ismi ile bilinirdi. Bu kelime ise latince, **salahane** manasında olup, burada çok miktarda hayvan kesildiğinden böylece anılmıştır. Bu yerleri Krillos ve daha mükemmel olarak ta Hamilton anlatıyor²⁵⁴. Ancak Gereme'nin şehir merkezinden çok uzakta olması bu ihtimâli zayıflatmaktadır.

Bu tahminlerden en akla yakını ise; Hicri 1034 (milâdi 1624) yılında eşkıya komutanı olan Voyvoda Votscen'in notlarında rastlanmış olup, bu yazısında şunları anlatmakta imiş: *“Eşkıya komutanı olan ben, Voyvoda Votscen ve mahiyetimdeki 76 kişi ile Orta Anadolu'nun bazı mıntukalarında 63 sene eşkıyalık yaptık. Katliamlar yaptık. Ele geçirdiğimiz malları çeşitli yerlere sakladık. Bu yazıda buraları tanıtıyoruz.*

Sakarya denilen yerde (şimdiki ismi Sakar bağları) çiftlik ve içinde şato vardır. Burada eskiden Bizanslılar (Romalılar) yaşamıştır. Bu çiftlikte 17 adet kuyu vardır. Getirdiğimiz malları bu kuyularda sakladık. Çiftlikteki şatonun alt tarafından akan su sazlık denilen yere kadar gider. (sazlık denilen yerde şimdi Organize Sanayi Bölgesi vardır.) Şatonun arka tarafındaki kayalık yerde oyma kaya mezarları vardır. Bu çiftliğin içerisinde Kat ve Kata isimli iki adet kilise ile bir adet hamam vardır.”²⁵⁵.

Anlatılan bu mevki; Hacılar sınırları içinde Sakar çiftliğinin güney arkasına düşmektedir. Erciyes'ten gelen bir akarsu, sağ tarafına Kefeli ve Yanıkdağ'ı sol tarafına da Selimin Kartını'nı alarak en sonunda “Sazlık “ denilen bu günkü Organize Sanayi bölgesinde son bulurdu. “Selimin Kartını” denilen taşlık

²⁵⁴ **Everek (Develi) ve Gereme (Kereme)** 'ye 28 Temmuz 1837 tarihinde gelen Jeolog W.J. Hamilton, buradan Erciyes Dağı'na çıkarak incelemelerde bulunur. Dağdan inerken şimdiki **Gereme**'nin yanında bulunan tepenin üstünden Gereme harabelerinin kalıntılarını görür.

²⁵⁵ (Sn. Mustafa Özdemir'in Notları)

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

bölgenin kuzeyinde kaya mezarları ve daha da önünde suyun şelâle yaptığı “Çağlayan” mevkii ile “İpektepe” denilen alanda ve suyun üzerinde halkın “şato” dediği bir saray, “Kat ve Kata” denilen iki adet kilise, bir hamam ve 17 adet su sarnıcı bulunmakta imiş. Bütün bu bölge uzun bir tarih süreci içinde gerek paganlar ve gerek se define avcılarının tahribine uğrayarak hiçbir iz bırakılmadığı anlaşılmaktadır. Sakarçiftliği’nin güneybatısında bulunan ve “Bozdağ Mevkii” (Derindere’nin Üstü) olarak bilinen yerde yakın zamana kadar mermer sütunlu kalıntıların olduğu ve bu sütunların kağnılarla Hisarcıklı bir zenginin bahçesine taşındığını Sakarçiftliği eski muhtarı Sn. İsmail Dede ifade etmektedir.

Yukardaki bilgi, kaynağı tespit edilemeyen ancak 17. Yüzyılda bu bölgeyi üs olarak kullanan bir eşkıyanın hatıraları olarak günümüze kadar gelmiştir.

Çok büyük ihtimalle İmparator Iulianus ile ağabeyi Gallus’un veliahtlık dönemlerinde Amcaları İmparator Konstantius tarafından sürgün edildikleri Eusebia’daki “Macellum veya Makali Çiftliği burasıdır. Çünkü halkın “şato” dediği bir sarayın bulunması bölgede çok geniş yerleşim olmadığı halde iki adet kilise (tahminen Manastır) kalıntısının bulunması, çok sayıdaki su sarnıcı ve Roma döneminden kaldığı anlaşılan kaya mezarları ile bölgede bazı kaynaklar ile horasan harcı ile yapılmış bina kalıntılarının bulunması Macellum’un burada olduğunun delilleridir. Kadı ki bu bölgenin güney tarafı sık ormanlarla kaplı cazip bir av bölgesi imiş.

Bu dönemlerde Caesarea, Pagan Roma imparatorlarının amansız baskılarına rağmen Grek-Ermenistan coğrafyasında etkili bir Piskoposluk merkezi olma özelliğini devam ettiriyordu. Burada Ermeni milletini paganizmden çevirerek Hıristiyan yapan

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

(M S 288-301) Krikor Lusavoriç'i yetiştirmiş ve Lusavoriç'ten sonra da Ermeni cemaatinin dinî reislerinin atamasında daima söz sahibi olmuştu. Nitekim Lusavoriç'ten sonra onun oğulları I.Arisdages (M S 326-333) ve I. Vırtanes (M S 333-341) Vırtanes'in oğlu I.Husig (M S 341-347) ve yine aynı soydan gelen Aziz Nerses (M S 353-363) hep Caesarea'da ilâhiyat tahsili yaptıktan sonra yine Caesarea başpiskoposunun onayı alınarak Ermeni gatoğigosu olmuşlardı²⁵⁶.

37-Valentianus (M S 364-378)

Önceki imparator Iulianus Apostata'nın çok tuttuğu eski kumandan Procopius, Kappadokia eyaletinde bulunan büyük çiftliğinde gizleniyordu. Iulianus'un ölümü üzerine Valentianus başa geçince onu çiftliğinde tevkif ettirmek istedi ise de Procopius buradan kaçarak İstanbul'a geldi. Sağda solda bir müddet gizlendi. Valentianus'ın İran sınırındaki durumu yerinde incelemek üzere Suriye eyaletine gitmiş olduğu bir sırada, 365 yılı sonunda Procopius imparator olarak tanındı. Bu sırada Caesarea'da bulunan ve ayaklanmayı burada öğrenen Valentianus, canının korkusuna düşüp imparatorluğu bırakmaya niyetlendi ise de kumandanları buna mâni oldular. Procopius'un kuvvetleri üzerine yürüyüp onları dağıttılar ve Procopius'u esir aldılar. Valentianus, Procopius'un başını kestirdi. (M S 366 yılı başı)

365 yılında toplanan *AşdişadKonsili** kararlarından sonra 369-370 yıllarında Caesarea'ya bir hastane yapıldığı kaynaklarda

²⁵⁶Grousset Rene, **Ermenilerin Tarihi**, S: 131

*AşdişadKonsili; Bir dinî kurum olup, halkı aile içi evlilik yapılmaması, ölü hayvan eti yenmemesi, regl olan kadına yaklaşılmaması gibi sağlık açısından bazı önemli kurallara bağlıyordu. Özellikle de cüzamlı hastaların tedavi edildikleri merkezlerin masraflarını yakınlarıdaki çiftlik sahipleri ile hayvancılık yapanların karşılamasını emrediyordu. (Arsen Yarman, **Osmanlı Sağlık Hizmetlerinde Ermeniler**, s: 111-448)

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

belirtiliyor. Bu hastanede cerrahi ve enfeksiyon hastalıklar konusunda uzmanlaşmış hekimler bulunuyordu. *Kanonakir* denilen kurallara göre bu hastaneden vergi alınmadığı gibi aksine burası için ayrıca vergi toplanıyordu. Hastalığı tespit edilen kişilerin ise evlenmeleri fuhuş yapmaları ve hatta çocuk aldirmaları yasaklanmıştı²⁵⁷.

Romalıların Hıristiyanlara karşı uyguladıkları baskı ve zulüm, Hıristiyanlık tarihinde önemli bir yer kaplayan **martyr**lerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Dördüncü yüzyıldan sonra ve Bizans devleti döneminde; “Hyacinthus, Kyrillos, Markurios, Eustratios, Auxentios, rahibe Khreste ile Kalliste ve Sebasteia'nın Kırk Asker Şehidi²⁵⁸” isimli Kapadokyalı martyrler daima teoloji kaynaklarında gösterilmiş ve anılmıştır.²⁵⁹Euppsychius da İmparator Julianus zamanında Hıristiyanlık inancı ugrunamartyr (şehit) olan tanınmışbir Kappadokia'lı idi.

Kappadokia Eyaleti, Caesarea Metropoliti Basileos'laİmp. Valentinus'un tartışmaları sebebi ile M S 371/372 tarihinde yeniden organize edildi ve KappadokiaPrima (I.Kappadokia) ve KappadokiaSecunda (II. Kappadokia) olmak üzere iki eyalete ayrıldı. Prima denilen kuzey kısmının Metropolisi (başkenti) Caesarea kalmıştır. Secunda'nın, yani güney kısmının ilk başlarda başkenti Podandus yapılmak istense de, sivil ve kiliseye ait işlerin metropolisiPraesesin komutasındaki TyanaMetropolis (başkent) olmuştur ve Podandus buraya bağlanmıştır.

²⁵⁷Yarman Arsen, **Osmanlı Sağlık Hizmetlerinde Ermeniler**, s: 56

²⁵⁸ Kırk asker, İmparator Licinius'un emrine karşı gelerek pagan idollere kurban adamayı reddederler ve bu itaatsizliğin cezası olarak kış günü bütün gece boyunca buz tutmuş bir gölün üzerinde bekletilirler ve hepsi de donarak ölürlər. Bu kırk asker bütün Hıristiyan dünyasında büyük saygınlık kazanmış ve birçok sanat eserine konu olmuşlardır.

²⁵⁹ Akyürek, Engin, **M S IV-XI. Yüzyıllar: Kapadokya'daki Bizans**, Kapadokya, Ayhan Şahenk Vakfı,1998 s.232

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

M S 381 yılındaki İstanbul Konsülünden sonra, Kayseri Episkoposluğu İstanbul Kilisesine bağlanmıştır. Kayseri daima Başpiskoposluk makamı olmuştur.

IV. yüzyılda Kapadokyalı kilise babalarının gayretleri ile çok tanrılı pagan dinler büyük oranda yok oldu ise de hâlâ küçük bir gurup bu eski inanışlarına devam etmekte idiler. Caesareapiskoposu Basileios'un küçük kardeşi olan Gregorius, Nyssa piskoposluğuna seçildikten sonra 381'de *İkinci Constantinopoliskonsili* için kente geldiği zaman, halkın Aryanizme ilgisini şöyle nakleder; *"bir bankere para değiştirmek için girseniz, adam hemen sizinle 'Oğul edinme veya edinmeme' üzerine bir ilâhiyat tartışmasına girişiyor; fırıncıya ekmeğin fiyatını sorsanız, verilen cevap 'Baba Oğul'dan daha büyüktür (Yuhanna 14:28)' şeklinde oluyor veya hamamın çok güzel olduğunu söyleseniz muhatabınızın cevabı 'Oğul yoktan varedilmiştir' diye başlıyor."*²⁶⁰

Hatta Eski tanrıların isimlerinden türetilmiş şahıs isimleri yaygın olarak kullanılmakta idi. (meselâ; Aziz Basil'inkızkardeşinin ismi Thekla idi), ateşgede ayinleri yapma, yıldız falına bakma alışkanlıkları ve domuz eti yasağına uyuluyor olması bölgenin tamamen Hıristiyanlaşmadığını göstermektedir.

Bu tarihlerde Aziz Basileios, geleneksel olarak Ermenistan patriklerini takdis etme ayrıcalığına sahip olan Caesarea başpiskoposu olarak bulunuyordu. Ermeni kralı Bab'ın bu geleneğin dışına çıkarak Şahag'ı patrik olarak atamasına itiraz etmesi ile Ermeni kilisesi ile Grek kilisesi arasındaki ilk kopuş başlamış oldu²⁶¹.

Bu dönemde Caesarea'nın akademik yapısının sonucu olarak imparator sarayında ve yüksek makamlarda birçok Caesarealı idareci nin rol aldığını görmekteyiz. Bunlardan en

²⁶⁰Hanson R. P. C. *The Search for the Christian Doctrine of God*, Edinburgh 1988, S: 806

²⁶¹Grousset, S:144

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

tanınmış olan *Aburgius*, M S 371 yılında imparator Valens'in sarayında önce *Quaestor* (maliye bakanlığı görevlisi) daha sonra *Praefactus Praetorio* (İmparatorun hassa alayı komutanlığı) yapmıştır.

Yine Caesarea'lı *Helladius* M S 370–373 yıllarında *Procurator*'luk görevinde, *Leontius* M S 370–378 yılları arasında Nikaia (İznik)'da *Procurator*'luk yapmıştır. Caesarealı *Martinianus*, 375 yılından sonra Roma şehri *Praefect*'liği (polis müdürlüğü), ayrıca Sicilya'da *Consül*, Afrika'da *Vicarius* (Vali)'luk görevinde bulunmuştur.

Caesarealı *Basilios* ve Nazianzos'lu *Gregorius*'un yakın dostu olan *Sopranius* da M.365 de *noter*, 396'da *Praefect*, daha öncede *Magister Officiorum* (personel şefi) idi.

B- BİZANS DÖNEMİ (Doğu Roma) M S 395-1453

M S 395 yılında imparator 1. Teodos'un ölürken Batı imparatorluğunu bir oğlu *Honorius*'a, Doğu imparatorluğunu diğer oğlu *Arkadius*'a bırakınca, Doğu Roma (Bizans) imparatorluğu fiilen doğmuş oldu.

Başlangıçta putperestliği yani çoktanrıçılığı devlet dini haline getirmiş bulunan Doğu Roma İmparatorluğu'nda Hz. İsa'nın 12 havarisinden biri olan Aziz Pavlus, Suriye, Kilikya, Anadolu, Efes, Kayseri, Filibe, Selanik ve Pire'ye giderek bu bölgelerde Hıristiyanlığın ilk tohumlarını atması ve Aziz Paul ile Tarsus'ta yaşamış olan *Barnabas* gibi Hıristiyan öncülerinin M S 41 yılında Hıristiyanlığı yaymak için Konya ve Kapadokya'yı dolaşmaları bu yayılmada önemli bir rol oynadı. Hıristiyanlık, önceleri devletin sürekli mücadele ettiği ağır baskılar uyguladığı ve zulmettiği, onların kiliselerini yıktığı bir tehdit olarak olarak görüldüğü halde onun benimsenmesi asla önlenemedi.

Bu baskılara karşı Anadolu'da ilk Hıristiyanların bir kısmı, büyük şehirlere köylere ve gizli vadilere göç etmeye

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

başladılar. Kayseri ve çevresinin önemli bir din merkezi haline geldiği 4. yüzyılda, Kayalık, Göreme ve çevresini keşfeden Hıristiyanlar, Kayseri Piskoposu da olan Aziz Basil'in inançlarını benimseyerek kayalar içinde manastır hayatını başlattılar. Yine Hıristiyanlığın Kapadokya ve Konya'da yayılması sırasında bu yeni dini kabûl edenlerin takibe uğraması, inanmayanlar tarafından öldürülme korkusu, Hz. İsa'ya inananları dağlık bölgelerde mağaralarda kaya oyuklarında ibadete zorlamıştır.

Bölgede günümüze kadar gelen ve kayaların oyularak içlerinin Hıristiyanlığın kutsal olaylarının resmedildiği tablolarla süslediği Soğanlı, Ürgüp, Göreme ve İhlara'daki alanlar, Bizans İmparatorluğu'nun zulmünden kaçan pek çok Hıristiyan için hem mabet, hem de barınılan yaşama ortamları olmuştur.

Bizans yıllarında, Hıristiyanlara karşı işkenceler son buldu ve tüm Bizans İmparatorluğunda dini özgürlükler genişledi. Bu ortamda Kapadokya'da Hıristiyanlığın temel kurallarını koyan önemli din adamları ön plâna çıktı. Aziz Büyük Vasilios (Kayseri piskoposu), Nissalı Aziz Grigorios (Nissa piskoposu), Aziz İlahiyatçı Grigorios (Konstantinopolis Başpiskoposu), Aziz Konyalı Amfilohios (Konya episkoposu) gibi. Kilisenin bu kural koyucu pederleri, Hıristiyan halka barış ve adalet yolundan ayrılmamaları, çeşitli sapkınlıklara meyletmemeleri, eğitim ve ahlaka yönelmeleri gibi konularda yardımcı oldular. Bu tarihlerde Kapadokya da Hıristiyanlık için önemli anıtlar, kiliseler ve manastırlar yaptırıldı.

V. Yüzyılın başlarından itibaren Kappadokia bölgesi de, bölünmeden önce doğru inanç olarak belirlenmiş olan ve Ortodoksluğu devletin resmî dini kabul etmiş bulunan Bizans'ın yedi piskoposluğundan biri olarak varlığını sürdürdü.²⁶² Bu düzenlemelerden sonra Hıristiyanlık kurumsallaştı ve devlet dini haline geldi. Ama bu sefer de uzun yüzyıllar boyunca eziyet gören mağdur ve mazlum Hıristiyanlar ise zalimleştiler ve önceki

²⁶² M.V. Levitchenko, Bizans, Çev: Erdoğan Berktaş, İst. 1979, s. 13

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

pagan(çok tanrılı) dinlerin bütün izlerini yok etmek üzere tapınaklarını yıktılar, yıktılar veya kiliseye çevirdiler. Bu arada Kapadokya krallığı ve Roma dönemlerinde daima metropolit (dinî merkez=büyük şehir) olan Kayseri'deki büyük tapınaklar tamamen yok edildi.

Ayrıca bir kale-şehir yapısına bürünen Kayseri şehri, çok önemli ticarî ve askerî yollar üzerinde bulunması sebebi ile önemli bir toplânma merkeziydi. İmparatorlar Doğu seferlerinde ordugâhlarını burada kuruyorlardı. Bu seferlerde asker toplama, ordunun yiyecek ve su ihtiyacını karşılama gibi önemli lojistik desteklerin sağlandığı yerd.

Bizans döneminde idarî yönetim olarak başlangıçta İmparatorluk **Diocese** adı verilen eyaletlere ayrılmıştı. Daha sonra VIII. yüzyılda askerî ve mülkî yönetimin bir elde toplandığı **tehema'lara** bölündü. Thema sisteminde esas olan mantık kendi kendine yetebilmesiydi. Thema askerleri savaş zamanında asker barış zamanında ise işçidirler. Başlarında bulunan "Strategos" ise yarı sivil bir validir. Bu çerçevede themaların Roma dönemindeki sınır bölgelerine yerleştirilmiş "Limitahei" (Limes) toprağa bağlı askerlik sistemiyle benzerlik göstermektedir. Herakleios'un kurduğu themalar şunlardı; *Opsikion*: Kuzey Batı Anadolu'da, *Armenikon*: Doğu Anadolu'da, *Anatolikon*: Batı Anadolu'dan başlayarak Orta Anadolu'yu da kapsayan bölgede, *Karabision* (Kybration): Antalya civarında olan deniz temasıdır²⁶³.

◀ Kapadokya, Diocese döneminde; 1. Kapadokya (*Kayseri, Nissa, Therma, Reğepodandos*) ve 2. Kapadokya (*Tiana, Fafstinupolis, Kivistra, Nanzianzos, Sasima, Parnasos, Reyedora*) olarak iki eyalete ayrılmıştı. Coğrafi konumu sebebiyle de Bizans İmparatorluğu'na doğudan gelen seferlere karşı siper görevi görmekteydi. Bu yüzden de Bizans

²⁶³Güçlüay, Sezgin, "Bizans İmparatorluğunda Toprak Sistemi İçerisinde Themalar (IV-VII. Yüzyıllar)", Fırat Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Merkezi, Ortadoğu Araştırmaları Dergisi, Ocak, 2011, C.IX, S.1, Elazığ, 2013. S.83

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

imparatorları, ülkeyi “*tekfurluk*” adı verilen idari birimlere bölmeye karar verdiler, yani askerî konulardan sorumlu özerk merkezler kurdular. “Kapadokya Tekfurluğu, Kapadokya’nın güney kısmını içine alan, başlangıçta Koroni Kalesi, daha sonra Tiana olan askerî operasyonlar merkezi oldu.

Bunların yanı sıra, cesaretleri, savaş güçleri, yiğitlikleri ve özverileriyle dikkat çeken ve akritas²⁶⁴ denilen sınır koruyucusu birlikler kuruldu. Bunlar savaşmadıkları zaman devletin sağladığı arazilerde aileleriyle birlikte tarım işleriyle uğraşüyor, atlarını besliyor ve askerî talimler yapıyorlardı. Böylece daima her an ortaya çıkabilecek bir savaş durumu için hazır oluyorlardı. Başarıları ve eylemleri sonucunda kendi hemşerileri tarafından övülüyorlardı, onlara ithaf edilmiş halk şarkıları söyleniyordu. En tanınmış Akritaslar arasında *VasiliosDigenis*, *Porfirios*, *Yoannikos*, *Andronikos*, *Armuris*, *Fokas*, *Vardas*, *Dukas* ve *Konstantinos* isimli askerler bulunmaktaydı. Aralarında, *AnastasiosAlektoridis*, *StilponKiriakidis*, *PetrosKalonaros*, *KeramefsPapadopulos* ve *KonstantinosPapariGOPulos*’un da bulunduğu birçok şarkıcının varlığı ile Kapadokya, Akritik şarkıların ana vatanı oldu.

Kayseri’nin diğer bir işlevi de imparatorluğun merkezine uzak bir bölge olduğu için bir sürgün yeri olarak da kullanılmasıydı. Şehrin bu özellikleri Bizans İmparatorluğunun Kayseri’ye olan ilgisini arttırmıştır.

1- Iustinianus(M S 527-565)

529’da Justinianos dönemi, Bizans İmparatorluğu’nun dönüm noktasıdır. O günlerin en meşhur hukukçusu olan Tribonian’ın başkanlığında hukuk âlimlerinden bir komisyon kurarak etkisi yüzyıllar boyunca sürecektir muhteşem bir çalışmaya imza atmıştır. Oluşturulan bu komisyon araştırma ve çalışmalarını 13 ay gibi bir zamanda tamamlayarak yayınlamışlardır. Ortaya çıkan bu

²⁶⁴Akritas: Bizans İmparatorluğu’nda sınırları savunan köylü askerler

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

çalışma “Justinianos Kodeksi” dir. Bu kodeks II.Theodosius zamanında hazırlanan kodeks'ten farklıydı. Çünkü o zamana kadar sadece I. Konstantin ve II.Theodosius zamanında yapılan kanunlar bir araya getirilmişti. Bu çalışma ile Roma İmparatorluğu'nun bütün kanunları bir araya getirilmiş, hükmü kalmamış hükümler iptal edilmiştir. Bu faaliyet imparatorluğun kurulmasından itibaren yapılan en büyük hukukî çalışma olmuştur.

Bu suretle "*CorpusJurisCivilis*" adıyla bilinen yasaları ve hukuk sistemini kanunlaşmış oldu. 534'te *Corpus* güncellendi ve Iustinianus tarafından 534'ten sonra konulan yasalar ile beraber, geriye kalan Bizans döneminin hukuk sistemi büyük ölçüde çizilmiş oldu. *Corpus*, daha sonra birçok modern devletin hukuk düzeninin temelini oluşturdu. Yönetim alanındaki büyük gelişmeleri ise PraefectusPraetoriaKappadokialıIoannes sağlamıştır.

Her ne kadar çoktanrıcılık 4. yüzyıldaki Konstantin zamanından beri devlet tarafından bastırılmış olsa da, geleneksel Greko-Romen kültürü, 6. yüzyılda halen Doğu İmparatorluğu'nda etkiliydi. KappadokialıIoannisFiloponus gibi filozoflar, bu dönemde Hristiyan düşünce ve deneyciliğine ek olarak var olan neoplatonik fikirlere dikkat çeker. Ancak Helenistik felsefe yerini yavaş yavaş yeni Hristiyan felsefesine bıraktı. 529'da Platon Akademisi'nin kapatılması önemli bir kilometre taşıdır. Besteci Romanos tarafından yazılan ilahiler Kutsal Liturji'nin gelişimini işaret ederken, mimar Miletli İsidoros ve TrallesliAnthemius, Kutsal Bilgelik Kilisesi veya bilinen adıyla Aya Sofya'yı, Nika ayaklanması sırasında yıkılan önceki bir kilisenin yerine inşa etti. 537'de tamamlanan Aya Sofya, Bizans mimarlık tarihindeki en göze çarpan eserlerden biri olarak varlığını sürdürmektedir.

İmparator Iustinianus döneminde Kapadokya yeniden düzenlendi. KappadokiaSecunda (II. Kappadokia), bir

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

consulari tarafından yönetilirken yaklaşık M S 536-537 yılında yeniden ikiye ayrıldı ve Kappadokia Tertia'nın (III. Kappadokia) başkenti Mokissos (Iustinianopolis) oldu. Kappadokia Secunda, M S 553 yılında Kappadokia Prima ile yeniden birleştirilmiş ve yönetimi *proconsule* bırakılmıştır. Toprakların ekseriyeti de bizzat imparatorun özel mülkiyeti haline getirildi.

Ünlü Bizanslı tarihçi Prokopios'un (M S 550) anlattığı bu dönemde şehir henüz bugünkü yerinde değildi. Erciyes Dağı'nın eteklerinde bugünkü Battalaltı, Tontar ve Esenyurt semtlerinin çevresindeydi. III. yüzyılda inşa edilen sur duvarları da bakımsızlık sebebiyle oldukça yıpranmıştı. Roma döneminden beri önemli bir merkez olan ve oldukça fazla bir nüfus barındıran Kayseri'nin etrafını çevreleyen surlar da zaman içinde bakımsızlık sebebi ile yer yer çökmüştü.

Prokopios, şehrin bu durumunu belirttiikten sonra, imparator Justinianus'un şehrin etrafında etraftaki bağ ve bahçeleri de içine alan ve gerçek emniyeti sağlayan bir duvar yaptırdığını anlatır. Şehrin bu haliyle, hücum yapılsa bile kolaylıkla ele geçirilemeyeceğini de belirtir.

542 veya 544 yılında *Iustinian vebası* denen ve **Akdeniz sahilleri ile Orta Doğu**'da çıkan büyük bir **veba salgını**, buradaki ülkeleri katederek **Anadolu**'ya da yayılmıştır. O döneme ait ölüm oranları ile ilgili bilinen, 542 yılının ilkbaharında, günde on bin insan ölüyor ve İstanbul'da ölüm çanları çalıyordu. Sokaklar ceset doluydu, mezarlıklar yetmiyordu. Veba kurbanları Haliç'in karşı kıyısında Galata'da açılan dev çukurlara atılıyor; her biri yetmiş bin ceset alan çukurlar da kısa sürede doluyordu. Zengin, fakir herkesi etkileyen salgın şehir hayatına büyük darbe vurmuş, ticaret durmuştu; ekme bulunmuyordu ve insanların bir kısmı da açlıktan ölüyordu. Dört ay içinde şehir nüfusunun %40'ı yok olmuş, sokaklar ıssızlaşmıştı. İmparator da **Iustinianus da hastalığa** yakalananlar arasındaydı. 560 yılında da devam ettiği

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

anlaşılan salgının Amid'de de (Diyarbakır) 30.000 kişinin ölümüne sebep olduğu belirtilmektedir.

Yine bu dönemde surlardan başka kilise, sağlık yurdu, halk hamamları ve zengin şehirlerin bir göstergesi olan birçok tesisin de yapıldığını ifade eden Prokopios, kentin bu haliyle Romalıların eyalet şehri diye adlandırdıkları metropolis haline geldiğini anlatır. Ashab-ı kehf olayı bu imparator döneminde takriben 559 yılında gerçekleşmiştir ²⁶⁵.

2-Mavrikios (M S 582-602)

Daha sonra Gülşehir doğumlu bir Kapadokyalı olan **Mavrikios** Bizans tahtına oturdu. Ancak bu imparator döneminden daha önce yani M S 574 senesinden itibaren şehrin ve bölgenin sıkıntıları başlamıştı. Bu sıralarda başlayan ve aralıklarla tekrarlanan Pers saldırılarının en önemlisi **Şahen** komutasındaki Pers ordusunun Caesarea önlerine kadar gelmesidir. Asıl hedefi Ermenileri yok etmek ve de Bizansa bir ders vermek olan **Şahen**, şehirde bulunan çok sayıdaki Ermeni'nin beyi olan **Vasak Ardzıruni**'yi esir aldı. Ardzıruni, Persler arasında büyüdüğü ve pek çok *nakharar* gibi tamamen İran eğitimi aldığı halde, Bizans ordusuna hizmet etmişti ve orada gösterdiği cesaretle **II. Hüsrev**'in komutanlarını zor durumlara sokmuştu. Bu Ermeni önderi Caesarea kapıları önünde çarpmıha gerilerek öldürüldü.

İmparator Mavrikos dönemine rastlayan M S 599 yılında Anadolu ve Asya'da, büyük bir salgın hastalık birçok insanın hayatına malolmuştur.

Yedinci yüzyıl başlarındaki (M S 611) Pers ve Arap

²⁶⁵ Ashab-ı kehf'in M S 309 yıl sonra bu imparator döneminde hayata dönüp, tekrar öldükleri tahmin edilmektedir.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

akınları, geç dönemdeki Anadolu 'nun gelişimini durdurdu ve bölgeyi dokuzuncu yüzyılın ortalarına kadar sürecek olan bir karanlığa gömdü. Şehirlerin birçoğu kayboldu ve yaşam sadece kalelerde ve küçük şehirlerde sürdürülebildi.

Bu dönemde Sasaniler tarafından, önce Melitene (M S 576) daha sonra M S 611-612 yılında Caesarea yakılıp yıkıldı. Persler ise, daha sonra Bizans ordularının dönmesi ile Caesarea'yı terk etmek zorunda kaldılar.

3-I. NikephorosPhokas (M S 602-610)

4-Herakleios (610-641)

Kendisiyle başlayan hanedana da ismini veren Herakleios, Phokas'tan (602-610) adeta bir enkaz devralmıştı. İmparatorluğun İdare sistemi sağlıklı işlememekte, ordunun ihtiyaçları ise karşılanamamaktaydı. Sasaniler ise her yıl yeni başarılarla imza atmaktaydılar. 612' de Antakya ve Kayseri'yi ele geçirmişler, 614'te Şam'ı almışlar, 615'te Kudüs'ü işgal edip buradan mukaddes haçı Ktezifon'a taşımışlardı. 617 yılında ise Mısır işgal edilmişti.

İmp. Herakleios, bu işe kesin olarak son vermek ve Persleri Küçükasya'dan çıkarmak için Ermeni hudutları çevresinden bir dizi sefer başlattı ve Persleri arkadan çevirdi. 5 Nisan 622 tarihinde Konstantinopolis'ten gemiye binen imparator, Akdeniz sahillerinde karaya çıktı. Doğruca Caesarea'ya gitti, oradan meşhur Persli **Şahrvaraz**komutasında yarımadanın kuzeybatısında faaliyet gösteren Pers ordusunun mevzilerini çember içine aldı. Böylece Persler Kappadokia ve Pontos'tan kesin olarak atılmıştı ki Avrupa'da başlayan Avar istilâsı yüzünden Konstantinopolis'e dönmek mecburiyeti doğdu²⁶⁶. Ancak M/ 626 tarihinde yeniden toparlanan Sasaniler

²⁶⁶Grousset, S:262-63,

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

(Persler), Bizans batıda Avarlarla uğraşırken Anadolu'ya girdiler Caesarea'yı tekrar işgâl ettiler. Hatta Kalkhedon (Kadıköy) kıyılarına kadar ilerlediler.

Hız. Ömer tarafından 642 yılında Sasani Devleti sona erdirilince bu tarihten itibaren Arapların istilâları başladı. Arap kumandanı **Abdul Melik oğlu Hişam**'ın (M/726), sonra Hişamoğlu **Seyyid**'in (M/729) **Hişam oğlu Süleyman**'ın (M/732) deki seferleri ile Kayseri işgâl edilmiştir.

5-Leon III (M S 717-741)

Bizans İmparatorluğu, bu döneme kadar çok zor anlar geçirmiştir. Bizans, yedinci ve dokuzuncu yüzyıllar arasında yaşadığı dâhili ve harici bunalımlar nedeniyle yalnızca toprak kaybetmekle değil, aynı zamanda yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kaldı. Leon III, siyasal otoritenin çok zayıf olduğu bir dönemde tahta çıktı. Arapları Akroinon mevkiinde yenmesi ile Arap istilâsı bir müddet durdurulabilmiştir (M/739)267. Bu zaferle halkın kahramanı olan imparator, başarısının devamlılığı ve devletin çökmüş ekonomik yapısının iyileştirmek gayesiyle Gevşemiş orduyu kuvvetlendirdi. Taht kavgalarını engellemek için büyük thema'ları böldü ve güçlerini azalttı.

Leon III, belki İslâm orduları ile mücadele ederken İslâmiyetten etkilenerek veya çeşitli politik ve ekonomik sebeplerle İncil'de anlatılan konuları resmeden ikonaları yasaklayarak Hıristiyanlıkta "**ikonoklazma=tasvir kırıcılık**" denilen bir dönem başlattı. M S 843 yılına kadar 117 sene süren

Bütün bu olayların olacağı önceden Kur'an-ı Kerim'in Rum suresinin 1-6. ayetlerinde anlatılmıştır. O dönemde Allah'a inananları Bizanslılar, inanmayanları ise Persler temsil ediyordu.

²⁶⁷AugusteBaillly, *Bizans Tarihi*, Cilt: 1 Tercüman 1001 Temel eser, s: 159

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

bu zaman dilimi içinde maddî ve manevî olarak çok güçlenen, zenginleşen kiliselerin, manastırların ve din adamlarının etkinliği büyük oranda darbe yedi. Bu harekete karşı çıkan bazı din adamları da ya Anadolu'da zor ulaşılan yerlere çekildiler ya da İtalya'ya kadar kaçtılar.

İkon yanlısı Hıristiyanların yoğun olarak bulunduğu Kapadokya bölgesinde İkonaklazma dönemi boyunca sadece haç, geometrik bezemeler ve hayvan betimlemeleri kiliselerde yer alabilmiştir. Ancak bu karara gizliden gizliye direnen kilise, sonunda yine galip geldi ve devleti etkileyen ve yönlendiren misyonunu yeniden kazandı.

Kendisi ve halefi Konstantinos V adına oldukça teferruatlı ve yenilikçi bir medeni hukuk yasası olan *Ekloga*'yı yayımlattırdı. Fakat bütün bunlara rağmen, III. Leon Bizans tarihinde devletin ömrünü uzatan başarılı çalışmalarından çok kilise ile giriştiği ikon tartışmaları ile anıldı. İmparator Basileios I 'in döneminde Anadolu hıristiyanlığı içinde gelişen, Ortodoks inancı kabul etmeyen ve **Pavlikienler** olarak bilinen mezhebin üyeleri yok edildi. Bu arada çok sayıda Ermeni de Kayseri ve Kapadokya bölgesine göç ettirildi.

6-II. NikephorosPhokas (M S 963-969)

Phokas, yönetimindeki Bizans ordusu, artan Arap istilâlarına karşı bir tedbir olarak dokuzuncu yüzyıl başında Kapadokya Theması'nın yönetimini askerî valiliğe dönüştürdü. Özellikle Caesarea'daki askerî valiye (Strategos) olağanüstü yetkiler verildi. Alınan ekonomik tedbirlerle de güçlenen Bizans Devleti, yüzyıllardan beri sürmekte olan Bizans-Arap mücadelesinde başarılı olmaya başladı. X. Yüzyıl başlarında Araplar'a karşı sefer açan Bizans Kumandanı **Nikephoros Phokas**, Seyfed-Devle'nin merkezi Haleb'i düşürerek büyük bir zafer kazandı. Bu sırada Bizans İmparatoru Romonos II.'nin ölmesi üzerine Araplara karşı başarılar kazanmış olan **Phokas**, imparatoriçe Theophano ile anlaşarak askeri birlikleri tarafından

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Kayseri’de 12 Temmuz 963 imparator ilân edilmiş ve 14 Ağustos’da İstanbul’a girmiştir.²⁶⁸

Nikophoros Phokas imparator olunca zevk ve heyecanla dop dolu olarak İslâm’la savaşı kutsal bir vazife telâkki etti. Doğuda birçok fetihler yapıldı. Bizzat imparator **Nikophoros**, İstanbul’dan çıkarak iki sene önce İmparator ilân edildiği Kayseri’ye M.S 965 tarihinde tekrar kadar geldi. Burada Tarsuslu’lar bir elçi göndererek Onun tabiyetine girmek istediklerini söylediler. O, bu teklifi bölgede artık Arap himayesi kalmadığı için reddederek Tarsus’u zaptetti.²⁶⁹ Bu fetihlerde ölen savaşçılar “Martyr” (Din yolunda ölüme katlanan) ilân edildiler. Fakat karısı Teophano’nun kumandanı İonnesÇimiskes imparator oldu. Bu sırada İmparator Nikeohoros’un yeğeni ve KurpalatesLeon’un oğlu **BardasPhokos**, ailesinin yuvası olan Kayseri’de kendisini imparator ilân ettirdi ise de **İonnesÇimiskes**’in kayınbiraderi **Skleros** tarafından mağlup edilerek ailesi ile birlikte Khios adasında ki manastıra hapsedildi.

Bir müddet sonra yeniden siyasî nüfuz kazanan **BardasPhokos**, imparatorun hadimi oldu. **Skleros**’u ezdi ve **Phokas** ailesinin yurdu olan Kayseri’ye yeniden geldi. Böylece Kayseri, o devirde önemli bir merkez olarak Bizans’ın taht mücadelesine sahne olmuş idi.²⁷⁰

Ancak Bizans devleti çeşitli saray entrikaları, mezheb kavgaları ve dış baskıların etkisiyle merkezi otoritesini tekrar kaybetti ve Anadolu topraklarını koruyamaz duruma geldi.

7-Basil II (M S 976-1025)

Bu imparatorun kendisi de Ermeni kökenli olduğu halde ilk iş olarak güçlü bir ordu ile Ermenistan’ın bağımsızlığına kesin

²⁶⁸OstrogorskyGeorg, **Bizans Devleti Tarihi**,Fikret Işıltan, Ank. 1999 S: 265 / **Urfalı MateosVekayi-Namesi ve Papaz Grigor’un zeyli**,Çev: Hrant D.

Andrasyan, TTK yay. Ank. 1987 s:8

²⁶⁹**Abu’IFarac Tarihi**, s.264

²⁷⁰Sydenham, s. 5

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

olarak son verildi. Ancak bu fetihten sonra Kappadokia'da Kayserili Phokas, Maleinoi ve Skleros gibi Bizans'ın en kudretli ve asil ailelerinin öncülüğünde başlayan yerel aristokratlar ayaklanmasını bastırarak kendisine sadık kalacak 300.000-400.000 civarında olduğu tahmin edilen Ermeni kitesini büyük bir göç dalgası ile Kapadokya bölgesine (Aksaray, Kırşehir, Kayseri, Niğde'nin çevrelediği alan) yerleştirdi. Ermenilerin toplu halde bu bölgeye zorla göç ettirilmesi bu bölgedeki demografik yapıyı oldukça değiştirmiştir.

8-Romanos Diogenes (M S 1068–1072)

Bizans Devletinde, İmparatorluğa kadar yükselen Kayserili bir kişi olan RomanosDiogenes, Kappadokialı soylu bir aileden geliyordu ve çok başarılı bir komutandı. Babası, RomanosArgyros, İmparator iken ihtilal suçu ile tutuklanmış ve kendisini bir uçurumdan atarak intihar etmişti.

İmparator X. Konstantinos'un ölümünden sonra dul kalan eşi Eudoksia, biraz da tahtını rakiplerine karşı kaybetme korkusuyla R. Diogenes'le evlendi. Böylece IV. RomanosDiogenes olarak tahta geçti.

Doğuda Türklere karşı büyük bir zafer kazanmak hayali ile Malazgirt ovasına sayı olarak çok üstün bir ordu ile gelmesine rağmen büyük Türk Sultanı Alparslan'la yaptığı savaşı kaybederek esir düştü. Tarihçiler, kumandanlarından AndronikosDukas'ın ihanetine uğramasını en büyük sebep olarak gösterirlerse de Büyük Selçuklu Sultanı Alparslan'ın askerî dehası ve Türk ordusunun inançlı kahramanlığı bu sonucu doğurmuştur.

RomanosDiogenes, Sultan Alparslan'la bir barış antlaşması imzaladı ve serbest bırakıldı. Ancak onu bir sürpriz bekliyordu. Çünkü esir düştükten sonra yerine üvey oğlu Mikhail VII, İmparator ilân edilmişti. Bu durum karşısında Diogenes, yerine geçen İmparatorla bir süre mücadele ettiyse de başarılı olamadı. Kendisine verilen söze güvenerek şahsi güvenliğinin

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

sağlanacağı inancıyla teslim oldu. Ancak “Bizans entrikaları” olarak tarihe geçen ahlâksız düzenin çarklarına takılarak teslimiyet sonrasında henüz İstanbul’a ulaşmadan yakalanarak mahkûm edildi. Gözlerine kızgın mil çekildi. Daha sonra aldığı korkunç yaraların da etkisiyle 1072’de öldü.

Romanos Diogenes’in, Konstantinos, Nikephoros, Leon adlarında üç çocuğu vardı. Bunlardan Konstantinos, Aleksî Kommenos’un en küçük kız karesi Theodora ile evlendi. Ancak İshak Kommenos kumandasında bir orduda görevli iken Antakya’da çarpışma esnasında öldü. Diğer iki kardeşin ise, VI. Mihail’in İmparator olması ile tüm hakları ellerinden alındı. Ancak Aleksios Kommenos tahta çıkınca yeniden yüksek görevler alabildiler.

C- ROMA VE BİZANS DÖNEMİNDE KAİSARİA’nın FİZİKİ DURUMU

Romakolonial döneminde şehir sürekli aşağıya inmiş ve ovada kuzey istikâmetinde genişleyip yayılmıştır. Erciyes’in alçak tepelerinin ovaya birleştiği yerin yakınına yapılmış olan Roma hamamı, devrinde şehrin merkez noktası durumuna gelmişti. M S 4.yüzyılda (M S 340-360 yılları) yapılmış olan Vasil Manastır ve Külliyesi daha da doğuya doğru genişlemiştir. Bu külliye ve manastır-öksüzler yurdu bu gün kalıntıları ayakta duran harabe halinde Emirağa mahallesinde yer alır. Kayseri’ye yapılan sürekli baskınlar neticesinde şehrin tahrip olmasıyla Hıristiyanlığın benimsenmesi eski antik şehri terk etmeyi ihtiyaç durumuna getirmiştir. Roma İmparatoru III. Gordianus döneminde imparatorun 4. tahta çıkış yılında yani M S 242 tarihinde şehrin etrafına geniş bir sur yapılmış ve bu önemli olay imparatorun karısı Trankulliana ile müştereken bastırıldığı bronz sikkelerde “**Entix**”(=sur) kelimesi ile ebedileştirilmiştir.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

II. Justinian (M S527-565) şehre ovada VI. Asır ortalarında yeniden sur yaptırmış ve burada eski surların malzemeleri kullanılmıştır. İhtimal ki eski surların kuzey duvarlarından da faydalanmıştır.

İlk surların günümüze kadar gelmiş olan Justinian surlarıyla aynı olduğu ve dolayısıyla surların onun tarafından yapıldığını da ileri sürenler vardır. Bunu doğrulayıcı herhangi bir tarihi belge mevcut değildir. MetrepolKaicarea sözü ilk defa M.Avrelıus sikkelerinde kullanılmıştır.

Kayseri, uzun bir tarihi geçmişe sahiptir ve bu geniş zaman içerisinde sık sık yıkılmış ve yeniden yapılmıştır. Her defasında bir önceki şehrin yapı malzemeleri değerlendirilmiştir.

Meselâ; M S 230 yılında Pers kralı Artakserkhes, daha sonra Şapur II, 241/273-254/267 yılları arasında Gotlar, 262 yılında Palmira kraliçesi Zenobia tarafından şehir işgâl edilmiştir. M S 14-37 seneleri arasında yani Tiberius zamanında ve M S üçüncü yılda büyük zelzeleler olmuş ve şehir yıkılmıştır. Arazinin volkanik olması sebebi ile sık sık toprak kaymasına maruz kalması ve halkın bağ bahçe yapmak maksadı ile yaptığı değişiklikler antik şehirden günümüze pek az şeyi ulaştırabilmiştir.

Kayseri, M S üçüncü yüzyılın başlarında Kappadokia'nın başşehri olmakla beraber Hıristiyanlık dininin de ilmî merkezi hüviyetinde idi. Üçüncü yüzyılda Got ve Pers'ler istilâları sebebi ile rahatsız olan Hıristiyanların şehirler dışında ücra köylerde toplandıkları anlaşılmaktadır.

Dördüncü yüzyılın başları ise Kayseri halkının Hıristiyanlaşarak manastır ve keşişliklerin geliştiği devirdir.

D- ANADOLU'DA İDARİ BÖLÜNME (STRATEGİA'LAR)

KİLİKİA: Mazaka, Eusebia (Kayseri) Sakesena
(Ürgüp), Moustilia, Göreme (Korama),

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Kiskisos, Arkhalla
(Erkilet), Arasaksa, Kamauliana, Justinianapolis, Gabadania
(Develi), Aipolia (Palas)

MELİTENE:

Dalanda Klikia Osdara Tomisa Dandaxiana Korne Archa Meteita
Sinis Colonia Clauduas Paraeturium Juliopolis Daskousa Barzala

KATAONİA:

Sision Arabisos Badimon Kallipolis Sebaqena Adata Sirica
Paraetorium Tanaderis Laranda

Kokussos

TYANİTİS:

Tyanaibistra Podantos

GARSAOURİTİS:

Arkeliyas Mamassos Arqustena Nazianzos

MORİMENE:

Nisa

Vestene Parnossos Soandos Ozizalaa Matiana Nitalis Malakopaia Ear
sos Limnai

CHAMANENE:

Mikosos Zama Doara Eccobriga

SARAVENE:

Anvada (Avanos) Verinopolis Enquania Seiousasas Euasia
Saralos Tarbathena Tarium

Basilike Terma Laskoria Sibora (Horsana)

Tavium Aqrianna Tomba Siana Pteria

Sebastopolis Armara Plumaris Eyuk Seramusa Karissa Stavros Eccob
riga Korniaspa Altiseris

LAVİANSENE:

Malandra İspa Tonası Arani Blandi Tephrike

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz,
kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta
bulunulabilir.

SARGARAUSENE:

AriarathiaLaparaLikandosKarmalis
GavrainaTısmandosMaroqa

Larissa

E-ROMA EYALET YÖNETİMİ VE KAPPADOKİA' DA GÖREV YAPAN VALİLER

Provincias sözcüğü gerçekte “bir görev” veya “bir kişiye emanet edilen mal” manasına gelmekte olup “*providentia*” sözcüğünün kısaltılmış bir formudur. Roma yönetimi altında bulunan İtalya yarımadası dışındaki bir bölgeyi ifade etmek için *Urbana Provinciae* (kent müfettişi) ifadesi kullanılmaktadır.

Romalılar fetihlerini İtalya sınırlarının dışına genişletince eyaletler kurma ihtiyacı kaçınılmaz olmuştur. İlk olarak M Ö 241’de Sicilia bir Roma eyaleti olarak düzenlenmiş, ardından M Ö 235’de Sardunia eyaleti oluşturulmuştur. Buralara görev süresi bir yıl olan özel eyalet *praetor*’ları(hâkim) gönderilmiştir. Daha sonra Sicilia ve Sardunya eyaletleri (M Ö 227) ile *Hispania Citerior* (İspanya yakınındaki) ve *Hispania Ulterior* (İspanya uzağındaki) eyaletleri (M Ö 197) *consul imperium*’una (İmparatorluk konsülü) unvanına sahip *praetor*’lar tarafından yönetilmeye başlamıştır.

Başlangıçta sayısı bir olup sonradan onaltıya çıkarılan *praetor*’lar (hakimler) yılda bir seçilirlerdi. En kıdemlileri olan *praetor urbanus*, *bulunmayan consul*’lere vekalet ederdi. Roma *praetor*’luk kurumu *lex Licinia Sextia* (Altıncı Licinia kanunu) (M Ö 367) ile yaratılmıştır. Consul’lerin hukuki yetkileri *praetor*’lara

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

devredilmiştir. Praetor'lar halkoyuyla seçiliyor ve hukukçu olmaları gerekmiyordu. M Ö 242'den sonra yurtiçindeki yabancılar arasındaki davalara bakmak üzere praetorpregrinus (yabancılar yargıç) adıyla yeni bir praetor'luk oluşturulmuştur.

Kralların Roma'dan sürülmesinden sonra krallığın bütün yetkileri yıllık olarak seçilen eşit yetkiye sahip iki consul'e devredilmiştir. Consul'ler iş başına bir yıl görev yapmak üzere seçimle geliyorlardı. Consul'ler mutlak *imperium*(tam hükmetme) yetkisine sahipti. Consul'lerden her biri diğerinin yaptığı fakat kendisinin onaylamadığı bir işi itiraz hakkını kullanarak durdurma hakkına sahipti. Consul'ler görevleri süresince yaptıkları işlerden dolayı yargılanamıyorlardı. Ancak görevlerinin bitiminden sonra haklarında şikâyet olursa yargılanabilirlerdi. Zamanla consul'lerin yetkileri daralmış, bir kısmı Senato'ya bir kısmı da başka memurlara verilmiştir. Memurluk yıllarını bitiren consul'ler *proconsul*(vali) adı altına altında eyaletlerden birinin yönetimine gönderiliyorlardı.

Kural olarak ele geçirilen bir ülke, Senato tarafından onaylanarak görevlendirilmiş bir meclis ve başarıları tescillenmiş bir Romalı komutan tarafından eyalet olarak organize edilmekteydi. Bu yeni toprakların 1/3'ü *agerpublicus* (devlet arazisi yapılmıştır). Ancak elde edilen yerlerin hepsinde de aynı modelin uygulandığını söylemek pek de doğru olmayacaktır. Bir eyalet kurulduğu zaman, bu, o eyaletin bütünüyle Roma devletinin bir parçası olduğu manasına gelmemekteydi. Eyaletler egemenlik hakkını kaybetmiş olsalar da bunların ulusal varlıklarını korumaya devam ettikleri anlaşılmaktadır. Roma'nın uyguladığı *provincia* sistemi, ele geçirilen bu yerlere kendi idare

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

sistemini getiriyordu. Fakat Hellas (Yunanistan) ve Anadolu'da böyle olmamıştır. Çünkü Hellas (Yunanistan) ve Anadolu halkı medeniyet ve kültür bakımından Romalılardan çok üstün idiler. Bu nedenle doğu eyaletlerindeki Romalı yöneticiler buralarda kendilerinden önce bilinen ve uygulanan siyasi ve hukuki geleneksel yapıyı dikkate almak zorunda kalmışlardır. Roma, eyaletlerdeki şehirlerin iç işlerine fazla müdahale etmemiştir. Ayrıca eyaletlerde vergi ve haraçtan hatta eyalet valisinin hükmünden bağımsız şehirler de vardı. Bunlara *civitasliberae* (=hür ve serbest şehirler) deniliyordu.

Yukarıda belirtildiği gibi ilk olarak *praetor*'ların eyalet valisi olarak atandıkları görülür. Bu düzenlemeden bir süre sonra Roma'daki bir yıllık görev sürelerinin dolmasının hemen akabinde bu görevlilerin eyalet yönetimlerine atanmalarına imkân tanıyan birtakım düzenlemelerin gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır. Cumhuriyet döneminin sonuna doğru ise bir başka görevli memur olan *consul*'lerin görev sürelerinin dolmasının ardından *proconsul* unvanını alarak bir eyaletin valiliğine atandıkları görülmektedir. Bu tip eyaletlere *provinciaproconsulare* adı verilmekteydi. Eyaletler genel olarak kura ile dağıtılmasına karşılık bu işlemin bazen Senato'daki etkili kişilerin veya imparatorun müdahalesi ile gerçekleştirildiği görülmektedir. *Proconsul*'lerin görev yapacağı eyaletler *consul*'lerin seçiminden önce bir *lexSempronia* (Semproniakanunu) tarafından belirlenirdi. Böylelikle ortaya çıkabilecek bütün tartışmaların önlenmesi amaçlanmıştır.

M Ö 55 yılındaki *Senatusconsultum* (konsüller meclisi toplantısı) ile *consul*'lerin veya *praetor*'ların Roma'daki bir yıllık

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

görev sürelerinin dolmasının üzerinden 5 yıllık süre geçtikten sonra herhangi bir eyalete yönetici olmalarına imkân sağlayan bir düzenleme yapılmıştır. Bu eyalet valilerinin görev süreleri normalde bir yıl olmasına rağmen söz konusu sürenin çoğunlukla uzatıldığı anlaşılmaktadır. Yeni bir vali eyalet topraklarına ayak bastığı zaman kendinden önceki valinin otuz gün içinde eyaleti terk etmesi gerekiyordu. IuliusCaesar döneminde çıkarılan *lexIulia (Iulius kanunu)* ile bir *provinciapropraetore'nin* (vali yardımcısı) görev süresi bir yıl, *provinciaproconsulare'nin* (vali) görev süresi ise iki yıl ile sınırlandırılmıştır. Augustus eyalet valilerine görevleri karşılığında maaş bağlayan ilk kişidir.

İlk eyaletlerin sınırları tam olarak tanımlanamamaktadır. Ancak Geç Cumhuriyet döneminden itibaren eyaletlerin sınırları kesin olarak belirlenmeye başlanmıştır. Augustus, Roma devletini bir monarşiye doğru çevirdiği zaman içinde lejyon bulunan eyaletleri de kontrolü altına almıştı. Onları yönetmek için Senato tarafından *provinciaproconsulare'lere* vali olarak atanacak kişilerin seçimi, *Lex Sempronia* (Sempronia kanunu) (M Ö 123/122) ile düzenlenmekteydi. Bu yasa Senato tarafından eyaletlere gönderilen valilerin tribunus'lar tarafından veto edilmesini yasaklıyordu. Halk tribunus'larının sayısı başlangıçta dört iken sonradan ona kadar çıkarılmıştır. Halk tribunus'unun görevi; yüksek memurluklardaki aristokratlara karşı pleb sınıfının hak ve menfaatlerini korumak idi. Yetkileri arasında yargıçlık yetkisi de vardı. Halk tribunus'u para ve ölüm cezası verebilirdi.

Sınırları içerisinde lejyon bulunmayan eyaletler ise Senato'nun seçtiği *proconsul'ler* tarafından yönetilmiştir. Romalılar eyaletleri *praediapopuliRomani* (=Roma halkının çiftlikleri) olarak görmüş

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

ve onları öncelikli olarak gelir kaynağı olarak düşünmüşlerdir. Roma istisnasız bütün eyaletlerden vergi almıştır. Daha önce belirttiğimiz gibi eyalet haline getirilen yerlerin belirli bir kısmı *agerpublicus* (=devlet arazisi) yapılarak doğrudan eyalet valilerine bırakılmıştır. Öte yandan vergi toplamada iki yöntem kullanılmıştır. Bazı eyaletlerde üründen belli bir oranda alınan (genelde %10) vergi toplama yetkisi, bu işi devletten ihale yoluyla alan *publicani*'lere (vergi şirketleri) bırakılmıştır. Ama çoğunlukla eyaletlerdeki şehirlerin her biri için belirli bir vergi tespit edilmiş ve bu vergiyi toplama işi şehirlerdeki yerel idarelere bırakılmıştır.

Ancak Roma eyaletleri bir gelir kapısı olarak görmenin yanı sıra, siyasi anlamda ele geçirilen yerlerin güvenliğini sağlama alma ve de kurmaya çalıştığı dünya devleti (*imperiumRomanum*) yada Roma Barışını (*paxRomanum*) sürdürmenin aracı olarak da görmüştür. Çünkü Roma ele geçirilen yerin tamamını eyalet yapmayıp sadece 1/3'ünü eyalet olarak organize etmiştir. Aslında çok gelir etmek için tamamını ilhak etmek daha akılcı olmasına rağmen, tabiidir ki, Roma düşüncesi 1/3'lük devlet arazisi yaratmakla, tamamını ilhak etmenin (eyalet yapmanın) getireceği ağır yükler ve yükümlülüklerden de kurtulmuş oluyordu.

Roma lejyonlarına komuta eden generallere *legatus* (*gönderilen*) denilmekteydi. Bu *legatus*'lar imparator tarafından lejyonlarıyla birlikte imparator eyaletlerine gönderilirdi. Doğrudan imparatora karşı sorumluydular.

Roma Döneminde Kappadokia'da Eyalet Vali veya Yetkilileri

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

İmp. Tiberius dönemi M S 14-37

QuintesVeraniusM S 17

Sura

İmp. Claudius dönemi M S 41-54

Julius Paelignus (procurator= vali) M S 52

İmp. Nero M S 54-68

Cn. DomitiusCorbulo (Askeri komutan) M S 55-60

L. CaesenniusPaetus (") M S 61-63

Proculus (procurator= vali) M S 66

İmp. VespasianusM S 70-78

M. Ulpis Traianus

PompeiusCollega(Galatia-Kappadokia Eyalet Valisi) M S 72

Pansa M S 78-79

İmp. Titus M S 79-81

AulusCaesenniusGallus (Praetore= yargıç, hakim) M S 79-82

İmp. DomitianusM S 81-96

AulusCaesenniusGallus(Praetore= yargıç, hakim) M S 79-82

Quadratues M S 81-83

Publius Julius Candidus M S 89-91

MariusCelsus

CalvisiusRuso Julius Frontinus

AntistiusRusticus M S 92-93

Sospes M S 93-94

T. PomponiusBassusM S 94-100

İmp. Traianus M S 98-117

AufidiusUmber M S 100-102

ÇalvisiusRuse Julius Frontinus M S 106-107

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

- Julius Quadratus M S 107-112
Homollus M S 113-114
L.CatiliusSeveriusJulianus M S 115-117
İmp. Hadrianus M S 117-138
ClaiudiusReginus
Securtos
İmp. AntoninusPiusM S 138-161
L. Burbuleius
L. Aemilius
M. CassiusApollinarisM S 151-153
İmp. MarcusAurelius M S 161-180
P.AeliusSeverianus M S 161
StatiusPriscus M S 162
SedatiusSeverianus M S 163-166
MartiusVerus M S 172
ArriusAntoninus M S 175-177
CaeliusCalvinus M S 177-184
İmp. SeptimusSeverius M S 193-211
(Bu dönemde Caesarea'yaNeokoros'un unvanı verilmiştir.²⁷¹)
C. J. FlaccusAelianus (Praetore) M S194-198
L. ClaudiusHieronymianusM S 202-211
İmp. Caracalla M S 198-217
Q.AtriusClonius M S 213-216
İmp. Macrinus ve Oğlu Diadumenianus M S 217-218

²⁷¹**Neokoros**, sözcük anlamı olarak tapınak bakıcısı / muhafızı demektir. Yani, imparatora adanmış bir tapınak ve bu tapınağa tayin edilmiş din adamları (bir tür rahip) söz konusudur. İmparator kültü, Roma'nın ilk imparatoru Augustus ile beraber tesis edilmeye başlanmış ve M S3. yüzyılın ortalarına kadar sürmüştür.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

M. Munatius Sulla Cerialis M S 217-218
İmp. Elagabalus M S 218-222
M. Ulpius Ofellius M S 218-222
İmp. Aurelius Severus Aleksandros M S 222-235
Asinius Lepidus M S 222-225
Q. Julius Proculianus M S 225-227
P. Aradius Paternus M S 231
İmp. Maximianus Trax M S 235-238
Licinnius Sereñianus M S 236
İmp. Antonius Gordianus III M S 238-244
Cuspidius Flaminius Severus
T. Clodius Satriñinus Fidus
M. Antonius Memmius Hero
İmp. Philippos (Arabicus) M S 244-249
P. Petronius Polianus
İmp. Decius M S 249-251
C. Valerius Tertulus

F- ROMA-BİZANS DÖNEMİNDE KAİSARİA'DA YAŞAMIŞ ÜNLÜ KİŞİLER VE KAPPADOKİA BABALARI

1-İlk Babalar

Hıristiyanlık açısından M S 3. Yüzyıl Roma imparatorlarının ve Roma halkının büyük çoğunluğunun henüz Hıristianlığı kabul etmeyip, hâlâ eski çoktanrılı dinlere inandıkları dönemdir. Az sayıda Hıristiyanlaşan kişiler de bizzat devlet tarafından takip ediliyor ve çoğu zaman yok ediliyordu. Özellikle İmparator Diokletianus döneminde en büyük Hıristiyan kıyımı yaşandı. Başkentini Roma'dan Nikomedia'yayaşayan bu

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

imparator, M S 298 yılından başlayarak on yıl boyunca özellikle de Kapadokya bölgesinde Hıristiyanlara korku ve dehşet saldı. O dönemde öldürülenler, azizlerin hayatını anlatan kitaplarda zikredilmekte ve halen kiliselerde anılmaktadır. Bunlara dinî literatürde “martyr” yani din şehidi deniliyordu. Kayseri ve Kapadokya’da öldürülen bu martyrler arasında Efstatios, Oksentios, Mardarios, Orestes, Hiasintos, Krillos, Merkurios, Teodoros, Kortios, Hreste ve Kalliste isimli kız kardeşler ile Sevastia’nın kırk Şehidi gibi Hıristiyan dünyasında tanınan kişiler de vardı.

Roma rejiminin bütün bu baskı ve işkencelerine rağmen çoğu İskenderiye okullarında eğitilmiş; Thaumaturgus, Gregorius (213-270), Caesarealı Aleksandr ve Firmilians gibi ilâhiyatçılar, Kapadokya babalarının öncüsü olarak Ortodoks Hıristiyanlık inancını Kapadokya’ya taşıdılar.²⁷²

Bizans yıllarında, M S 313’te İmparator Büyük Konstantinos tarafından Milan Kararnamesi’nin imzalanması ile Hıristiyanlara karşı işkenceler son buldu ve tüm Bizans İmparatorluğunda dinî özgürlükler genişledi. Başka bir deyişle, Büyük Konstantin; Milano Fermanı’nı yayınlayarak, İznik Konsili’ni toplayarak ve orduya Hıristiyanlığı sokarak imparatorluğun dinini paganizmden Hıristiyanlığa çevirmiştir. Artık Jüpiter’in, Apollon’un yerini Hz. İsa ve Meryem Ana alacaktı. Bu ortamda Kapadokya’da Hıristiyanlığın temel kurallarını koyan önemli din adamları ön plâna çıktı. Aziz Büyük Vasilios (Kayseri piskoposu), Nissalı Aziz Grigorios (Nissa piskoposu), Aziz İlahiyatçı Grigorios (Konstantinopolis Başpiskoposu), Aziz Konyalı Amfilohios (Konya episkoposu) gibi. Kilisenin bu kural koyucu pederleri, Hıristiyan halka barış ve adalet yolundan ayrılmamaları, çeşitli sapkınlıklara meyletmemeleri, eğitim ve ahlaka yönelmeleri gibi konularda

²⁷²Pekin Faruk, **Kapadokya**, İletişim Yay. İstanbul 2014, s.400

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

yardımcı oldular. Bu tarihlerde Kapadokya da Hristiyanlık için önemli anıtlar, kiliseler ve manastırlar yaptırıldı.

Ancak Kappadokia bölgesi Bizans'ın hâkim olduğu uzun yıllar içinde merkezin debdebe ve zenginliğinden uzak kaldı. Halk yoksulluk ve cehaletten kurtulamadı. Çağın eğitimi verebilecek okullar açılmadı. Kappadokialıların dilleri de başkentteki soylulara göre kaba ve basit görülüyordu. Bu sebeplerle Kappadokia'nın hristiyan dünyasındaki teolojik etkisizamanla azalmış oldu.

2- Krikor (Grigor) Lusavoriç (M S 288-301)

Kayseri'de büyüyen ve burada eğitim görerek evlenen Krikor Lusavoriç, Gregoryen mezhebini kurucusu ve Ermeni Kilisesi hiyerarşisinin tarihteki ilk episkoposu olarak başpiskopos Gevontinos tarafından takdis edilmiştir. M S 288-301 yıllarında kurulmuş bulunan Gregoryen Mezhebinin kuruluş yeri olan Kayseri'de halen mevcut bulunan tek faâl kilise "Surp Krikor Lusavoriç" adını taşımaktadır.

Hristiyan destan inancına göre Lusavoriç, İran menşeli Parth prenseslerinden AnakBartev'in oğlu olarak Ermenistan'ın başkenti Vağatşabat'ta doğdu. Babası sarayda siyasi mücadeleler sırasında Kral Khosrov'u(M S238-252), öldürünce rakipleri deAnak ve ailesini siyasi sebeplerle öldürttüler fakat yalnız Krikor Lusavoriç sağ kaldı ve Kayseri'ye kaçırıldı.

Surp Krikor Lusavoriç (solda) ve oğlu

Hristiyan inancını benimsemiş Sofya isimli bir analık onu Kayseri'de yetiştirdi. O dönemde Kayseri, etkili bir Hristiyanlık merkezi idi ve buradaki Grek-Hristiyan kültürü özellikle komşu Ermeni cemaati üzerinde etkili

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

olmaktaydı²⁷³. Bu yolda eğitimini tamamlayan Lusavoriç, Kayseri'den çıkıp ülkesine giderek burada İncil yolunu yaymaya başladı. Bu tarihlerde Ermenistan halkının dini, bir yanda Ermeni-Frig unsurlarının ve belki Urartu kalıntılarının, diğer yandan İran panteonundan alınma unsurlardan ve inanışlardan oluşuyordu.

Roma İmparatorluğu'na vasal olan Ermeni Kralı Dırtad, Kayseri'den geçtiği sırada, Ermenice ve Grekçe bilen Aziz Krikor Lusavoriç'i de kendisine sekreter olarak atadı. Ancak çok geçmeden bir bayram sebebiyle Kral Dırtad tarafından Tanrıça Anahid'e hediye sunması istenildiğinde buna karşı çıkan Aziz Krikor'un Hırisyan olduğu anlaşıldı ve ayrıca Kral Dırtad'ın babası Kral Khosrov'un katilinin de Krikor'un babası AnakBartev olduğu ortaya çıkınca, Aziz Krikor, Kral Dırtad'ın emriyle, bugün Türkiye'yle Ermenistan sınırında bulunan ve KhorVirap olarak adlandırılan bir zindana atılarak burada 13-15 yıl kadar kaldı.

M S 288 yılında Hüsrev'in oğlu, Ermeni kralı III. Dırtad (Tridat) Fridates'in, yakalandığı "domuzya da likantropi hastalığını"²⁷⁴ tedavi ederek kralın güvenini kazandı ve kral başta olmak üzere prensleri, orduyu Hristiyan etti. Ancak bu aristokrasiden yani tepeden gelen din değiştirme işi halk tarafından benimsenmedi ise de Kirikor'un (Grigor) un büyük gayretleri ile zamanla amacına ulaştı ve binlerce insan Hıristiyanlığı kabul etti. Kral'ın da bu süreci hızlandırdığı anlaşılıyor.

²⁷³Grousset Rene, **Başlangıcından 1071'e Ermenilerin Tarihi**, İstanbul 2005 s:118

²⁷⁴Halk anlatımına göre bu hastalık domuza dönüşme olarak adlandırılmaktaydı ve bu yüzden heykel sanatında Dırtad, domuz şeklinde görüntülenmektedir. Ya da kendini "kurt" zanneden insanların yaşadığı psikolojik bir hastalığa verilen isim olarak da bilinmektedir. Ortaçağ'da "Kurt Adam" olarak tarif edilen hastalığı bu günkü tıp literatürü "Anti sosyal kişilik bozukluğu" adı ile belirtmektedir.)

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Lusavoriç bu başarılarından sonra III. Dırtad'ın ülkesindeki bütün beyleri Hristiyanlığın büyük merkezi olan Kayseri'ye getirdi. Zira Kayseri Hristiyanlık biliminin öğretildiği Anadolu'nun en büyük dinî merkezi idi²⁷⁵. Kendisi de hükümdarın tahsis ettiği altınla süslü iki tekerlekli ak katırların çektiği bir araba içinde şehre girdi. Kayseri'de toplanan ve birçok piskoposun oluşan bir ruhanî meclis, Krikor'un dinî rütbesini yükseltmek ve ona piskoposluk görevini vermek için karar aldılar. Böylece Krikor Lusavoriç, Kayseri başpiskoposu *Leontius* tarafından takdis edilerek Ermeni kilisesinin "Kathogikosu" (milletin temsilcisi) rütbesini aldı. Hatta Aziz Krikor'un Kayseri'ye bu ikinci gelişinin dönüşünde yanında *Zenopklag* (Muş Tarihi Yazarı) başta olmak üzere pek çok Kappadokyalı keşişi de Ermenistan'a götürerek kabul ettirdiği Hristiyanlık, Ermenilerin devlet dini haline gelmiştir. Bu sebeple Krikor'a "Lusavoric" yani "nur saçan=aydınlatıcı" unvanı verilmiştir.

Yeni dinin yayılması ile ülkedeki Zerdüş tapınakları bir bir yıkılmış ve yerine "Emiyazin Kiliseleri" kurulmuştur. Krikor Lusavoric'in Kayseri Başpiskopos'u *Leontius* tarafından Kayseri'de takdis edilmesi Kayseri'yi Ermenilerin gözünde kutsal bir şehir haline getirmiştir.

Lusavoriç, ömrünün sonlarına doğru Kayseri'den getirdiği ikinci oğlu *Arisdates*'i kendi eliyle Episkopos olarak kutsadı ve 317 yılında Katogikosluk makamına oturttu²⁷⁶. Daha sonra Erzincan yakınındaki Sebük dağında Manayark denilen yere yerleşti. 325 yılında burada öldü ve cesedi buradan alınıp Tordan'a götürülüp gömüldü.

Bu ünlü din adamından sonra *Arisdates* (325-333) ve *Virtanes* (333-341) isimli oğulları arka arkaya patrik oldular.

²⁷⁵ Türkiye Ermeni Patrikliği, *Kayseri ve S. Krikor Lusavoriç Kilisesi*, İstanbul 1986 s. 34

²⁷⁶ Tuğlacı, Pars, *Tarih Boyunca Batı Ermenileri I*, İstanbul. c. I, 2004: 3.)

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Arisdates 19 Haziran 325 tarihinde yapılan İznik Konsülüne katıldı. Gregoryen mezhebi sonradan 506 yılındaki Divin Konsülünde, Kadıköy konsili kararlarını reddettiği için Bizans kilisesinden ayrılmıştır.

3- Büyük Basileios (Vasileios) (M S 329-379)

Dördüncü yüzyılın başları ise Caesarea halkının tamamen Hıristiyanlaşarak manastır ve keşişlerin yaygınlaştığı ve dinî hayatın geliştiği devirdir. Bu yüzyılın ikinci yarısında Hıristiyanlığa hizmet bakımından en önemli kişi şüphesiz Kayseri Piskoposu Basileios'tur (Vasileios). (M S 329-379) Basileios, doğup yaşadığı Caesarea'ya M S 363 yılında rahip olarak atanmış ve 370 yılında da Caesarea metropoliti Eusebios'un ölmesi üzerine Gregory ve babasının çabaları ile başpiskopos seçilmiş bir din adamı idi.

İlk tahsiline Kayseri'de hukuk okuyarak başladı. Büyük toprak sahibi ve zengin ailesinin desteği ile o dönemin önemli ilim merkezleri olan Antakya, Konstantinapolis ve Atina'da tahsiline devam etti. Orada **Libanius**'un öğrencisi iken hayatını etkileyecek olan iki önemli kişi ile arkadaşlık kurdu; **Nazianzoslu Grigorios** ve 361-363 yılları arasında Roma imparatorluğu yapacak olan **İulianus** (Julianus Apostate).

Atina'da tahsilini tamamladıktan sonra memleketi Caesarea'ya döndü. Burada kız kardeşi Makrina'nın etkisinde kalarak çileciliğe yöneldi. Bu akımı incelemek üzere Mısır, Suriye ve Filistin'de çile çekerek mutluluğa ulaşılacağına inanan, çölde, dağda veya bir sütun üzerinde tek başlarına çile çekerek yaşayan Hıristiyan ve Yahudi münzevilerin felsefelerini inceledi. Caesarea'ya yeniden döndü. Yeşilirmak kıyılarında ailelerine ait Annesoi çiftliğinde bir rahibeler manastırı kuran kızkardeşi Makrina'nın yanında Basileios da bir manastır oluşturdu.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Aziz Basil Ailesi: (soldan sağa, ilk sıra) Aziz Petrus Sebaste, Aziz Basil, Aziz Gregory, (ikinci sıra) St. Theosevia, St. Naukratios, St. Emmelia, (top) St. Macrina

M S 370 yılında Caesarea piskoposu olarak bu görevini ölünceye kadar devam ettirdi. Piskoposluğu sırasında kilise teşkilâtının düzenlenmesi ve kilise iç kurallarının konmasında öncülük ederek büyük şöhret kazandı. Özellikle de kilise törenlerinin sırasını değişmez kurallara bağladı. Bunun sonucunda kiliselerde yalnızca insan sesiyle söylenen ilâhi türü, ilâhi besteleyen şairler arasında gelişti. Ayrıca kendisi Ortodoksluğa karşı en büyük tehdit olarak gördüğü “Arius’culuğu”²⁷⁷ şiddetle reddeden bir akımın lideri idi. Bu sebeple de Ortodokslar onu “Büyük” sıfatı ile anmaktadırlar.

Aynı zamanda Sivas’ın “**KırkŞehidi**”nin kutsal kemiklerini muhafaza eden Basileios’un ailesinin bu kudretinden ürken ve onları “kemiğe tapanlar” olarak suçlayan imparator **Valens** (364-378) o tarihe kadar tek olan Kappadokia eyaletini ve dolayısıyla Kayseri Başpiskoposluğunu ikiye böldü. Bir ikinci başpiskoposluğu önce Toros dağlarında Padandos’ta (Bozantı vadisi) sonra da Tyana’da kurdurarak Basileios’un hâkimiyetini azaltmak istedi.

²⁷⁷ Arius’culuk: M S 318 yılında İskenderiye Kilisesi piskoposu Arius’un “İsa’nın Baba ile aynı özden olmadığını ve bu sebeple İsa Mesih’in tanrı olamayacağını” iddia eden ve Hıristiyan’lığın “Baba-Oğul ve Kutsal Ruh” inanışına ters düşen bir akımdır.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Bunun üzerine imparator Valens'e kızan Basileios, başpiskoposluğuna bağlı piskoposları, imparatorluk genel valisine, kendi maiyeti erkânı imiş gibi takdim etti. Bu piskoposların sayısı 50 civarında idi. Hatta emrindeki piskopos adedini çoğaltmak için bazı köyleri ve yol kavşaklarını şehir payesine yükseltti. Bu köylerde yaşayan halk büyük arazi sahiplerine bağlı köle çiftçiler olduğu için Basileios'un uygulamalarını beğendiler ve Hıristiyanlık geniş alana yayıldı.

Basileios, kendinden önce dünyada bilinen ilk hıristiyan manastırının kurucusu olduğu kabul edilen Büyük Pachomios ya da İhtiyar Pachomios(M S 292-348) isimli Mısırlı keşişin manastır sistemini çeşitli değişikliklerle Anadolu'ya uyarladığı gibi, daha da önemlisi klâsik gelenek ile Hıristiyan inancı arasında yaptığı bir sentezle Bizans ilâhiyatının temellerini atmış oldu.

Basileios'un bu konudaki refomları ana hatları ile şöyleydi;

1. Mısır'ın inanılmaz derecede kalabalık manastırlarını fazla büyük bularak manastırları küçültmüştü.
2. Keşişin itaatkârlığını en önemli erdem sayıyordu.
3. Çilekeşlik ve nefsin köreltilmesinde aşırıya varmayı yasakladı; özel olarak oruç tutmak isteyen keşiş, başkeşişten izin almak şatını getirdi.
4. Pakhomios sistemiyle bir başka önemli fark da Basileios manastırlarının çöllerde değil kentlerde kurulmuş olmasıydı. Böylece keşişler, insan kardeşlerinden kopuk yaşamak yerine, hayır işleri görerek onlara yardımcı olabileceklerdi. Ayrıca kendi davranışlarıyla, kilise dışından kardeşlerine gerçek Hıristiyan yaşantısı konusunda örnek olacaktı.

Bu noktada, keşişin kişisel kurtuluş arayışının dayanağını oluşturmının yanında, kilise dışından Hıristiyan cemaatine çeşitli hizmetler veren orta çağ manastırlarının karakteristik özelliklerinin ortaya çıkışını görürüz. Ancak

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Basileios'un *Büyük Kurallar*'ını okurken dönemin insanlarını en çok etkileyen, Mısır keşişlerinin bağınazlığından da, ömrünü direklerin (*stylos*) tepesinde geçiren Suriyeli Stylites'lerden de tamamen farklı olarak sergilediği ılımlılık ve pratiklik²⁷⁸. Hatta "Gençlere Söylev" başlığı altında antik dönemdeki Hellen edebiyatının ve Pagan öğretilerinin bazılarının kilise kurallarına dahil edilebileceğini söyleyecek kadar ılımlı ve birleştirici konuşmalar yapmıştır. Meselâ:

"Çocuklarım; ne atalardan gelme asaleti, ne gücü kuvveti, ne güzelliği, ne boyu bosu, ne bütün insanlığın bahşettiği payeleri, ne hükümdarlığın ta kendisini, ne de ahlâkla gelebilecek başka insani nitelikleri değerli görürüz; hayır, bunların uğruna dua etmeye bile değmeyeceğini düşünür; bu niteliklere sahip kimselere de asla hayranlıkla bakmayız; daha uzak bir zamana dair umutlar besleriz. biz yaptığımız her şeyi öbür dünyaya hazırlık olarak yaparız.

Solon'un zenginler hakkında sarf ettiği şu sözler de bununla ilgilidir: "Fakat onların servetine karşılık erdemimizi verecek değiliz, zira servet her gün el değiştirirken daima bereketini koruyan tek şeydir erdemdir."

Euripides'in bir sözünü anacak olursak, "yemini eden dildir, akıl değil" ve böyleleri, iyi insan olmayı kendilerine gaye edineceklerine, iyi insan gibi görünmeyi gaye edinirler. Ancak Platon'un sözlerine kulak verecek olursak, "Adil olmadan adil görünmek" olabilecek en büyük adaletsizliktir.

İskender, Dareios'un kızlarını esir aldığıında her ne kadar kendisine, kızların muhteşem güzellikte olduğu anlatılmış ise de onlara dönüp bakmamıştır. Zira erkekleri esir almış birinin

²⁷⁸Talbot, Alice- Mary, **Bizans Manastır Sistemine Giriş**, Coito, sayı 17 Ocak 2012 İstanbul, s.166

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

kadınlara teslim olmasını şerefsizlik addetmiştir. Bedenin ihtiyaçları mevzubahis oldu mu, ruhun ihtiyaçları için olduğundan daha fazla endişeye düşmemelidir. Duyular vasıtasıyla ortaya çıkan hazlara dudak bükmekle olur bu, hokkabazların sergilediği saçma sapan numaralarla ya da şehevi hazları kızıştıran bedenlerin görüntüsüyle gözleri eğlendirmekten uzak durarak, sefihçe şarkıların kulaklarımızdan içeri girip ruhumuza dolaşmasına izin vermeyerek olur. Zira terbiye noksanlığından kaynaklanan ihtiraslar ile sefihlik, işte bu tarz müziğin doğal sonuçlarıdır.

Bedenlerinin mümkün olduğunca sıhhat ve afiyette olması için endişelendikleri halde, o bedenden yararlanacak olan ruhu kesinlikle değersiz bir şeymişçesine görmezden gelenleri, elindeki aletlere titizlenip de, o aletleri kullanarak icra edilecek olan sanatı kale almayanlardan ayırabilir miyiz?

Pythagoras'ı da çıkarmamalıyız aklımızdan. Müritlerinden birinin egzersiz yapıp bol gıda alarak bedenini geliştirdiğini görünce demiş ki, "İçinde oturduğün zindanı, daha da sefil bir yer haline getirme, Tanrı aşkına!" o halde ruhu bedene tabi kılmak ve onun hizmetine vermek, düpedüz delilikten başka şey değildir. Theognis'e de başvurmamız icap eder; der ki: "Ne zengin olmaya hevesim var ne bu yöndedir dualarım, bir tek kendi yağım la kavrulup kötülükten uzak yaşamak isterim"²⁷⁹." Gibi nasihatları onun eski Grek felsefe ve edebiyatına yakınlık duymasının delilleridir.

Başpiskopos Basileios, Caesarea kapıları önüne büyük bir hastane ve öksüzler yurdu yaptırdı. Bu yapı başlı başına bir külliye niteliğinde idi. İçinde kilise, piskopos sarayı, rahip evleri, misafirhaneler ve bir cüzam hastanesi bulunmakta idi²⁸⁰.

²⁷⁹ Aziz Basileios, Yunan Edebiyatının Nasıl Okunacağı Konusunda Gençlere Söylev, Coito sayı:17 Ocak 2012 İstanbul s:14-28

²⁸⁰ William M. Ramsay, **Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası**, (çev. Mihri Bektaş), Millî Eğitim Basımevi, İstanbul, 1960 s.461

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Hastanede cerrahî ve enfeksiyon hastalıkları konularında uzmanlaşmış hekimler bulunuyordu. Öksüzler yurdunda ise; sağır, dilsiz kör ve felçliler barındırılıyordu. Aşdışad kurallarına göre; bu külliye de halk, aile içi evlilik yapılmaması, ölü hayvan eti yenilmemesi ve regl olan kadına yaklaşılması konularında eğitiliyordu.

Tyche Tapınağı'nın yıkıntıları üzerine de JulianusApostata döneminde öldürülen Hıristiyanlar'ın hatırasına bir martyrium (şehitlik) yaptırılmıştı. Bu durumdan rahatsız olan paganist imparator JulianusApostata, Caesarea adını kent listesinden sildirecek, rahiplerin askere alınmasını ve köylüler gibi vergi ödemelerini emretmişti.

Ancak Kappadokia Hıristiyanlığında halkın eski İran "Maj" lar kültürüne bağlı olması sebebi ile bazı değişiklikler olmuştur. Halkın inançlarında Pagan dininden birçok emareler bulunmaktadır.²⁸¹

379 yılında Kayseri'de ölen Basileios'un mezarı bilinmemektedir. Ölümünden sonra ermişler sınıfına alınan Basileios'u Ortodox kilisesi her sene 1 Ocak, Katolik kilisesi ise 2 Ocak tarihlerini onun yortu günü kabul ederek anarlar. Göreme Vadisi'nde bu azizin adına bir kilise mevcut olup birçok kilise apsisinde de tasvirleri bulunmaktadır.

4-Nazianzuslu Gregorius (M S 329-390)

M S329-330 tarihinde Archelais (Aksaray) yakınlarındaki Nazianzus (Nenezi) ta doğan ve ilk eğitimini de burada yapan Gregory, kardeşi Caesarius'la birlikte Caesarea'ya gelmiş ve burada Carterius isimli bir din âliminin gözetimi altında tahsiline devam etmeye başlamıştır. Caesarea, o dönemde dinî ilimlerin çok geliştiği ve birkaç tanınmış piskoposun ardı

²⁸¹ E.Kirsten, **Kapadokya'nın İlkçağda Sosyal Yapısı**, V. Türk Tarih Kongresi, Ank. 12-17 Nisan 1956, s. 60-62

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

ardına piskoposluk yaptığı önemli bir merkezdir.²⁸² Ayrıca Caesarea, kendisinininkine benzer bir eğitim ve ruha sahip olan yaşıtı Basil'e yakınlığının temellerinin atıldığı yer olması bakımından da Gregory için ayrı bir önem taşımaktadır. Gregory'nin Basil'le olan inişli çıkışlı ilişkisi, hayatını yönlendiren en önemli unsurlardan birisi olmuştur.²⁸³

Caesarea'da tahsilini tamamlayan Gregory Filistin Caesareası'na, oradan Alexandria'ya (İskenderiye) ve daha sonra Atina'ya giderek retorik, felsefe ve dinî eğitimlerinde daha da derinleşir. Burada aldığı eğitim sırasında yakın arkadaşı Basil ve henüz imparatorluk tahtına oturmamış olan Iulianus ile beraberdir.

Nitekim Gregory, bir ara 1. Theodosius dönemine İstanbul'da Patriklik vazifesini yapar. Nihayet 390 yılında Kappadokia ölür. Büyük Bassileios ekolünden olup, Nyssalı Gregorius'un hocalarındandır. Ayrıca çok miktarda nutukları, şiirleri ve mektupları ile teslis inancını, varoluş, tabiat varlık ve tanrının niteliklerini anlatarak bu günkü Hıristiyanlığın temellerini atmıştır. O'na göre *"Hıristiyanlar, hayatlarını Tanrı'nın İsa Mesih sureti ile yeryüzüne inerek gerçekleştirdiği kurtuluş yolunu taklit ederek geçirmelidir. Zira beşerin nihai gayesi tanrılaşmadır"* Böylece Teslis doktrininin bugünkü son şekline getirilmesinde ve Kutsal Ruh'un tanrılığını ilân etme fikrinde başı çekerek Hıristiyan inancına önemli bir katkıda bulunmuştur. Yortu günü 25 Ocaktadır.

²⁸²Ulmann, Carl, **Gregory of Nazianzum, HoTheologos "TheDivine"** . A ContributiontoTheEcclesiasticalHistory of TheFourth Century, J. W. Parker, London, 1851 s.24

²⁸³ Tokay Elif, **Anadolulu Bir Kilise Babası NazianzusluGregory**, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Haziran, 2007 s.37

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

5- Nyssa'lıGregorius (M S 335-394)

Kayseri'de M S335 tarihinde doğdu. Kappadokia'dakiNyssa (Nevşehir) şehrinde 371 yılında piskoposluk etti. Kayseri'li Büyük Vasileios'un (Basil) kardeşidir.

Nyssa'lıGregorius

Hıristiyanlıkta sapık akımlar olarak kabul edilen "Ariusculuk'a" karşı mücadele etmiş, kiliseye ve politikaya ait konular yerine daha çok mistik düşünce ve hayata dair yazılar yazan bir teolog ve filozof olarak tanınmaktadır. Sakin, ılımlı, olumlu ve neşeli tabiatı ile ağabeyinden farklı olan Gregory, düzenli bir eğitim görmemesine rağmen derin bir felsefî bakış açısına sahiptir. Gençliğinde kiliseye karşı fazla ilgi duymayarak retorikle ilgilenmiş fakat daha sonra Basil'in manastırında geçirdiği günlerde yeniden dinî inançları güçlenmiştir. Bu sırada Basilius, onu Nyssa Piskoposluğuna tayin etmiş fakat buradaki görevinde fazla kalamamış ve Ariuscular tarafından uzaklaştırılmıştır. 378 tarihinde bu sefer imparatorluk emri ile geri dönmüş, 381 de İstanbul Konsili'nde bulunmuş, İmparator Theodosius ona Pontus topraklarında Ortodoks inancını yaygınlaştırma görevi vermiştir. 394 yılında da ölmüştür. Hıristiyanlar bu din adamının yortu günü olarak 9 Mart gününü kabul ederler. Büyük İlmihâli, doğu kilisesinin en önemli eserlerinden birisidir. Nitekim ölümünden yaklaşık dört yüz sene sonra M S 787 tarihinde toplanan 7. Genel

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Konsil’de “*Babaların Babası*” ünvanını almıştır. Yortu günü 10 Ocaktır.

6-Aziz AyiosMamas

Aziz AyiosMamas, Hıristiyanlığın Kapadokya’da hâkim olmasından sonra bölgenin ilk azizi olarak bilinmektedir. Hıristiyan literatürüne göre; Bu azizin anne ve babası din şehidi (Marthi) olmuş. Hapiste doğan Mamas dağa kaçmış. Orada bir geyiği ehlileştirerek onun sütü ile beslenmiş, dağda başka vahşi hayvanları da ehliştirmiş, onların süt ve peynirlerini yoksullara dağıtan bir çoban olarak ünlenmiş. Sonra anne ve babasından öğrendiği Hıristiyan inancı sebebi ile işkencelere maruz kalmış, arslanlara atılmış fakat onları terbiye edip arkadaş olmuş sonunda yine inancı sebebi ile M S 3. Yüzyılda Kayseri’de öldürülmüş (Lebides ve Hasluck Aziz’in Kayseri’de gömüldüğünü söylemektedirler²⁸⁴)ve oraya gömülmüş. Kayseri’de ilk büyük kilise onun adına yapılmıştır. Daha sonra gelen Aziz Grigorios, onu “bahar çiçeklerinin simgesi” olarak olarak anarmış. Bu gün hem Ortodokslar ve hem de Katolikler büyük yortularından iki gün sonra ve 2 Eylül de olmak üzere yılda iki defa kutlamaktadırlar. Başta Kıbrıs ve Fransa olmak üzere birçok yerde “Aziz Mamas“ kilisesi vardır.

Daha sonraki yüzyıllarda Roma ve eyaletlerinde müthiş bir Hıristiyanlaşma ve dindarlık başladı. 5. yüzyılda Atina’da putperest bir filozofun kızı olarak dünyaya gelmiş bulunan İmparatoriçe Eudokia, bahtsız geçen saray hayatından sonra Kudüs’e yerleşti. Eudoxia burada bir taraftan kilise ilâhileri yazarken bir taraftan da kutsal emanet toplama merak ve modasını başlattı. Anadolu’da bulunan azizlerin eşya ve vücut kalıntılarına sahip olma yarışı başladı. Mesela Aziz Mamas’ın bir parmağına sahip olan Langers şehri ahalişi, doğal olarak bu azizin

²⁸⁴Lebides, HistorikonDokimon (1897) 378

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

hayatını geçirmiş olduğu Kappadokia'daki Kayseri'yi ziyaret ediyorlardı.²⁸⁵

7-Rahip Savvas (M S 439- 532)

Savvas M. S. 439 yılında Talas'ta (Mutalaska) doğmuş, sekiz yaşında başladığı Talas'ın 6 km. Güneydoğusundaki, Phlabianai (Zincidere) Manastırı'nda on yıl kalarak ilk tahsilini tamamlamış ve rahip olmuştur. M S 456 yılında Kudüs'e gitmiş ve burada Aziz Theoctistus manastırında Aziz Euthymius gözetiminde bir münzevi olur. *"Tanrı ile yalnız yaşamayı öğrenmek istedim"* diyerek dört yıl kadar çölde tek başına yaşar. Bu çöl inzivasından sonra Kudüs yakınında yüksek bir dağa çıkmaya karar verir. Aziz Savvas bu mağarada beş yıl kalır. Bu arada, Savvas'ı birçok keşiş ve münzeviler ziyaret etmeye başlarlar. Savvas burada Yanına bir de hastane ilâve ederek 483'de Theoktistos Eklisia denilen kendi manastırını kurar. Manastıra, Ermenistan, Isauria ve başka bölgelerden keşişler gelir. Bu manastır, Kudüs patrikliği ve Filistin manastır sistemi için entellektüel ve kutsal bir merkezdir. Manastıra Savvas biyografisinin yazarı Skythopolis'li Cyril'den Sam'lı Ioannes'e kadar etkin ve önemli ziyaretçiler gelmiş, sayısız teolog ve yazar kütüphanesinde çalışmıştır. Manastır bugün hala ayaktadır.

Savvas daha sonra altı manastırın daha kuruluşunu organize eder. Khalkedon Konsili'nin öğretilerini destekler ve fakat İstanbul'a gittiğinde Monofizitizm'i²⁸⁶ desteklememesi için imparator I. Anastasios'u ikna etmeye çalışır. Çok geçmeden Filistin'deki tüm manastırların sorumlusu olur. 90 yaşlarında M S 531 yılında bir Samarit isyanını bastırmak ve halkını korumak

²⁸⁵Runciman, s. 33

²⁸⁶ İnsanın gerçek (yaşanan) âlemde tanrı olduğunu kabûllenen Hristiyanlık inanışıdır. (Buna göre; kelâm İsa ile birleşmeden önce de İsa Tanrı idi ve Meryem'den doğan çocuk (İsa) tam bir insan ve tam bir tanrıdır. Dolayısıyla Meryem Tanrı'nın annesidir. Haç üzerinde acı çeken İsa'nın sadece insanî tabiatı değil, aynı zamanda da ilâhi tabiatıdır.)

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

için İmparator Jüstinyen'e yalvarmaya İstanbul'a gider. Oradan döndükten sonra 5 Aralık 532 tarihinde ölür. Ancak kemikleri daha sonra haçlılar tarafından çalınarak Venedik'e götürülür. Ancak 1965 yılında yapılan bir anlaşma ile İtalya'dan Kudüs'e getirilerek Theoktistos Eklisia Kilisesi'nin zeminine altın ve gümüşlerle süslü bir lâhit içine konuldu.

Rahip Savvas, Doğu keşişliğin kurucularından olup, Teolojik Ortodoksi'nin güçlü bir destekçisi olarak kabul edilir.

8-İmrü'l-Kays İbn Hucr (M S 520-565)

Necid'de doğan ve asıl adı Cendah ya da Hunduc olan şairin soyu Kahtanilere dayanmaktadır. İmrü'l-Kays lâkabı, Kasoğulları'na mensup ve şiddet adamı anlamındaki sıfatıdır.

Hadramut ve Yemame'de hüküm süren bir kabile reisi olan babası Haris oğlu Hucr'un Esedoğlu kabilesi tarafından çadırında öldürülmesi üzerine intikam hirsına kapılan en küçük oğlu Kays, desteğini aldığı Bekr, Taglip ve Yemen kabileleri ile Esedoğullarını yenerek babasının intikamını alır. Fakat Hire kabilesi reisi Münzir'in Esedoğulları, İyad ve Tenuh kabileleri ile işbirliği yaparak İmrü'l Kays'ın üzerine yürümesi üzerine bunlarla başedemeyeceğini anlayarak yardım istemek amacı ile Bizansa kadar gider. İstanbul'da İmparator Justinianus (483-565) ile görüşerek yardım vaadini alarak dönüş yoluna koyulur. Ancak Hasımı olan Esedoğullarından Tamah adlı bir kişi, arkasından Kays'ın çapkın bir şair olduğunu ve imparatorun kızı şiirler söyleyerek aşk yaşadığını İmparator'a duyurur. Bu duruma sinirlenen İmparator Justinianus, Kays'a altın dokumalı bir kumaştan zehirli bir elbise göndererek bunu mutlaka giymesinin kendisine hürmet olacağını, her indikleri yerde de kendisine haber göndermesini bildirir. Bundan çok memnun olan Kays, sıcak bir günde elbiseyi giyer ve terlediği anda zehir vücuduna etkisini göstererek derisi kabuk kabuk soyulmaya başlar. (Bu sebepten dolayı Bizans tarihçileri kendisini "Zülkuru" olarak anarlar.) Öleceğini anlayan Kays, yakınına geldiği Asib (Alidağ)

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

denilen bir dağın zirvesinde bir bizanslı prensese ait olduğunu öğrendiği yere gömülmesini ister ve “*Ey komşum olan kadın. Birbirimizi ziyaret etmek için yolumuz yakındır. Bu Asib dağı durdukça ben de duracağım.Ey komşum , biz ikimiz de burada garibiz. Garipler birbirlerinin akrabaları sayılırlar*” diyerek 565 yılında ölür. Kayseri’de Asis Dağı’nın (Ali Dağı) tepesine gömülür²⁸⁷. Mezarı geçen yüzyıla kadar ziyaret yerlerindendi.

Cahiliye döneminin ünlü şairlerinden olan İmrü’l Kays, Arap şiirini belli kurallara bağlayarak, kafiye düzenlerine yeni esaslar koymuştur. Hz. Muhammed’in doğumundan ve İslâmiyetin zuhurundan önce yaşamış bulunan şairin, Peygamber Efendimiz tarafından “Arap şairlerinin öncüsü” olarak nitelendirmesi ile şöhreti zirveye ulaşmıştır²⁸⁸. Şiirleri seb’a-i muallaka’da (yedi askı) yazılmıştır. O zamanlar şiire çok rağbet edildiğinden, birçok büyük şair vardır. Fakat hepsinin üstünü Hasan bin Sâbit ile bu İmrü’l-Kays idi.

Hassan sonradan Müslüman olmuştur. Hattâ Mısır Meliki Mukavvis tarafından Hazret-i Peygambere düldül katırı, zülfikâr kılıcı, Mariye adında bir cariye ile kızkardeşini Zünnûn Mısırî ile beraber Hasan hediye olarak getirmiştir. Hediyeler kabul olduktan sonra, Hazret-i Peygamber düldül ile zülfikârı Hazret-i Ali’ye verdi. Mariye cariyeyi de kendisine alıkoydu ki bu hatundan İbrahim adındaki oğlu dünyaya geldi. Mukavvis’in kızkardeşini de Hasan’a hediye edip şâirlerin sultanı yaptı. Elçi olarak gelen Zünnûn da Müslüman olup bütün hâkimlere pir oldu. Ölünce Mısır da defnolunmuştur.

Şâir İmrü’l-Kays ise Müslüman olamadı. Zirâ astronomi ilminde lânetli Ebû Leheb’in öğrencilerinden ve akrabalarından idi.

²⁸⁷ Abdül el Zahir, Herevî, Evliya Çelebi, ŞerafeddinYaltkaya, Yedi Askı, Devlet Kitapları, İstanbul 1985 s.16

²⁸⁸Savran Ahmet, **İmrüülKays b.Hucr**. TDVİA. 22.c, s:238

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

9- Aziz (Genç) HosiosMeletios (M S 1035- 1105)

Myoupolis’liMeletios olarak da bilinen Aziz, yaklaşık 1035’de Kappadokya’daMoutalaske (Talas) köyünde doğmuş, 15 yaşında İstanbul’a gitmek için köyünü terk etmiş ve manastır münzevisi olmuştur. Daha sonra Thebes yakınında Aziz Georgioseuklerionunda yaşamaya Boeotia’ya gitmiştir. Filistin, Roma ve belki de İspanya’ya kadar uzun bir hac yolculuğu yapmıştır. Yaklaşık 1081’de Yunanistan’da Attika ve Boiotia arasındaki sınırda, Kithairon (Myoupolis) Manastırını kurdu. İmparator I. Aleksios’tan ilk yıl 422 altın sikke bağışı sağlamıştır. Bu manastır “HosiosMeletios Manastırı” olarak anılmaktadır. Manastır erken 12. Yüzyılda gelişti. HosiosMeletios 1105’de ölmüştür. Hıristiyanlarca 1 Eylül günü anılmaktadır.

10 - Kayserili Theodoros

XI. yüzyılda yaşamış ünlü ressamdır. Studios manastırında keşiş olduğu sanılmaktadır. Manastırın Psalterionu’nu (Mezamir Kitabı) gayet sanatlı ikonalarla süslemiştir (1066). Bu değerli ikonalar bu gün Britanya müzesi kütüphanesinde saklanmaktadır.

G- ROMA İDARESİNDE SÖZ SAHİBİ OLMUŞ MEŞHUR KAYSERİ’LİLER

Birçok Roma ve Antik devir yazarları Kappadokia’lıları genellikle kültürsüz, kaba ve karakersiz olarak tarif etmektedirler. Buna karşılık Strabon “Kappadokia’da yalnız at değil, soylu insanlar da yetişir.” demektedir. Gerçekten de bilhassa IV. Asırda Kayseri’den çok tanınmış siyasetçiler çıkmıştır.

Bunlardan bilinenler şunlardır;

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

- 1- Aburgius: M S 371 de İmp. Valens'in sarayında önce Guaeitor (Maliye Bakanı) sonra da PraefectusPraetoria (İmp.Hassa Kumandanı) olmuştur.
- 2- Helladius: M S 372-373 de Procurator'luk yapmıştır.
- 3- Leontius: M S 370-378 de İznik'te Procuratorluk yapmıştır.
- 4- Martinianus: M S375 te RomaPraefect'liği (Vali), Sicilya'da cosül, Afrika'da Vicarius (Vali) olmuştur.
- 5- Sophranius: M S 365 de Noter, 396 da Praefect olmuştur.
- 6- Eupsychius: İmp. Julianus zamanında martry olmuştur.²⁸⁹
- 7- RomanosDiagenes 1. Ocak 1068 de Bizans imparatoru oldu. Malazgirt'te Selçuklu İmp. Alpaslan'a yenildikten sonra 1072'de öldü. Kappadokia asilzadelerindendir.²⁹⁰

H- KAYSERİ'NİN ALMIŞ OLDUĞU İSİM VE ÜNVÂNLAR

Hillakku (Bu ismin Tyana'ya da verildiği iddia edilmiştir.)

Mosoch ve Muşki

Mazaka veya Mazakus

Meskus veya Mosoch

Maza (Büyük)

Mazaeus (Zeus)

Eusebia Kaisarea

Kaiserae

Caesarea

MehtropolKaisarea (M.Avrelus'un sikkelerinde)

Mater Urbium

²⁸⁹ Baydur. S. 78

²⁹⁰ , s. 318

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Neokoros (Bu unvan Sep. Sev. Ve Sev. Alex zamanlarında iki defa verilmiş ve Gordian sikkelerinde de BNE olarak zikredilmektedir.)
Erciyes Kenarındaki Kaisarea
Şereflilerin Şereflisi Kaisarea
Şereflilerin Şereflisi Anadolu'nun öncüsü Kaisarea
Kappadokia, Galatia, Pontus ve Ermenistan'ın En Büyük Şehri Kaisarea²⁹¹

İ- ROMA-BİZANS KAYSERİ'SİNDEN GÜNÜMÜZE GELEBİLEN ESERLER

Kayseri Kale ve Surları

Kadim Kayseri'den günümüze gelebilen en önemli eser muhakkak ki Kayseri Surlarıdır. Yapıldığı dönemden günümüze kadar birçok tadilat ve tamirat geçiren surlar; 1- İç Kale 2-İçerişar (Bâtını'l Medine) denilen ve ana şehri çevreleyen surlar ve 3-Kuzeydeki sarayı çevreleyen surlar olmak üzere üç kısımdan ibarettir.

İç Kale, dış surların kuzey-doğu köşesinde, kuzeyden güneye 85, doğudan batıya 210 metre ebatlarında bir alanı kaplayan, ortalama 3 metre kalınlığında yüksek duvarları ile 19 burcu ve çevresini kuşatan hendeği ile korumalı kapıları bulunan gayet muhafazalı bir yapı olup, içinde şehrin güvenlik ve korumasını sağlayan askerleri bulunduran bölümdür. Şehrin ortasında halen ayakta olan ve devasa görünüşü ile sanat tarihçilerini şaşırtan bir yapıdır. Kale duvarları çoğu zaman devşirme malzemelerle tâmir gördüğü için her dönemin izlerini taşır ve homojen bir işçilik yansıtmaz. İlk haliyle güneyde Dervaze-i Zerrin (altın kapı) da denilen “Arslanlı kapı” ile

²⁹¹Nezahat Baydur, s. 119-120

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Doğuda “Dizdar Kapısı” isimleri verilmiş olan iki kapısı vardır. 1989 yılında belediye tarafından Kuzey cephesine yeni bir kapı daha açılmıştır.

İçerişar ya da Bâtınü’l Medine denilen mekânda ise şehrin çarşıları, pazarları imâlathaneleri, ibadethaneleri bulunmakta ve ayrıca şehir eşrafı da burada oturmaktadır.

Milâdın ilk yıllarında Kayseri’ye gelen Amasyalı Seyyah Strabon; **“Genellikle Mazaka, bir şehrin kurulması için uygun bir yer değildir. Zirâ burada ne su vardır. Ne de tabîî bir şekilde korumalıdır. Valilerin ihmâli yüzünden surları da yoktur.”** demektedir. Zaten o tarihlerde şehir Erciyes’in eteklerindeki tepelerde kurulmuş olup muhkem surlar yapılmaya da müsait değildi. Ova ise büyük oranda bataklıklardan oluşuyordu.

Ancak şehrin kuzey ucunda yer alan “Taşlıburun” kalesi ile buradan güneye doğru sur temelleri ve kalıntılarının çıkması, Milad’ın ilk yüzyılları içinde bu yerleşim alanının bir bölümünün basit bir surla çevrili olmasını düşündürmektedir.

İlk zamanlarda şehrin ovaya inmesinden sonraki dış kale surlarının Yoğunburç’tan itibaren güneye doğru Kartal’a kadar uzandığı, buradan batıya dönerek belki Battalaltına ve oradan tekrar doğuya dönerek, Düvenönü’ndeki surla birleştiği bu bölgelerde zaman zaman yapılan kazılarda çıkan sur temellerinden anlaşılmaktadır.

Surlarla ilgili ilk belge Roma İmparatoru Gordianus III ve eşi Trankulliana’nın 4. İmparatorluk yılında (M S242) Kayseri’de darp ettirdikleri sikkelerdir. Bu sikkeler üzerinde Grekçe “Sur” kelimesi önemle vurgulanmıştır. Surların yapılış anısına bastırıldığı anlaşılan bu sikkeler ile biz Kayseri surlarının 242 yılında kısmen tanzim edildiğini ve büyük oranda da yeniden yapıldığını bilmekteyiz.

ENTIX (surla çevrili)

KAI (Kayseri)

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

BNE (2.

Neokrosluk)

ETA (4. Yıl)

(Gordianus III'ün Sikkelerindeki surlarla ilgili ibareler)

Doğudan gelen Pers tehlikesine karşı yapıldığı anlaşılan bu surlar, imparator Valerian (M S253-260) döneminde Pers hücumlarını ilk anda durdurduysa da daha sonra Persler aşamadıkları surları hile ile geçmiş ve şehri yağmalamışlardır.

Surlarla ilgili değerli bir bilgiyi de VI. yüzyıl tarihçilerinden Procopius (M S550) vermektedir. Şehrin bu yüzyılın ortalarında bile Battal, Tontar ve Esenyurt gibi Erciyes'in eteklerindeki tepelerde yer aldığını, belki bu tepelerin hemen yakınında bulunan ovanın güney ucuna biraz taştağını anlamaktayız.

Yine bu dönemde Gordianus III zamanında yapılmış olan sur duvarları da depremler ve bakımsızlık sebebi ile yer yer yıpranmış ve çökmüş bulunuyordu. Procopius, şehrin bu durumunu bildirdikten sonra; **“İmparator Justinianus’ (M S527-565) un eski şehrin etrafında gerçek emniyeti sağlayan bir duvar yaptırdığını ayrıca bu duvara ilâveten takviye garnizon binaları yaptırdığını”** bildirmektedir. Yani, önceleri şehir, etrafındaki bağ ve bahçeleri içine alan geniş surlara sahipken bu imparator tarafından daraltılarak daha güvenli hale getirilmiştir. Böylece Gordianus döneminde daha köklü bir daraltma yapıldığı anlaşılmaktadır. Özellikle iki katlı surların Justinianus dönemi yapılar olduğu tahmin edilmektedir.

Evliya Çelebi ise; **“Hazreti Ömer’in Halifeliği döneminde kral Harkil’in (Bizans İmparatoru Heraklius (M S610-641) Erciyes dağı eteğinde yüksek bir tepe üzerinde fil cüssesinde kesme taşlar ile surları onartıp, sağlamlaştırdığını”** yazmaktadır. Nitekim bu güçlü kaleyi Hz. Ömer’in Anadolu’da fetihler

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

yapması emrini verdiği Muaviye kumandasındaki İslâm ordusu 645 yılında şehri kuşattığı halde aşamamış, bunun üzerine Muaviye, şehir halkına şehrin kapılarını açma teklifinde bulunmuş, şehir halkı buna razı olmayınca Muaviye, askerlerine bölgeyi tahrip etmelerini emretmiş ve sonra İslâm ordusu Pozantı yolunu kullanarak Şam'a geri dönmüştür²⁹².

Bu tarihlerden XII. Yüzyıla gelinceye kadar Kayseri Kalesi ve Surları hakkında bilinen bir belge henüz bulunamamıştır.

XII. İlk yarısında bölgede hâkimiyeti sağlayan Danişmendlilerin üçüncü hükümdarı Muhammed Melik Gazi (1134-1143) Kayseri'yi merkez yapmış ve artık Erciyes'in eteklerinden ovaya inmiş olan şehrin, surlarını tamir ettirerek Cami-i Kebir ve Güllük Külliyesi gibi büyük eserler yaptırmıştır.

İslâmî dönemde Kayseri Kalesi ve surları üzerinde önemli bir müdahale ise I. İzzeddin Keykavus'un (1211-1220) Yoğunburç'u yaptırması olmuştur. Kitâbesi Burç'un doğu duvarında olup, "***Fi eyyam-t es sultan el galib el muazzam/ El berri vel Bahreyn-i es sultan...../ Keykavus bin Keyhüsrev bin Kılıç Arslan*** (Büyük, galib sultan zamanında /Karaların ve denizlerin büyük sultanı...../ Kılıç Arslan'ın oğlu Keyhüsrev onunda oğlu Keykavus) yazılıdır²⁹³.

I.Alâeddin Keykubad'ın (1220-1237) 1224 yılında İç Kaleyi ve muhtemelen dış surları köklü bir şekilde tamir ettirerek doğudan gelmesi beklenen Moğol istilâsına karşı tedbir aldığını çağdaş müelliflerden İbni Bibi belirtmektedir (**). Nitekim İç Kale'nin Atpazarına bakan doğu duvarında bir mermer kitâbesi mevcuttur. "***Es Sultan el muazzam Alâeddünyaved-din/ebu-l feth Keykubad bin Keyhüsrev burhan emir-ülmü'minin***"

²⁹²Süryani Mihail, **Süryani Mihail Vekâynâmesi**, (Türkçe tercümesi: Hrant.D. Andreasyan), Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi Nu:44'de yayınlanmamış tercüme 1944 s. 32, Ankara

²⁹³ Erkiiletlioğlu Halit, **Kayseri Kitâbeleri**, Kayseri Büyükşehir Kültür Yayınları, Nu: 37 s.41

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

(Dünya'nın ve dinin sahibi yüce sultan ki o fetihlerin babası halifenin şahidi Keyhüsrev'in oğlu Keykubad) tarafından yaptırılmıştır²⁹⁴.

Nitekim 1243 yılında Selçuklu ordusuna karşı Köseadağ savaşını savaşmadan kazanan barbar Moğol ordusu önce Sivas'ı ele geçirmiş, sonrada Kayseri Kalesi önünde konuşlanarak şehre girmeye çalışmışlardı. Ancak bütün gayretlerine rağmen bu muhkem surları aşamamışlardı.

1243 yılındaki bu kuşatma sırasında dış surların güneydeki bazı gizli geçitlerinden dışarıya çıkıp Moğollara kayıplar verdiren Ahî birliklerinden bahsedilmesi ve yine Moğol kumandanı Boycu Noyan'ın emri ile tam toparlanıp gideceklerken Kale içinden “Çirk-ab” denilen bir kanal veya geçitten çıkan Ermeni Hajukoğlu Hüsam ve Subaşı Topal Fahreddin Ayaz'ın Moğollara yardımları ile tekrar kuşatmayı güçlendirip Sivas kapısı civarından şehre girmeye muvaffak olarak şehirde çok büyük bir katliam yapmaları göstermektedir ki, Dış kalenin Selçuklular döneminde bilinen; Meydan Kapısı, Sivas Kapısı, Ayavasil Kapısı (Kıçıkapı) ve Boyacı Kapısı dışında bazı gizli geçit ve kapıları daha bulunmaktadır. Dizdar Kapısının güneyinde de bir küçük kapı olduğu ve bu kapının Sultan II. Selim döneminde “Yeni Kapı” adıyla genişletildiği bilinmektedir.

Kayseri Kalesi Selçuklular'dan sonra Eretna ve Kadı Burhaneddin hâkimiyetine geçmiştir. Kayseri'nin kesin olarak Osmanlılara geçmesinden önce kısa bir süre Kayseri'ye hâkim olan Dulkadroğlu'lar da kalede bazı tamiratlar yaparak bir de üç satırlık kitâbe koymuşlardır.

***“Yursemü emir el kebir el Hüsami Hasan bin
Nasr el-din Muhammed bin Dulkadırbişareti
Hamdihi el med..... Sene erba aşere semanemi'e(814)”***

²⁹⁴ Erkiletlioğlu, A.G.E. s. 42

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

(DulkadıroğluNasıreddin Muhammed'in oğlu, büyük emir Hüsâmî Hasan tarafından sekizyüzdört senesinde yapıldı) M/1411-12²⁹⁵

Daha sonra Karamanoğulları hükmüne giren Kayseri Kale'si yine tâmir görmüş, onlar da bu hâkimiyet ve tamiri İç Kale'nin güney duvarına koydukları dört satırlık bir kitâbe ile belirtmişlerdir.

“-El müstevli el etrakeddâllumalâmedinet-i Kayseriyye vebi mehdin nas....

-Fi tahribilKâbetişerifetifeharace el emir-i kebir el şeyh Çelebi Davud

-Vekkazüminel gayza vel afine anin nas “fe amere fi eyyamı

-Halledallahümülkehu ve kanel.....şeyh Sevinç Temur bin Aziz Şeyh Çelebi”

(Doğru yoldan uzaklaşmış bulunan Türkler, Kâbe'nin tahribi gibi Kayseri Kalesi'ni de tahrib edip, halkını esir aldılar. Davud'un oğlu büyük emir Şeyh Çelebi zamanında “Kur'an III-134” tamir edildi. Allah mülkünü daim eylesin Aziz Şeyh Çelebi'nin oğlu Seviç Demir)²⁹⁶

Nihayet 1465 yılında Karaman Beyi Pir Ahmed'in Kaleyi tâmir ettirerek teslim etmesi ile kesin olarak Osmanlı mülkü haline gelmiştir.

Bu tâmir ile ilgili iki kitâbe iç kapının üzerine yerleştirilmiş olup; metni ve açıklamaları şöyledir.

Gün nazar gerdRumraŞehzad

Nam-ı vey Han Muhammed ame dest

Bende-i o bedest-i Pir Ahmed

Ger zemen-iHicret-i Nebî pürsî

Kala-ı Kayseriyye kist âbâd

BadBeyt-i saadeteşBağdad

Şûd tamam tyn esas tynbünyad

²⁹⁵Erkiletlioğlu, A.G.E.s. 44

²⁹⁶ Erkiletlioğlu, A.G.E. s. 45

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Heştsadsâlbudbaheftâd H/870 (M/1465-66)

(Rum(Anadolu) Şehzadesinin bir bakışı ile /Kayseri Kalesi mamur oldu/ O Han'ın namı Mehmed'dir/ Saadet evi Bağdad olsun/ Onun kulu Pir Ahmed'in eli ile/bu bina tamamlandı/Eğer hicri tarihini bana sorarsan sekizyüzyetmiş senesidir²⁹⁷.) Bu tamir ile ilgili diğer kitâbe de İç Kale Doğu iç kapısında bulunmaktadır. Metni ve açıklaması şöyledir;

“Tecellâbihasbihielumranhazi-hilkal'a tül mübareketül ve hüve Muhammed ibn-i Murad Han”

(Bu mübârek kale,Murad Han'ın oğlu Mehmed'in şerefine karşılıksız bir cilve olarak süslendi.)

Bu onarımlardan sonra 1507 yılında da önemli bir tamirat görmüştür.

Kanunî Sultan Süleyman (1520-1566) döneminde Kayseri halkı 1553 yılında Kayseri kalesinin ta'mir edilmesi için saraya başvurarak bu iş için 1000 adet ırgat vermeyi vadetmiş veyapılan talebin kabul edilmesi ile 50.000 akçe harcanarak Kale onarılmıştır.

II. Selim (1566-1574) döneminde 1567 yılında Hunat'a bakan ana kapıdan (Dizdar Kapısı) güneye doğru ilk kapı “Yeni Kapı” adıyla genişletilerek şimdi müzede olan bir de kitâbe konulmuştur.Kitâbede:

*“Ve kadkânehâzelbâbualen-nâsidayyikanvessaahumenevsaa
LillâhiTeâlâ aleyhi rıdvanun fi eyyâmi es sultan ül azam
es sultan Selim Han bin Süleyman Han fi hamsin ve sebine
ve tis'amie”*

²⁹⁷ Erkiletlioğlu, A.G.E. s. 46

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

(Halka dar gelen bu kapı, Sultan Süleyman Han'ın oğlu Büyük Sultan Selim Han döneminde dokuzyüz yetmiş beş yılında (1567-68) genişletildi. Allah genişletenin rızkını bollattırsın.)

Bu Yeni Kapı'dan sonra Yoğunburç'a doğru bir de "Sivas Kapısı" vardır ki Kadı Burhaneddin Ahmed, yeğeni Şeyh Müeyyed ile yaptığı savaşta şehre bu kapıdan girmişti. Yoğunburç'tan batıya doğru dönen surlara "Kıçıkapı (Aya Vasili) ve Boyacı Kapısı (Bab-ı sabbağ) açılır. Düvenönü'nden tekrar doğuya dönerek "Meydan Kapısına (Demirkapı-Odunpazarı)" ulaşır. II. Gıyaseddin Keyhüsrev, babasının Keykubadiye Sarayı'nda (Şeker Fab. Gölü'nün yanında) zehirlenerek ölmesi sırasında derhal Kayseri Kalesi'ne gelerek Meydan Kapısı dışındaki bütün kapıları kapattırıp, sultanlığını ilân etmişti.

Meydan Kapısı ile Dizdar Kapısı arasında Eski saray ya da Devlethane denilen bölgeyi içine alarak "Ok Burcuna" ulaşır. Buradan da muhtemelen tekrar Dizdar kapısına bağlanır. Burada da Oduncu Pazarı Kapısı (Meydan kapısı) ve Atpazarı Kapısı vardır. Kapılardan Dizdar Kapısı ile Kıçıkapı hariç, diğerleri daha çok açıldıkları bölgeye göre isim alır. Surların kuşattığı bu alanın içinde kalan alana içeri şehir anlamında "İçerişar" denir ki şehrin ticarî alanları ve birçok mahalle bu bölgededir.

Kayseri'nin Osmanlı şehri olmasından sonra savunma ihtiyacı kalmadığından surlar önemini yitirmiş ve sur dışında birçok mahalle teşekkül etmiştir.

İç kale Osmanlı döneminde önceleri askerî garnizon olarak kullanılmaya başlamış idi. Meselâ; XVI. Yüzyıl da burada 1 dizdar, 1 kale kethüdası ve 96 adette muhafız bulunduğunu kayıtlar göstermektedir. Kayıtlar göstermektedir. Arslanlı kapıdan girilince tahıl arabaları, darı, buğday, pirinç, peksimet ve akçelerin burada olduğunu Evliya Çelebi belirtmektedir.

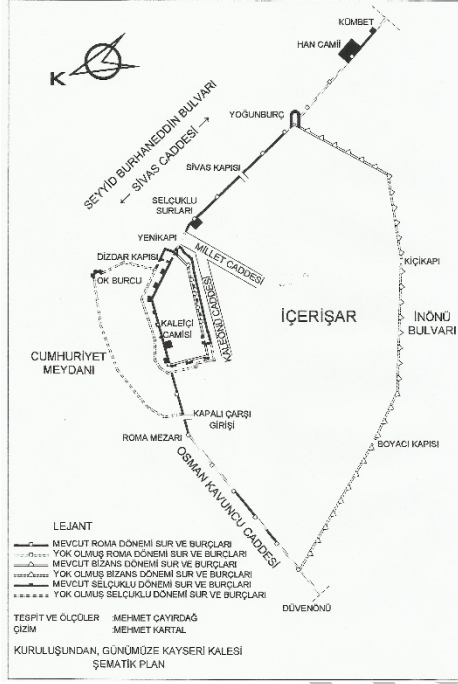
Daha sonra kale içinde Kale Mahallesi oluşmuş, 1915 yılında bu mahalle boşaltılarak kale içi tekrar garnizon ve idarî merkez olarak kullanılmaya başlamıştır. Cumhuriyet döneminde

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

büyük oranda sebze, meyve satıcıları olmak üzere Pazar yeri olarak kullanılmış, daha sonra kuyumcular çarşısı olmuş, günümüzde ise tamamen boşaltılarak müze haline getirilmeye çalışılmaktadır.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Boyacı Kapısı

2- Battalaltı'nda içinde su künkleri seçilebilen hamam kalıntısı.²⁹⁸

3-Yine aynı yerin kuzey doğusunda Basil-Manastır külliyesi (Aziz Basileios Külliyesi) olduğu tahmin edilen kemerli Roma yapıları.

²⁹⁸ Zekeriya el-Kazvini, **Asar'ü-Bilad**, Beyrut 1960, s. 553-554 Yakut, Mu'cemü'l-Buldan, Yayınlayan; F. Wüstenfeld, Leipzig 1869, IV, s.214

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Aziz

Basileios Külliyesi Kalıntıları?

4- Bugünkü şehrin park olarak kullanılan bölgesinde ve bu bölgenin çevresindeki alçak tepelerde stadion, amfityatr ve tapınaklar olduğu iddia edilen düzgün teraslanmış, yarım elips şeklinde sahalar ve bina kalıntıları. Buralardaki kayaların çatlaklarından sıcak buhar çıkmaktadır. Hemen yakınındaki tonozlu kalıntılarının hamam olması muhtemeldir.

5- Şehir sur duvarları. Şehir surlarının Roma çağında Gordianus III. tarafından M S 238-244 yaptırıldığı sikkelerindeki Entixion (Sur) yazılarından anlaşılmaktadır.

6- Justinianus surları (iki katlı)

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

7- Surların Demirkapı mevkiinde sur duvarı olarak yararlanılmış bir Roma mezarı.

8- İstasyon Caddesinde Sahibiye Medresesi'nin kuzeyinde volkanik (Siyah bazalt) taştan yapılmış tipik bir Roma mezarı. Bu mezarın Anadolu'da şüpheli bir şekilde ölmüş bulunan Roma İmparatoru GordianusIII'e ait olması ihtimali vardır. 1956 yılında ortaya çıkarılarak restore edilmiştir. Dikdörtgen plânlı ve iki yüzü alınlıklıdır. İçinden çıkarılan İslâmi mezar taşları buranın sonradan Selçuklu türbesi olarak kullanıldığını göstermektedir. 1317-1318 tarihinde vefat etmiş bulunan Mesut ve Ayşe Hatun'un mezar taşları vardır.

9- Okmeydanı burcu yanında, bu günkü İl Halk Kütüphanesi bahçesindeki oda mezarı (Şimdi bu mezar müzenin bahçesindedir)

10- Tontar Dağı kuzeyi doğu eteğinde bir evin bahçesinde ortaya çıkarılan (1980 yılında) Roma devri mezar odası, iki bölümü ve on adet lahit boşluğundan ibarettir.

11- Bugünkü Esenyurt Mahallesi'nin güneyinde, sadece temelleri kalmış bir basilika.

12- Kayseri'nin kuzeyinde Erkilet kasabasında Hızırilyas tepesi denilen yerde bir Tümülüs tipi mezar mevcuttur. Bu mezarın Kappadokia kralı Archelaos'a ait olduğu iddia edilmektedir. Hâlbuki Archelaos'un Roma'da 80 yaşının üzerinde öldüğü bilinmektedir. Bugün ismi geçen tepenin üzerinde, Selçuklular zamanında yapılmış ve Osmanlılar tarafından "Sırsaray" diye anılan mevkide nefis bir köşk mevcuttur.

13- Yılanlı Dağı'nın üstünde, Kızıltepe'de, Ali dağı'nın kuzey batı zirvesinde Su vermez dağı üzerinde, birer Tümülüs tipi mezar ve Kayseri'nin bütün çevre kasaba ve köylerinde çok miktarda Tümülüs mevcuttur.

14- Erkilet'in güneyinde eski Yozgat yolu üzerinde halkın Beşiktepe dediği üç adet höyük mevcuttur.

15- Talas yolu üzerinde bugünkü Ulaştırma Taburunun içinde büyük bir höyük mevcuttur.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

16. Erkilet'in kuzeyinde Çokgöz köprüsü çevresindeki kayalarda ve bütün Kızılırmak kıyısı boyunca uzanan dik kayalarda inler veya kaya evler.

17. Zerezek köyünde Mışgır Kalesi, Melikgazi köyünde Zamantı kalesi, Yuvalı'da Akkale (Ağkale), Uzunyaylada Şerefiye kalesi, Avşarsöğütlü köyünde şehir kalıntısı mevcuttur.

18. Bünyan'ın doğusundaki Kululu'da Hititler zamanına ait eserler.

19. Silahtar köyü ile Amarat köyü arasında Silahdar'a yakın yerde ve Kızılırmak kenarında "Harsenos" kalesi.

20. Tomarza Kale köyündeki Kale.

21. Pınarbaşı, Avşarsöğütlü köyü yakınındaki "Müşevge" denilen yerde bulunan Karakısıık Kalesi, kaya oyma lâhitler, büyük kesme taşlı yapı temelleri, kayalar içinde oyma evler, çok miktarda sütun, sütun başı ve işlenmiş taşlar

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

22. Hisarcığı'nın 3,4 km güneyinde dere içinde yer altı şehri ve sur kalıntıları, su kanalları.

23. Erciyes Dağı yolunda Radar İstasyonunun karşı sırtlarının arkasında, çok miktarda Roma kaya mezarı ve harabeler. (Örenbeli denilen yer.)

24. Felahiye'nin içinde "Sıtmapınarı" denilen, Roma çeşmesi.

25. Felahiye'nin 11 km batısında bir köyde halkın "Yapı" dediği mermerden yapılmış muhteşem bir Roma tapınağı (9,5x12 mt ebadında 10 mt yüksekliğinde)

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Felahiye Roma Tapınağı

Panlı Roma Mezarı

26. Lifos tepesi üzerindeki kale ve yapılar

27. Develi'ye 3 km mesafede ve Erciyesin eteğinde “Gereme” harabeleri ve bu harabelerin üzerinde ki (kartında) bulunan kale

28. Talas'ın doğusundaki dere içinde “Derevenk” mevkiinde büyük bir yerleşim merkezi ve kaya oyma evler.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

29. Gesi Yolunda, Salguma vadisinde kaya oyma evler köprü ve kaya oyma evleri koruyan sur.

30. Sakaltutan köyü Roma mezar anıtı.

31. Salguma suyu üzerinde bulunan köprü ayağı

32. İncesu yolunda Örenyeri köyü üzerindeki Roma tapınağı.

33. Panlı köyünde 7x13 m ebadında muhteşem bir Roma tapınağı.

A Glen in Talas.

Derevenk Vadisi

J- BUGÜN KAYBOLMUŞ YAPILAR

Kayseri'nin tarih boyunca siyasî ve ticarî önemini koruyarak daima büyük bir şehir olma özelliğini muhafaza ettiğini biliyoruz.

Kayseri tarihine yer veren kaynaklar ile Kayseri'de basılan paralardan şehirden gerek tapınak ve gerekse diğer amaçlı birçok büyük yapının mevcut olduğunu tespit edebildik. Bugün kaybolmuş olan bu yapıları şöyle sıralayabiliriz.

a- Tapınaklar

- 1- Zeus Poliouchos tapınağı: M Ö II. Yüzyıl ortalarında Orofernes (158-156) tarafından yaptırıldığı tahmin edilmektedir.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Sikke resimlerinde dört sütunlu olduğu görülmektedir. JulianusApostata (M S 361-363) zamanında veya daha önce yıkılmıştır.²⁹⁹

2- ApollonPotros Tapınağı: Bu tapınakta JulianusApostata'dan önce yıkılmıştı.

Hakkında kaynaklarda fazla bilgi yoktur.

3- Tyche Tapınağı: Hadrianus sikkelerinde resmi vardır. Dört sütunlu olmalıdır. Alınlığın tepesi ve köşelerinde bir heykel vardır. Julianus tarafından yıkılmıştır.

4- Martryrium: JulianusApostata öldükten sonra bunun zamanında öldürülen Hıristiyanlar için Tycha tapınağının yıkıntıları ile bir Martyrium yaptırılmıştır.³⁰⁰

5- Serapis Tapınağı: Zevs tapınağı sonradan Serapis tapınağına dönmüş olmalıdır.

6- İmparator Tapınağı³⁰¹

7- Athena Tapınağı: Athera kültü yaygın olduğu halde, baş tanrıça Athena'nın resimleri sikke yüzlerinde esas unsurdur. Bu durumda bir Athenha tapınağının da bulunması akla yatkın gelmektedir.

8- Argios Tapınağı: Birçok para resimlerinden Argios (Erciyes)'in zirvesine yakın bir yerde olduğu tahmin edilmektedir. Bugün zirvenin hemen altında bu tapınağın yeri olması muhtemel büyükçe bir mağara mevcuttur.

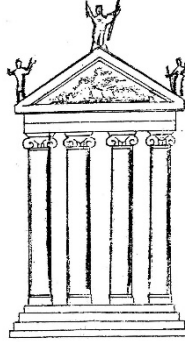
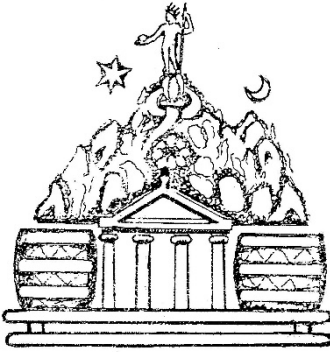
Argaios üstünde tek figür, Helios (Tabii Güç) ve Çok figür ise, Diskiorlar (Zeus'un çocukları) dır.

²⁹⁹Ramsay, s. 336

³⁰⁰ Baydur, S. 136-138

³⁰¹ Güler Oğuz, **Antik Çağ Kappadokia Kral Portreleri**, (yayınlanmadı)

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

AE. Archelaos

AE. Macrinus

Dört sütunlu Tyche Tapınağı

Dört sütunlu Serapis Tapınağı

b- Hıristiyanlık Yapıları:

1- Caesarea Başpiskoposu St. Basileios, IV. Yüzyılda başlı başına bir şehir özelliğinde Başpiskopos sarayı, kitaplığı, kilisesi, rahiplerinin oturma yerleri, yolcular, hastalar ve fakirler için misafirhaneler ve cüzamlılar için bir de hastahane ihtiva eden siteyi yaptırmıştır. Caesarea kapıları önündeki bu yapı topluluğundan bugün eser yoktur. Ancak bu günkü şehrin çekirdeğini teşkil etmektedir³⁰². Battal altında bulunan duvar kalıntıları muhtemelen bu ünitenin artakalanlarıdır.

2- FundusMacelli (İmparatorluk Çiftliği): Roma İmparatoru Constantius'un emri ile müstakbel İmparator Julianus'un sürgüne gönderildiği yerdir. Macellum, Argios (Erciyes)un verimli yamaçlarından ve Caesarea'den birkaç saat uzaklıkta bahçesinde havuzu olan, yeşillik ve ormanlarla çevrili bir saraydı. Burada prensler ikâmet ederdi.

³⁰²Gabriel, s. 12

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Macellum bugünkü Hisarcık, Talas, Sakar veya Zincidere gibi bir yerde olabilir. Ve buradan 7 km. uzaklıktaki Ermiş Mamas'ın mezarına kadar uzandığı sanılmaktadır. Macellum'un yeri; İmp. İlianus bölümünde detaylı anlatıldığı gibi Hacılar'ın Sakar Çiftliği olması ihtimali çok yüksektir içinde hamamlar ve kaynaklar bulunan bu çiftlikte 6 yıl boyunca üvey kardeşi Gallus'la sürgün hayatı yaşamıştır.³⁰³

SurpGarabed Manastırı 1915

3- SurpGarabed Manastırı: Efkere'de bulunan bu manastırın yeri ve yapılması rivayete göre şöyle olur. Aziz Yuhanna Kudüs'te vaftizci Yahya'nın cesedini bulur ve bu cesedi Efes'e gönderir. 251 yılında bu kalıntılar Kayseri'ye taşınır ve buradan da 301 yılında Aziz Gregori tarafından Ermenistan'doğru yola çıkarılır. Manastırın yapıldığı yerde mola vermiş olan Aziz Gregori sonuna kadar taşıyamayacağını anladığı sol kol ile iki bacağıın kemiklerini Efkere'nin yamacına bir haç kurup gömer.

Vaftizci yahya'nın kemiklerinin bir kısmının bulunduğu bu yere 4. yüzyılda Aziz Thadeus tarafından bir manastır

³⁰³Nezahat Baydur, **İmparator Julianus**, İst. 1982, s. 12-13

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

yaptırılır ve burası Dünya Ermenilerinin en önemli ziyaret yerlerinden birisi haline gelir.

K- ROMA DÖNEMİ KAİSARIA (Caesarea) SİKKELERİ

Eusebeia'da ilk basılan paralar Kappadokia krallarına ait iken M Ö birinci yüzyıldan itibaren Roma ile yakın diplomatik ilişkiler kurmaya başlayan Kappadokia krallığı, son kral Archelus döneminden itibaren başkent Eusebeia'da (Caesarea) Hellenistik tipten vazgeçip Roma tarzı sikkeler basmaya başlamıştı. Nihayet Kappadokia krallığının sona ermesi (M S 17) ve bu bölgede Tiberius'un himayesine alarak yetki verdiği Germanikus tarafından Roma eyalet düzeninin kurulması ile Kayseri darphanesi daha da aktif hale gelmiştir. Kayseri bu dönemde Küçük Asya'da ve Kıbrıs'ta bulunan 334 darphanenin en önemlilerinden biri olmayı sürdürür. Çünkü bütün darphanelerde ancak bronz sikke basımına izin verilmişken sadece Suriye'de Antiocheia, Mısır'da Alexandria ve Kappadokia'da Caesarea'ya bronz sikkelerle beraber gümüş denariuslardarbetme izni verilmiştir.

Tiberius (M S 14-37) ile başlayan ve Gordion III (M S 238-244) hükümdarlığı boyunca devam eden hatta Gallianus'a (M S 253-268) kadar uzanan süreç içinde takriben 250 sene müddetle iktidara gelen pagan imparatorlar tarafından başta gümüş hemidrahmi, drahmi ve didrahmi, tridrahm ve tetradrahmi isimleri verilen birçok kolonial sikke darp ettirilmiştir.

Dört gurupta toplanabilen Roma sikkelerinin birinci gurubu; tam tamına Roma imparatorlarının gümüşleri tarzında olup Roma'nın Doğu siyasetinin ekonomisi gereği olarak bastırılan sikkelerdir. Literatürde "*Kaisareia sikkeleri*" adıyla bilinen bu sikkeler, Latince yazılı ve Roma denarilerine eş değerdedir. Bu sikkelerin en önemlisi M S 32 tarihinde bastırılan, Tiberius ve Drusus adına her

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

ikisinin portresi bulunan gümüş sikkedir.

İkinci gurup “Eyalet sikkeleri” olarak tanınan drahmi ve katlarından oluşan sikkelerdir. Bunların ön yüzlerinde imparator veya eşinin sağa bakan büstleri bulunmakta ve ünvanları Grekçe yazılmaktadır. Diğer yüzlerinde ise çoğu zaman Erciyes’in çok değişik şekilleri ve üzerinde tanrı figürleri yer almaktadır.

Argaios'un o dönemlerde darbedilen birçok sikkedeki imajları birbirine çok benzemektedir. Bu kutsal dağ, sivri kayaları andıran parçalardan oluşan, daima üçgen şeklinde, ortasında genellikle noktalarla veya çelenkle süslenmiş bir daire olarak sikkelere kazanmıştır ki, burası zirvenin hemen altındaki ayın yapılan kutsal mağaradır. Argaios'un zirve ve etrafında bazen volkanik patlamalarının sembolleri olarak gösterilmiştir. Bazen de tanrıya atanmış bir sanat eseri olarak tasarlanmıştır. Bazı türlerde, zirvenin üstünde bir yıldız gösterilir. Çoğu zaman da Hilal, ışınlarla taçlandırılmış güneş tanrısı, asa ile bir dağ tanrısı veya bir kartal vardır. Argaios'un üzerindeki veya altında ve iki ilâ dört sütunlu tapınaklar (SeptimiusSeverus) bir adam tarafından taşınan Argaios veya Argaios'un iki fil tarafından çekilen bir arabada görüldüğü çok nadir görülen tipler de mevcuttur. Argaios'u başında kale duvarı taçla taşıyan bir Tyche gibi çok çeşitli tasarımlar görürüz.

Yukarıda belirtilen Argaios, eski zamanlardan beri büyük öneme sahip olmasına rağmen, M Ö 101 tarihinden son kral Archelaos'a kadar antik dönemde bundan bahseden sikkeye rastlanmamıştır. Ne zaman ki Kappadokia kralı Archelaos'un Roma merkezinde bir titreme hastalığına yakalanarak ölmesi ve kiralığı Roma'ya bırakması ile tamamlanan siyâsi ittifakla beraber yani MS 1. Yüzyılın ilk senelerinden itibaren Argaios'lu paraları ortaya çıkmıştır.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Muhtemelen, Kappadokia kültünü, Romaluların inanç sistemine yaklaştırmak için Roma  cl s  Jüpiter-Helios-Serapis'ikabul ettirmek ve onlar arasında Summus Deus inancının yaygınlaştırılması amacına uygun olarak değişen kültürün bir tezahürü olarak bu sikkeler basılmaya başlanılmıştır. Argaios, Kapadokya'da Zeus'un kendisi veya bu en büyük Roma tanrısının oturduğu mek n olarak tasavvur edilmiştir.

  nc  gurubu bronz sikkeler teşkil eder. Bunlar Kayseri darphanesinin yanında bazen Tyana ve Kybistra darphanelerinde de darp edilmişlerdir. Kayseri baskıları ikinci guruptaki Eyalet sikkeleri tarzındadır. Diğer yüzlerinde ise şehrin ünvanları ve önemli olayları belirten ibareler yer alır.

Dördüncü gurup ise bir nevi hatıra sikkeleri olup, double sestertius ve madalyon görünüşünde idiler. Meselâ Gordianus III ve karısı Trankulliana'nı Kayseri surlarının yapılışı ile bastırdıkları ve üzerinde "entix" (sur) yazılı sikke bu t re örnektir.

Aşağıda bazı örneklerini gösterdiğimiz sikkelerin tamamına yakınında çeşitli Erciyes figürleri yer almakta ve Caesarea (Kayseri) adı kullanılmaktadır. Çünkü o dönemlerde Pers ve Grek dinî inanışları devam etmekte, Kayseri önemli bir metropol özelliği taşımakta ve Erciyes, dağ kültü inanışına göre bizzat tanrı olarak ya da tanrıların oturduğu mek n olarak görülmektedir (Olimpos Dağı gibi). Zirvenin hemen altında bulunan ve duvarlarında henüz okunamamış, Aramice olduğu zannedilen yazılar bulunan mağaranın, Erciyesli sikkelerin tamamında özenle belirtilmiş olması buranın senenin belli zamanlarında tanrı adına ayin yapılan, çok önemli bir kutsal mek n olduğunu göstermektedir.

Romakolonial dönemindeki sikkelerde  n yüzde Roma kral veya kraliçesinin portresi konulmak suretiyle klasik Roma tipine devam edilmiş, şehrin adı Caesarea olarak değiştirildikten sonra sikkelerin arka yüzünde yaygın olarak Erciyes dağı

 T m hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

resmedilmeye başlamıştır. Bu uygulama antik çağda sadece Kappadokiakolonial dönemi sikkelerine aittir.

Antik çağda dağ tanrıları, yaşlı ve sakallı bir erkek şeklinde işlenmektedir. Dağda Zevs, Helios ve Serapis olmak üzere üçlü testis yani tanrılar grubu sembolendirilmektedir. Dağın ışın saçması semavî bir tanrı olduğunun işaretidir.

Erciyes ve Serapis Tapınağı, Kaisareia (M S 217-218) AE 36 -Macrinus ve Diadumenian

Romakolonial öncesi devri sikkelerini şu şekilde guruplandırabiliriz.

1. Otonomi dönemi (Tarihsiz)

Bu sikkelerde şehir ismi olarak ΕΥΣΕΒΕΙΣ (Eusebias) kullanılmakta olup, bazılarının bu yüzlerinde Erciyes vardır. Diğer yüzlerinde ise, Zevs Athena, Herakles, Kybele, Tyche,

Nike, Eros, Hermes, Artemis bulunur.

2. M Ö9-8 senelerinde

Ön yüzü: Herakles, topuz

Arka yüzü: **ΚΑΙΣΑΡΙΑΣ** (Caesareas) yazısı ve Erciyes vardır.

3. M S 17-18 Senelerinde

Önyüzde: Athena, Tyche

Arkayüzde: Erciyes dağı ve **METROPOLKΑΙΣΑΡΙΑ**

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

yazıları vardır.

Romakolonial dönemde ise dönemler şöyle sınıflandırılır.

Period: Devri ve max ağırlık	Değeri	Min
I. Devir Tiberius 7.62 gr	Didrachm	7.28 –
Nero 3.73 gr	Drachm	3.41 –
II. Devir Vespasian 7.22 gr	Didrachm	6.80 –
Domitian 3.62 gr	Drachm	3.47 –
III. Devir Nerva – 11.83 gr	Tridrachm	10.53

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Trajan	Didrachm	66.4 – 7.44 gr
	Drachm	3.27 –
4.05 gr		
IV. Devir Hadrian	Didrachm	6.31 –
7.08 gr		
M.Avrelius	Drachm	3.17 – 3.46 gr
V. Devir Commodus	Didrachm	4.39 –
4.61 gr		
Sept.Sev.	Drachm	3.02 –
3.46 gr		

Tiberius ile Gordianus zamanlarında yani I. İle III. yüzyıllarda çok çeşitli Erciyes sikkeleri darbedilmiştir.

Erciyes zirvesinde ışın taçlı küre ve asa taşıyan figürler, dağda kartal, dağda yıldız ve yarım ay, dağda yıldız, sunak üzerinde Erciyes, tapınak içinde Erciyes, iki filin çektiği araba içinde Erciyes, tepeleri ışınlı sütunlar arasında Erciyes, tanrı Serapis'in elinde Erciyes, kent tanrıçasının başında Erciyes, atların çektiği araba üzerinde Erciyes v.s. gibi³⁰⁴.

Dağ tanrısı kültünün, Arkhelaos'un kentin adını Caesarea'ya çevirmesinden başlayarak önem kazandığı ve Tiberios döneminde Caesarea'nın eyalet merkezi olmasıyla da iyice yerleşmiş olduğu söylenebilir. Artık bu sikkelerde Erciyes yaygın olarak kullanılmış ve hatta Erciyes dağının yukarı kesimlerinde görülen tepeliklerin Lifos ve Kefelik tepeleri olduğu muhakkaktır. Bu "Dağ Tanrısı" inancının önemi ve saygınlığına

³⁰⁴Sydenham, s. 5

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

bir örnek te Büyük İskender'in, ölümünden sonra cesedinin Caesarea'daki "İki Tepeli Dağa" gömülmesini istemesidir³⁰⁵.

Bu sikkeler değer olarak; Drachm, Hemidrachm, Didrachm, Tridrachm, Tetradrachm, Bronz paralar, gibi gruplara ayrılır.

Gerek maden alaşımı ve gerek se darp tekniği bakımından gayet iyi basılmış olan bu paralar arasında Roma devrine ait Mesellina'nın Didrachmisi, Trangullina'nın bronz paraları ile Diadumenian'ın bronz paraları gayet nadirdir.

Sikke tasvirlerindeki Argaios ve dağın üzerindeki figürlerin farklı anlamlara geldiği değerlendirilmektedir. Zirvedeki; heykel, yıldız, ayyıldız, çelenk gibi şekillerin doğrudan Zeus, Helios, Mithras, tanrılaştırılmış Roma imparatoru ya da dağın genusu yani koruyucu gücü anlamlarına geldiği yorumlanmıştır³⁰⁶.

Tiberius, M S 14-37 AR Drahm

18mm. 3,19 gr. Yüzü: ΤΙΒΕΡΙΟΣ ΚΑΙΣΑΡΓ.ΟΜΟ, kralın defne dalı ile süslü diademli portresi sağa bakıyor / Diğer yüz: ΘΕΟΥ ΣΕΒΑΣΤΟΥ ΥΙΟΣ, Dağı Erciyes dağının tepesinde başında ışıklar saçan Helios³⁰⁷ bir kürenin

³⁰⁵ Baydur Nezahat, **Kutsal dağlar ve Dağ Tanrıları**, s.23

³⁰⁶ Ayşe Fatma Erol, Begüm Akbaş, Caesarea Sikkelerinde Argaios Dağı Zirvesinde Gösterilen Tanrı Tasviri Üzerine Bir Değerlendirme, Erciyes, Haziran 2019, sayı: 498 s.1-2

³⁰⁷ Helios: Güneş Tanrısı

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

üzerinde ayakta duruyor ve bir elinde asa, diğer elinde küre³⁰⁸ tutuyor. Ortada kutsal mağara belirtilmiş.

Nero, M S 63-64 AR
hemidrahmi, 1.96 gr. Yüzü: [NERO CLA] VD DIVI CLAVD F CAESAR AVG GER [MA], Diademli Nero sağa bakıyor / Diğer Yüz: ET-I (yıl:10) yazıları ve Erciyes üzerinde ayakta Helios, bir elinde asa diğerinde küre tutmakta

Vespasianus, M S 69-79 AE
Bronz, 27mm. 13,76 gr. Yüzü: İmparatorun sağa bakan diademli büstü, etrafında: AYTOKP KAICAP CεBACOYεCΠACIANOC/ Diğer yüz: Üç zirveli Erciyes dağının büyük zirvesi üzerindeki bir tapınak üzerinde ayakta Helios, etrafında: EΠI M NεPA ΠANCA ΠPεCBEY, alta: εT I (Yıl: 10)³⁰⁹

³⁰⁸ Küre, kâinatı temsil ediyor

³⁰⁹ RPC 1676-www.coinproject.com

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Titus, M S79-81AE 18 mm,
Yüzü: Diademli Titus, *AYTOKPATWP TITOC KAICAP CEBAC*, / Diğer
yüz: *EIII Γ.....*, aşağıda: *ETI* (Yıl:3 =M S81), Erciyes üzerinde çelenk.

Domitian, 81-
96.Didrahmi AR; 20-
22mm; 6.76gr. Yüzü:
İmparatorun sağa bakan
diademli büstü, etrafında:
AYT KAI ΔOMITIANOC
CEBACTOC ΓEPM/ diğer
yüz: Erciyes'in üzerinde bir
elinde asa, diğer elinde
küre tutan tanrıfigürü,
ETO-II(Yıl: 13 = M S 93-
94) 3

Trajan 98-117.Didrahmi
AR; 20-22mm; 6.81gr.
Yüzü: Trajan'ın sağa
bakan diademli büstü,
etrafında *AYTOKP KAIC*
NEP TRAIANΩAPICTΩ
CEB ΓEPM ΔAK / diğer
yüz: ağaçlarla çevrili

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz,
kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta
bulunulabilir.

alışılmadığ bir Erciyes
figürü, ortada yine kutsal
mağara var.

Etrafında: ΔΗΜΑΡΧ ΕΞ
ΥΠΑΤΟ ς (7. Konsüllük
yılında bastırılmış)³¹⁰

Trajan 98-117. Didrachm
AR 19-21 mm 6.89gr.

Yüzü: Trajan 'ın sağa
bakan diademli büstü,
Etrafında: ΑΥΤ ΚΑΙ
ΝΕΡΟΥΑϢ ΤΡΑΙΑΝΟϢ
ϢΕΒΑϢ / Diğer yüz:
Sembolik bir Erciyes,
zirvesinde sağ elinde bir
küre tutmakta olan Helios,
Etrafında: ΥΠΑΤ ΔΕΥΤ
311

Hadrianus 117-138 AR Hemidrahmi.

Yüzü: Hadrianus 'undiademli portresi; ΑΥΤΟ ΚΑΙ ΤΡΑΙ ΑΔΡΙΑΝΟϢ
ϢΕΒΑϢ, Diğer Yüz: ΕΤ-Δ (4. Yıl=M S 120) Zirvesinde Helios bulunan
Erciyes Dağı.

³¹⁰Sydenham. p. 67, 208.

³¹¹Sydenham. p. 59,

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz,
kopyalanamaz, dağtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta
bulunulabilir.

Hadrianus 117-138.
Drahmi AR; 17-18mm;
3.28gr. Yüzü:
İmparatorun sağa bakan
diademli büstü, etrafında:
ΑΔΡΙΑΝΟΣ Σεβαστοσ
/ diğer yüz:
üçüncükonsüllük
yılıadına zirvesinde
üçyıldız bulunan Erciyes,
dağın ortasında kutsal
mağara görülüyor.
Etrafında: ΥΠΑΤΟC
ΓΡΑ....

AntoninusPius 138-161.
Drahmi (AR; 18-19mm;
3.47gr. AD 139.Yüzü:
İmparatorun sağa bakan
büstü, etrafında:
ΑΥΤΟΚΡΑΝΤ[ΩΝΕΙ]-ΝΟC
CΕΒΑCΤΟC / Diğer yüz:
Erciyes, zirvede çıplak
Helios, zirvenin altında
kutsal mağaraya çelenk
konmuş, Etrafında: ΥΠΑ-
ΤΟC Β (2. Konsüllük
yılında basılmış=M S

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz,
kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta
bulunulabilir.

MarcusAirelius 161-180Didrahmi,
6,8 g - 18 mm, yüzü: İmparatorun sağa bakan giyimli büstü, etrafında;
AYTOKP ANTWN EINOX CEB / Diğer yüz: ortasında kutsal mağara bulunan
Erciyes Dağı, etrafında: YPATOC Γ. (3. konsüllük yılı=M S 163)

MarcusAurelius161-180 AR Didrahmi. 6,8 gr. 17 mm. Yüzüİmparatorun
sağa bakan diademli portresi, Etrafında: AYTOKP ANTWN EINOX CEB /
Diğer Yüz: Zirvesinde Zeus'u temsil eden altıköşeli yıldız bulunan Erciyes
dağıve ortasında kutsal mağara YΠA-TOC Γ(3. Konsüllükü yılı=M S 163)

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz,
kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta
bulunulabilir.

Lucius Verus 161-169 Didrachm AR 20-21mm; 5.93gr. Yüzü: İmparatorun sağa bakan büstü. Etrafında: AYTOKP□□IT□□C□ CEBACTOC / Diğer Yüz: Zirvesinde Zeus'u temsil eden sekiz köşeli yıldız ve kutsal mağara yerinde çelenk bulunan Erciyes Dağı. Etrafında: YΠA TOC. B. (2. Konsüllük yılı=M S 161)³¹²

Lucius Verus 161-169 AR Didrahmi. Yüzü: İmparatorun diademli sağa bakan büstüetrafında AYTOKPOYTIPOC CEBACTOC / Diğer Yüzü: Erciyes Dağızirvesinde Helios ayakta duruyor. Bir elinde asa, diğer elinde küre tutuyor. Erciyes'in ortasındaki kutsal mağara çelenk olarak gösterilmiş. Etrafında: Y ΠA TOC.B (2. Konsüllük yılı=M S 161)

³¹²ExMünchnerMünzhandlung K. Kress, Auction 118, Munich 22 June 1961 lot 949.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Commodus 177-192 AR

Didrahmi, Yüzü: İmparatorun sağa bakan defne diademli büstü, TMAVIKOMO ANTWNINO-C, / Diğer yüz: V ΠΙΝΤΟC ΔΙΠΛΗ ΙΙΑ Altta: TRI (8.Konsüllük Yılı=183), Etekleri ağaçlarla kaplanmışErciyes'in zirvesinde Zeus'u temsil eden yıldız, ortada kutsal mağara

Commodus 177-192 AE

Sestertius yüzü: İmparatorun sağa bakan giyimli büstü, etrafında: COMMODVS ANTONINVS AVG / diğer yüz: Bir sunak üzerinde Erciyes Dağı,sunağın içinde: ETIA, etrafında: MHTPOII KAICAPIAC³¹³

Commodus 177-192 AE

Sestertius yüzü: İmparatorun sağa bakan giyimli, diademlibüstü, etrafında: COMMODVS ANTONINVS AVG / diğer yüz: Bir sunak üzerinde Erciyes Dağı,sunağın içinde: ET, etrafında: MHTPOII KAICAPIAC ,alttaΓ = 3

³¹³ H.E. Kol.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Septimius Severus 193-211 AR

Tridrahmi, Yüzü: İmparatorun sağa bakan diademli büstü, ΑΥΓΑΙΣΤΕΥΣ ΣΕΒΗΡΩΝ diğ er yüz: Eteklerinde ateşler yanan Erciyes'in zirvesinde sağ elinde asa tutan Helios, ortada kutsal mağara, ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΚΑΙΣΑΡΙΑ, altta: ΕΤΙΛ (Yıl: 13=M S 205)

Septimius Severus 193-211 AR

Drahmi. Yüzü: İmparatorun defne diademli büstü, ΑΥΓΑΙΣΤΕΥΣ ΣΕΒΗΡΩΝ / Diğ er Yüzü: ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΚΑΙΣΑΡΙΑ, Erciyes'in zirvesinde yıldız ile ortasında kutsal mağara ΕΤΙΛΑ (yıl: 14 =206-207)

Septimius Severus 193-211 AR

Drahmi. Yüzü: İmparatorun defne diademli büstü, ΑΥΓΑΙΣΤΕΥΣ ΣΕΒΗΡΩΝ / Diğ er Yüzü: ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΚΑΙΣΑΡΙΑ, Erciyes'in üzerinde oturmakta olan tanrı ΕΤΙΛΖ (17. yıl =210)

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Septimius Severus 193-211 AR

*Drahmi, Yüz: İmparatorun defne diademli büstü, AY KA ACEITI
CEOYHPOC, / Diğer Yüzü: MHTPO KAICAPI, zirvede solda, elinde asa tutan
çıplak erkek; zirvenin sağında, üç çıplak erkek figürü, solda; en küçük (Geta),
ortada; (Severus) ve sağda; (Caracalla), Alttı: ET IH (18.yıl211)*

Septimius Severus 193-211

*AE Sestertius, Yüzü: paratorun sağa bakan diademli büstü/ diğer yüz: sağelinde
Erciyes dağınutmakta olan Fortuna, etrafında: MHTPO KAICAPI alttı: ET
Ω³¹⁴*

Julia Domna,

(Septimius Severus'un Karısı) AR didrahmi Yüzü: IOVLIA DOMNA, CEBAC

³¹⁴H.E. Kol.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

ΓΙ sağa bakan büstü / Diğer yüz: *MHTPOΠIO KAICAPIA*, Sunak üzerinde Erciyes Dağı, zirvede Zeus yıldızı, ortada kutsal mağara, altındaki tarih: *ET K* (Yıl: 20)³¹⁵

Caracalla 198- 217 AR Tridrahmi,

Yüzü: İmparatorun sağa bakan taçlı portresi, □

AY KAI M AYPHAI-ANTΩNINOC AYΓ / □ Diğer yüz: Sola dönük olarak Erciyes'in üzerine oturan, belden yukarısı çıplak bir erkek figürü (Jupiter), *MHTPO KAICAPIAC NEΩKO*, Altta: *ET IH* (yıl: 18 = 216)³¹⁶

Caracalla 198-217 AR

tridrahmi, 9,3 gr. Yüzü: İmparatorun sağa bakan diademli büstü, etrafında:

AYKAI MAYPHAIOC ANTΩNINOCAYI | diğer yüz:

Erciyes, zirvede Helios, ortada kutsal mağara, etrafında: *MHTP KAICAPIAC NEΩKO*, altta: *ET IZ* □ yıl: 17 = M S 215)³¹⁷

³¹⁵H.E. Kol.

³¹⁶Sydenham Ek: 476 e

³¹⁷H.E. Kol.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Caracalla 198-217 AR Drahmi,

Yüzü: Caracalla 'nın sağa bakan büstü M AYPH Antw [N KAI] I Diğer yüz: Zirvede altı köşeli Zeus 'u temsil eden yıldız ve dağın ortasında bir çelenk ile kutsal mağarayı temsil eden bir şekilMHTPOΠ [KAICAPI] A, ETE, (tarih 5. Yıl=M S198)

Pautella, Caracalla'nın karısı AE

Sestertius, Yüzü: Pautella'nın sağa bakan büstü, / Diğer Yüz: Sunak üzerinde Erciyes, zirvede Zeus'u temsil eden yıldız, etrafında: MHTPOΠO KAIC.. Altta: ET Γ (Yıl:3)³¹⁸

Geta, 209-212 Drahmi

AR; 17mm; 2.36g AD 211.

Yüzü: Geta'ni sağa bakan diademli büstü, Etrafında:

AV KAI Π CEP -

ΓETAC [AVΓ] / Diğer

Yüz: Zirvesinde yıldız bulunan ve sağında ikinci zirve bulunan Erciyes

Dağı, Ortasında: kutsal

mağara, Etrafında:

MHTPO KAICAPIA N /

ET IO (yıl: 19)

³¹⁸H.E. Kol.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Macrinus 217-218 AE. Yüzü:

İmparatorun sağa bakan diademli büstü, OPE CE Makr, / Diğer yüz: Etrafında: MHTPO KAICA Ortada: iki sütunlu bir tapınak içinde Erciyes Dağı, kutsal mağara, altta: ET B (tarih:2 =218)³¹⁹

Diadumenianus 217-218 AE

Yüzü: imparatorun sağa bakan giyimli büstü, MOII ΔΙΑΔ YVI/ diğer yüz: MHTPO KAICAP, ortada: tapınak içinde Erciyes, altta: ET B (tarih:2=218)³²⁰

Elagabalus, 218-222.Bronz AE; 24-25mm; 12
İmparatorun sola bakan(çok nadir) diademli ve
büstü, Etrafında: AY K M AYPHΛI – AN[...]
Yüz: Bir sunak üzerinde, zirvesinde kutsal mağara
Erciyes Dağı, sunağın içinde: ET Γ (yıl: 3=M
Etrafında: MH[TR]OΠO – KAICAP I³²¹

³¹⁹Sydenham 506 A

³²⁰Sydenham 510

³²¹Sydenham. p. 119, 521.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Elagabalus, 218-222. Bronz AE; 25mm; 12.01gr. Yüzü: İmparatorun sağa bakan harmaniyeli büstü, Etrafında: [AY] K M AYPHΛIOC - ANTΩ[NEIN] / Diğer Yüz: Sunak üzerinde, zirvesinde kutsal mağara bulunan Erciyes dağı. Etrafında: MHTPOΠ - KAICAPI, Sunağın içinde: ET Δ (yıl: 4=M S 221)³²²

Elagabalus 218-222 AE, Yüzü:

İmparatorun bol δ(κ)μλ], diademli sağa bakan büstü, etrafında: AV KM AVPH Λ IOC ANWNEIN/Diğer yüz: çelenkli bir sunak üzerinde Erciyes ve zirvesinde yıldız, kutsal mağara, MHTPO Π KAICAPIAC, ET Γ (tarih:3=221)

Elagabalus 218-222 AE, Yüzü:

Yukardaki gibi/ Diğer Yüz: iki sunak ortasında oturmakta olan tanrı, üstte;

³²²Sydenham. p. 119, 527

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Erciyes, ΜΗΤΡΟ Π ΚΑΙCΑΡΙ, altında ΝΕΩΚΟΡΟC (tapınak yaptıran şehir)
ΕΤ Ε (tarih:5=222)

Severius Alexander, 222-235. Bronz (AE; 25-26mm; 11.18gr) Yüzü: İmparatorun defneyaprağı diademi ile sağa bakan büstü, Etrafında: ΑΥ Κ CΕΟΥΗ – ΑΛΕΞΑΝΔ / Diğer Yüz: Dört atlı bir savaş arabası, yukarıda: Erciyes Dağı [ΜΗ] ΤΡΟΠΟ ΚΑΙC [ΑΡΙC] / ΝΕΩΚΟ / ΕΤ Γ (yıl:3= M S 225)³²³

Severius Alexander 222-235

AE Yüzü: İmparatorun sağa bakan diademli büstü, ΑΥ Κ CΕΟΥΗ ΑΛΕΞΑΝΔΡ / Diğer yüz: başörtülü şehir tanrısı Tyche'nin başında tac olarak Erciyes. Etrafında: ΜΗΤΡΟΠ ΚΑΙCΑΡΙ³²⁴

³²³Sydenham. p. 122, 546

³²⁴Sydenham 532

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Severus Alexander 222-235

AEYüzü: İmparatorun sağa bakan diademli büstü, AV K CEOVH ALEXANDR/Serapis Erciyes'i sol elinde götürüyor. Sağ eli havada Alttarih: 6. İmp. Yılı (Oğuz Güler Kol.)

Gordian III 238-244 Bronz AE, Yüzü: Gordian'ın sağa bakan diademli ve giyimli büstü, AKM ANT ΓΟΡΔΙΑΝΟ C / Diğer Yüzü: Üstte zirvesinde Çelenk bulunan Erciyes, çevresinde: M-HT—ΠΟΠ ΟΛΕW C KAICAR ENTIX³²⁵ BN Alttarih: ET Δ (Tarih: 4=241)

Gordian III, 238-244. Bronz AE; 17mm; 3.92 gr. Yüzü: İmparatorun defneyapraklı diademli, sağa bakan büstü, Etrafında: AV K M ANT ΓΟΡΔΙΑΝΟ C / Diğer yüz: Bir tapınak içinde Erciyes Dağı, Etrafında: MHTP – KAICA, Alttarih: ET Ç (yıl 7= M S 244)

³²⁵Entix=sur demek olup, Kayseri surlarının yapıldığı tarihi belgeleyen sikkedir.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Gordianus III 238-244AR Gümüş

Tridrahmi, Yüzü: İmparatorun sağa bakan diademli büstü, Etrafında: AVKAIMANTTOPAIΠOCCΘ/ Diğer Yüz: Zirvesinde Çelenk, ortasında kutsal mağara bulunan üç zirveli Erciyes dağı, Etrafında: MHTPOKAIKAPIA...Altta: ETOYCA, İki yanda: B NG (H.E. Kol)

Tranquillina(GordianIII'ün karısı) AE

Yüzü: Sağa bakan büstü, Etrafında: CAB TPANKYΛΛINA AV, / Diğer Yüz: demet halinde bereket sembolü buğday başakları, Etrafında:MHTP KAI B NE ET-Z (yıl: 7=244)³²⁶

Tranquillina(GordianIII'ün karısı) AR

Gümüş, Drahmi, Yüzü: Sağa bakan büstü, Etrafında: CABINIATPANKYΛΛINA AV/Diğer Yüz: Ortasında kutsal mağaranın belirtildiği Erciyes Dağı, Etrafında: MHTPOKAIKAPIA B NE ETOYCA, Altta: ETΔ (Yıl:4= M S 241)

³²⁶www.wildwinds.com/coins/.../Caesarea/i.html

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

H. Erkiletlioğlu

KAYNAKLAR

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

1. Abdül El Zahir, Herevi, Şerafeddin Yaltkaya Yedi Askı, Devlet Kitapları İst. 1985
2. Abû'l- Farac, Gregory **Abû'l- Farac Tarihi**, Çev: Ömer Rıza Doğrul, TTK Ank. 1987
3. Akçay A. **Arkeolojik ve Filolojik Belgeler Işığında Tabal Ülkesi**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2011
4. Akurgal, Ekrem, **Phrygische Kunst**, Ank. Ün. Dil. T. ve Coğ. Fak. Yayınları, Ank 1955
5. Akyürek Engin, M S IV-XI Yüzyıllar, **Kapadokya'daki Bizans, Kapadokya**, Ayhan Şahenk Vakfı 1998
6. Archer Christan I. **Dünya Savaş Tarihi**, Çev. Cem Demirkan, Akyüz Yayınları, İstanbul Ekim 2006.
7. Arık, Remzi Oğuz **Coğrafyadan Vatana**, 1000 Temel Eser İst. 1969
8. Arrianos **Anabasis**, çev. Furkan Akderin, I. Kitap, 16,3, İst. 2005
9. Arslan M, **Mithridates VI Eupator, Roma'nın Büyük Düşmanı**, İstanbul 2007
10. Atik Sema, **Anadolu Macellumları**, 21 AST cilt: 2, 2004
11. Auguste Baillly, **Bizans Tarihi**, Cilt: 1 Tercüman 1001 Temel Eser
12. Augustinos Gerasimos, **Küçük Asya Rumları**, Çev. Devrim Evcı, Ayraç Yay. Ank. 1997
13. Ayhan Şahenk Vakfı, **Kapadokya**, İstanbul, 2000
14. B. Alkım, **Belleten XX III**, 1959
15. Bahar Hasan, **Eski Çağ Uygarlıkları**, Kömen Yayınları, Konya 2011
16. Baydur Nezahat, **İmparator Julianus**, İst. 1982
17. Baydur Nezahat, **İmparator ve Kayseri**, T.Ü.A.
18. Baydur Nezahat, **Kültepe (Kaneş) ve Kayseri Tarihi Üzerine Araştırmalar**, İst. 1970

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

19. Baydur Nezahat, **Kutsal Dağlar ve Dağ Tanrıları**,
20. Bilgiç Emin, **Türk Tarih Kongresi**, 1960
21. Bittel Kurt, **Kappadokia'da Bulunan Bir Ateş Tapınağı**, Türk Arkeoloji Dergisi, Sayı: VI-2, Ankara, 1956.
22. Christan I. Archer, **Dünya Savaş Tarihi**. Çev. Cem Demirkan, İst.1961
23. Cicero, Oratio Pro L. Flacco, çev. L. E. Lord, **The Speech in Defence of Lucius Flaccus**, Cambridge, Mass.-London 1964
24. Cooper, J. Erk Decker, **Life and Society in Byzantine Cappadocia**, New York, Palgrave Macmillan 2012
25. Çoban Kenan, **Güzel Atlar Ülkesine Hoş Geldiniz**, Pınarbaşı Dergisi, Kas-Aralık, 2003 Sayı: 31-32
26. Darga Mühübbe, **Hitit Devletinin Ana Hatları**, Arkeoloji ve Sanat, Yıl: 1 Sayı: 1, İst. 1976
27. -Demircioğlu Halil, **Roma Tarihi**, T.T K. Nu: 10, I. Cilt, Ankara 1953.
28. Duran Muzaffer, SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi Nisan 2015, Sayı: 34, s.61-86
29. Edward A. Sydenham, **The Coinage of Caesarea in Cappadocia**, New York, 1978
30. Elmar Schwertheim, **Antik Çağ'da Anadolu**, Çev. Nuran Batu, Kitap Yayınları, İstanbul Mayıs 2009.
31. Encyclopaedia Iranica
www.iranicaonline.org/articles/index/K
32. Erkiletlioğlu Halit, **Kayseri Tarihi, Kayseri 1993**
33. Erkiletlioğlu Halit, Koleksiyonu
34. Erkiletlioğlu Halit, **Geniş Kayseri Tarihi**, Ankara 2016 Bel-Sin Vakfı Kültür Yay.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

35. Erkiletlioğlu Halit, **Kayseri Kitâbeleri**, Kayseri Büyükşehir Yayınları Nu: 37, Kayseri 2001
36. Erzen Afife, **Doğu Anadolu ve Urartular**, TTK, Ank, 1984
37. Erzi Adnan, **Eski Çağda Ankara**, T.T.K. yayını, Ank, 1946,
38. ExMünchnerMünzhandlung K. Kress, Auction 118, Munich 22 June 1961
39. ExMünchnerMünzhandlungK.Kress, Auction 118, Munich 22 June 1961 lot 949
40. Farnsworth, Wilson Amos, **Kapadokya'daki Amerikalı Misyonerlerin Bilinmeyen Tarihi**, Çev: Mehmet Şahin, YKY. Yayınları 5142/125 İst. 2018
41. Foos, C. **Byzantina Cities of Western Asia Minor**, Harvard üniversitesinde sunulmuş dok. Tezi 1992.
42. Garthwaite Gene R. **İran Tarihi**, İnkılâp Yay. İst. 2007
43. Grousset Rene, **Armenialerin Tarihi**, Aras Yayını, İstanbul 2005.
44. Grousset, Rene **Başlangıcından 1071'e Ermenilerin Tarihi**, İstanbul 2005
45. Güçlüay Sezgin, Bizans İmparatorluğunda Toprak Sistemi içerisinde Themalar (VI-VIII Yüzyıllar) Fırat Ün. Ortadoğu Araştırmaları Dergisi Ocak 2011 C:IX S:1 Elazığ 2013
46. Güler, Oğuz **Antik Çağ Kappadokia Kral Portreleri**, (yayınlanmadı)
47. Güler, Oğuz **Kapadokia İkonografisinde Erciyes Dağının Yeri**, E.Ü. Sosy. Bil. Ens. Dergisi, 1990 sayı:4
48. Günaltay, Şemseddin **Romalılar zamanında Kapadokya, Pont ve Artakiad Krallıkları**, Yakınşark IV, II. Bölüm, TTK Yayını, Ank. 1987
49. Gür, Selçuk **Antik Sikkeler**, İstanbul 1976

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

50. Hakman Meral, **Kappadokia'da Zeus Kültü**, Doktora Tezi, Gazi Üniv. Sosyal Bilimler Ens.Arkeoloji Ana Bl. Dalı Ank.2012
51. Hanson R.P.C, **TheSearchfortheChritianDoktrino of God**,Edinburg 1988
52. Heine R. E, **Cappadocia**,Ercyclopedia Of EarlyChristianity, GarlandPublishers,Eugene, Oregon 1990.
53. **Heredot Tarihi**, Çev. Mükremin Ökmen, V. Kitap, İst. 2009
54. **Heredot Tarihi**, Türkiye İş Bankası Kültür Yay. 559, İstanbul,Ocak 2002
55. Heredot, **Pers-Yunan Savaşları**, Gezik Hakan, Parola Yay,İst. 2014
56. Hild ve Restle, **Kappadokien**(Kappadokia, Charsianon, SebasteiaundLykandos) 1981
57. Hild, Friedrich**DasByzantinischeStrassensystem In Kappadokien**, Wien 1977
58. Honigman, Ernest, **Bizans Devleti'nin Doğu Sınırı**, Tercüme eden: Fikret Işıltan, İst 1970
59. <http://provincial.cngcoins.com>
60. Kansu, Şevket Aziz **İnsanlığın Kaynakları Ve İlk Medeniyetler**, TTK, Ankara, 1971
61. Kara, Murat Ufuk, **Kappadokia Stelleri üzerindeki Argaios Betimlemeleri**www.academia.edu
62. -Karakaya, Nilay Çorağan,TurkishStudies - International PeriodicalForTheLanguages, LiteratureAndHistory Of TurkishOrTurkic Volume 9/10 Fall 2014, P. 335-358, Ankara-Turkey**Kayseri'nin Gesi Beldesi, Küçük Bürüngüz(Subaşı) Köyü İle Ağırnas Vadisi'ndeki Bizans Dönemine Ait Sivil-Zirai Kaya Yapıları**
63. -Karaköse Hasan, **Siyasî Düşünce Tarihi**, Nobel

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Yayınları, Ankara Şubat 2007.

64. -Kavafis Konstantin, **Kappadokia Krallığı**, Ayhan Şahenk Vakfı, Arık.
65. -Kenan Çoban, **Güzel Atlar Ülkesine Hoş Geldiniz**, Pınarbaşı Dergisi, Kasım-Aralık 2003, Sayı: 31-32
66. Kınal, Fürüzan, **Eski Anadolu Tarihi**, TTK Yayınları, Ank. 1962
67. Kirsten, E. **Kapadokya'nın İlkçağda Sosyal Yapısı**, V. Türk Tarih Kongresi, Ank. 12-17 Nisan 1956
68. KougioumtzoglouIoannis, "**Odoiporiko**" Elyazması, Center ForAsiaMinorStudes, Yunanistan
69. Koyuncu Cemil, **Eski Yunan ve Roma Döneminde Kappadokia Bölgesi**, Doktora Tezi, T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Ens. Ankara 2015
70. Ksenophon, **Anabasis**(Onbinlerin Dönüşü),Türkçesi: Tanju Gökçöl, Sosyal Yay. İst. 1984
71. Kuban D. **Anadolu Kentlerinin Tarihsel Gel.Üz.Gözlemler**, Arkeoloji ve Sanat Yay. İst. 1982
72. **LebenauHistoire**,du Bas Emhire, Paris 1833, XV.
73. Lebedes, HistorikonDokimon 1897, 378
74. Levtchenko M.V, **Bizans**,Çev: Erdoğan Berktaş, İst. 1979
75. M. C. Howatson, **Oxford Antik Çağ Sözlüğü**, çev: Faruk Ersöz, Kitap Yay, İst. 2013
76. M.Heyd, **Yakın Doğu Tic.** Ta Çev: E.Z.Karal, TTK yay. Ank. 1975 S:164
77. -Mansel Arif Müfid, **Ege ve Hellen Tarihi**, Ankara 1963 T.T.K
78. -MayorAdrienne, **Mithridates**,T.İş Bank. Yay. Ank. 2013
79. -Michael Curtis Ford, **Roma'nın En Büyük Düşmanı Pontus Kralı**, Yurt Yay. Ank. 2014

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

80. Mutlu Serdal, **Tanrıça Ma ve Kappadokia Komana'sı** Phaselis, Volume II 2016
81. Nazmi Sevgen, **Anadolu Kaleleri**, Ank. 1959
82. **Numismatiches Nachrichtenblatt**, Nr:3, Marz 1985
Jahrgang 34
83. -Numismatiches Nachrichtenblatt, Nr:3, Marz 1985
Jahrgang 34
84. Ostrogorsky, Georg **Bizans Devleti Tarihi**, Fikret İşiltan,
Ank. 1999
85. Özgüç, Tahsin **Belleten 77**, 1956
86. Özgüç, Tahsin **Demir Devrinde Kültepe ve Civarı**,
Ank. 1971
87. Özgüç, Tahsin **Kunsund Kultur**, 1961
88. Özgüç, Tahsin **Kültepe-Kaneş II**, s. XVI, TTK
Yayınları, Ank. 1986
89. Öziş Ünal, **Su Mühendisliği Tarihi Açısından
Türkiye'deki Eski Su Yapıları**, Ank. 1994
90. Özsait M, “**Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi II:**
Anadolu'da Hellenistik Dönem”, İstanbul 1982,
91. Öztuna Yılmaz, **Büyük Türkiye Tarihi**, Cilt:7, İst. 1978
92. Öztuna Yılmaz, **İlk Çağ ve Asya- Afrika Devletleri**,
Kültür Bakanlığı Yay. Ank.1996
93. Öztuna Yılmaz, **Büyük Türkiye Tarihi**, Cilt 1, İst. 1977
94. Q. Horatius, **Flaccus, Imbus'lar, Lirik Şiirler**,
Satura'lar, Mektuplar, Çev: Türkan Uzel, Ank.1994
95. R.Kiepert und Werner, 1/400.000
96. Ramsay, W. M. **The Historical Geography of Asia Minor**,
Cambridge, Cambridge University Press, 2010
97. Ramsay, W.M. **Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası**, Çev:
Mihri Pektaş İst.1961
98. Rodgers Nigel, **Antik Hellen**, Çev. Ülkü Evrim Uysal, T.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

İş Bankası Yay. Mart 2015

99. Runciman Steven, **Haçlı Seferleri Tarihi**, Cilt. L, s. 146, Çev. Prof. Dr. Fikret Işıltan, TTT, 1986 Ank.
100. Savran Ahmet, **İmrüülKays b.Hucer**, TDVİA 22 cilt
101. SeabyCoinMedalBulletin, January 1981, London, s. 28 No: T. 14
102. Selçuk Kırlı, Şen, Şahin, **Vamık Volkan'ın Tanımladığı Bazı Toplumsal İlmeklerin Antik Kappadokia Sikkelerindeki İzdüşümleri**, Anadolu Psikiyatri Dergisi 2017 18 (2) S.147-160
103. Sevin Veli, **Anadolu'da Pers Egemenliği**, Anadolu Uygurlıkları, Görsel Anadolu Tarihi, C. II, Görsel Yayıncılık, İstanbul 1982.
104. SicilusDiodorus, Library of History, Volüme VIII, İng. Çev: B.Weltes 1963
105. Simonetta Bono, **TheCoins of theCappadocian Kings**, Fribourg, 1977
106. Soslu Salih, **Kappadokia Krallığı'nda Siyasî Evlilikler ile Kurulan İttifaklar**, Pamukkale Üniv. 2014 (Yök Tez Merk. No.364686)
107. Stephenson Paul, **Büyük Konstantin**, Çev. Gürkan Ergin, T. İş Bank. Yay. İst. 2016
108. Strabon, **Coğrafya**, Çev: Adnan Pekman, kitap: XII, Bölüm I-II-III, İst. Edb. Fak.1969
109. Strabon, **Geographika-Antik Anadolu Coğrafyası**, Kitap XII, Çev: AdnanPekman, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2000
110. StrickhausenColl. Ex CNG 37 (3/1996), lot 598, AmbassadorEricvon Post Collection

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

111. SüryaniMihael, **Chronique**, III. Cilt
112. **Süryani Mihail**
Vekâyinamesi,HrantD.Andreasyan, TTK Kütüphanesi,
Nu: 44 yayınlanmamış, Ank.1944
113. Sydenham Edward A. **TheCoinage of Caesarea in Cappadocia**, 1978
114. T.Chandler G.Fox, **3000 Years of Urban Growth**.Ac. Pres, New-York-Londra 1974
115. Talbot, Alice- Mary, **Bizans Manastır Sistemine Giriş**, Coito, sayı 17 Ocak 2012 İstanbul
116. Tekin Oğuz, **Antik Numismatik ve Anadolu**, Ark. ve Sanat Yay. İstanbul 1992.
117. Tekin Oğuz, **Eski Hellen ve Roma Tarihine Giriş**, İst. 2008
118. Tekin Oğuz, **Krallar ve Sikkeler**,28, 1, 2012
119. Texier C. **Description de l'AsieMineure de 1833 a 1837**, c:2 Paris 1839-1849
120. **TheAnabasisofCyrus**, New York CarbellÜnv. Press, 2008
121. Tokay Elif, **Anadolu Bir Kilise Babası NazianzusluGregory**,Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniv. 2007
122. Tuğlacı, Pars, **Tarih Boyunca Batı Ermenileri I**, İstanbul. c. I, 2004
123. Türkiye Ermeni Patrikliği, **Kayseri ve S.Krikor, Lusavoriç Kilisesi**, İstanbul 1986
124. Ulmann Carl, **Gregory of Nazianzum, HoTheologos**, "TheDivine" A

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Contribution to The Ecclesiastical, History of The Fourth Century. J. W. Parker, London 1851

125. Umar Bilge, **Türkiye'deki Tarihsel Adlar**, İnkılâp Yay. İst. 1993
126. **Urfalı Mateos Vekayi Namesi ve Papaz Grigor'un zeyli**, Çev: Hrant D. Andrasyan, TTK Yay. Ank. 1987
127. VIII. Türk Tarihi Kongresi
128. W. E. Gwatkin, **Cappadocia as a Roman Procuratorial Province**, University of Missouri Studies 1930, Cilt:5 Sayı: 4
129. Wiesehöfer Josef, **Antik Pers Tarihi**, Çev. Mehmet Ali İnci, Telos yay. 2003.
130. www.kayseri.gov.tr
131. www.britannica.com/EBchecked/topic/32710/Archelaus
132. www.ma-shops.de/saenn/item.php?id=19203
133. www.wildvinds.com
134. Yalıtıkaya Şerafeddin, **Yedi Askı** İst. 1985
135. Yarman Arsen, **Osmanlı Sağlık Hizmetlerinde Ermeniler ve Surp Pırgıç Ermeni Hastanesi Tarihi**, İstanbul 2001

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

HALİT ERKİLETLİOĞLU

Diş Hekimi - Tarihçi - Araştırmacı Yazar

HALİT ERKİLETLİOĞLU

Halit Erkiletlioğlu 28 Nisan 1945 Kayseri doğumludur. Sümer İlkokulu, Sümer Ortaokulu ve Kayseri Lisesini bitirdikten sonra, 1969 yılında da İstanbul Üniversitesi Dişhekimliği Fakültesi'nden mezun oldu. İslâhiye'de askerlik görevini yedek subay teğmen olarak tamamladı. Bu tarihten itibaren de oturmakta olduğu Kayseri'de serbest olarak 45 sene çalıştıktan sonra emekli olmuştur. Halen bir şirketin ortağı olup aynı

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

zamanda yerel kültür ve tarih konularında çalışmalarına devam etmektedir.

1977-80 yılları arasında Kayseri Belediyesi Meclis üyeliği, 1986 yılında Türk Dişhekimleri Birliği Kayseri Dişhekimleri Odası kurucu üyeliği ve başkanlığı, 1988-89 yıllarında Kayseri Aydınlar Ocağı kurucu üyeliği ve Genel Başkanlığı, 1989-2005 yılları arasında Bel-sin Yönetim Kurulu üyeliği, 1990-2015 Erciyes Üniversitesi Vakfı Yönetim Kurulu Üyeliği, 1996 yılında Belsin Vakfı Kurucu üyeliği, İlesam Üyeliği, Türk Ocağı Kayseri Şubesi Yönetim Kurulu Üyeliği, Dişhekimleri Odası Disiplin Kurulu Başkanlığı, 2004-2015 yıllarında Belsin Vakfı Başkanlığı, 2004 Yılında Erciyes Bilim Vakfı Yönetim Kurulu Üyeliği ve 2005 yılında da” Kalite Evler” konut yapı kooperatifi Başkanlığı ve Türkiye Yazarlar Birliği üyelikleri görevlerini yürütmüştür.

MAKALE VE TV PROGRAMLARI

Dil, tarih ve sanat tarihi konularında yüzlerce yazı, makale ve incelemesi, Erciyes, Kültür-Sanat, Hakses, Tarih Ve Edebiyat, Tarih, Selçuk, Yeni Düşünce, Türk Dünyası Dergisi, Anadolu Haber Belsin ve Kayseri Hâkimiyet gibi dergi ve gazetelerde yayınlandı. Birçok konferans ve sempozyuma ilmî bildirimleri ile katıldı. Yerel; Başak, Erciyes ve Elif TV 1 KayseriTV ve OSB Tv isimli televizyonlar tarih ve kültür programları yaptı.

YAYINLANAN KİTAPLARI

“Dünden Bugüne Türkçe, Kayseri Tarihi, Osmanlılar Zamanında Kayseri, Türkiye Selçuklu Sultanları Ve Sikkeleri, Kayseri Yakın Tarihinden Notlar, Kayseri Kitâbeleri, Sanatta Ve Maneviyatta Tesbih, Geniş Kayseri Tarihi, Geçmişte Ticaret Konaklama ve Kayseri, Dişhekimliği

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Tarihi, Kayseri Bağcılığı, Geniş Kayseri Tarihi II. baskı ”
isimleri ile yayınlanmış on iki adet kitabı bulunmaktadır.

YAYIN SAFHASINDAKİ KİTAPLARI

Halen **Kapadokya Krallığı ve Roma, Bizans Dönemi**
/Benim Dünyam Benim Âlemim isimli kitapları baskı safhasındadır.

Arka Kapağa Konacak Tanıtım Yazısı

Tarihin derinliklerinden itibaren, Büyük Kappadokia toprakları Hitit, Pers, Kappadokia, Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı gibi uygarlıkların gelişme ve çöküşlerine şahit olmuş, bu dönemlere ait belge ve bilgiler günümüze kadar ulaşmıştır.

Kappadokia’da bağımsız bir krallık kurulma teşebbüsleri Anadolu’da Pers idaresine karşı isyan eden satrapların elebaşısı Datames’le başlar. Makedonyalı İskender istilâsı sırasında kumandanlarından Sabiktas’ı buraları itaat altına almak görevi ile göndermesine tepki olarak en üst düzeye ulaşır. Çünkü Kapadokyalılar satrapları Mitrobazan’ın, Granikos (M Ö 22 Mayıs 334) savaşında öldürülmüş olmasına rağmen kral Darius III e bağlı kalmışlar ve hatta Erbil savaşında (M Ö 332) Mitrobazan’dan sonra satrap olan Ariarathes I kumandasında bir ordu ile Darius’un yanında yer almışlardır. Bu savaşta Darius yenilince Kapadokyalılar Makedonya ve Ahamaniş hâkimiyetlerinden hiçbirini kabul etmeyerek Datames’ten 30 sene sonra Ariarathes I’i kral ilân ederek, bağımsız devlet olmuşlardır (M Ö 332).

Böylece Anadolu’nun ortasında yeşeren bu küçük krallık, bazen bağımsızlığını koruyarak zaman zaman da komşuları Pontus, Armenia ve dönemin büyük imparatorluğu Roma’nın müdahalelerine boyun eğerek 349 yıl yaşayabilmiştir. Nihayet M S

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

17 yılında Roma'nın bir eyaleti haline gelerek tarih sahnesinden çekilmiştir.

Anlaşılacağı gibi, Kappadokia tarihi incelenirken Pers, Grek, Pontus ve Roma tarihleri gözardı edilemez.

Kappadokia Krallığının siyaseten sona ermesi ile bölgeye resmen hâkim olan Roma İmparatorluğu burayı da diğer taşra eyaletleri gibi yönetmeye devam edegelmiştir. M S 395 yılında Roma'nın ikiye bölünmesi ile Doğu Roma yani Bizans toprağı haline gelen Kappadokia ve onun başşehri Caesarea eski siyasi etkinliğini kaybetse de bu defa dinî bir merkez olarak önemini korumayı sürdürmüştür.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.